Namazın Adabı

Merhum İmam Humeyni (r.a)

Çeviri:
Kadri ÇELİK – Mustafa YALÇIN

Yayımlayan
İmam Humeyni'nin (r.a) Eserlerini
Düzenleme ve Yayımlama Kurumu

Yayımcının Notu

20 Mayıs 1962 tarihinde yazılışı tamamlanan Adab-ı Namaz kitabı, namazın kalbî adabı ve manevi esrarının geniş bir açıklamasıdır. Bu kitabın yazılışından üç yıl önce, İmam Humeyni'nin Sırr'us-Salat adındaki değerli yapıtlarının birinde bu manalar, özlü bir şekilde ve irfan ehlinin özel diliyle yazılmıştı.[1] Ancak İmam Humeyni o kitaptaki bilgilerden daha geniş bir kitlenin faydalanması amacıyla daha sade bir dil ile mevcut kitabı telif etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Daha önce namazın esrarını yeterli derecede belirttiğim bir kitap hazırladım ve bu kitap genelin istifade edebileceği bir konumda olmadığından dolayı iman kardeşlerime belki bir uyarı ve kendi katı kalbime bir tesir olur diye, bu ruhani miracın kalbi adabıyla ilgili bir kitap yazmayı kararlaştırdım."

Daha önce Adab-ı Namaz kitabının konuları, bir takım açıklama ve değişikliklerle birlikte "Pervaz der Melekut" adıyla basıldı ve ondan sonra da kitabın kendisi yayınlandı. Ama önceki baskılar, bir takım nedenlerden dolayı, -ki belki de bu nedenlerden biri, elyazması nüshanın mevcut olmayışı idi- ideal bir şekilde gerçekleşmedi. Bu yüzden "İmam Humeyni'nin Eserlerini Yayımlama ve Düzenleme Kurumu" tam bir dikkatle ve emanete riayet ederek, asli olmayan nüshaları inceledikten ve müessesenin elindeki asli nüsha ile karşılaştırdıktan sonra bu eseri basıp yayınladı. Kitapta İmam Humeyni'nin 1984 yılında yazdığı iki önsöz vardır ve bu önsözlerde İmam bu kitabı değerli evladı Hüccet'ül-İslam ve'l-Müslimin Hacı Seyyid Ahmet Humeyni ve Fatıma Tabatabai'ye (Hacı Seyyid Ahmet Humeyni'nin eşi) ithaf etmiştir. Bu iki önsözün el yazması metni de bu kitapta basılmıştır.

Birinci baskı tirajından bin cilt, kütüphanelerin ve İmam'ın el yazması eserlerine ilgi duyanların istifade etmesi için el yazması metnin tümünün fotoğrafları ile birlikte yayınlanmış ve geri kalanlarda ise el yazmasından sadece bir örnek basılmıştır.

---

[1] Sırr-ı Salat kitabının tam ve edit edilmiş metni, elyazma nushasının kopyası, açıklamalar ve değişik indeksleriyle birlikte, geçen yıl bu müessese tarafından yayınlandı.

Bu eserin basım işinde bize yardımcı olan "İlmî ve Kültürel Yayın Şirketi" nin sorumlularına, çalışanlarına içten teşekkür ediyoruz.

O yüce şahsiyete selam gönderiyor ve yüce Allah'tan İslam'a hizmet yolunda bize daha fazla başarı vermesini diliyoruz.

İmam Humeyni'nin Eserlerini
Düzenleme ve Yayımlama Müessesesi

Önsöz

Kendini yetiştirebilme gücünde olduğum geçmiş günlerin kusur ve suçluluğuna eseflenmekten ve elimin boş, yükümün ağır, yolun çok uzun, ayağımın aksak ve göç zamanımın geldiğini belirten sesin kulakta yankılandığı ihtiyarlık günlerindeki hasret ve pişmanlığın dışında kendisinden bir fayda edinemediğim Adab-ı Namaz kitabını gençlik kuvvetiyle dolu olan aziz evladım "Ahmed" e ithaf ediyorum.

İnşallah, Kur'an-ı Kerim, Sünnet-i Şerif'in ve de büyüklerin sözlerinden alınarak hazırlanmış bu kitabın muhtevasından faydalanır, marifet ehlinin kılavuzluğuyla gerçek miraca yol bulur, bu karanlık diyardan kalbini kurtarır ve büyük peygamberlerin, yüce velilerin -Allah'ın salat ve selamı onlara olsun- ve de Ehlullah'ın ulaştığı ve başkalarını da davet ettikleri insanlığın asıl hedefine ulaşmaya muvaffak olur.

Oğulcağızım! Allah'ın fıtratıyla yoğrulmuş olan benliğini bul, kendini beğenmişliğin ve bencilliğin ağır dalgalarının dalalet girdabından kurtar ve Allah'ın velayetinin ışığı olan Nuh'un gemisine bin! Herkim bu gemiye binerse kurtulur ve herkim de yüz çevirirse helak olur.

Evladım! Allah'ın yolu olan sırat-ı müstakimde seke seke yürüsen dahi hareket etmeye, kalbi ve zahiri hareket ve sükunetlerine; maneviyat ve uluhiyet rengi vermeye ve halka Allah'ın yaratığı olduğu için hizmet etmeye çalış. Yüce peygamberler ve Allah'ın has evliyaları başkalarına benzer işlerle meşgul olmakla birlikte hiçbir zaman dünyaya dalmamışlardır. Çünkü onların meşguliyeti Hak ile birlikte ve Hak için

idi. Bununla birlikte Hatem'ul-Enbiya'dan (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Bazen kalbim bulanmakta ve ben her gün yetmiş defa Allah'tan mağfiret dilemekteyim."*[1]

Belki de Peygamber Hakk'ı kesrette (varlık aleminde) görmeyi bulanıklık saymıştır.

Evladım, kendini hazırla! Zira benden sonra sana haksızlık edilecek ve benden duydukları rahatsızlıkları senin hesabına yazacaklardır. Eğer Rabbin ile hesabını temiz tutarsan ve Allah'ın zikrine sığınırsan, artık insanlardan dolayı bir korkuya kapılmazsın. Çünkü insanların hesabı çabuk kapanır ve ezeli olan şey, Hakk'ın katındaki hesaptır.

Evladım! Benden sonra sana bir hizmet teklifi yapılabilir, eğer amacın İslam Cumhuriyeti'ne ve aziz İslam'a hizmet ise reddetme ve eğer Allah korusun nefsi arzular ve şehvet tatmini için ise, ondan kaçın; çünkü dünya makamlarının, uğrunda kendini helak etmene değecek bir değeri yoktur.

Ey Allah'ım! Senin kullarından ve yüce peygamberlerin soyundan olan Ahmet, ailesi ve yakınlarını dünya ve ahirette mutlu kıl ve kovulmuş şeytanın elini, onlara zarar verme hususunda kısalt.

Ey Allah'ım! Biz zayıf, güçsüz ve sâliklerin kafilesinden geri kalmışlarız. Sen bizzat elimizden tut. Rabbimiz bize fazlın ile davran ve bize adaletin üzere davranma. Selam Allah'ın salih kullarının üzerine olsun.

4-3-1984
Ruhullah Musevi Humeyni

[1] Müstedrek'ül-Vesail, Kitab'us-Salat, Ebvab'uz-Zikr, 22. bab, 1. hadis

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

Hamd alemlerin Rabbine, selam Muhammed ve temiz ehline ve Allah'ın laneti de bugünden kıyamet gününe dek onların tüm düşmanlarının üzerine olsun.

Ey Allahım, bizim seyir adımımız senin kutsal huzuruna varmada kısadır ve talep elimiz senin dostluk diyarına uzanmaktan acizdir. Şehvet ve gaflet perdeleri basiretimizi senin güzel cemalini görmekten alıkoymuş ve dünya sevgisinin ve şeytanlığın koyu perdeleri kalplerimizi senin izzetli celaline yönelmekten gafil kılmıştır. Ahiret yolu ince, insaniyet yolu zor ve biz çaresizler tıpkı örümcekler gibi av düşüncesine kapılmışız. İpek böceği gibi etrafımıza şehvet ve emel ağlarını örmüş şaşkınlarız. Tümüyle gayp aleminden ve sevgi ortamından kopmuşuz. Ancak sen, ilahi nur ile kalp gözlerimizi aydınlığa kavuşturabilir ve gaybî yardımlar ile bizi benlikten kurtarabilsin.

"Ey Allahım, (dünyevi arzulardan) sana yönelmem için tam bir kopuşu bana nasip et ve kalp gözlerimizi sana bakma nuruyla aydınlat; böylece kalbin bakışları, nur perdelerini yırtıp azamet kaynağına ulaşsın ve ruhlarımız senin kutsal izzetine asılı kalsın."[1]

Bundan bir süre önce, içinde namazın esrarını yeterli derece belirttiğim bir kitap hazırladım.[2] Ancak bu kitapçık genelin anlayış düzeyinde

---

[1] Münacat-i Şabaniyye, Bihar'ul-Envar, c. 91, s. 99

[2] Sırr-ı Salat kitabında değerli yazar, başlangıçta hamd, salat ve duadan sonra şöyle yazıyor: "Benlik ve bencillik kayıtlarına bağlı, benlik ve kendisine tapma badesiyle meşgul ve manevi makamlardan ve varlık mülkünden habersiz olan bu hayret ve cahalet vadisinin şaşkını ben, büyük evliyaların bazı ruhi makamlarını, bu ruhani sülûk ve imani miraçta yazmaya samimiyetle karar verdim…" Bu değerli kitap, 10. 6. 1939 tarihinde bitmiştir.

olmayışı yüzünden bu ruhani mirasın kalbi adabı hakkında kitap yazmaya karar verdim. Böylece iman kardeşlerime bir hatırlatma ve benim katı kalbimde de bir etkisi olmasını diledim. Şeytanın etkisinden ve yardımdan mahrum kalmaktan Allah Tebarek ve Teala'ya sığınıyorum. Şüphesiz O, yegane veli ve her şeye kadirdir. Bu kitabı "bir giriş", "birkaç makale" ve bir de "son bölüm" olarak düzenledim.

Giriş

Bil ki, namazın bu sureti dışında manaları ve bu zahir dışında bir de batını vardır. Zahirin riayet edilmediği taktirde zahiri namazın bozulmasına veya eksik olmasına neden olan bir adabı olduğu gibi, batının da kalbi ve batınî bir adabı vardır. Buna da riayet edilmezse, manevi namaz bozulur veya noksan olur; aynı şekilde bunlara riayet edilince de namaz melekuti bir ruha sahip olur. Bu kalbi ve batınî adaba dikkat ve önem gösterdikten sonra namaz kılan şahsa, marifet ehlinin ve kalp ashabının namazının ilahi sırrından bir nasip hasıl olabilir ki o da sülûk ehlinin göz nuru[1] ve mahbuba yakınlaşma miracının hakikatidir.[2]

Namazın batınî, melekuti ve gaybî bir sureti vardır. Bazı delillerin buna uygunluk arzetmesine ve sülûk ve riyazet ashabının müşahedelerinin buna mutabık olmasına ek olarak, bir çok ayet ve hadisler de genel ve özel bir şekilde buna delalet etmektedir ve biz, bunlardan bazılarını zikrederek bu sayfaları teberrüklü kılmak istiyoruz.

Bunlardan biri yüce Allah'ın şu buyruğudur: **"Her bir nefsin hayırdan yaptıklarını hazır bulduğu ve her ne kötülük işlediyse onunla**

---

[1] Bazı hadislere işarettir. Bunlardan biri Allah Resulü'nün (s.a.a) buyurduğu *"Namaz gözümün nurudur"* hadisidir. Furu'ul-Kafi, c. 5, s. 321, Kitab'un-Nikah, Bab-u Hubbi'in-nisa, 7. hadis

[2] Allah Resulünden nakledilen *"Namaz müminin miracıdır*" hadisine işarettir. İtikadat, Allame Meclisi, s. 59

kendisi arasında uzak bir mesafe olmasını istediği o günü (düşünün)[1] Ayet-i şerife, herkesin kendi iyi ve kötü amellerini hazır bulduğuna ve onların gaybî/batınî suretini müşahede ettiğine delalet etmektedir. Aynı şekilde Allah bir başka ayet-i şerifede şöyle buyurmaktadır: **"Yapıp ettiklerini (önlerinde) hazır bulmuşlardır."**[2] Diğer bir ayette ise şöyle buyuruyor: **"Artık kim zerre ağırlığınca hayır işlerse, onu görür."**[3] Bu ayetler, nefsin, amelleri açıkça gördüğüne delalet etmektedir.

Bu konu hususundaki hadisler ise, bu sayfalara sığmayacak kadar çoktur ve biz onlardan bazılarını zikretmekle yetiniyoruz.

Bu hadislerden biri, Vesail'de nakledilen ve senedi İmam Sadık'a (a.s) dayandırılan şu hadistir: *"Her kim farz namazları ilk vakitte eda eder ve onların hükümlerini hakkıyla uygularsa, melek onu beyaz ve temiz olarak göğe yükseltir. Namaz (namaz kılana) der ki: "Sen beni koruyup yüce bir meleğe emanet ettiğin gibi Allah da seni korusun." Herkim de namazlarını sebepsiz yere geciktirir ve onların hükümlerini hakkıyla uygulamazsa, melek onun namazını siyah ve karanlık bir şekilde göğe yükseltir ve namaz bu halde yüksek bir sesle namaz kılana şöyle der: "Beni zayi ettin; beni zayi ettiğin gibi Allah da seni zayi etsin ve senin bana riayet etmeyişin gibi Allah da sana riayet etmesin."*[4]

Bu hadis, namazı Allah'ın meleklerinin ya temiz ve beyaz olarak, ya da karanlık ve siyah olarak göğe yükselttiklerine delalet etmektedir. Temiz ve beyaz olarak namazın göğe yükseltildiği vakit, onun ilk vakitte kılındığı ve adabına uyulduğu zamandır. Bu durumda namaz, namazı kılana hayır duasında bulunur. Namazın karanlık ve siyah olarak göğe yükseltildiği vakit ise, onun gerekçesiz geciktirildiği ve adabına riayet edilmediği zamandır. Bu durumda namaz, namaz kılana beddua eder. Bu hadis, melekuti ve gaybî bir surete delalet etmekle birlikte, onların hayatına da delalet eder. Nitekim bunun bir delili de bulunmakta, ayet

---

[1] Al-i İmran / 30.
[2] Kehf / 49.
[3] Zilzal / 7.
[4] Vesail'uş-Şia, c. 3, s. 90

ve hadisler de bu anlama delalet etmektedir. Tıpkı Hak Teala'nın şöyle buyuruşu gibi: **"Gerçekten ahiret yurdu ise, asıl hayat odur."**[1]

Bu Hadis-i Şerif'in anlamını ifade eden, ama zikredilmesi halinde uzamaya yol açacak başka hadisler de mevcuttur.

İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmektedir: "*Mümin kul kabre konulunca namaz, onun sağ tarafında, zekat ise sol tarafında yer alır. Onun iyiliği kendisine gölge eder ve sabır bir köşede yer edinir. Soru sormadan sorumlu iki melek içeriye girince sabır ve namaz; zekat ve iyiliğe şöyle der: "Arkadaşınıza yardım ediniz ve eğer sizler aciz kalırsanız ben onunla birlikteyim."*[2]

Bu hadis-i şerif, Usul-i Kafi'de iki kanal ile nakledilmiş ve Şeyh Seduk (r.a), Sevab'ul A'mal kitabında bu hadise yer vermiştir. Hadisin gaybî ve berzahi suretine ve onların hayat ve şuuruna delalet ettiği açıktır. Kur'an ve namazın melekuti surette tecessümü hakkında bir çok hadis mevcuttur.

Ama bütün bu söylenenler namaz ve diğer ibadetlerin bu şekli ve kalbi adabı dışında kalan şeylerdir. Zira bu adaba riayet edilmediği taktirde zaten ya namaz eksiktir veya Allah katında hiç makbul değildir. Adab-ı kalbiyenin sayıldığı bu sayfalar arasında inşallah onlar da zikredilecektir.

Bu makamda bilinmesi gereken şey namazın şekliyle ve zahiriyle yetinmenin; ebedi saadet, ondan da öte izzetli Rabbin katına ulaşma nedeni ve de mutlak sevgilinin yakınlığına erişmenin –ki bu makam, evliyaların emellerinin hedefi, marifet ashabının ve kalp erbabının arzusunun sonu, ondan da öte, Resullerin efendisinin (s.a.a) göz nurudur[3]- yüceliş merdiveni olan namazın batınî kemallerinden ve bereketlerinden yoksun kalıp büyük bir zarar ve ziyan etmek olduğudur. Zira bu

---

[1] Ankebut / 64.

[2] Usul-i Kafi, c. 3, s. 143, "Kitab'ul İman ve Küfr", "Bab-u es-Sabır", 8. Hadis; Sevab'ul Emal, s. 203, "Sevab-us-Salat ve'z Zekat ve'l Birr ve's Sabır", 1. hadis

[3] Bazı hadislere işarettir. Bunlardan biri Allah Resulü'nün (s.a.a) buyurduğu *"Namaz gözümün nurudur"* hadisidir. Furu'ul-Kafi, c. 5, s. 321, Kitab'un-Nikah, Bab-u Hubb'in-nisa, 7. hadis

alemden çıktıktan ve ilahi muhasebeye geldikten sonra, (bu gaflet) aklımızın idrakından aciz kaldığı nice hasretlere sebep olur. Biz, mülk aleminin örtüsü altında ve tabiatın uyuşturuculuğu etkisinde oldukça, o alemi idrak edemeyiz ve bir elimiz uzaktan ateşe uzanmış gibi olur (hakkıyla ısınamayız). Hangi hasret, pişmanlık, ziyan ve zarar, insanın saadet ve kemal vesilesi ve kalbi noksanlık hastalıklarının devası ve gerçekte insani kemallerin sureti olan bir şeyin uğrunda kırk elli yıl zahmet çektiğimiz halde bırakın ruhi açıdan faydalanmayı, kalbi bulanıklığın ve zulmanî hicapların nedeni olmasından ve Resul-i Ekrem'in (s.a.a) göz nuru olan şeyin bizim basiretimizin zayıflamasına sebep olmasından daha büyüktür. **"Allah yanında (kullukta) yaptığım kusurlardan dolayı yazıklar olsun (bana)."**[1]

O halde, ey aziz! Azim ile kuşan, talep ellerini aç ve her meşakkat ve zahmetle olsa da kendi halini ıslah et ve marifet ehlinin namazındaki ruhi şartları kazan. Muhammedi (s.a.a) tam keşif ile tüm dertlerin ve nefislerdeki noksanlıkların dermanı için hasıl olan bu ilahi macundan istifade et. Kendini olabildiğince bu zulmet, hasret, pişmanlık menzilinden ve yüce ve celil rububiyetin mukaddes dergahından uzak olan derin kuyudan uzaklaştır, kurtar. Vuslat miracına ve kemal yakınlığına ulaştır. Eğer bu fırsat elden kaçarsa, başka fırsatlar olmayacaktır. *"Eğer (namaz) kabul edilirse, diğer ameller de kabul edilir ve eğer reddedilirse, diğer ameller de reddedilir."*[2]

Ve biz, bu ruhani sülûkun batınî adabını mümkün ve gerekli ölçüde beyan etmeye çalışacağız. Belki ehl-i imandan birinin ondan bir nasibi olur ve bu da saadet ve insaniyet yolundan geri kalmışın ve tabiat ve bencillik zindanında zincire vurulmuşun, belki ilahi rahmete ve gaybî teveccühe kavuşmasına sebep olur. Muhakkak ki Allah, ihsan ve inayet sahibidir.

---

[1] Zümer / 56.

[2] Felah'us-Sail, s. 127, Men la Yehzuru'ul-Fakih'ten nakledilmiştir. Diğer bir kaynakta hadis şu şekildedir*: "Kulun kendisiyle hesaba çekildiği ilk şey, namazdır. Eğer o, kabul edilirse, diğer ameller de kabul edilir ve eğer o reddedilirse, diğer ameller de reddedilir. "* (Fazl'us-Salat, c. 1, 20. bab, 5. hadis)

Birinci Makale

Namazın tüm hallerinde ve ibadetlerin tamamında zorunlu olan adap hakkındadır ve bunu birkaç bölüm halinde açıklamaya çalışacağız.

Birinci Bölüm

İbadette kalbi adaptan ve ahiret yolundaki sâlikin batınî vazifelerinden biri de, rububiyetin izzetine ve ubudiyetin zilletine dikkat etmektir. Bu, sâlikin önemli menzillerinden biridir. Herkesin yol alma gücü, bu olgunun kuvveti derecesincedir. Daha da önemlisi insaniyetin yetkinlik ve eksikliği bu olgunun tam ve eksik oluşuna tabidir. İnsanda kendini beğenmişlik ve bencillik olgusu ne kadar çok olursa, insanlık kemalinden ve rububiyet dergahı makamından da o kadar uzak düşmüş olur. Kendini beğenmişlik ve kendine tapınma hicabı, tüm hicaplardan daha kalın ve karanlıktır. Bu hicabın yırtılması, bütün hicapların yırtılmasından daha zor olup tüm hicapların yırtılmasına bir öncüldür. Daha da önemlisi bu, gayp ve şahadet kilitlerinin anahtarı ve bu hicabın yırtılışının ardından ruhani kemaline yükselme kapılarının kapısıdır. İnsan, benliğe ve hayali kemal ve cemaline baktığı sürece, mutlak cemal ve kemalden yoksun ve uzak düşmüş olur. Allah'a doğru yol almanın ilk şartı, hak ve batıldaki riyazet ölçüsü, bu menzilden çıkmadır. O halde enaniyyet ve kendini beğenmişlik adımıyla, benlik ve bencillik hicabında aşama kaydeden her sâlikin ibadeti batıl ve yolculuğu Allah'a olmayıp nefsedir. *"Putların annesi, sizin nefis putunuzdur."*[1]

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Allah'a ve Resulü'ne hicret etmek üzere evinden çıkan, sonra kendisine ölüm gelen kişinin ecri şüphesiz Allah'a aittir."**[2]

Fiziki hicret ve hicretin şekli, beden ile fiziki menzilden Kabe'ye veya evliyaların (a.s) mukaddes mekanlarına yönelik yapılan hicretten ibarettir. Manevi hicret ise, nefis ve dünya evinden çıkıp Allah ve Resulü'ne doğru gitmektir. Peygambere ve veliye doğru yapılan hicret de

---

[1] "Putların anası, sizin nefis putunuzdur. Çünkü bizim putumuz, şu ejderha putunun üzerindedir." (Mevlana)

[2] Nisa / 100.

Allah'a doğru yapılan hicrettir. Nefis, kendine bağlı olduğu ve benliğe teveccüh ettiği müddetçe yolcu değildir. Bencilliğin kalıntıları sâlikin gözünde bulunduğu, benlik şehrinin duvarları ve bencillik ilanının ezanı işitildiği sürece o mukimdir, yolcu ve muhacir değildir.

Misbah-u Şeriat kitabında İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır: *"Kulluk, batını rububiyet olan bir cevherdir; o halde kulluk ile elde edilemeyen her şey, rububiyette bulunur ve rububiyet de örtülü olan her şey ise, kullukla hasıl olur."*[1]

Ubudiyet adımıyla yola koyulan ve kulluğun zillet damgasını alnına vuran kimse, rububiyetin izzetine ulaşmaya yol bulur. Rububiyet hakikatlerine ulaşma yolu, ubudiyet basamaklarında yürümektir. Ubudiyette, benlik ve bencillikte yok olan şey, rububiyet himayesinin gölgesinde bulunur. Öyle ki sâlik; Ehl-i Sünnet ve Şia arasında meşhur olan hadiste[2] nakledildiği gibi Hak Teala'nın kendisinin kulak, göz, el ve ayağı olacağı bir makama ulaşır.

Çünkü sâlik, kendi tasarrufundan geçip, kendi vücut memleketini tamamen Hakk'a teslim edip, evi ev sahibine verip rububiyet izzetinde fani olunca da ev sahibinin kendisi işlerinin sorumlusu olur. O halde onun fiilleri, ilahi fiillerdir; onun gözü ilahi olur, Hakk'ın gözüyle bakar, kulağı ilahi kulak olur ve Hakk'ın kulağıyla duyar. Her ne kadar nefsin rububiyeti kamil olur ve izzeti hedef edinilip düşünülürse, o oranda rububiyet izzeti azalır ve eksik olur. Çünkü bu ikisi birbirlerinin mukabilindedirler: *"Dünya ve ahiret, birbirlerinin kumasıdırlar."*[3]

O halde, Allah'a doğru yol alan sâlikin, kendi zillet makamını anlaması, ubudiyet zilletini ve rububiyet izzetini sürekli göz önünde tutması zorunludur ve bu bakış güçlendiği oranda, ibadet daha da ruhanileşir ve

---

[1] Misbah'uş-Şeriat, "Fi hakikat'il-ubudiyye", 100. bab

[2] Kurb'un-Nevafil hadisine işarettir: *"Kulum onu seveceğim boyutta nafile ibadetler ile bana yaklaşır. Onu sevdiğim zaman da duyduğu kulağı, gördüğü gözü, konuştuğu dili, tuttuğu eli olur, duasını kabul eder ve benden istediğini ona veririm. "* (Usul-i Kafi, c. 4, s. 53, Kitab'ul-İman ve'l-Küfr, Bab-u men eza müslimin ve ihtehkerehum, 7-8. hadisler

[3] A'vali ul-Leali, c. 1, s. 277, ve c. 4, s. 115; Nehc'ül-Belağa-i Feyz'il-İslam, 100. hikmet

ibadet ruhu daha da kuvvetlenir. Böylece Hakk'ın ve kamil evliyaların (a.s) elinden tutmasıyla ubudiyetin hakikatine ve cevherine ulaşmayı başardığı taktirde ise ibadetin sırlarından bir parça anlar. Bütün ibadetlerde özellikle kapsayıcı bir makamı bulunan ve ibadetteki yeri, insan-ı kamilin yeri olan, İsm-i a'zam konumunda bulunan ve hatta İsm-i a'zam'ın kendisi olan namazda bu iki makam, yani hakikat olan rububiyet izzeti makamı ve onun saydamı olan ubudiyet zilleti makamı gizlidir. Müstahap olan "kunut" ve farz olan "secde" amellerinin bundan sonra inşallah kendisine işaret edeceğimiz bir takım özgünlükleri vardır.

Mutlak ubudiyetin kemalin en yüce mertebesi ve insaniyetin en yüksek makamı olduğu bilinmelidir. Allah'ın en kamil yaratığı Muhammed (s.a.a) asaleten ve diğer kamil evliyalar ise bağımlı olarak bu makamdan nasiplenmiştir. Bunlar dışındakilerin en mutlak ubudiyet makamından bir nasibi yoktur. Diğerlerinin ubudiyet ayakları sakat, ibadet ve ubudiyetleri ise kusurludur. Ubudiyet adımı dışında mutlak hakiki miraca ulaşılamaz. Bunun için ayet-i şerifede şöyle buyurulmaktadır: **"Kulunu götüren O (Allah) yücedir."**[1]

Ubudiyet adımı ve rububiyet cezbesi, o mukaddes zatı (Peygamber'i) yakınlık miracına ve vuslata ulaştırmıştır. Secdede hasıl olan ve mutlak fenadan dönüşü simgeleyen namazdaki "teşehhüt"te de risaletten önce ubudiyete teveccüh söz konusudur. Ve bu, risalet makamının da ubudiyet cevheri neticesinde olduğuna işaret olabilir. Bu konunun, mevcut sayfaların vazifesi dışında kalan uzun bir açıklaması vardır.

İkinci Bölüm
Sülûk Ehlinin Makamlarının Mertebeleri Hakkındadır

Bil ki, ehl-i sülûkun bu ve diğer makamlarda sayısız mertebe ve dereceleri vardır. Biz, o mertebelerin bazılarını genel olarak açıklıyoruz. Ama onun tüm yönlerini bilmek ve mertebelerinin hepsini saymak bu

[1] İsra / 1.

fakirin gücünden hariçtir: *"Yaratılmışların nefesleri ölçüsünce Allah'a giden yolları vardır."*[1]

Bu mertebelerden biri "ilim" mertebesidir. Bu da sülûk ehline bir ilmin ve felsefi burhanın ubudiyet zilletini ve rububiyyet izzetini ispat etmesidir. Tahakkuk diyarının hepsinin ve vücut dairesinin tamamının salt bağ ve bağımlılık ve de salt fakirlik ve ihtiyaçtan ibaret olduğu yüce gerçeği de ilimlerde ve aşkın felsefede açıklığa kavuşan öz marifetlerden biridir. İzzet, mülk ve saltanat, yüce mukaddes zata (Allah'a) hastır. İzzetin ve yüceliğin lezzetlerinden, hiç kimseye bir nasip yoktur. Ubudiyet ve fakirlik/güçsüzlük zilleti tüm varlıkların alınlarına kazınmış ve hakikatlerinin özüne yazılmıştır. İrfan ve şuhudun hakikati ile riyazet ve sülûkun neticesi, hakikat üzerinden hicabın kalkması, insanın kendinde ve tüm varlıklarda ubudiyet zilleti ve fakirlik/güçsüzlük ve huzu gerçeğini görmesidir. Kainat efendisine (s.a.a) isnat edilen *"Ey Allah'ım! Eşyayı bana olduğu gibi göster."*[2] duası belki de bu makama işarettir. Yani Kainat efendisi (s.a.a), Rububiyet izzetinin şuhudunu gerektiren ubudiyet zilletini müşahede etme ricasında bulunmuştur.

O halde, eğer hakikat yolunun sâliki ve ubudiyet yolunun yolcusu, ilmî sülûk adımı ve fikri seyir merkebi vasıtasıyla bu yolu kat ederse, ilim hicabına ulaşır ve insaniyetin ilk makamını elde eder. Lakin bu hicap*, "ilim en büyük hicaptır"* dedikleri karanlık hicaplardandır. Sâlik, bu hicapta kalmamalı ve onu yırtmalıdır. Eğer sâlik, bu makamla yetinir ve kalbi, bu bağ ile hapsederse, aldanmaya vaki olabilir. Bu makamdaki aldanma, sâlikin bir çok ilmî ayrıntılara girmesi, düşünsel çabalar ile bu maksat için bir çok delil öne sürmesi, diğer menzillerden mahrum kalması, kalbinin bu makama ilgi duyması, fenaullah'a ulaşmak olan ideal neticeden gafil olması, ömrünü fakat burhan hicabı ve onun şubelerinde

---

[1] Bu hadis Peygambere (s.a.a) mensuptur. Cami'ul-Esrar ve Menba'ul-Envar, Seyyid Haydar Amuli, s. 8, 95, 121. Şerh-i Lahici ber Gülşen-i Raz, s. 153, Nekd'un-Nusus, s. 185, Minhac'ul-Talibin, s. 221, Usul'ul-Aşere, s. 31

[2] Avaliu'l-Leali, c. 4, s. 132'de şöyle nakledilmiştir: *"Ey Allah'ım! hakikatleri bize olduğu gibi göster.* " Fahri Razi'nin Tefsir'ul-Kebir, c. 6, s. 26'daki dipnotunda ve Mirsad'ul-İbad, s. 309'da ise *"Bize eşyayı odluğu gibi göster"* şeklinde nakledilmiştir.

sarf etmesidir. Ayrıntıların çokluğu fazlalaştıkça hicab da büyür ve hakikatten uzaklaşmak fazlalaşır. Öyleyse, sâlik bu makamda ilim çokluğu, onun gafleti ve delil kuvveti vasıtasıyla hak ve hakikatten uzak ve talep yolculuğundan geri kalarak şeytanın oyununa gelmemelidir. Sâlik azim silahıyla kuşanmalı, gerçek ideali isteme yolunda ciddiyet göstermekten gaflet etmemeli ve kendini ikinci makam olan diğer makama ulaştırmalıdır.

Ve bu da, aklın burhan kuvveti ve ilmî sülûk ile idrak ettiği şeyi akıl kalemiyle kalp sayfasına yazması, ubudiyet zilleti ve rububiyet izzeti hakikatini kalbe ulaştırması ve ilmî bağlılık ve hicaplardan kurtulması tarzındadır. İnşallah ileride bu makama işaret edeceğiz. O halde ikinci makamın neticesi hakikatlere imanın husulüdür.

Üçüncü makam, gerçekte imanın kamillik derecesi olan "nefsin itminan ve güven" makamıdır. Allah, dostuna hitaben şöyle buyuruyor: *"İnanmıyor musun?" (İbrahim): Hayır (inandım) ancak kalbimin tatmin olması için dedi."*[1] Bu mertebeye de belki bundan sonra işaret edilecektir.

Dördüncü makam, ismi ve sıfati tecellilerin tebasıyla sâlikin kalbinde zuhur eden ve onun kalbinin tamamını şuhud nuruyla aydınlatan, ilahi bir nur ve rahmani bir tecelli olan "müşahede" makamıdır. Bu makamda, zikredilmesi mümkün olmayan bir çok dereceler vardır. Bu makamda nafile ibadetlerden hasıl olan yakınlaşmadan (onun kulağı, gözü ve eli olurum, hadisine işarettir)[2] bir numune belirir ve sâlik kendini sonsuz denizde gark olmuş görür ve ondan sonra içinde "kader" in esaslarından bir parçanın keşfedildiği çok derin bir deniz bulur.

---

[1] Bakara / 260.

[2] Kurb'un-Nevafil hadisine işarettir: *"Kulum onu seveceğim boyutta nafile ibadetler ile bana yaklaşır. Onu sevdiğim zaman da duyduğu kulağı, gördüğü gözü, konuştuğu dili, tuttuğu eli olur, duasını kabul eder ve benden istediğini ona veririm.*" (Usul-i Kafi, c. 4, s. 53, Kitab'ul-İman ve'l-Küfr, Bab-i men eza müslimin ve ihtekerehum, 7-8. hadisler

Bu makamların her birinin içinde, sâlik için büyük bir helaketin olduğu kendine has dereceler vardır. Sâlik, bütün makamlarda kendini bencillik ve benlikten arındırmalı ve de kendini beğenmiş ve bencil olmamalıdır. Bunlar özellikle sâlik için, kötülüklerin çoğunun kaynağıdır ve bundan sonra inşallah bu konuya işaret edeceğiz.

Üçüncü Bölüm
Huşu'nun Beyanı Hakkındadır

İbadetlerin tümünde özellikle de bütün ibadetlerin başında yer alan ve kapsayıcı bir özelliği olan namazda sâlik için gerekli olan şartlardan biri de huşudur. Onun hakikati, sevgi veya korku ile karışık tam bir huzu'dan ibarettir. Ve o da, cemal ve celalin azametinin üstünlüğünün ve heybetinin idrak edilmesiyle hasıl olur. Bu özetin açıklaması ise sülûk ehlinin kalplerinin, yaratılış ve fıtrat açısından muhtelif oluşudur.

Bazı kalpler, aşık ve cemalin mazharı olup fıtrat açısından sevgilinin cemaline yönelmiş durumdadır ve sülûkta cemilin gölgesini idrak veya cemalin aslını müşahede ettiklerinde, cemalin sırrındaki gizlenmiş azamet onları mahveder ve kendinden geçirir. Her bir cemalde bir celal gizli ve her bir celalde de bir cemal saklıdır. Ariflerin efendisi, mümin ve sâliklerin emiri –Allah'ın selamı ona ve tüm ehline olsun- şu buyruğunda ihtimalle buna işaret etmiştir: *"Azabı şiddetli olduğu halde rahmeti dostlarını kapsayan ve rahmeti geniş olduğu halde azabı düşmanlarını kuşatan kimse her şeyden münezzehtir."*[1] Öyleyse, cemalin heybet, azamet ve üstünlüğü onları kuşatır ve sevgilinin cemali karşısında onlara huşu hali hasıl olur. Bu durum, işin başlarında kalbin sarsılmasına ve ızdırabına neden olur. Yatıştıktan sonra ise, huzur hali meydana gelir, azamet ve üstünlükten hasıl olan vahşet ve ızdırap, huzura dönüşür ve sakinlik hali ortaya çıkar. Tıpkı kalbi bu şekilde olan Halil'ür-Rahman (a.s) gibi.

Bazı kalpler ise korkulu ve celalin mazharlarındandır. Onlar her zaman azamet, kibriya ve celalin idrakindedirler. Onların huşusu, korku üzeredir. Esma-i kahriyye ve celaliyye onların kalbine tecelli eder.

---

[1] Nehc'ül-Belağa-i Feyz'il-İslam, s. 215, 89. hutbe

Tıpkı Hz. Yahya'nın (a.s) böyle oluşu gibi. O halde, huşu, bazen sevgi ve bazen de korku ve dehşet ile karışıktır. Gerçi her sevgide bir dehşet ve her korkuda bir sevgi saklıdır.

Huşunun mertebeleri azametin, celalin, güzelliğin ve cemalin idrak edilmesinin aşamaları hesabıncadır. Bizim gibiler bu hal ile müşahede nurundan mahrum olduğundan çaresiz olarak ilim veya iman yoluyla huşuyu elde etmeye çalışmalıdır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Müminler gerçekten felah bulmuştur; onlar namazlarında huşu içinde olanlardır."**[1] Allah-u Teala namazdaki huşuyu imanın sınır ve işaretlerinden karar kılmıştır.

Öyleyse, her kim namazda huşu içinde olmazsa, Hakk'ın mukaddes zatının buyruğuyla, iman ehli zümresinin dışındadır. Ve bizim namazlarımızın huşudan yoksun olması, iman eksikliğinden veya yokluğundan dolayıdır. İnanç ve ilmin iman olmaması nedeniyle Hakk'a ve O'nun isim ve sıfatlarına ve de diğer ilahi marifetlere yönelik bizde oluşan ilim, imandan başka bir şeydir. Şeytan Hakk'ın mukaddes zatına şahadet etmekle, yaratılış ve ahireti bilmekle birlikte kafir olmuş ve **"beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın"**[2] demiştir. Öyleyse şeytan Allah'ı ve O'nun yaratıcılığını itiraf etmektedir. Zira **"(insanların) dirilecekleri güne kadar beni gözle(yip ertele)"**[3] demiştir. O halde ahirete inanmaktadır; kitaplara, peygamberlere ve meleklere yönelik ilmî bulunmaktadır. Bu sıfatlarla birlikte Allah, ona "**kafir"** diye hitap etmiş ve onu müminler zümresinden çıkarmıştır.

Öyleyse, ilim ve iman ehli birbirlerinden ayrıdırlar. Her ilim ehli, iman ehli değildir. O halde ilmî sülûktan sonra insan kendini müminlerin sülûkuna dahil etmeli ve Hakk'ın azamet, celal, aydınlık ve cemalinin görkemli yüceliğini kalbe taşımalı ve böylece kalbi huşu sahibi kılmalıdır. Aksi halde ilim yalnız başına huşu getirmemektedir. Tıpkı Allah'a, ahirete ve Hakk'ın azamet ve celaline inanmakla birlikte kalbinizin huşuya sahip olmadığını kendinizde görmeniz gibi.

---

[1] Mü'minun / 1 ve 2.
[2] A'raf / 12.
[3] A'raf / 14.

Ve ama **"iman edenlerin, Allah'ın ve Hakk'tan inmiş olanın zikri için kalplerinin saygı ve korku ile yumuşaması zamanı gelmedi mi?"**[1] diye Allah-u Teala'nın buyurduğu ayette belki de maksat, peygamberin (s.a.a) getirdiği şeye inanmak olan şekilsel imandır. Yoksa, hakiki iman huşudan bir mertebeyi gerekli kılmaktadır. Veya ayet-i şerifedeki huşu, kamil mertebedeki huşudur. Tıpkı ilim aşamasından iman aşamasına yetişmiş bir kimseye bazen alim deyişleri gibi ve muhtemelen **"Allah'tan ancak alim olanlar içleri titreyerek-korkar"**[2] ayeti de onlara işarettir. Kitap ve sünnet literatüründe ilim, iman ve İslam değişik mertebeleri kapsamaktadır ve onların açıklanması, bu sayfaların görevi dışındadır.

Ahiret yolunun sâlikinin -özellikle namaz miracı vasıtasıyla- kalbini ilim ve iman nuruyla huşu sahibi kılması gerekir. Bu ilahi cevheri ve rahmani nuru edebildiği ölçüde kalbe yerleştirmeli, ondan da öte namazın tamamında bu hali koruyabilmelidir. Gerçi işin başında yerleşme ve istikrar hali, bizim gibiler için biraz zor ve güçtür. Ancak birazcık kalbi alıştırma ve riyazetle çok mümkün bir iştir.

Azizim! Kemal ve ahiret yurdunu elde etmek, talep ve ciddiyet ister. İstenilen şey büyük olduğu ölçüde, onun yolunda ciddiyet göstermek daha da gereklidir. Elbette ilahi yakınlık miracı ve izzetli Rabbin civarına yakınlık makamı, bu gevşeklik, durgunluk ve aldırmazlık haliyle elde edilmez. İstenene ulaşmak için mertçe kıyam etmek gerekir.

Sizler ahirete iman etmişsiniz, ister saadet ve kemal ve isterse de mutsuzluk ve vebal yönünden o alemi, bu alem ile kıyaslamamaktasınız. Çünkü o alem ölümü ve yokluğu olmayan ebedi/daimi bir alemdir. Onun saadete ereni rahatta, izzette ve ebedi olan nimetlerdedir. O rahatlığın da bu alemde benzeri yoktur. O ilahi izzet ve saltanatın bu alemde eşi bulunmamaktadır. Oradaki nimetler kimsenin hayaline gelmemiştir. Aynı şekilde mutsuzluk yönünden de o alemdeki azab ve acının da benzeri ve eşi yoktur. Saadete ulaşma yolu, sadece izzetli Rabbe

---

[1] Hadid / 16.
[2] Fatır / 28.

itaattir. İtaat ve ibadetler arasında hiçbir ibadet, ilahi boyutlu bir karışım, beşerin saadetinin kefili ve kabulü tüm amellerin kabul nedeni olan bu namazın mertebesinde değildir. O halde, onu talep etmede tam bir ciddiyet gösteriniz, çabalamadan kaçınmayınız.

Onun yolunda meşakkatlere tahammül ediniz; gerçekte ise onun meşakkati de yoktur. Ondan da öte birazcık dikkat etseniz ve kalbi bir huzur hasıl olursa, bu alemde, Hak ile münacat etmekten, bu dünyanın hiçbir lezzeti ile kıyaslanmayacak lezzetler alırsınız. Nitekim Hak ile münacat ehlinin hallerini okumada da bu konu aydınlığa kavuşmaktadır.

Bu bölümdeki açıklamalarımızın özeti şudur: İnsan, burhan veya peygamberlerin (a.s) beyanı ile Hakk'ın azamet, cemal ve celalini anladıktan sonra, onu kalbe hatırlatmalı ve yavaş yavaş hatırlatma, kalbi dikkat ve Hakk'ın azametinin ve celalinin zikrinin sürekliliği ile kalbe huşu sokulmalıdır. Böylece istenen netice hasıl olur. Sâlik her haliyle taşıdığı makam ile yetinmemelidir. Bizim gibiler için hasıl olan her makam, marifet ehlinin pazarında bir kuruş bile etmez ve kalp ashabının pazarında bir hardal tanesi ile kıyas edilemez. Sâlik, tüm hallerde kendi eksiklik ve ayıplarını hatırlamalıdır. Böylece belki bu vesileyle saadete bir yol açılır. Hamd Allah'a mahsustur.

Dördüncü Bölüm

İbadetlerin özellikle de zikri ibadetlerin önemli kalbi adabından biri de itminandır. Ve bu, fakihlerin (r.a) namaz hususunda belirttikleri itminanın dışındadır. O, sâlik şahsın ibadeti kalbi sükunet ve itminan ile yerine getirmesinden ibarettir. Zira sâlik, ibadeti kalp ızdırabı ve gevşeme haliyle yerine getirdiği taktirde, kalp o ibadetten etkilenmez, kalbin melekutunda ibadetten bir eser hasıl olmaz ve ibadetin hakikati, kalbin batınî suretine dönüşmez.

İbadetlerin tekrarının ve zikir ve virtlerin çokluğunun bir felsefesi de onlardan kalbe bir tesirin hasıl olması ve bir etkilenmenin meydana gelmesidir. Böylece yavaş yavaş zikrin ve ibadetin hakikati, sâlikin zatının batınını şekillendirir ve kalbi, ibadet ruhuyla vahdet oluşturur. Kalpte;

itminan, sükunet, sakinlik ve vakar olmadığı müddetçe, zikir ve ibadetlerin bir tesiri olmaz ve beden mülkü ve zahirinin haddinden melekuta ve nefsin batınına sirayet etmez ve ibadetin hakikatinden kalbi lezzetler elde edilemez. Bunun kendisi, açıklanmasına ihtiyaç duyulmayan ve azıcık bir dikkat ile belli olan açık konulardandır. Ve eğer bir ibadet, kalbin ondan hiçbir şekilde etkilenmediği ve bir eserin batında belirmediği tarzda olursa, diğer alemlerde mahfuz olmaz ve mülk aleminden melekut alemine yükselmez ve ölüm rahatsızlığı, ölümün korkunç sekeratı ve ölümden sonraki korkunç musibetlerde Allah etmesin onun sureti tamamen kalp sayfasından mahvolup silinebilir ve insan Hakk'ın mukaddes katına boş bir elle gidebilir. Örneğin eğer bir kimse, *La İlahe İllallah, Muhammedun Resulullah (s.a.a)* zikr-i şerifini kalp sükuneti ve gönül itminanı ile söyler ve kalbi bu zikr-i şerif ile eğitirse, yavaş yavaş kalbin dili konuşmaya başlar. Zahir dili kalbin diline tabi olur ve ilk önce kalp zikreder, ondan sonra da dil. İmam Sadık (a.s), Misbah-u Şeriat kitabındaki hadise göre bu manaya işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"Kalbini dilin için kıble karar kıl. Kalbin işareti, aklın izni ve imanın rızası olmadığı müddetçe onu hareket ettirme."*[1]

Kalbin konuşmaya başlamadığı işin başında, ahiret yolu sâliki, onu eğitmeli ve sakinlik ve sükunet ile zikri ona telkin etmelidir. Kalbin dili açıldığı an, kalp dilin ve diğer uzuvların kıblesi olur ve onun zikri ile insani vücut memleketinin tamamı zikredici olu-verir. Ama insan bu zikr-i şerifi kalbi sükunet ve sakinlik olmaksızın, acele, ızdırap ve dikkatsizlik ile söylerse, ondan kalbe bir eser hasıl olmaz, hayvani dil ve kulak haddinden, insani batın ve duyuya bir şey ulaşmaz, onun hakikati kalbin batınında tahakkuk bulmaz ve kalbi, zevali mümkün olmayan kemal suretine bürünmez. O halde özellikle ölüm korkusu, sekeratı ve can çekişme gibi dehşet ve ürpertici olaylar meydana gelirse, tamamen o zikri unutur ve o zikr-i şerif gönül sayfasından yok olur. Ondan da öte kalbe ulaştırmadığı Hak Teala'nın, Hatem'ul-Enbiyanın (s.a.a), yüce

---

[1] Misbah'uş-Şeriat, 5. bab, (fi'z Zikr). Müstedrek'ül-Vesail, Kitab'us-Salat, Ebvab'uz-Zikr, Bab'un-Nevadir, 2. hadis

İslam dininin, ilahi mukaddes kitabın ve hidayet imamlarının (a.s) isimlerini ve diğer bilgileri unutur ve kabir suali vaktinde bir cevap vermeye kadir olamaz. Telkinin de onun haline bir faydası olmaz. Zira kendinde rububiyetin ve risaletin hakikatinden ve diğer gerçeklerden bir eser görmemektedir. Ve laf olsun diye söylediği ve kalpte şekillenmeyen şeyler, onun hatırından çıkar. Rububiyete, risalete ve diğer hakikatlere şahadet getirmekten nasipsiz kalır.

Bir hadiste de yer aldığı üzere, "*Resul-i Ekrem'in (s.a.a) ümmetinden bir grubu cehenneme soktuklarında o grup, cehennem malikinin heybetinden peygamberin ismini unutur."* Oysaki aynı hadiste onların iman ehli oldukları ve onların kalp ve yüzlerinin iman nuruyla parladığı ve ışıldadığı yer almaktadır.[1]

Yüce muhaddis Meclisi -Allah'ın rahmeti ona olsun- Mirat'ul-Ukul kitabında *"onun kulağı ve gözü olurum"* hadisinin şerhinde şöyle buyuruyor: *"Göz, kulak ve diğer uzuvlarını Hak Teala'ya itaat yolunda kullanmayan kimse, ruhani göz ve kulak sahibi olmaz. Bu cismani mülkün göz ve kulağı, o aleme gitmez ve o şahıs kabir ve kıyamet aleminde kulaksız ve gözsüz olur ve kabrin soru ve cevab terazisi ise, o ruhani uzuvlarıdır."*[2]

Bu tür bir itminan ve itminanın eserleri hakkında bir çok hadis-i şerif vardır. Kur'an-ı Şerif, kendisinin güzel bir şekilde okunmasını emretmiştir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: *"Herkim Kur'an'dan bir sureyi unutursa, o sure cennette ona eşi olmayan bir surette görünür. O şahıs onu gördüğünde der ki: "Sen nesin, ne kadar da güzelsin, keşke benim olsaydın." O şöyle cevap verir: "Sen beni tanımıyor musun? Ben filan sureyim, eğer beni unutmasaydın, seni bu yüce dereceye ulaştırırdım."*[3]

---

[1] İlm'ul-Yakin, c. 2, s. 1039

[2] Mire'et'ul-Ukul, c. 10, s. 392

[3] Usul-i Kafi, c. 4, s. 410, Kitab-u Fazl'il-Kur'an, Bab-u men hefizel Kur'an sümme nisiyehu, 2. hadis

Başka bir hadiste ise şöyle buyuruluyor: *"Herkim ki Kur'an'ı gençliğinde okursa, Kur'an onun eti ve kanına karışır."*[1] Bunun nedeni, gençlikte kalbin meşguliyetinin ve kirliliğinin daha az oluşudur. Bundan dolayı kalp, ondan daha çok ve daha çabuk etkilenir ve onun eseri de daha fazla kalıcı olur.

Bu konu hakkında "kıraat" bölümünde inşallah kendisinden bahsedeceğimiz bir çok hadis vardır. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır. "*Allah'ın katında az dahi olsa devamlı amelden daha sevimli bir şey yoktur."*[2]

Burada asıl nokta, zikredildiği gibi amelin kalbin batınî sureti oluşu olsa gerek.

Beşinci Bölüm
İbadetin Şeytanın Etkisinden Korunmasının Beyanı Hakkındadır

Kalbi adabın esaslarından olan ve kendisine uymanın büyük fiil ve zor işlerden sayıldığı namazın ve diğer ibadetlerin kalbi adabından biri de, onu şeytanın etkisinden korumaktır ve **"Onlar, namazlarını (titizlikle) koruyanlardır"**[3] diye buyuran müminlerin özellikleri hakkındaki bu ayet-i şerife, belki de korumanın tüm mertebelerine işarettir. O mertebelerden biri, belki de en önemlisi, onu şeytanın etkisinden korumaktır. Bu özetin açıklaması şudur: Marifet ashabı ve kalp ashabınca da bilindiği gibi bedenler için onu besleyen cismi besinin bulunması ve o besinin cismi gelişmeyi ve fiziki olgunlaşmayı sağlayabilmesi için, onların hallerine uygun ve yapılarıyla bağdaşır olması gerektiği gibi; kalp ve ruhların da kendisi vesilesiyle gelişmesi, beslenmesi ve manevi olgunlaşmanın ve batınî yücelmenin hasıl olması için kendi halleriyle uyuşur ve yapılarıyla bağdaşır bir besini olması gerekir ve ruhların yapılarına uygun olan besin, varlığın ilk başından varlık düzeninin en sonuna kadarki ilahi marifetlerdir. Nitekim büyük sanat erbabı felsefenin

---

[1] Usul-i Kafi, c. 4, s. 405, Kitab'ul-Fazl'il-Kur'an, Bab-ı Fazl-i Hamil'il-Kur'an, 4. hadis

[2] Usul-i Kafi, c. 3, s. 137, Kitab'ul-İman ve'l-Küfr, Bab'ul-İktisad fi'l-İbadet, 2. hadis

[3] Mearic / 34. ve Müminun / 9.

tarifinde şöyle demişlerdir: *"Felsefe, insanın dış aleme benzer bir şekilde suret ve kemalinde akli bir alem haline dönüşmesidir."*[1] Bu, tıpkı nefsi fazilet ve ilahi ibadetlerin kalplerin besini olması gibi, manevi bir beslenmeye işarettir.

Ve bilinmelidir ki bu besinlerden hangisi şeytanın etkisinden korunmuş ve Hatem'ul-Enbiya'nın ve Veliyullah-ı a'zam'ın –Allah'ın selamı her ikisine ve Ehl-i Beyt'lerine olsun- tutulacak velayet eliyle hazırlanmış olursa, ruh ve kalp onun ile beslenir ve insaniyetin yüce kemaline ve Allah'a yakınlaşma miracına nail olur. İhlasın öncülü olan şeytanın etkisinden korunma, ancak sâlikin kendi sülûkunda Allah'ı istemesi ve tüm kötülük ve batınî hastalıkların kaynağı olan bencilliği ve kendine tapınmayı ayaklar altına alması ile gerçek bir şekilde hasıl olur. Bu, gerçek şekliyle kamil insanın ve ona bağlı olarak da ihlaslı velilerin (a.s) dışında diğer şahıslarda müyesser olmaz. Ancak sâlik, Hakk'ın batınî lütuflarından ümitsiz olmamalıdır. Zira Allah'ın ruhundan ümitsiz olmak, tüm üşenme ve gevşekliklerin başıdır, büyük günahlardandır ve ehl-i marifetin göz nuru olan şey, halk tabakası için de mümkündür.

O halde, ilim ve ibadetlerini gösterebildiği bir ciddiyet ile şeytanın ve nefs-i emmarenin etkisinden arındırmak, tam bir dikkat ve denetleme ile hareketleri, duruşları, isteği ve hedefi üzerinde düşünmek, batınî hareketlerin ve ruhi besinlerin seyir hedefini, tahsilini ve ilkelerini ele geçirmek, nefsin ve şeytanın hilesinden gafil olmamak, bütün hareket ve fiillerde kendine yönelik tam bir şekilde su-i zan beslemek ve hiçbir zaman onu kendi başına bırakmamak, ahiret yolu sâliki için lazım ve gereklidir. Aksi halde, azıcık bir müsamaha, şeytanın insanı mağlub etmesine, devirmesine ve helaket ve yokluğa itmesine sebep olur. Zira ruhani besinler, şeytanın etkisinden arınmadığı ve şeytanın elinin onların hazırlanmasında rol oynadığı taktirde ruh ve kalplerin onlar ile terbiye edilmemesine ve gerekli kemallerine ulaşmamalarına ek olarak, onlarda büyük bir eksiklik ortaya çıkar ve belki de onlar, kendi sahibini

[1] Bu cümleyi Molla Sadra ve takipçileri felsefenin tanımında dile getirmiş, "fiiliyet ve kemali" kaydını ise bazıları eklemişlerdir.

şeytanların veya evcil ve yırtıcı hayvanların sülûkuna dahil eder. Saadetin iksiri ve insaniyet kemalinin ve yüce derecelere ulaşmanın sermayesi olan şey, ters bir netice verir ve insanı mutsuzluk karanlığının derinliğine iter. Nitekim bazı irfan ehlinin kullandıkları bu ıstılahların ve onların üzerinde düşünmenin onları dalalete ittiğini, kalplerini ters çevirdiğini, batınlarını zulmanî kıldığını, kavramlar ile uğraşmanın onların bencillik ve benlik dozajlarının artmasına sebep olduğunu ve onlar tarafından uygun olmayan iddia ve beğenilmeyen övgülerin yapıldığını görmekteyiz. Aynı şekilde riyazet ve sülûk erbabı içerisinde riyazetin ve nefis tezkiyesi ile uğraşmalarının kendilerinin kalplerini daha katılaştırdığı ve batınlarını daha zulmanî kıldığı şahıslar vardır. Bunların nedeni, onların ilahi/manevi sülûku ve Allah'a doğru hicret etmeyi koruyamamalarından ve ilmî ve ameli sülûklarının şeytanın ve nefsin etkisiyle şeytana ve nefse doğru olmasıdır. Aynı şekilde dini ilimler okuyan öğrenciler arasında ilmin kendilerine menfi şekilde tesir ettiği, ahlaki kötülüklerini artırdığı ve felah ve kurtuluşun vesilesi olması gereken ilmin, onların helaketlerine, cehalete, cedele, kibirlenmeye ve aldanmaya çekilmelerine sebep olduğu şahıslar gördük. Ve yine aynı şekilde ibadet ve itaat ehli ve adap ve sünnetlere bağlı olanlar arasında hallerin ve nefislerin ıslah sermayesi olan ibadet ve tapınmanın, kalplerini katı ve karanlık kıldığı ve onları bencilliğe, kendini beğenmişliğe, kibre, şımarıklığa, laf taşımaya ve Allah'ın kullarına yönelik kötü ahlaklı ve kötü zanlı olmaya zorladığı kimseler vardır. Bunlar da bu ilahi macunlara özen göstermemekten dolayıdır.

Elbette kirli müfsit bir el ve asi nefsin müdahalesi ile hazırlanmış bir katışımdan şeytani ahlaktan başka bir şey doğmaz. Kalp, her durumda onlardan beslendiğinden ve onların nefsin batın sureti oluşlarından dolayı, birazcık devamdan sonra insan, kendisinin terbiye eliyle ve müdahalesiyle gelişip-olgunlaştığı şeytanın çocuklarından biri olur. Maddi göz kapandığı ve melekuti göz açıldığı zaman insan kendini şeytanlardan biri olarak görür, o halde hüsranın dışında bir netice almaz ve hasret ve yakınmaları onun haline bir fayda sağlamaz.

O halde, dini bölümlerin her hangi bir bölümünde ve ilahi yollardan her hangi bir yolda olan ahiret yolu sâliki, ilk önce tam bir özen ve dikkat ile sevgili bir doktor ve şefkatli bir hemşire gibi, kendi haline özen göstermeli ve seyr-i sülûkunun eksikliklerini kontrol etmeli ve ona dikkat göstermelidir. İkinci olarak, bu arada yüce ve celil olan Hakk'ın mukaddes zatına yalnızlık anlarında sığınmaktan ve celal sahibinin yüce mukaddes dergahına yalvarıp-inlemekten gaflet etmemelidir.

Ey Allah'ım! Sen bizzat bizim zayıf ve çaresiz halimizden haberdarsın ve senin mukaddes zatının yardımı olmaksızın büyük peygamberlere ve en kamil ve yüce mertebeli evliyalara göz dikecek derecede kuvvetli ve güçlü olan bir düşmanın elinden kaçış yolumuzun olmadığını bilmektesin. Eğer lütfünün ve rahmetinin aydınlığı olmazsa, bu pençesi kuvvetli düşman, bizi helaket toprağına sürükleyecek ve zulmet ve şekavetin sapıklığında problemlere maruz kılacaktır. Dergahının özelleri ve katının mahremleri Hakk'ı için biz dalalet vadisinin şaşırmışlarının ve sapıklık çölünün düşkünlerinin elinden tut ve kalplerimizi kin, düşmanlık, şirk ve şevkten temizle. Şüphesiz ki hidayet sahibi sensin.

Altıncı Bölüm
Sevinç ve Neşenin Beyanı Hakkındadır.

Güzel neticelere yol açan, ondan da öte bazı kapıların açılmasına ve bazı ibadetlerdeki sırların keşfedilmesine neden olan namazın ve diğer ibadetlerin kalbi bir adabı da sâlikin ibadeti, kalp sevinci ve neşesi içersinde ve de ferahlık ve genişlik ile yerine getirmeye özen göstermesi ve ibadet vaktinde nefsin üşenmesinden ve pasifliğinden şiddetle kaçınmasıdır. O halde sâlik, ibadet etmek için, nefsin ibadete yöneldiği, sevinç ve canlılık taşıdığı ve de yorgunluk ve gevşeklikten yoksun olduğu bir zamanı seçmelidir. Zira sâlik, üşenme ve yorgunluk vakitlerinde nefsi ibadete zorladığı taktirde, onda kötü eserlerin oluşmasına neden olabilir. İnsanın ibadet etmekten bıkması, zorluk çekmesi ve sıkıntısının artması ve yavaş yavaş nefsin doğasının nefretine neden olması, bu eserlerden bazılarıdır. Bunlara ek olarak, insanı tamamıyla Hakk'ı zikretmekten vazgeçirmesi ve ruhu bütün saadetlerin kaynağı olan ubudiyet makamından incitmesi de muhtemeldir. Böyle bir ibadetten kalbi nuraniyet hasıl olmaz, nefsin batını ondan etkilenmez ve ubudiyet sureti, kalbin batın sureti haline gelmez. Oysa ki ibadette ideal olanın, nefsin batınının ubudiyet suretine bürünmesi olduğu bundan önce zikredilmişti.

Ve şimdi diyoruz ki, ibadet ve riyazetin esrar ve neticelerinden biri de nefis iradesinin, beden mülkünde etkili olması, memleketin baştan sona nefsin yüceliği altında kahır ve yok olması, beden mülkündeki yayılmış ve dağılmış kuvvet ve orduların isyandan, başkaldırmadan, bencillikten ve dikkafalılıktan alı-konmaları ve kalbin batınının melekutuna teslim olmaları, bunun da ötesinde yavaş yavaş bütün kuvvetlerin melekutta fani olmaları, melekut işinin mülkte cari ve etkili olması, nefsin iradesinin kuvvetlenmesi, memleket egemenliğini şeytandan ve nefs-i emmareden alması ve nefis ordularının imandan teslime, teslimden rızaya ve rızadan fenaya intikal etmeleridir. Bu halde nefis, ibadetlerin sırlarından bir parça anlar ve fiilî tecellilerden bir parça hasıl olur. Bu zikredilenler, ancak ibadetin sevinç ve neşe ile yerine getirilmesi ve eziyet çekmekten, sitem etmekten ve üşenmekten tamamen kaçınılması ile gerçekleşir. Böylece Hakk'ın zikrine ve ubudiyet makamına yönelik

sevgi ve aşk hali meydana gelir ve huzur ve istikrar hasıl olur. Hak ve O'nun zikri ile huzur bulmak, marifet ehlinin oldukça özen gösterdikleri ve seyr-i sülûk ashabının hakkında birbirleriyle yarıştıkları çok önemli konulardandır. Doktorların yemeğin sevinç ve neşe ile yenildiği taktirde daha çabuk hazmolunduğuna inanmaları gibi, ruhani tıp da insanın ruhani yemekleri neşe ve iştah ile yemesi ve üşenme ve meşakkatten kaçınması halinde, eserlerinin kalpte daha çabuk oluşacağını ve kalbin batınının kendisi ile daha erken temizleneceğini ifade etmektedir.

Bu kurala ilahi yüce kitapta ve rububi gerçek sayfada Allah'ın kafir ve münafıkları yalanlayıp şöyle buyurduğu yerde işaret edilmiştir: **"(Onlar), namaza ancak isteksizce gelirler ve istemedikleri halde infak ederler."**[1]

"Sarhoş iken namaza yaklaşmayın"[2] ayet-i şerifesi ise bir hadiste üşenme olarak tefsir edilmiştir. Hadislerde bu kurala işaret edilmiştir ve biz onlardan bazılarını zikrederek bu sayfaları bereketli kılmaya çalışacağız.

Muhammed b. Yakub'un Ebu Abdullah (a.s)'a isnat ettiği bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: *"Kendinizi zorlayarak ibadet etmeyiniz."*[3]

Ebu Abdullah (a.s) şöyle buyuruyor: *Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki: "Ey Ali, bu din metin bir dindir, ona içtenlik ile eğil ve Rabbine itaat etmeyi kendine nefret edilecek bir şey haline getirme"*[4]

Ve İmam Hasan Askeri (a.s)'dan nakledilen bir hadiste ise şöyle buyurulmaktadır: *"Kalpler neşeli olduğu zaman, onlara emanet bırakınız ve üşenir olduğu zaman ise onları serbest bırakınız."*[5]

---

[1] Tevbe / 54.
[2] Nisa / 43.
[3] Usul-i Kafi, c. 3, s. 129, "Kitab'ul-İman ve'l Küfr", Bab-u İstiva'ul- amel ve'l- mudavemeti aleyh" , Hadis: 3
[4] Usul-i Kafi, c. 3, s. 138 "Kitab'ul-İman ve Küfr", "Bab'ul- iktisad fi'l İbadet" 6. Hadis
[5] Bihar'ul Envar, c. 75, s. 377 "Kitab-ur- Ravza" Bab. 29, 3. Hadis

Bu, kalplerin sevinç ve neşeli olduğu zaman kendilerine emanet bırakılmasını ve sıkıntı ve üşenme vaktinde ise onların rahat bırakılmasını buyuran genel bir emirdir. O halde, marifet ve ilim tahsilinde de bu kural göz önünde bulundurulmalı ve kalpler zor ve nefret ile tahsile mecbur kılınmamalıdır. Bu ve diğer hadislerden riyazet babının önemli öğelerinden olan diğer bir kural daha istifade edilmektedir. Ve o da "gözetme"den ibarettir. Gözetme, ister ilmî, ister nefsani ve ister ameli riyazet ve mücahadede sâlikin bulunduğu her mertebede kendi halini gözetmesi, nefis ile yumuşak ve dostça geçinmesi ve güç ve kapasitesinden fazlasını ona yüklememesi anlamındadır. Özellikle gençler ve işe yeni başlayanlar için bu, önemli konulardandır. Eğer gençler, nefis ile yumuşak ve dostça geçinmezlerse ve tabii istekleri ihtiyaç ölçüsünce helal yollardan gidermezlerse, telafi edemeyecekleri büyük bir tehlikeyle karşılaşabilirler. Bu tehlikenin nedeni şudur: Bazen nefis, aşırı zorlama ve ölçüsüz kısıtlama sebebiyle kontrolden çıkar ve irade dizginini eline alır. Böylece sıkışan tabii gereksinimler ve ölçüsüz baskıların altında riyazete maruz kalan şehvetin yakıcı ateşi zorunlu olarak alevlenir ve memleketi yakar. Ve eğer Allah korusun bir sâlikin kontrolü elden çıkarsa veya bir zahit iradesiz kalırsa, ebediyyen kurtuluş yüzü görmeyecek ve saadet ve felah yoluna hiçbir zaman dönmeyecek şekilde uçuruma düşecektir.

O halde sâlik, mahir bir doktor gibi sülûk günlerinde kendi nabzını ölçmeli, hallerin gereklerini ve suluk günlerini baz alarak nefse iyi davranmalı, gençlik gururu olan şehvet ateşinin yandığı günlerde tabii istekleri hazlardan tamamen mahrum kılmamalı ve meşru yollar ile şehvet ateşini söndürmelidir. Zira şehveti ilahi emir yoluyla söndürmek, hak yolundaki sülûka tam bir yardım eder. Öyleyse sâlik, ilahi büyük sünnetlerden sayılan buna ek olarak, insan türünün bekasının başlangıcı olan ve ahiret yolu sülûkunda da büyük bir etkisi bulunan nikahlanmayı ve evliliği yerine getirmelidir. Bundan dolayı Allah Resulü (s.a.a), *"Evlenen kimse, dininin yarısını kurtarmıştır."*[1] diye buyurmuştur.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 100, s. 220, "Kitab'ul Ukud ve İkaat" "Ebvab'un- Nikah", Bab. 1, 1. Hadis4 Şeyh Tusi'nin Emali'si, c. 2, s. 132'den nakledilmiştir.

Allah Resulü (s.a.a)'den nakledilen bir hadiste ise *"Her kim ki Allah ile temiz ve arınmış olarak görüşmek istiyorsa, evlenmelidir"*[1] buyurulmaktadır: Hakeza: *"Cehennem ehlinin çoğunluğu bekarlardır."*[2]

Bir hadiste İmam Ali (a.s), şöyle buyuruyor: *"Sahabelerden bir grup; kadınları, gündüz yemek yemeyi ve gece uyumayı kendilerine haram kılmışlardı. Ümmü Seleme, bunu Hz. Resul-i Ekrem'e haber verdi. Hz. Peygamber (s.a.a) onların yanına geldi ve şöyle buyurdu: "Sizler kadınlardan kaçıyor musunuz? Oysa ki ben onların yanına gidiyor, gündüz yemek yiyor ve gece uyuyorum. Her kim ki, sünnetimi yerine getirmekten kaçarsa, benden değildir ve yüce Allah şöyle buyurmuştur:* **"Ey iman edenler, Allah'ın sizin için helal kıldığı güzel şeyleri haram kılmayın ve haddi aşmayın. Şüphesiz Allah, haddi aşanları sevmez. Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden helal ve temiz olarak yiyin."**[3]

Ahiret yolu sâlikinin nefsin yöneliş ve yüz çeviriş hallerine riayet etmesi zorunludur. Sâlik, büyük kötülüklerin kaynağı olan mutlak anlamda hazların önünü almaktan kaçınmalı, sulukta ibadet ve ilmî riyazet açısından nefsi zorlamamalı ve onu baskı altına almamalıdır. Bu, özellikle gençlik devresinde ve sülûkun başlangıcında öfkeye ve nefsin nefretine neden olur ve bazen insanı Hakk'ı zikretmekten vazgeçirir. Hadislerde bu manaya bir çok kez işaret edilmiştir; tıpkı İmam Sadık'ın (a.s) Kafi'de yer alan bir hadis-i şerifte şöyle buyurması gibi: *"Ben, gençlik döneminde ibadet etmede ciddiyet ve çaba gösteriyordum ve babam bana şöyle dedi: Ey oğul! Bundan daha az ibadet et; zira Allah azze ve celle, bir kulu sevdiğinde, az bir ibadet ile kendisinden razı olur."*[4] Diğer bir hadiste de bu içeriğe yakın bir ifade vardır.[5]

---

[1] Bihar'ul-Envar, 1. Hadis8 ve 35, Ravzat'ul Vaizin s. 373 ve Nevadir'ur Revandi, s. 12'den nakledilmiştir.

[2] Vesail-u Şia, s. 15, "Kitab'ul – Nikah", Bab. 2, Hadis. 6

[3] Bihar'ul Envar, Hadis, 8 (Maide/87-88)

[4] Usul-i Kafi, c. 3, s. 138, "Kitab'ul- İman ve Küfr", Bab'ul- İktisad fi'l- İbadet, Hadis, 5

[5] Usul- i Kafi, Hadis, 4

Kafi'de yer alan bir hadiste İmam Muhammed Bakır (a.s), Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Bu din sağlam bir dindir; ona içtenlik ve yumuşaklık ile yönel ve kulları Allah'a ibadetten nefret ettirme. Ne yol kat eden ve ne de bineğine binilecek bir sırt bırakan aşırı bir binici gibi olmayın."*[1] Bir başka hadiste ise şöyle buyurulmaktadır: *"Nefsini, Rabbin ibadetinden nefret ettirme"*[2]

Gözetme (muraat) babındaki ölçü, insanın nefsin hallerine dikkat etmesi ve onunla kuvveti ve zaafı oranında sülûk etmesidir; öyle ki nefis, ibadet ve riyazette güçlü olduğu ve direniş gücü taşıdığı taktirde, insan ibadette çaba sarf etmeli ve ciddiyet göstermelidir. Gençliğin gururlanma dönemini atlatan ve şehvet ateşinin kendilerinde bir ölçüye kadar sönen şahısların, nefsi riyazeti bir miktar daha fazlalaştırmaları ve mertçe bir ciddiyet ve çaba ile sülûka ve riyazete girmeleri gerekir. Bunlar, nefsi riyazete alıştırdıkları ölçüde onun için bir başka kapıyı fethederler. Böylece nefis, yavaş yavaş tabii kuvvetleri aşar ve tabii kuvvetler nefs-i kibriyanın egemenliğine girer. *"İbadette ciddiyet ve çaba gösteriniz"* diye hadislerde zikredilenler, ibadet ve riyazette çalışan ve çabalayan şahısların methedilmesi ve hidayet imamlarının (a.s) ibadet ve riyazetleri ile ilgili olarak nakledilenlerin, ibadette ılımlı olmayı metheden bu hadis-i şeriflerle farklılığı, ehli sülûkun ihtilaflarından, derecelerinden ve nefsin hallerinden kaynaklanmaktadır. Tümel ölçü, nefsin sevinç ve kuvveti ile onun nefret ve zayıflığıdır.

---

[1] Usul-i Kafi, Hadis, 50
[2] Usul-i Kafi, 2. Hadis

Yedinci Bölüm
Tefhim'in Beyanı Hakkındadır

İbadetin, özellikle de zikri ibadetin kalbi adabından biri de "tefhim"dir. Tefhim ise insanın kendi kalbini işin başında dili henüz çözülmemiş ve kendisini eğitmek istediği bir çocuğa benzetmesi, sonra zikirlerin, virtlerin ve ibadetin hakikat ve esrarlarının her birini tam bir dikkat ve çaba ile ona öğretmesi ve bulunduğu her kemal derecesinde idrak ettiği hakikati kalbe kavratmasıdır. Eğer insan, Kur'an'ın ve zikirlerin manalarını anlayan kimselerden değilse ve ibadetin esrarlarından yararlanmıyorsa, "Kur'an Allah'ın kelamıdır, zikretmek Hakk'ı anmaktır ve ibadet, itaat ve baş eğmektir" diye bu genel manaları kalbe öğretmeli ve kavratmalıdır. Ve eğer insan, Kur'an ve zikirlerin şekli manalarını anlayan kimselerdense, müjde ve tehdid, emir ve nehy, yaratılış ve ahiret gibi şekli manaları, idrak ettiği ölçüde kalbe öğretmelidir. Eğer insan için, ilahi hakikatlerden bir hakikat veya ibadetlerin sırlarından bir sır keşfolursa, onu tam bir çaba ve gayret ile kalbe öğretmeli ve kavratmalıdır. Bu kavratmanın neticesi, bir müddet dikkatten sonra kalp dilinin çözülmesi ve kalbin zikredici ve uyarıcı olmasıdır. İşin başında, kalp öğrenci ve dil öğretmen, kalp, dilin zikriyle zikredici ve kalp, dile tabii iken, kalp dilinin çözülmesiyle durum tersine döner; kalp, zikredici olur ve dil, onun zikriyle zikreder ve ona uyarak hareket eder. Hatta bazen insan uykudayken dahi kalbi zikre uyarak dil ile zikreder. Zira kalbi zikir, uyanıklık haline mahsus değildir ve eğer kalp uyarırsa, ona tabi olan dil de zikreder ve kalbin melekutundan zahire sirayet eder. **"De ki: Herkes kendi yaratılışına (fıtrat tarzına) göre davranır."**[1]

İşin başlangıçlarında insan bu olguyu; yani "tefhim" adabını gerçek hedef olan kalp dilinin çözülmesine dek gözetmesi lazımdır. Kalp dilinin açılmasının alameti, zikir yorgunluğu ve zahmetinin gitmesi, sevinç ve rahatlığın meydana gelmesi ve bitkinlik ve sıkıntının yok olmasıdır.

---

[1] İsra / 84.

Öyle ki eğer bir kimse, dili açılmamış bir çocuğu eğitmek isterse, çocuğun dili açılıncaya kadar öğretmen yorulup, bitkin düşecektir. Ancak çocuğun dili açıldığı ve öğretmenin kendisine öğrettiği kelimeyi söylediği zaman, öğretmenin yorgunluğu gider ve öğretmen bir eziyet ve yorgunluk olmadan çocuğun ardından kelimeyi söyler. Kalp de işin başlangıcında kendisine öğretilmesi, zikir ve virtlerin öğretilmesi gereken dili açılmamış bir çocuk gibidir. Onun dili açıldıktan sonra artık insan ona tabi olur ve öğretimin sıkıntısı, zorluğu ve zikir yorgunluğu ortadan silinir. Bu adap, yani başlayan kimseler için oldukça gereklidir.

Zikir, dua ve ibadetleri tekrarlamanın ve onlara devam etmenin bir felsefesi de kalp dilinin açılması ve kalbin zikredici, duacı ve abid olmasıdır. Bu adap göz önünde bulundurulmadığı müddetçe kalp dili açılmaz.

Ve hadislerde bu manaya işaret edilmiştir. Nitekim İmam Sadık (a.s) Kafi'de Hz. Ali'nin (a.s) bazı kıraat adaplarını beyan ederken şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"Kur'an'ı katı kalplerinize yüksek sesle okuyun ve sureyi bitirme gayesinde olmayın."*[1]

Ve Kafi'de yer alan bir hadiste İmam Sadık (a.s), Ebu Usame'ye şöyle buyurmaktadır: *"Ey Ebu Usame, kalplerinizi Allah'ı anmaya davet ediniz ve kötü düşüncelerden sakınınız."*[2]

Hatta en kamil evliyalar dahi bu adabı gözetiyorlardı; bir hadiste İmam Sadık'ın (a.s) namaz kılarken düşüp bayıldığı zikredilmektedir. İmam, normal haline döndüğü vakit kendisinden bunun sebebi soruldu ve o şöyle buyurdu: *"Bu ayeti o kadar tekrarladım ki, onu söyleyeninden duydum ve takatim onu görmeye güç yetiremedi."*[3]

Hz. Ebuzer'den (r.a) şöyle nakledilmektedir: *"Allah Resulü (s.a.a) bir gece kalktı ve tekrar tekrar şu ayeti okudu:* **"Onlara azâb edersen,**

---

[1] Usul-i Kafi, c. 4. s, 418, "Kitab-ul fazl'il Kur'an", "Bab-ut tertil'il –Kur'an be-Sevt'il- Hasen", 1. Hadis

[2] Kafi (Ravza), c. 8, s. 167, Bihar'ul Envar, c. 67, s. 59, "Kitab'ul- İman ve Küfr" Bab, 44, 3. Hadis. Önceki kaynaktan.

[3] el- Meheccet'ul- Beyza, c. 1, s. 352, Kitab- u Esrar- ı Salat", "Bab- u fazilet'il- Huşu ve Ma'nahu"

doğrusu onlar senin kullarındır; onları bağışlarsan, güçlü, hikmet sahibi olan şüphesiz ancak sensin"[1]

Zikrin ve anmanın hakikati, kalbi zikirdir ve dil ile yapılan zikir, kalbi zikir olmaksızın beyinsiz olup itibar derecesinden tamamen yoksundur. Hadislerde bu manaya oldukça işaret edilmiştir. Resul- i Ekrem (s.a.a), Ebuzer'e şöyle buyuruyor: "*Ey Ebuzer, tefekkürle kılınan iki rekaatlık normal bir namaz, kalbin gafil olduğu bir halde tüm geceyi ibadetle geçirmekten daha hayırlıdır."*[2]

Ve aynı şekilde Resul- i Ekrem (s.a.a)'den şöyle nakledilmektedir*: "Allah-u Teala, sizin yüzlerinize değil, kalplerinize bakmaktadır."*[3]

Kalp huzuru ile ilgili hadislerde, namazın kalp huzuru oranında makbul olduğu ve kalbin gafletle bulunduğu oranında da namazın kabul edilmediği belirtilmektedir. Ayrıca zikredilen bu adap, gözetilmediği sürece, kalbi zikir hasıl olmaz ve kalp, unutkanlık ve gafletten kurtulmaz.

Bir hadiste İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: *"Kalbini diline kıble karar kıl ve kalbinin işareti olmaksızın onu hareket ettirme."*[4] Bu adaba riayet edilmeksizin kalbin kıble olması ve dil ile diğer azaların ona uyması gerçekleşmez. Eğer bu adaba uyulmaksızın belirtilen neticeler meydana gelirse, bu istisna olup kendisiyle övünülmemelidir.

Sekizinci Bölüm
Kalp Huzurunun Beyanı Hakkındadır.

Şayet bir çok adabın kendisinin öncülü olduğu, onsuz ibadetin ruh ve muhteva taşımadığı, kemallerin kilidi ve saadet kapılarının kapısı

---

[1] Maide / 118., Ruh'ul-Maani fi Tefsir'il- Kur'an… Alleme Alusi, c. 7, s. 70. Nesai ve Beyhaki'nin Sünen'inden naklen

[2] Bihar'ul Envar, c. 74, s. 82 "Kitab'ur Ravza", "Bab- u Mevaiz'in Nebi" 2. Hadis, Mekarım'ul- Ahlak s. 465'ten nakledilmiştir.

[3] a.g.e. ve Bihar'ul Envar, 67, s. 248. Cami'ul-Ahbar s. 117'den (kısa bir eklemeyle) nakledilmiştir.

[4] Misbah- u Şeriat, 5. Bab. (fi'z Zikr). Müstedrik'ul-Vesail "Kitab-us Salat", "Ebvab-uz Zikr" "Bab'un Nevadir", 2. Hadis

olan ve hadislerde bu oranda kendisinden bahsedilen bir şeyin ve kendisine bu oranda önem verilen bir adabın az olduğu, kalbin önemli adaplarından biri de kalp huzurudur. Gerçi biz, "Sırr-us Salat"[1] ve "Kırk Hadis Şerhi"[2] kitaplarında ondan bahsedip derece ve mertebelerini açıkladık. Lakin burada da daha fazla istifade etmek ve başka bir yere havale etmekten kaçınmak için ondan bir parça bahsedeceğiz.

Önceden de zikredildiği gibi ibadet, tapınma, zikir ve virtler, kalbin batın sureti olduğu, insanın batınının onun ile yoğrulduğu, gönlünün ubudiyet şeklini aldığı ve başı buyrukluk ve isyankarlıktan kurtulduğu vakit kamil bir netice verir. Aynı şekilde belirtildiği gibi ibadetlerin esrar ve faydalarından biri de nefis iradesinin güçlü ve nefsin tabiata hakim olması, tabiat güçlerinin nefsin kuvvet ve saltanatının egemenliğine girmesi ve melekuti nefsin iradesi, beden mülküne nüfuz etmesidir; öyle ki mevcut kuvvetler Hak Teala'ya karşı tıpkı O'nun melekleri gibi olur. **"Bir an bile O'na isyan etmeyip onlara verdiği her emri yerine getirirler."**[3]

Ve şimdi diyorum ki, bütün hepsinin kendisinin öncülü olduğu ibadetlerin esrar ve önemli faydalarından biri de bütün memleketin batının

---

[1] Sırrı Salat kitabında değerli yazar, başlangıçta hamd, salat ve duadan sonra şöyle yazıyor: "Benlik ve bencillik kayıtlarına bağlı, benlik ve kendisine tapma badesiyle meşgul ve manevi makamlardan ve varlık mülkünden habersiz olan bu hayret ve cahalet vadisinin şaşkını ben, büyük evliyaların bazı ruhi makamlarını bu ruhani sülûk ve imani miraçta yazmaya samimiyetle karar verdim…" Bu değerli kitap, 10. 6. 1939 tarihinde bitmiştir.

[2] Değerli yazarın yapıtlarından olan Kırk Hadis Şerhi Kitabı, 1937 yılının Muharrem ayında yazılmıştır. Bu kıymetli kitabın önsözünde hamd, salat ve duadan sonra yazar şöyle yazmaktadır. "Bu sermayesiz zayıf kul (ben), bir süredir sahabe ve alimlerin (r.a) muteber kitaplarında yer alan ismet ve taharet Ehli Beyt'inin (a.s) hadislerinden kırk hadis toplamayı ve onların her birini halkın anlayacağı bir üslupta şerh etmeyi düşünüyordum. Bu yüzden Farsça konuşanların da ondan faydalanabilmesi için kitabı Farsça yazdım. Şayet Allah'ın izniyle Hz. Hatem- i Enbiya'nın şu hadisinin kapsamına girerim: *"Ümmetimden her kim halkın faydalanacağı kırk hadis ezberlerse, kıyamet günü Allah onu fakih ve alim olarak haşreder".* Böylece Allah'a hamd ederek ve O'nun güzel yardımıyla bu kitaba başlamaya muvaffak oldum. Allah-u Teala'dan onu bitirme başarısı diliyorum. Muhakkak ki başarı O'ndandır. "

[3] Melekler Hakkındaki şu ayet-i şerifenin manasıdır: **"Allah kendilerine neyi emretmişse ona isyan etmezler ve emredildiklerini yerine getirirler."** (Tahrim / 6.)

ve zahirin Allah'ın iradesinin egemenliğine girmesi, Allah'ın buyruğuyla hareketlenmesi, nefsin melekuti ve mülki kuvvetlerinin Allah'ın ordusuna dönüşmesi ve hep birlikte Hak Teala'ya karşı O'nun meleklerinin konumlarını kazanmalarıdır. Bunun kendisi, Hakk'ın iradesinde kuvvet ve iradelerin fenaya ulaşmalarının nazil olmuş mertebelerinden birisidir. Artık yavaş yavaş büyük neticeler buna eklenir; tabii insan, ilahi olur, nefis Allah'a ibadet etmeyi adet edinir, iblisin orduları tamamen yenilip ortadan kalkar, onun güçleri Hakk'a teslim olur ve onda batının bazı mertebeleri ile İslam belirir. Hakk'a irade tesliminin ahiret diyarındaki neticesi, Hak Teala'nın onun iradesini gayp alemlerine egemen etmesi ve onu da kendisi gibi yüce örnek kılmasıdır; nasıl ki Zat-ı Mukaddes'in kendisi sadece irade etmeyle istediği her şeyi yaratıyorsa, bu kulun iradesini de bu şekil karar kılar. Bazı marifet ehli, Resul-i Ekrem'den (s.a.a) cennetlikler hakkında şöyle bir hadis nakletmektedir: *"Onların yanına bir melek, gelir, giriş izni istedikten sonra yaklaşır ve Allah-u Teala'nın selamını ilettikten sonra rububiyet dergahından getirdiği bir mektubu verir. O mektupta muhatap alınan her insan için şöyle buyurulmaktadır: "Ölümsüz olan diri kayyumdan, ölümsüz olan diri kayyuma. Ben, bir şeye "ol" dedim mi oluverir. Seni de bir şeye "ol" dediğinde oluverecek bir biçimde karar kıldım." Ardından Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Cennet ehli kimselerden bir şeye ol deyip de o şeyin olmadığı kimse yoktur."*[1]

Bu, kula kendi iradesini, nefsani istekler saltanatını, İblis ile ordusuna itaati terk etmesinden dolayı verdikleri ilahi bir saltanattır. Zikredilen bu neticelerin hiç biri kamil olarak kalp huzuru olmaksızın hasıl olmaz. Ve eğer kalp ibadet vaktinde gafil ve unutkan olursa, insanın ibadeti hakikati bulmaz ve bu, oyun ve oyalanmaya benzer. Elbette böyle bir ibadetin nefse hiçbir şekilde tesiri olmaz, ibadet suret ve zahirden batın ve melekuta yükselmez. Hadislerde bu manaya işaret edilmiştir. Nefsin kuvvetleri böyle bir ibadet ile nefse teslim olmaz, nefsin

[1] İlm'ul Yakin, c. 2, s. 1061. (Az bir farlılıkla)

saltanatı onlara zahir olmaz, aynı şekilde zahiri ve batınî kuvvetler Allah'ın iradesine teslim olmaz ve memleket Hakk'ın yüceliğinin egemenliğine girmez; bu oldukça açıktır. Bizde kırk–elli yıldır bir eserin hasıl olmadığını, aksine günbegün kalbin karanlığının ve kuvvetlerin isyanının arttığını ve sürekli tabiata, nefsani arzulara ve şeytani vesveselere ilgimizin çoğaldığını görmemiz de bu yüzdendir. Bunların nedeni, ibadetlerimizin beyinsiz olmasından ve onların batınî şartlarının ve kalbi adaplarının amele yansımamasından başka bir şey değildir. Aksi taktirde İlahi kitaptaki ayet-i mubarekenin nassıyla da ifade edildiği gibi **"Namaz, çirkin utanmazlıklar (fahşa) dan ve kötülüklerden alıkoyar."**[1]

Elbette bu alıkoyma, zahiri şekilsel bir alıkoyma değildir; insanı gayb alemine yöneltip iletecek ve onu isyan ve itaatkarsızlıktan alıkoyacak ilahi sakındırıcının eyleme geçmesi için, kalpte bir meşalenin yanması ve batında bir nurun ışıldaması gereklidir.

Bizler, kendimizi namaz kılanlardan saymakta ve yıllardır bu büyük ibadet ile meşgul olmaktayız. Kendimiz böyle bir nur görmedik ve batında böyle bir sakındırıcı ve men edici de elde edilmedi. Öyleyse amellerimizin suretini ve fiillerimizin sayfasını o alemde elimize verecekleri ve *"kendi hesabını kendin yap"* diyecekleri o gün, bizim halimize yazıklar olsun![2]

Bir bak, böyle amellerin ilahi dergahta kabul edilme özelliği var mıdır, zulmanî çirkin bu suret ile böyle bir namaz Hz. Kibriya'nın katında yer edinebilir mi? Bu ilahi büyük emanetle, peygamberlerin ve vasilerin vasiyetiyle birlikte, böyle mi sülûk edilmelidir ve Allah'ın düşmanı olan kovulmuş şeytanın hıyanet eli, bu şekilde mi emanete yaklaştırılmalıdır? Mümin miracı ve muttakilerin kurbanı[3] olan namaz neden sizi

---

[1] Ankebut / 45..

[2] **"Kendi kitabını kendin oku; bugün nefsin hesap sorucu olarak sana yeter. "** İsra / 14.'e işarettir.

[3] *"Namaz, müminin miracıdır."* İtikadat, merhum Meclisi, s. 29. *"Namaz muttakilerin kurbanı (Allah'a yakınlaştırıcı) dır*." Furu- i Kafi, c. 3, s. 265, "Kitab-us salat", " Babul Fazl-is salat", Hadis, 6

mukaddes meydandan, sürgün ve ilahi yakınlaşma diyarından uzak kılsın? O gün hasret, pişmanlık, çaresizlik, kötü akıbet ve utangaçlık dışında bizim bir şeyden nasibimiz olacak mıdır? Bu alemde benzeri olmayan bir hasret ve pişmanlık ve benzerini tasavvur bile edemeyeceğimiz bir utanma ve utangaçlık! Bu alemdeki hasretler ne olursa olsun binlerce ümit ile karışıktır ve buranın utangaçlıkları oranın her gün olan hasret ve pişmanlığının tersine çabuk geçicidir. Allah-u Teala şöyle buyuruyor: **"İş (in) hükme bağlanıp biteceği, hasret gününe karşı onları uyar."**[1] Geçmiş bir iş telafi edilemez ve telef olmuş bir ömür geri getirilemez; **"Allah yanında (kullukta) yaptığım kusurlardan dolayı yazıklar olsun (bana)."**[2]

Ey aziz! Bu gün mühlet ve amel günüdür. Peygamberler geldiler, kitaplar getirdiler ve davette bulundular. Bizi gaflet uykusundan ve tabiat sarhoşluğundan uyandırmak, nur alemine, mutluluk ve sevinç neşetine, ezeli ve ebedi nimetlere, sonsuz lezzetlere ulaştırmak, helak olmaktan, şekavetten, ateşten, zulmetten, hasretten ve nedametten kurtarmak için yapılan bütün bu hazırlıklar ve tahammül edilen acı ve zahmetler, onlar için bir netice hasıl olmaksızın ve mukaddes zatların bizim iman ve amellerimize bir ihtiyaçları bulunmaksızın, sadece bizim kendimiz içindir. Bununla birlikte, bunların bize bir etkisi olmadı ve şeytan, hiçbir vaazının bizde bir eseri hasıl olmayacak, bundan da öte hiçbir ayet ve hadisin kalp kulağımıza ulaşmayacak ve hayvani kulağın zahirinden öteye gitmeyecek şekilde kalp kulaklarımızı ele geçirmiş, batın ve zahirimize hakim olmuştur.

Ey bu yaprakları okuyan muhterem okuyucu! Sen de yazar gibi bütün nurlardan yoksun, salih amellerin tümünden eli boş ve nefsi arzulara mubtela olma. Sen kendi haline acı ve ömründen bir netice elde et. Peygamberlerin ve kamil evliyaların hallerine dikkat et. Kandırıcı hataları ve şeytanın vaatlerini ayak altına al. Şeytanın oyununun mağruru olma ve nefsi emmarenin hilesine gelme ki, bunların hilesi, oldukça incedir

---

[1] Meryem / 39.
[2] Zümer / 39.

ve her batıl işi insana hak suretinde göstermekte ve insanı kandırmaktadırlar. Bazen tövbe ümidiyle ömrün sonunda insanı şekavete çekerler. Oysa ki ömrün sonunda, günahların karanlığında, kullara ve Allah'ın hukukuna yapılan zulümlerden dolayı tövbe etmek, oldukça zor ve sorunlu bir iştir. İnsan iradesinin güç taşıdığı, gençlik kuvvetinin hazır olduğu, günah ağacının verimli olmadığı, şeytanın saltanatının nefiste sağlamlaşmadığı, nefsin melekutla yeni ahitleştiği ve Allah'ın fıtratının ufkuna yakın olduğu ve tövbenin şartlarının hasıl ve kabul olmasının kolay olduğu bugün, insanın tövbe etmek için eyleme geçmesine, bu gevşek ağacı kökten sökmesine ve müstakil olmayan saltanatı yok etmesine izin vermemekte ve bunun tersi olan iradenin zayıf, kuvvetlerin güçsüz, çeşitli günah ağaçlarının eski ve verimli, iblisin saltanatının zahirde ve batında müstakilleştiği ve istikrar bulduğu, tabiat sevdasının şiddetli, melekuttan uzaklığın çok, fıtrat nurunun sönük ve bitik, tövbe şartlarının zor ve problemli olduğu ihtiyarlık günlerini vaad etmektedirler. Bu aldanıştan başka bir şey değildir.

Bazen şefaatçilerin (a.s) şefaati vaadiyle insanı onların mukaddes dergahından uzaklaştırır ve yoksun kılarlar. Zira günahlara dalmak kalbi yavaş yavaş siyah ve baş aşağı kılıp insanı kötü akıbet yönüne sevk eder. Şeytanın insana olan tamahı imanı çalmasıdır. İstediği neticeye varabilmek için de günaha girmeyi onun öncülü saymaktadır. Eğer insanın şefaat isteği varsa, bu alemde çalışma ve çabalamayla kendisi ve şefaatçileri arasındaki irtibatı korumalı ve "onların hali ibadet ve riyazette nereye ulaşmıştı" diye mahşer şefaatçilerinin hali hakkında biraz düşünmelidir. Varsayalım ki siz iman ile dünyadan göçtünüz, ancak günah ve zulümlerin yükü ağır olduğu taktirde berzah ve kabrin çeşitli azaplarında size şefaat edilmeyebilir. İmam Sadık (a.s)'dan nakledilen bir hadiste şöyle buyuruluyor: *"Sizin berzahınız kendiniz iledir."*[1] Berzah azapları buranın azaplarıyla kıyas edilemez ve berzahın müddetini Allah'tan başka kimse bilmemektedir ve belki de onun müddeti milyar-

[1] Bu mana, Furu'ul- Kafi, c. 3, s. 242 ve İlm'ul- Yakin, c. 2, s. 1051'de Ömer b. Yezid'in rivayetinden anlaşılmaktadır.

larca yıl sürecektir. Kıyamette de ancak uzun bir zamandan ve dayanılmaz çeşitli azaplardan sonra şefaat bize nasip olabilir. Nitekim hadislerde de bu manaya değinilmiştir.[1]

O halde, şeytan gururu insanı salih amelden alı-koyar, ya imansız veya ağır yükler ile insanı dünyadan götürür ve mutsuzluk ve kötü akıbete maruz kılar. Bazen rahmet edicilerin en yücesinin geniş rahmeti vaadiyle, insanın elini rahmet dergahından uzak kılar. Oysa ki bütün bu peygamberlerin yollanması, kitapların gönderilmesi, meleklerin indirilmesi, peygamberlere vahyedilmesi ve ilham verilmesi ve hak yoluna kılavuzluk edilmesi, rahmet edenlerin en yücesinin rahmetindendir ve insan bundan gafildir. Hakk'ın geniş rahmeti alemi kuşatmıştır ve biz, hayat suyu çeşmesinin ağzında susuzluktan ölmekteyiz.

İlahi rahmetlerin en büyüğü Kur'an'dır. Eğer sen, rahmet edicilerin en yücesinin rahmetini istiyorsan ve geniş rahmeti arzuluyorsan, bu geniş rahmetten istifade et. O, saadete ulaşma yolunu açmış ve kuyuyu yoldan ayırt etmiştir. Sen, kendi ayağın ile kuyuya düşmekte ve yoldan çıkmaktasın, rahmetin ne eksikliği vardır? Eğer hayır ve saadet yolunu başka bir şekilde halka göstermek olsaydı, rahmetin genişliği gereğiyle gösterirlerdi ve eğer halkı zorlama ile saadete ulaştırmak mümkün olsaydı, ulaştırırlardı. Lakin heyhat! Ahiret yolu, irade adımı dışında başka bir şey ile kat edilmeyen bir yoldur. Saadet, zorla hasıl olmaz. Fazilet ve salih amel, irade olmaksızın erdem ve salih amel değildir. Ve belki de **"Dinde zorlama yoktur"** ayet-i şerifesinin manası budur.

Evet, zoraki ve mecburi amellerin yapılabildiği yer ilahi dinin suretidir, onun hakikati değil. Peygamberler (a.s) alemin suretinin ilahi adalet sureti olması için mümkün olduğu kadar bu zahiri sureti halka dayatmak ve de kendi adımıyla katedip saadete erişmesi için halkı irşat etmekle görevliydiler.

Ayrıca, rahmet tamahı ile insanın elini rahmetten kesmek de şeytanın oyunundandır.

---

[1] Bu hadislerden biri, Bihar'ul Envar, c. 8, s. 362, "Kitab'ul Adl ve Mead", 12. Bab, 3. Hadis

Namazın Adabı…….....……..…….. 39

Dokuzuncu Bölüm
Kalp Huzuru Hakkındaki Hadislerin Beyanı
Kalp Huzuruna Teşvik İle İlgili İsmet ve Taharet Ehl-İ Beyt'inin Hadislerinden Bir Parçanın Zikri

Biz burada bazı hadislerin tercümesiyle yetiniyoruz:

Allah Resulü'den (s.a.a) şöyle nakledilmektedir: *"Allah-u Teala'yı görürcesine O'na ibadet et; zira eğer sen O'nu görmüyorsan, O seni görmektedir."*[1]

Bu hadis-i şeriften kalp huzurunun mertebelerinden iki mertebe anlaşılmaktadır:

Birincisi, sâlikin cemal-ı cemili müşahede etmesi ve sevgilinin tecellilerinde gark olmasıdır. Böylece kalp kulaklarının tümü, diğer varlıklara kapanır, basiret gözü, celal sahibinin pak cemaline bakar ve O'ndan başka bir şeyi görmez. Özetle sâlik; hazır ile meşgul, huzur ve mazhardan uzaktır.

Bu makamdan daha aşağı olan ikinci mertebe ise, sâlikin kendini huzurda hazır görmesi ve huzurun ve hazır olmanın edebini gözetmesidir. Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyuruyor: *"Eğer birinci makamın ehlinden olabiliyorsan, o şekilde Allah'a ibadet et, aksi taktirde rububiyetin huzurunda olduğunu unutma."* Elbette Hakk'ın huzurunda olmanın unutulmasının ubudiyet makamından uzak olduğu bir edebi vardır ve buna işaret edilmektedir. Bir hadiste Ebu Hamza Somali (r.a) şöyle naklet-mektedir: "İmam Zeynel Abidin'i namaz kılarken gördüm. İmam'ın cübbesi sırtından düştü ve imam onu namazı bitene kadar doğrultup düzeltmedi. Bunun sebebini sordum. Şöyle buyurdu: *Yazıklar olsun sana, benim kimin huzurunda olduğumu biliyor muydun?"*[2]

Aynı şekilde Allah Resulü'nden (s.a.a) şöyle nakledilmektedir: *"Ümmetimden iki kişi, rüku ve secdeleri bir olduğu şekilde namaza dururlar ve onların namazları arasındaki fark ise yer ve gök arasındaki mesafe kadardır."*[3]

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 74, "Kitab-ur Ravza", Bab, 4; 3. Hadis. Mekarım'ul Ahlak, s. 459
[2] Vesail'u Şia, c. 4, s. 688 "Kitab-us Salat", "Ebvab-u Ef'al-is Salat", Bab 3, Hadis 6
[3] Bihar'ul Envar, c. 81, s. 249. "Kitab-us Salat", Bab 164, Hadis1

Hakeza şöle buyurmaktadır: *"Namazda yüzünü döndüren kimse, yüzünün eşek yüzü gibi olacağından korkmuyor mu?"*[1]

Başka bir yerde şöyle buyurmaktadır: *"Eğer bir kimse iki rekat namaz kılar ve onda dünyadan bir şeyi aklına getirmezse, Allah-u Teala onun günahlarını bağışlar."*[2]

Ve bir başka hadiste şöyle buyurmaktadır: *"Bazı namazların yarısı, bazılarının üçte biri, bazılarının dörtte biri, bazılarının beşte biri ve bazılarının altıda biri kabul edilmektedir. Bazı namazlar da eski bir elbise gibi toplanıp sahibinin yüzüne vurulmaktadır. Kalbin ile ona yönelmediğin müddetçe senin namazından sana bir fayda yoktur."*[3]

İmam Bakır (a.s) şöyle buyuruyor: *"Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur: Mümin bir kul namaza durduğu vakit, bitirinceye kadar Allah-u Teala ona doğru bakar* -veya şöyle buyurdu*: "Allah-u Teala ona yönelir."- Rahmet başının üzerinden ona gölge eder, melekler göğün ufkuna kadar onun etrafını kuşatırlar ve Allah-u Teala, onun başı üzerinde durup şöyle söylemesi için bir meleği görevlendirir: "Ey namaz kılan şahıs, eğer sana doğru kimin baktığını ve kimin ile münacatta bulunduğunu bilsen, bir başka yere dikkat etmez ve konumundan asla ayrılmazsın."*[4]

İmam Sadık'dan (a.s) şöyle nakledilmektedir: *"İstek/yöneliş ve korkunun bir yürekte toplanıp ta kendisine cennetin farz olmadığı bir kimse yoktur. Öyleyse, namaz kıldığın vakit, kalbin ile Allah azze ve celle'ye yönel; zira namaz ve duada kalbiyle Allah-u Teala'ya yönelip de Allah'ın müminlerin kalbini ona yöneltmediği, onların dostluğuyla kendisini teyit etmediği ve de cennete götürmediği bir mümin yoktur."*[5]

İmam Bakır ve Sadık'dan (a.s) şöyle nakledilmektedir: *"Kalbi yöneliş içinde olduğun namaz dışında, namazından sana bir fayda yoktur;*

---

[1] Müstedrek'ul Vesail, "Kitab-us Salat", "Ebvab-ul Ef'al-is Salat", Bab 2, 2. Hadis
[2] Aynı kaynak, 1. Hadis
[3] Bihar'ul Envar, c. 81, s. 260, "Kitab-us Salat", Bab 16, Hadis 59
[4] Müstedrek'ul Vesail, "Kitab-us Salat", "Ebvab-ul Ef'al-is Salat", Bab 2, 2. Hadis
[5] Vesail-uş Şia, c. 4, s. 687, Kitab-us Salat", "Ebvab-ul Ef'al-is Salat", Bab 3, 3. Hadis

öyleyse eğer bir kimse namazının tamamını yanlış kılar veya onun adabına riayet etmezse, namaz toplanıp sahibinin yüzüne vurulur."[1]

İmam Bakır'dan (a.s) şöyle rivayet edilmektedir: *"Kulun namazından kendisi için yarısı veya üçte biri ya da dörtte biri veyahut beşte biri yukarıya gider; o halde kulun kalp ile kendisine yöneldiğinin dışında başka bir şey yukarıya gitmez ve biz, farz namazların eksikliklerini tamamlaması için nafile ibadetleri yerine getirmeyle emrolunduk."*[2]

İmam Sadık'dan (a.s) şöyle rivayet edilmektedir: *"Namaza başladığın zaman, O'na yönel; zira sen yöneldiğin zaman Allah da sana yönelir ve eğer yüz çevirirsen, Allah da senden yüz çevirir. O halde bazen üçte biri veya dörtte biri veyahut altıda biri dışında namazdan bir şey yukarı gitmez. Bu da namaz kılan şahsın namaza yöneldiği miktarıncadır ve Allah gafil kimseye bir şey vermez."*[3]

Allah Resulü'nün (s.a.a) Ebu Zer'e şöyle buyurduğu nakledilmektedir: *"Tefekkürle kılınan iki rekatlık normal namaz, kalbin gafil iken bir gece boyunca kılınan namazdan daha hayırlıdır."*[4] Bu konuda bir çok hadis vardır. İbret almak veya uyanık kalpler için bu kadarı yeterlidir.

Onuncu Bölüm
Kalp Huzurunu Kazanmaya Davet Hakkındadır

Artık şimdi kalp huzurunun fazilet ve özelliklerini akli ve nakli açıdan öğrendin ve onu terk etmenin zararlarını anladın. İlim yalnız yetmemekte, bilakis hücceti daha da bir tamamlamaktadır; çaba silahını kuşan ve öğrendiğin şeyi kazanmaya çalış. Ondan istifade edebilmen ve onu taşıyabilmen için ilmini pratize et. Vahiy madeni olan ve bütün buyruk ve ilimleri ilahi vahiyden ve Muhammedi (s.a.a) keşiften kaynaklanan ismet Ehl-i Beyt'inin (a.s) hadisleri üzerinde biraz düşün. Di-

---

[1] a.g.e. , 1. Hadis
[2] İlel-uş Şerayi, c. 2, s. 327, bab 24, 2. Hadis
[3] Müstedrek'ul- Vesail, "Kitab-us Salat", Ebvab-ul Ef'al-ı Salat" Bab 3, Hadis 7
[4] Bihar'ul Envar, c. 74, s. 82, "Kitab-ur Ravza", "Bab-ul Mevaiz'in Nebi", 2. Hadis, Mekarim'ul- Ahlak, s. 465'ten nakledilmiştir.

ğer amellerin kabul edilme şartı, namazın kabul edilmesidir ve eğer namaz kabul olmazsa, diğer amellere asla bakmazlar.[1] Namazın kabul edilmesi, kalbin yönelmesi vesilesiyledir; kalbin yönelişi namazda olmazsa, namaz itibardan düşer, Hz. Hakk'ın huzuruna girme liyakatini taşımaz ve de önceki hadislerde de belirtildiği gibi kabul olmaz. O halde amel hazinelerinin kilidi ve bütün saadetlerin kapılarının kapısı, kalp huzurudur; onun ile saadet kapısı insana açılmaktadır ve onsuz bütün ibadetler itibar derecesinden yoksundur.

O zaman birazcık ibret bakışıyla düşün ve makamının önemi ve büyüklüğüne basiret görüşüyle bak ve tam bir ciddiyet ile işe koyul. Saadet kapısının ve cennet kapılarının anahtarı ile mutsuzluk kapısının ve cehennem kapılarının anahtarı, bu dünyada senin kendi cebindedir. Sen, cennet ve saadet kapılarını kendi yüzüne açabilirsin ve bunun tersini de yapabilirsin. İşin dizginleri senin elindedir. Allah Tebarek ve Teala, hücceti tamamlamış, saadet ve mutsuzluk yollarını göstermiş, zahiri ve batınî yardımları yapmıştır. Allah ve O'nun evliyaları tarafından yapılması gerekenler tamamlanmıştır. Şimdi sıra bizim girişimimizdedir; onlar kılavuz ve biz yolcuyuz. Onlar görevlerini en güzel şekilde yaptılar, bir açıklık bırakmadılar ve bir an olsun kusur etmediler. Sen de gaflet uykusundan uyan, kendi saadet yolunu kat et ve kendi ömür ve gücünden istifade et; eğer vakit geçerse ve bu mevcut ömür, gençlik, güç ve amel hazinesi elden giderse, bunun telafisi yoktur. Eğer genç isen, işi yaşlılığa bırakma, çünkü yaşlılıkta yaşlıların bildiği ve senin bilmediğin musibetlerin olacaktır. Yaşlılık ve zaaf halinde ıslaha çalışmak, çok zor olan işlerdendir. Ve eğer yaşlı isen, kalan ömrünün elden gitmesine izin verme, çünkü her ne olsa da bu dünyada olduğun müddetçe saadete giden bir yolun vardır ve saadetten bir kapı yüzüne açıktır. Allah etmesin bu kapı ve yol kapanırsa, o zaman iraden elinden gider ve geçmişten hasret, pişmanlık ve üzüntü duymaktan başka bir nasibin olmaz.

---

[1] *"Eğer namaz kabul edilirse, diğer ameller de kabul edilir ve eğer namaz ret edilirse diğer ameller de ret edilir."* Felah-us Sail, s. 127, Men la Yehzeruhu'l Fekih'ten nakledilmiştir. Diğer bir kaynakta ise hadis şöyledir: *"Kulun kendisiyle sorguya çekileceği ilk şey namazdır. Eğer o kabul edilirse diğer ameller de kabul edilir ve eğer o red edilirse, diğer ameller de red edilir."* c. 1 "Fazl-us Salat", bab 1, hadis 5

Öyleyse ey aziz, eğer peygamberlerin (a.s) söyledikleri olan bu zikredilen şeylere iman etmişsen, kendini saadeti kazanmak ve ahiret yolculuğu için hazırlanmışsan ve saadet hazinesinin anahtarı olan kalp huzurunu elde etmeyi gerekli görüyorsan, bunun yolu, öncelikle kalp huzurunun engellerini kaldırman, yol dikenlerini sulûk yolunun üzerinden kökten sökmen ve ondan sonra bizzat O'na yönelmendir. İbadetlerde kalp huzuruna engel olan şey, dikkatin dağılması ve kalbe gelen şeylerin çokluğudur. Bu, bazen dış olaylar ve duyu yolları ile gerçekleşir. Örneğin, insan kulağı ibadet halindeyken bir şey duyar ve duyulan o şey, batınî hayal ve düşüncelerin başlangıcı olur ve insandaki vehim ve kuruntu güdüsü onda tasarrufta bulunup daldan dala konar. Veya insan gözü bir şeyi görür ve o şey, dikkatin bozulmasına ve vehmin tasarrufta bulunmasına sebep olur. Veyahut insanın diğer duyu organları bir şeyi idrak eder ve ondan hayali intikaller hasıl olur.

Gerçi bazıları bu sorunların tedavisinin belirtilen sebeplerin kaldırılması olduğunu söylemişlerdir. Örneğin insanın karanlık bir evde veya halvet bir mekanda durup namaz vaktinde gözlerini kapatması ve dikkatinin dağıldığı yerlerde namaz kılmaması gibi. Örneğin merhum şehid Sani (r.a) bazı abitlerden şöyle nakletmektedir: "Onlar, namaz kılınacak kadar genişliğe sahip karanlık küçük bir evde ibadet ediyorlardı."[1] Ancak bunun engeli yok etmediği ve işi aslından bitirmediği açıktır. Zira tasarrufun odağı küçük bir sebeple işini yapan hayaldir. Hatta bazen karanlık, küçük ve halvet bir evde vehmin ve hayalin etkisi daha da fazlalaşır ve diğer etkenlerle birlikte kendisine yeni vesileler bulur. O halde, işin kökten halledilmesi, hayal ve vehmin ıslah edilmesiyle mümkündür ve biz bundan sonra ona işaret edeceğiz. Evet, bazen bu tür ilaçlar da bazı nefislerde tesirsiz ve etkisiz değildir. Ancak biz, kesin ve gerçek sebebi ortadan kaldıracak bir ilacın peşindeyiz ve o, bu şekilde hasıl olmaz.

---

[1] Tenbihat'ul İlliye ala Vaziyif'is Salat'il- Kalbiye, s. 110 İfadat-ı Şehid Sani, taş baskı 1313, Muhammed Hasan Cerfadekani'nin hattı

Bazen de dikkatin bozulmasının ve kalp huzurunun engeli, batınî nedenlerdir. Bunun genel anlamda iki sebebi vardır ve başlıca meseleler de bu iki sebebe dönmektedir:

Birincisi, bizzat hayal gücünün kaçıcı ve gezgin oluşudur. Zira hayal, oldukça hareketli bir güdü olup sürekli daldan dala konmakta ve zirveden zirveye uçmaktadır. Ve bu, dünya sevgisi, dünyaya yönelmek ve dünyevi mal ve servet ile ilgili değildir. Aksine hayalin hareketli oluşu, bizzat musibet olup dünyayı terk eden kimsenin de müptela olduğu bir hususdur. Dikkat, nefsin itminan bulması ve hayalin durdurulması, önemli konulardan olup bunların ıslahıyla kesin ilaç hasıl olur. İleride buna işaret edeceğiz.

Diğer bir sebep ise, dünya sevgisi ve dünyevi işlerde odaklaşmadır. Bu, hataların başı ve batınî hastalıkların annesi olup sülûk ehlinin yolundaki diken ve musibetlerin kaynağıdır. Gönül ona bağlı olduğu ve onun sevgisine daldığı müddetçe kalplerin ıslah yolu tıkalı ve tüm saadetlerin kapısı da insan yüzüne kapalı olacaktır ve biz, iki bölümde bu büyük iki nedenin ve iki güçlü engelin kaldırılmasına işaret edeceğiz inşallah.

On Birinci Bölüm
Boş Hayallere Kapılmanın Tedavisi

Kalp huzurunun kazanılmasına da yol açan, boş hayallere kapılmanın tedavisi için faydalı olan ilacın beyanı hakkındadır.

Bil ki, nefsin her bir zahir ve batınî kuvveti, özel bir riyazet ile terbiye ve eğitilme kabiliyetine sahiptir. Örneğin, insan gözünün belirli bir noktaya veya güneş ışığı gibi şiddetli bir ışığa uzun süreyle göz kapaklarını kapatmadan bakmaya gücü yoktur. Ancak bazı batıl riyazet ashabının belirli maksatlar için yaptıkları gibi eğer insan gözünü alıştırırsa, göz, kapanmaksızın ve yorulmaksızın uzun saatler boyunca güneşin kızgınlığına ve aynı şekilde saatlerce hareket etmeksizin belirli bir noktaya bakabilir. Diğer kuvvetler ve hatta nefesin tutulması da bu türdendir. Anlatıldığına göre batıl riyazet ashabında normalin üzerinde nefesini tutan kimseler bulunmaktadır.

Hayal ve vehim kuvveti de terbiye edilebilecek kuvvetlerdendir. Bu kuvvetler terbiye edilmeden önce daldan dala ve bir şeyden bir diğer şeye uçan, çok dolaşan ve ölçüsüz derecede hareketli olan bir kuş gibidir; öyle ki insan bir dakikalığına onların hesabını yaparsa, çok zayıf sebeplerden dolayı ardı ardınca nice intikallerin gerçekleştiğini görecektir. Hatta bazıları, hayal gezginliğinin ve onu ram etmenin imkan dışı ve örfi muhallerden olduğunu sanmaktadırlar. Ancak bu doğru değildir. Riyazet, terbiye ve vakit harcama ile ram edilebilir. İhtiyar ve iradenin egemenliği altında hareket edecek ve onun istemesi halinde kendisini bir hedef ve konuda saatlerce hapsedecek şekilde hayal gezginliği önlenebilir.

Ve onu ram etmenin genel yolu, kendisinin aksine hareket etmektir. Bu şu şekildedir: İnsan namaz vaktinde namazda hayali korumak için kendini hazırlamalı, onu amelde tutsak kılmalı, insanın elinden kaçmak istediği an onu geri döndürmeli, namazın her bir hareket, durgunluk, zikir ve amelinde onun haline özen göstermeli, halini teftiş etmeli ve onu kendi başına bırakmamalıdır. Bu, işin başında zor bir fiil olarak görünmektedir; ancak bir müddet amel, dikkat ve tedaviden sonra o kesinlikle uysallaşacak ve meleke kazanacaktır. Siz, işin başında, namazın tamamında hayalinizi kontrol etme beklentisi içinde olmamalısınız. Bu, olmayacak ve muhal bir beklentidir. Belki de hayalin kontrol edilmesinin imkansız olduğunu iddia edenler, bu beklenti içerisindeydiler. Ancak bu iş, tam bir aşama, duraklama, sabır ve yavaşlıkla yapılmalıdır. İşin başlangıcında namazın onda birinde veya daha azında hayalin zapt edilip kalp huzurunun hasıl olması mümkündür. Yavaş yavaş insan düşünür ve kendini ona muhtaç görürse, daha fazla netice alır ve yavaş yavaş şeytana ve hayalin gezginliğine galip olur ve böylece namazın çoğunluğunda insiyatif gücünü ele geçirir. İnsan hiçbir zaman ümitsiz olmamalıdır; zira ümitsizlik, bütün gevşeklik ve güçsüzlüklerin kaynağıdır ve ümit gücü, insanı kendi saadetine ulaştırır.

Ancak bu alandaki önemli husus, bizde az olan ihtiyaç hissidir. Kalbimiz, ahiret alemindeki saadetin sermayesinin ve sonsuz hayatın vesilesinin namaz olduğuna inanmamıştır. Biz, namazı kendi hayatımız için

bir yük saymakta ve onu bir dayatma ve görev addetmekteyiz. Bir şeyi sevmek, onun neticelerini idrak etmekten doğar ve bizim dünyayı sevmemizin sebebi, onun neticesini görmemiz ve kalbin ona inanmasıdır. Bundan dolayı, onu kazanmak için davet edilmeye, vaaza ve nasihate ihtiyacımız yoktur. Hz. Peygamber'in (s.a.a) davetinin dünyevi ve uhrevi diye iki yönlü olduğunu zannedenler ve bunu şeriat sahibinin kıvancı ve nübüvvetin kemali sayanlar, diyanetten habersiz ve nübüvvetin davet maksadından yoksun ve uzaktırlar. Dünyaya davet, büyük peygamberlerin hedefinden tamamen hariçtir. Şehvet hissi, gazap, batınî ve zahiri şeytan, dünyaya davet etmek için yeterlidirler, peygamberlerin görevlendirilmesine ihtiyaç yoktur. Şehvet ve gazabın idaresi, Kur'an ve peygamber gerektirmez. Aksine peygamberler, halkı dünyadan sakındırır, mutlak şehvet ve gazabı kısıtlar ve çıkar alanlarını sınırlarlar. Oysa ki gafil, onların dünyaya davet ettiklerini sanır. Onlar, *"Her yola başvurarak mal kazanmak ve şehveti her yoldan söndürmek* –elbette evlenmek gerekir ve ticaret, sanat ve ziraat olmalıdır; bu ayrı bir konudur- *doğru değildir"* diye buyurmaktadırlar. Şehvet ve gazabın özünde ise sınırsızlık/mutlakıyet vardır. O halde onlar, sınırsızlığın önünü almaktaydılar; dünyaya davet etmemekteydiler. Ticarete davet etmenin felsefesi, kötü yoldan kazanmayı kısıtlamak ve önlemektir. Evlenmeye davet etmenin felsefesi, tabiatın sınırlanması ve günah ve şehvet güdüsünün sınırsızlığının önüne geçilmesidir. Evet, onlar mutlak/salt muhalif değildirler; zira bu tür bir muhalefet, kamil düzene de aykırıdır.

Biz, dünyaya ihtiyaç duyduğumuzu hissettiğimiz için, onu hayatın sermayesi ve zevklerin kaynağı olarak algılıyor, ona ehemmiyet vermeye özen gösteriyor ve onu elde etmeye çalışıyoruz. Eğer ahiret hayatına iman edersek, orada yaşama ihtiyacını hissedersek ve ibadetleri özellikle de namazı, o alemin hayat sermayesi ve o var oluşun saadet kaynağı bilirsek, onu elde etmek için kuşkusuz çalışacak ve bu çaba ve çalışmada kendimizde bir zahmet, eziyet ve yük hissetmeyecek, aksine tam bir istek ve şevk ile onu elde etmenin peşine düşecek ve onun hasıl ve kabul olma şartlarını kalp ve can ile kazanacağızdır.

Şu an bizde bulunan soğukluk ve gevşeklik, iman ışığının solukluğundan ve onun gevşek bünyesinden kaynaklanmaktadır. Aksi halde, eğer bütün bu peygamber ve evliyaların (a.s) bildirdikleri, bilge ve büyük şahsiyetlerin (r.a) delilleri bizde bir "ihtimal" icat etmiş olsaydı, hedefe varmak için daha iyi bir şekilde çalışmamız ve çabalamamız gerekirdi. Ancak bin kez yazıklar olsun demeli ki, şeytan batınımıza saltanat kurmuş, kalp merkezimizi ve batınî duyularımızı egemenliği altına almış ve böylece Hakk'ın ve O'nun elçilerinin buyruğunun, alimlerin söylediklerinin ve ilahi kitaplardaki nasihatlerin kulağımıza gelmesine engel olmuştur. Şu an bizim kulaklarımız, dünyevi-hayvani kulaklar olup Hakk'ın vaazları, zahir haddinden ve hayvani kulaklarımızdan batına ulaşmamaktadır. **"Hiç şüphesiz, bunda, kalbi olan ya da bir şahit olarak kulak veren kimse için elbette bir öğüt (zikir) vardır."**[1]

Allah yolundaki sâlikin ve mücahidin büyük vazifelerinden biri de mücahade ve sülûk esnasında kendine güvenmekten tamamen el çekmesi ve yaratılış olarak sebeplerin sebebine ve fıtrî olarak asılların aslına bağlı olmaya dönmesi; O mukaddes varlıktan, temizlenme ve korunma istemesi; O en mukaddes zatın elinden tutmasına güvenmesi, halvet ortamlarında Rabbine yakarması ve kendi halini ıslah etmesini tam bir ciddiyet ile istemesidir; zira O'nun mukaddes zatından başka bir sığınak yoktur. Hamd Allah'a mahsustur.

On İkinci Bölüm
Dünya Sevgisinin Hayalin Dağılmasına Sebep Oluşunun Beyanı Hakkındadır.

Dünya sevgisinin hayalin dağılmasının sebebi ve kalp huzurunun engeli oluşuna ve onun mümkün derecedeki ilacına işarettir.

Bilinmelidir ki, fıtrat ve yaratılış açısından kalp, her neye ilgi ve sevgi duyarsa, onun yönelinen kıblesi de o sevgili olacaktır. Eğer bir

[1] Kaf / 37.

şeyle uğraşma, sevgilinin hali ve istenilenin cemali hakkında düşünmeye mani oluyorsa, o uğraşı azaldığı ve mani ortadan kalktığı an, kalp hemen kendi sevgilisine doğru uçar ve ona bağlanır. Marifet ehli ve ilahi cezbe sahipleri eğer kalp kuvvetine sahip olurlarsa ve cezb ve sevgide odaklaşırlarsa, her görülen şeyde sevgilinin cemalini ve her varlıkta istenilen kemali müşahede eder ve "*Gördüğüm her şeyde ve her şeyle birlikte mutlaka Allah'ı gördüm"*[1] derler. Eğer onların efendisi *"Bazen gönlümü bir bulanıklık sarıyor ve ben, her gün yetmiş defa Allah'tan af diliyorum."*[2] diye buyuruyorsa, bunun sebebi şudur: Sevgilinin cemalini aynada, özellikle de Ebu Cehil gibi bulanık bir aynada görmek, bizzat en mükemmel varlık için hüzündür. Ve eğer onların kalbi güçlü olmazsa ve diğer şeylerle meşgul olmak kalp huzuruna engel olursa, o meşguliyet azaldığı an, onların kalp kuşu kendi kutsî yuvalarına döner ve Cemal-ı Cemil'e tutunur.

Marifet ehlinin nazarında tümü dünya talibi olan Hakk'ın dışındaki şeyleri isteyenlere gelince, aynı şekilde onlar da her neyi istiyorlarsa, ona yönelmiş ve bağlanmış bulunmaktadırlar.

Onlar da eğer sevdiklerinin sevgisinde aşırıysalar ve dünya sevgisi onların kalplerini sarmışsa, hiçbir zaman ona yönelmekten soyutlanmaz ve her halde ve her şeyde kendi sevgilerinin cemali ile yaşarlar. Eğer onların sevgisi daha az olursa, boş vakitlerde kalpleri sevgililerine döner. Gönüllerinde mal, makam ve şeref sevgisi olanlar, rüyalarında da onları görür ve uyanıkken de sevdiklerinin düşüncesiyle yaşarlar. Onlar, dünya ile meşgul olduklarından, sevdikleriyle birbirlerine sarılıdırlar. Bu halde namaz vakti geldiğinde, gönül bir boşluk hali bulmakta ve hemen sevgilisine bağlanmaktadır. Adeta Tekbiret'ul-İhram, dükkanın kapısının anahtarı veya onunla sevgilisi arasındaki perdeyi kaldıran bir şeydir.

Böylece insan ona hiç dikkat etmediği ve tümüyle dünya düşüncesinde olduğu bir halde namazın selamını verdiğini anlayıp bir süre sonra

---

[1] Hz. Ali (a. s)'dan nakledilmektedir. İlm'ul- Yakin, c. 1, s. 49

[2] Müstedrek'ul- Vesail, "Kitab-us Salat", "Ebvab-u Zikr", bab 22, 1. Hadis

kendine gelir. İşte kırk-elli yıllık namazımızın gönülde zulmet ve karanlıktan başka bir eserinin olmayışı bu yüzdendir. Hakk'ın yakınlık miracı ve o mukaddes makamın huzuruna ünsiyet sebebi olması gereken şey, bizi yakınlık dergahından tard edilmiş ve huzur makamına yükselmekten fersahlarca uzak kılmıştır. Eğer namazımızın ubudiyetten bir kokusu olsaydı, onun semeresi sadelik, tevazu ve alçak gönüllülük olur ve her biri insanın helaket ve şekaveti için kendi başına bir sebep olan kendini beğenmişlik, gösteriş, kibir ve övünme olmazdı.

Ayrıca, gönlümüz dünya sevgisiyle dolduğundan ve onu imar etmekten başka hedef ve amaç taşımadığından dolayı, zorunlu olarak bu sevgi, kalbin halvetine ve onun Mukaddes Zat'ın huzurunda olmasına engel olmaktadır. Bu kahredici hastalığın ve ocak söndürücü fesadın tedavisi, faydalı ilim ve ameldir.

Bu hastalık için faydalı olan ilim, onun semereleri ve neticeleri hakkında düşünmek, onlar arasında mukayesede bulunmak ve ondan hasıl olan zarar ve tehlikeleri düşünmektir. Yazar Kırk Hadis Şerhi kitabında bu konu hakkında bir açıklama yapmış ve gerekli ölçüde onu açıklamıştır. Burada da İsmet Ehl-i Beyti'nin bazı hadislerini şerh etmeyle yetiniyorum. Kafi'de Ebu Abdullah'dan (a.s) şöyle nakledilmektedir*: "Her hatanın kaynağı, dünya sevgisidir"*[1] ve farklı tabirler ile bu içerikte olan başka bir çok hadis daha bulunmaktadır.[2]

Bu hadis-i şerif, uyanık bir insan için yeterlidir. Bütün bu hataların ve tüm kötülüklerin kökü ve esası olması kafidir. Birazcık düşünmeyle, takriben bütün ahlaki ve ameli kötülüklerin bu habis ağacın meyveleri olduğu bilinecektir. Alemde tesis edilen batıl din ve mezhepler ve dünyada meydana gelen kötülükler sadece bu büyük beladan kaynaklanmaktadır. Cinayet, yağmalama, zulüm ve tecavüz bu sapmanın neticeleridir. Kötülük, fuhuş, hırsızlık ve diğer facialar bu fesat kökünden türemektedir. Bu sevgiye sahip olan bir insan, bütün manevi faziletlerden yoksundur. Cesaret, iffet, cömertlik ve bütün nefsani faziletlerin başı

---

[1] Usul-i Kafi, "Kitab'ul-İman ve'l-Küfr", "Bab-ul Habb'id-Dünya ve'l-Hırs aleyha", 1. hadis

[2] Önceki kaynakta zikredilen babta 1'den 17'ye kadarki hadisler bu türdendir.

olan adalet, dünya sevgisi ile bir araya gelmez. İlahi marifetler; esmada, sıfatlarda, fiillerde ve zatta tevhit, hakperestlik ve hakmerkezcilik, dünya sevgisi ile zıttır. Nefsin itminan bulması, sükunet hali ve iki dünyanın da saadet ruhu olan kalp huzuru, dünya sevgisi ile birleşmez. Kalbin zenginliği, nefsin yüceliği ve izzeti, hürriyet ve gerçek özgürlük dünyayı önemsememenin gerekleridir; tıpkı fakirliğin, zilletin, tamahın, kıskançlığın, köleliğin ve dalkavukluğun dünya sevgisinin gerekleri oluşu gibi. Sevgi, rahmet, vuslat, yakınlık ve muhabbet dünya sevgisiyle çatışır. Buğz, kin, kötülük, acımanın yokluğu, nifak ve diğer bozuk davranışlar, bu hastalıkların annesinin çocuklarıdırlar.

Misbah-u Şeriat'te İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: *"Dünya, bir suret şeklinde olup, onun başı kibir, gözü hırs, burnu tamah, dili riya, eli şehvet, ayağı kendini beğenmişlik, kalbi gaflet, mevcudiyeti yokluk ve neticesi zevaldir. O halde her kim onu severse, ona kibir verir, onu iyi addedene hırsı miras kılar, onu isteyeni tamahlaştırır, onu övene riya elbisesi giydirir, onu irade edeni kendini beğenmiş kılar, ona güvenini gafil eder, onun metasına aldananı yok eder ve onun metasını toplayanı ve onun ile cimrilik edeni, ateşin içinde karar kılar."* [1]

Deylemi, İrşad'ul-Kulub kitabında Hz. Ali'den (a.s) Resul-i Ekrem (s.a.a)'in şöyle buyurduğuna dair rivayette bulunmaktadır: *"Mirac gecesi, Allah-u Teala buyurdu ki: "Ey Ahmet, eğer bir kul gök ve yer ehlinin namazını kılarsa, gök ve yer ehlinin orucunu tutarsa, melekler gibi yemek yemez ve abidlerin elbisesini giyerse, ondan sonra onun kalbinde bir zerre dünya sevgisi veya ona bir parça yöneliş, makam, şöhret ve onun süsünü görürsem, o dergahımda benim ile bir araya gelemez. Muhabbetimi onun kalbinden çıkarır ve kalbini karartırım; böylece o beni unutur ve ben ona muhabbetimin güzelliğini tattırmam."*[2] Zira dünya sevgisi Allah sevgisiyle bir araya gelmez. Bu konudaki hadisler buraya sığamayacak kadar çoktur.

---

[1] Misbah-u Şeriat, 32. bab, fi's Sıfat-id Dünya

[2] İrşad'ul-Kulub, c. 1, s. 206

Dünya sevgisinin bütün kötülüklerin başlangıcı ve kaynağı olduğu gerçeği aydınlandıktan sonra, akıllı ve kendi saadetini düşünen bir insanın bu ağacı gönülden, kökten sökmesi farzdır. Ve bunun tedavisi ise, insanın onun zıddına hareket etmesidir. O halde eğer insanın mal ve gelire ilgisi varsa, el açıklığı, farz ve müstehab sadakalar ile gönülden onun kökünü sökmelidir.

Sadakanın sırlarından biri de dünyaya ilginin azalmasıdır. Bunun için, insanın sevdiği ve alakasının olduğu bir şeyi sadaka vermesi müstehabtır. Kur'an-ı Kerim bu anlamda şöyle buyuruyor: **"Sevdiğiniz şeylerden infak edinceye kadar asla iyiliğe eremezsiniz."**[1] Eğer insanın övünmeye, öncülüğe, makama ve üstünlüğe ilgisi varsa, onun tersine hareket etmeli ve ıslah olması için nefsin burnunu yere sürtmelidir. İnsan bilmelidir ki, kendisi dünyanın peşinden koştuğu ve onu kazanmak için çaba harcadığı ölçüde ona alakası artacak ve ona ulaşmamanın üzüntüsü de çoğalacaktır. Adeta insan elinde olmadığı bir şeye taliptir. İnsan, dünyayı filan ölçüde istediğini sanır, onun varlığından yoksun olduğu müddetçe de ardından koşar, bu uğurda meşakkate katlanır ve kendisini zorluklara sokar. Ancak hedefindeki ölçüde dünyayı ele geçirdiği an, bu kendisi için normal bir hadise haline gelir, sevgi ve alakası bundan daha yüksek olan bir diğer şeye yönelir. Bu defa da bunun için kendisini zahmet ve meşakkate atar ve hiçbir zaman sevgisi bitmez, aksine her an daha da artar ve zahmet ve çabası daha da çoğalır. Bu ahlak ve huy asla duraklamaz. Marifet ehli bu fıtrattan hareketle burada zikredilmesi uygun olmayan bir çok konuyu ispatlamışlardır. Bu konuların bazılarına hadislerde işaret edilmiştir. Kafi'de İmam Bakır'dan (a.s) nakledilen şu hadis onlardan biridir: *"Dünya hırsı olan kimse, ipek böceği gibidir; İpek böceği kendi etrafında ipeği ördüğü ölçüde kurtulmadan uzaklaşır ve böylece üzüntüden ölür."*[2]

---

[1] Al-i İmran / 92.

[2] Usul-i Kafi, c. 3, s. 202 "Kitab'ul-İman ve'l-Küfr, Bab-uz Zemm'id-Dünya ve Zühd-i Fiha, 20. hadis ve Bab-u Habb'id-dünya ve'l-Hirsu Aleyha, 7. hadis

İmam Sadık'dan (a.s) şöyle nakledilmektedir: *"Dünya, susuz bir insanın içtiği oranda susadığı ve sonuçta ölümüne sebeb olduğu deniz suyu gibidir."* [1]

[1] a.g.e. 24. hadis

Netice
Nefsi Dünyaya Karşı Ayaklandırma Hakkındadır.

Ey Hakk'ın talibi ve Allah'a yönelmiş sâlik! Artık hayal kuşunu ram ettin, vehim şeytanını zincirledin, kadın ve evlat sevgisini ve de diğer dünyevi unsurları etkisizleştirdin, ilahi fıtratın aşk ateşinin koruyla huzur buldun, **"bir ateş gördüm"**[1] dedin, kendini sefer engellerinden yoksun gördün ve yolculuk azığını hazırladın. Dolayısıyla yerinden kalk ve bu tabiat karanlığının evinden, dar geçit ve dünya karanlığından hicret et, zincirleri ve zaman silsilelerini parçala, bu zindandan kendini kurtar ve kutsal kuşu, ünsiyet dergahına uçuştur.

"Sana kubbenin zirvesinden seslenmekteler
Anlayamıyorum, seni bu tuzağa düşüren nedir" [2]

O halde, azmini güçlendir ve iradeni sağlam kıl. Zira sülûkun birinci şartı azimdir ve azim olmaksızın yol geçilemez ve bir yetkinliğe ulaşılamaz. Büyük şeyh Şahabadi[3] (ruhum ona feda olsun) azimden insaniyetin beyni olarak söz etmekteydi. Hatta bundan önce zikredildiği gibi

---

[1] Hz. Musa'nın (a.s) ailesiyle konuşmasının bir bölümüdür. (Taha / 10.)

[2] Hafız'dan bir şiir

[3] Merhum Ayetullah Mirza Muhammed Cevad Hüseyin Abadi İsfahani'nin oğlu ve fakih, usuli, arif ve önemli bir filozof olan merhum Ayetullah Mirza Muhammed Ali İsfahani Şahabadi, Hicri 1292 yılında İsfahan'da dünyaya geldi. İsfahan ve Tahran'da ilmî tahsilinin ilk merhalelerini bitirdikten sonra mukaddes ilmî havzaların bulunduğu Necef ve Samerra'ya gitti, Cevahir kitabının yazarı, Ahond Horasani ve Şeriat İsfahani gibi büyük üstatlardan ders aldı ve kısa sürede içtihat derecesine ulaştı. Merhum Şahabadi, fıkıh, felsefe ve irfan ilimlerinde yüce bir mertebeye ulaştı, bu ilimlerde ders verdi ve onun ders halkası Samerra'nın en güçlü ders havzası haline geldi. Irak'tan döndükten sonra ilk önce Tahran'a yerleşti, ardından Kum'a gitti ve yedi yıl boyunca mukaddes kum kentinde kaldı. Kendisinin Kum'da kalış süresi içersinde İmam Humeyni (r.a), onun ahlak ve irfan dersinden kapsamlı bir şekilde istifade etti. İmam Humeyni (r. a) bu kitabın değişik yerlerinde ve diğer kitap ve risalelerde büyük bir saygı ve yüceltmeyle o büyük üstattan bahsetmekte ve onun yetkinliğini naklet-mektedir. Merhum Şahabadi, değişik ilimlerde ders vermeyle ve değerli öğrenciler yetiştirmeyle, birlikte değişik alanlarda bir çok eser geride bırakmıştır. O yüce ilim ve amel eri, H. K. 1369 yılında yetmiş yedi yaşında Tahran'da vefat etti ve Hz. Abdulazim Hasani'nin türbesinin yanında, Merhum Şeyh Ebu Futuh Razi'nin makberesinde defnedildi. Allah onu peygamber ve onun temiz Ehl-i Beyt'iyle haşretsin.

takvanın, nefsani lezzetlerden sakınmanın, nefsi arzuları terketmenin, şer'i riyazetin ve ilahi ibadet ve ayinlerin önemli noktalarından birinin de azmi takviye etmek ve nefsin melekutunun egemenliğinde mülk kuvvetlerini kahretmek olduğu söylenebilir. Biz şimdi bu makaleyi yüce Zat-ı Mukaddes'e hamd ederek ve O'nu anarak ve Seyyid Mustafa ve Nebiyy-i Mucteba'yı ve onun temiz Ehl-i Beyt'ini (a.s) överek ve methederek bitiriyor ve o mukaddes zatların ruhaniyetinden bu ruhani sefer ve imani miraç için yardım diliyoruz.

İkinci Makale
Namazın Mukaddimesi ve Onun Bazı Kalbi Adabının Zikri Hakkındadır ve Onda Bazı Maksatlar Vardır
Birinci Maksat
Taharet Hakkındadır ve Onda Bazı Bölümleri Vardır.
Birinci Bölüm
Taharetin Kısa Beyanı

Önceden de kendisine işaret edildiği gibi, namazın bu suret dışında bir hakikati ve bu zahir dışında da bir batını vardır. Namazın suretinin şekli adap ve şartları olduğu gibi, sâlik olan şahsın onlara riayet etmesi gereken batının da adap ve şartları vardır.

Öyleyse taharetin şekli bir sureti ve adabı vardır, onların beyan edilmesi bu sayfaların vazifesi dışındadır. Caferi mezhebinin fakihleri (Allah onların sözlerini ve derecelerini yüceltsin) bunları açıklamışlardır. Ama batınî adaba ve batınî taharete gelince biz kısa bir şekilde onları beyan etmeye çalışacağız.

Bilinmelidir ki, namazın hakikati yakınlaşma makamına yükseliş ve ulu ve azametli Hakk'ın huzuruna ulaşma olduğundan bu büyük ve yüce hedefe varmak için bu taharetlerin ötesinde olan bir takım taharetlere gerek vardır. Bu yolun dikenleri ve bu yükselmenin engelleri olan bazı çirkinlikler vardır. Sâlik bunlardan biriyle nitelendiği taktirde bu basamaklardan yukarıya çıkamaz ve bu miraca yükselemez. Bu türden olan pislik ve çirkinler namazın engelleri ve şeytanın kirlilikleridir. Seyirde sâlikin yardımcısı ve huzurun adabından olan şey, bu hakikatin

şartlarıdır. Allah yolundaki sâlikin ilk olarak engelleri ve pislikleri ortadan kaldırması lazımdır. Böylece nur aleminden olan taharet ile nitelenmek ve temizliğin hasıl olması kendisi için müyesser olur. Bütün zahiri ve batınî, aleni ve gizli pislikler temizlenmeyinceye dek, mazhar ve huzurda bulunmanın sâlik için bir hazzı olmayacaktır.

O halde, kirlerin/pisliklerin mertebelerinin ilki, günah kiri ve Hz. Velinimet'e itaatsizlik çirkinliğiyle meydana gelmiş olan uzuvların ve nefsin zahiri kuvvetlerinin pislikleri ve çirkinlikleridir. Bu, şeytanın zahiri tuzağıdır. İnsan bu tuzakta kaldığı müddetçe, ilahi yakınlığa erişmekten ve husul feyzinden mahrum olur. Hiç kimse, insaniyet memleketinin zahirini temizlemeden insaniyetin gerçek makamına nail olacağını veya kalbin batınını temizleyebileceğini sanmamalıdır. Bu, şeytani bir aldanıştır ve şeytanın büyük hilelerindendir. Zira tabiatın ruhaniyete hakimiyeti olan günahlar ile oluşan karanlıklar ve kalbi zulmetler artmaktadır. Sâlik, zahiri memleketi fethetmeyene kadar, büyük hedef olan batınî fetihlerden tamamen yoksun kalacak ve saadet için kendisine bir yol açılmayacaktır. Öyleyse bu sülûkun büyük engellerinden biri de pak nasuh tövbe suyuyla temizlenmesi gereken günah pislikleri ve kirlilikleridir ve Hak Teala'nın bize vermiş ve gayb aleminden nazil etmiş olduğu zahiri ve batınî kuvvetlerin tamamının bütün kirliliklerden uzak, pak ve temiz olduğu, onun da ötesinde Allah'ın fıtrat nuruyla nurlandığı ve zulmetten ve iblisin karanlık egemenliğinden uzak bulunduğu bilinmelidir. Ancak bunlar, tabiat aleminin karanlık mekanında nazil olunduğundan ve vehm şeytanının tasarruf eli ve iblisin hıyanet eli onlara uzandığından asli taharetlerinden ve ilk fıtratlarından ayrılmış ve değişik şeytani pislik ve kirliliklere bulaşmışlardır. O halde, eğer Allah yolundaki sâlik Veliyullah'tan yardım alarak şeytanın tasarruf elini uzaklaştırır, zahiri memleketi temizler ve ilahi emanetleri teslim aldığı gibi geri verirse, emanete hıyanet etmemiş olur. Eğer bunu yapmış ise, (Allah tarafından) bağışlanır ve günahları örtülür, zahir açısından rahat olur ve batınî kötü ahlakın pisliklerinden arındırmak için kıyam eder. Bu, pisliklerin ve çirkinliklerin ikinci mertebesi olup, kötülüğü daha fazla, tedavisi daha zor ve önemi de riyazet ashabının gözünde daha

çoktur. Zira, nefsin batınî durumu kötü ve manevi pislikler içinde bulunduğu müddetçe kutsal makama ulaşmaya ve halvette huzur bulmaya layık olamaz. Daha da önemlisi, nefsin zahiri memleketinin kötülük kaynağı, kötü ahlak ve onun çirkin huylarıdır. Sâlik, kötü huyları iyi huylara dönüştürmeyene dek, amellerin şerrinden emanda olmaz ve eğer tövbe etmeye muvaffak olsa da önemli şeylerden olan istikameti elde edemez. Öyleyse, zahiri temizlemek de batınî temizlemeye bağlıdır. Buna ek olarak, batınî pislik ve kirliliklerin kendisi, saadetten mahrum kalmaya neden olmakta ve marifet ehlinin deyişiyle amellerin cehenneminden daha büyük ve yakıcı olan ahlak cehennemine sebep teşkil etmektedir. Bu manaya İsmet Ehl-i Beyti'nin hadislerinde oldukça çok işaret edilmiştir.

O halde Allah yolundaki sâlike bu taharet de lazımdır. Kötü ahlakın kirini nefis levhasından faydalı ilim ve salih şer'i riyazetin temiz suyuyla yıkadıktan sonra, kalbi temizlemeyle meşgul olmalıdır. Çünkü o, merkez konumundadır ve onun iyi olmasıyla bütün memleketler iyi ve onun kötü olmasıyla da hepsi kötü olmaktadır. Kalp aleminin kirliliği, bütün kirliliklerin kaynağıdır ve bu da Hakk'tan gayrisine; yani insanın kendisine ve dünyaya yönelmesinden ibarettir. Bunun kaynağı, en büyük hatalardan olan dünya sevgisi ve bütün hastalıkların annesi olan nefis sevgisidir. Bu sevgi, sâlikin kalbinde bulunduğu sürece, onda Allah'ın sevgisinden bir eser hasıl olmaz, hedef ve istenilen menzilin başına giden bir yol bulamaz. Sâlikin kalbinde bu sevgiden kalıntılar olduğu sürece, onun seyri Allah'a değil; aksine nefse, dünyaya ve şeytanadır. O halde, nefis ve dünya sevgisinden temizlenmek, gerçekten de Allah'a doğru sülûk etmede temizlenmenin ilk mertebesidir. Çünkü bu temizlenmeden önce sülûk, Allah'a doğru değildir ve müsamahadan dolayı sâlik ve sülûk sözleri kullanılmaktadır.

Bu menzilden sonra Attar'ın yedi aşk şehrinin kendisinden sonra bir numune olarak hasıl olacağı menziller vardır. Kendini sâlik bilen o şahıs, kendisini bir sokağın dönemecinde görmüştür. Bizler ise setlerin ve kalın hicapların arkasında bulunmakta ve o şehirleri ve şehirdekileri bir hayal ürünü sanmaktayız. Benim Şeyh Attar ve Meysem-i Tammar ile bir işim yoktur; ancak makamların gerçekliğini inkar etmiyor, onların

sahibini kalpten seviyor ve bu sevgiyle bir kapının açılmasını ümit ediyorum. Sen her ne istiyorsan ol ve istediğin kişiye bağlan.

"İddiacı, sevgiliyi seyretmeye gelmek istedi
Gaybin eli geldi ve namahremin göğsüne vurdu."[1]

Ancak iman kardeşliği ve ruhani makamda irfani dostlara hıyanet etmeyi uygun görmüyor ve müminlerin birbirlerine olan haklarından sayılan nasihat etmekten de kaçınmıyorum.

En büyük manevi pislik ve kirlilikler, yedi deniz ile temizlenmeyen ve büyük peygamberleri (a.s) aciz kılan cehl-i mürekkebin pislik ve kirlilikleridir. Bu şiddetli hastalığın nedeni ise, ehlullahın ve marifet ashabının makamlarını inkar etmek ve kalp ehli kimselere kötü zan beslemektir. İnsan, bu pisliklerin kirlerine bulaşmış olduğu sürece marifete doğru bir adım atmayacaktır. Bunun da ötesinde bu karanlık, hidayet yolunun meşalesi olan fıtrat nurunu söndürebilir, makamlara uçuşun Burak'ı olan aşk ateşini azaltabilir ve etkisizleştirebilir ve de insanı tabiat diyarında kalıcı kılabilir.

O halde peygamberlerin ve büyük evliyaların (a.s) hali hakkında düşünmeyle ve onların makamlarını zikretmeyle insanın bu pislik ve kirleri kalbin batınından yıkaması gereklidir. Gelinen her merhalede insan o merhaleyle yetinmemelidir. Zira merhalelerde durmak ve marifetlerde kanaat etmek, İblis'in ve nefs-i emmarenin büyük hilelerindendir, Allah bizi bu ikisinden korusun. Bu kitap halkın seviyesine göre yazıldığından evliyaların üç taharetini zikretmekten kaçınıyorum. Hamd Allah'a mahsustur.

İkinci Bölüm
Taharetin Mertebelerine İşaret Hakkındadır

Bil ki, insan tabiat aleminde ve ilk madde menzilinde olduğu sürece, ilahi orduların ve şeytani orduların tasarrufu altındadır. İlahi ordular rahmet, selamet, saadet, nur, taharet ve kemal ordularıdır. Şeytanın ordusu ise, onların mukabilindedir. Rububi yönler, şeytani yönlere galip

[1] Hafız'dan bir şiir olarak, "Temaşageh-i Raz" olarak basılan nüshasında

olduğundan, başlangıçta insan fıtratının ilahi fıtrattan kaynaklanan bir nuraniyeti, selameti ve saadeti vardır. Bu, değerli hadislerde açıkça ve ilahi şerif kitapta da işaret edilerek beyan edilmiştir.[1] İnsan bu alemde bulunduğu müddetçe, seçme gücüyle kendini bu ikisinden birinin egemenliği altına koyabilir. O halde, eğer fıtratın başından sonuna kadar İblis'in onda bir tasarrufu olmazsa, insan ilahi ve lahuti bir varlıktır ki baştan aşağı nur, taharet ve saadettir. Onun kalbi Hakk'ın nurudur ve Hakk'ın dışında bir şeye yönelmez ve onun batınî ve zahiri kuvvetleri, nuranî ve temizdir. Hakk'ın dışında bir şey onda tasarrufta bulunmaz. İblis ondan bir lezzet almaz ve onun orduları onda etkili olamaz. O, mutlak temiz ve halis bir nur gibidir. Onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır.[2] O mutlak fetih sahibidir ve asalet olarak en büyük ismet makamını taşımaktadır. Diğer masumlar, o mukaddes zata tabi olmayla bu makama sahiptirler. Peygamber ise, mutlak kemal olan hatemiyet makamına sahiptir. Vasileri onun ahlakından almış ve onun fıtratıyla irtibatlı olduklarından, ona tabi olmayla mutlak ismet sahibidirler ve onlar kamil olarak uymak konumundadırlar. Ancak peygamber ve evliyalardan olan bazı masumlar (a.s) ise mutlak ismete sahip değildirler ve şeytanın tasarrufundan mutlak anlamda yoksun olmamaktadırlar. Hz. Adem'in (a.s) yasaklanmış ağaca yönelmesi, bu türden olup İblislerin önderi büyük İblis'in tasarruflarındandır. O ağaç, ilahi bir cennet ağacı olmasına rağmen, bu sıfatla, kamil insaniyetin makamıyla çelişen isimler kesretine sahiptir. Bu, men edilmiş olan ağacın manalarından ve mertebelerinden biridir.

Eğer fıtrat nuru, şekilsel ve manevi kirlere bulaşırsa, bulaşma miktarınca yakınlaşmanın çokluğundan ve huzurun sefasından yoksun kalır. Sonunda öyle bir yere varır ki fıtrat şeytani olur ve onun zahiri ve batınî, açık ve gizlisi şeytanın tasarrufu altına girer.

---

[1] **"Öyleyse sen yüzünü Allah'ı birleyen (bir Hanif) olarak dine, Allah'ın o fıtratına çevir."** (Rum / 30.) Bu ayet onlardan biridir ve Bihar'ul Envar, c. 3, s. 276 ve c. 64, s. 130 ve Tevhid, s. 328, 53. bab'a da müracaat edilebilir.

[2] **"Öyle ki Allah, senin geçmiş ve gelecek (her) günahını bağışlasın"** ayetine işarettir.

O zaman, şeytan onun kalbi, kulağı, gözü, eli ve ayağı olur ve onun bütün uzuvları şeytani hale gelir. Eğer bir kimse –Allah korusun- bu seviyeye düşerse, mutlak anlamda mutsuzluk sahibi olur ve saadet yüzünü asla görmez. Bu iki mertebe arasında Hak Teala dışında kimsenin sayamayacağı mertebeler vardır. Her kim nübüvvet ufkuna yakın olursa, o yemin (sağ) ehlindendir ve herkim de şeytanlık ufkuna yakınsa, o da yesar (sol) ehlindendir.

Fıtratın kirlenmesinden sonra, temizlenmesinin mümkün olduğu bilinmelidir. İnsan istediği sürece; şeytanın tasarrufundan çıkmak mümkün ve kolaydır ve de ilahi rahmani ordular olan Allah'ın meleklerinin safına girmek imkan dahilindedir ve Hz. Peygamber'in (s.a.a) buyuruşuyla, din düşmanlarıyla savaşmaktan daha üstün ve büyük cihad olan nefis ile cihadın[1] hakikati, İblis'in ordularının tasarrufundan çıkmak ve Allah'ın ordularının tasarrufu altına girmektir.

O halde, taharetin ilk mertebesi ilahi sünnetler ile donanmak ve Hakk'ın emirlerine baş eğmektir.

İkinci mertebe, ahlaki faziletler ve yüce melekelerle süslenmektir.

Üçüncü mertebe ise, kalbi Hakk'a teslim etmekten ibaret olan kalp temizliğidir. Bu teslimden sonra kalp nuranî olur, ondan da öte kalp nur aleminden ve ilahi nur derecelerinden biri haline gelir, kalbin nuraniyeti diğer azalara ve batınî organ ve kuvvetlere sirayet eder ve bütün memleket nur ve nur üstüne nur olu-verir. Böylece iş öyle bir noktaya varır ki kalp ilahi ve lahuti bir kalp ve Allah batının ve zahirin bütün mertebelerine tecelli eder. Bu halde, ubudiyet tamamen fani olur ve gizlenir, rububiyet zahir ve aşikar olur. Böylece sâlikin kalbi itminan ve huzur bulur, bütün alem sevgilisi olur, ilahi cezbelere yakalanır, hata ve yanlışlıkları bağışlanır, sevgi tecellilerinin gölgesinde gizlenir, velayetin güzellikleri hasıl olur ve dostun huzuruna girme liyakatini bulur. Bundan sonra ise bu yapraklarda zikredilmesi uygun olmayan başka menziller vardır.

---

[1] Bihar'ul-Envar, c. 68, s. 65 ve c. 19, s. 182

Üçüncü Bölüm
Taharet İçin Suya Yönelirken Sâlikin Kalbi Adabı Hakkındadır

Şimdi de iman ehli olan kimselerin saf kalplerinin nuraniyeti için Misbah-u Şeriat'ta yer alan bir hadis-i şerifi zikredelim.

Bu hadis-i şerifte marifet ehlinin kalplerini dirilten ve kalp ashabının arı ruhlarına hayat veren güzel ve ince işaret ve hakikatler vardır.

İmam Sadık (a.s) Misbah-u Şeriat'te şöyle buyuruyor: *"Taharet ve abdest almaya azmedersen, Allah'ın rahmetine yönelir gibi suya yönel. Zira Allah-u Teala suyu kendine yakınlık, münacat ve hizmet için bir anahtar karar kılmıştır. Allah'ın rahmeti kulların günahlarını temizlediği gibi su da zahiri pislikleri temizler; ondan başka bir şey temizlemez."*

Yüce Allah şöyle buyuruyor: **"Ve kendi rahmetinin önünde rüzgarları müjdeciler olarak gönderen O'dur. Biz, gökten tertemiz su indirdik."**[1]

Hakeza Allah-u Teala şöyle buyuruyor: **"Ve her canlı şeyi sudan yarattık. İman etmezler mi?"**[2] *Allah dünya nimetlerinden her şeyi suyla dirilttiği gibi rahmet ve lütfüyle de itaatleri kalplerin hayatı kılmıştır. Suyun sefasını, inceliğini, temizliğini, bereketini ve her şeye letafet içinde karıştığını bir düşün. Allah'ın suyla temizlenmesini emrettiği (veya edasıyla ibadette bulunmanı istediği) organlarını temizle. Farz ve nafilelerinde adabını yerine getir. Her birinde bir çok faydalar vardır. Yerli yerinde kullandığın taktirde sana çok yakında fayda pınarları fışkırır. Sonra suyun eşyayla karışımı gibi halk arasına karış. Her şeyin hakkını eda et. Anlamını değiştirme. Resulullah'ın (s.a.a) şu sözünden ibret al: "Muhlis (veya has) müminin misali, su misalidir." Tüm itaatlerinde Allah-u Teala'ya karşı saflığın, Allah'ın gökten indirdiği ve de* **"tertemiz"** *olarak adlandırdığı suyun saflığı gibi olsun. Organlarını suyla temizlediğin zaman, kalbini de takva ve yakin ile temizle."*[3]

---

[1] Furkan / 48.
[2] Enbiya / 30.
[3] Misbah-u Şeriat, 10. bab, Taharet bahsi

Bu hadiste İmam Sadık'ın (a.s) suyu Allah'ın rahmetine benzetmesinin veya tevil etmesinin sebeplerinden biri de suyun Hakk'ın rahmetinin büyük mazharlarından olmasıdır. Allah, suyu tabiat alemine nazil etmiş ve varlıkların hayat kaynağı karar kılmıştır.

Hazret-i Esma ve sıfat derecelerinin yüce semasından nazil olan ve özdeklerin tecellisinin kendisiyle gerçekleştiği topraklar, marifet ehli nezdinde, su diye ifade edilmiştir. Çünkü mülki ve zahiri suda ilahi geniş rahmetin cilvesi, dünyevi diğer varlıklardan daha çoktur. Hak Teala onu zahiri pisliklerden temizlenmek için karar kılmış, kendine yakınlık ve münacat anahtarı olarak taktir etmiş ve batini rahmetler kapılarının kapısı olan hizmet dergahının kılavuzu olarak karar kılmıştır. Hatta Hakk'ın rahmet suyu vücud alemlerinden bir alemde, gayb ve şuhud tecelligahından bir tecelligahta nazil ve zuhur edecek olursa, Allah'ın kullarının günahlarını o alemle uyumlu bir şekilde yıkar. O halde ehadiyyet semasından nazil olan rahmet suyuyla, özdekler tecellisinin gaybet günahları temizlenmiş olur ve vahidiyet semasının geniş rahmet suyuyla reel özdeklerin yokluk günahları temizlenmiş olur. Elbette vücudun her mertebesinde o mertebe ile uyumlu bir şekilde.

İnsani alemler mertebelerinde de rahmet suyunun farklı bir takım zuhurları vardır. Nitekim berzahi ve toplu özdeklerle Hazret-i Zat'tan nazil olan suyla vücudî sır günahları temizlenmiş olur. *"Senin varlığın hiçbir günahla mukayese edilemeyecek bir günahtır."* Hazret-i esma, sıfat ve fiilî tecelli makamından nazil olan su ile de sıfat ve fiilin ru'yeti temizlenmiş olur. Hazret-i adalet hükmü semasından nazil olan suyla da batınî ve yaratışsal pislikler temizlenir. Gaffariyet semasından nazil olan suyla da kulların günahları temizlenir. Melekut semasından nazil olan suyla ise suri/şekli pislikler temizlenir. O halde açıkça görüldüğü gibi Hak Teala suyu yakınlığının bir anahtarı ve rahmetinin bir delili kılmıştır. Daha sonra hadis-i şerifte başka bir emir vardır. Sülûk ve murakabe ehli için başka bir yol açmakta ve şöyle buyurmaktadır: *"Suyun; sefa, incelik, taharet, bereket, diğer şeylerle karışma letafeti hakkında düşün ve onu Allah'ın temizlemeni emrettiği organlarını temizlemekte*

kullan. Farz ve ilahi sünnetlerde adabına riayet et. Zira onların her birinde bir çok faydalar vardır. Onları saygıyla kullanacak olursan senin için çok yakında faydalar çeşmeleri kaynar." Bu hadis-i şerifte de genel anlamda taharet mertebelerine işaret vardır. Bu hadis taharetin dört tümel mertebesini beyan etmiştir. Onlardan biri de hadis-i şerifte buraya kadar zikredilen mertebedir ve o da organları temizlemektir. Murakabe ve Allah'a doğru sülûk ehli kimselerin de işaret ettiği gibi eşyaların zahirine ve suretine takılmamak gerekir. Dolayısıyla zahiri, batının aynası karar kılmalı, suretlerden hakikatler keşfetmeli ve zahiri temizlikle kanaat edilmemelidir. Zira bu zahiri kanaat, iblisin tuzağıdır. O halde suyun sefasından organların tasfiyesine gidilmeli ve onları ilahi farz ve sünnetleri eda ederek tasfiye etmeli, sefalandırmalıdır. Suyun inceliği ile organlar inceltilmeli, isyan yoğunluğundan dışarı çıkılmalı, temizlik ve bereketi bütün organlara sirayet ettirilmelidir. Suyun diğer eşya ile karışmasından ilahi melekuti kuvvelerin tabiat alemi ile karışımı idrak edilmeli, tabiat pisliklerinin bulaşımına engel olunmalıdır. O halde organlar ilahi farzlar ve sünnetler adabı ile adaplandıktan sonra yavaş yavaş batınî faydaları ortaya çıkar. İlahi sır çeşmeleri patlama yapar. Onun için ibadet ve taharetin sırlarından bir parça ortaya çıkar. Taharetin ilk mertebesinden ve emirlerinden feragat hasıl olduktan sonra da ikinci emir başlamış ve şöyle buyurmuştur: *"Ondan sonra her şeyin hakkını veren ve hiçbir şeyin anlamını değiştirmeyen suyun diğer eşya ile karışımı gibi sen de insanlara karış. Allah Resulü'nün, "halis iman eden kimsenin misali su misalidir"* sözünü düşün.

Birinci emir sâlik insanın dahili kuvveleri ve organlarıyla muamelesi hakkındaydı. Bu hadiste yer alan ikinci emir ise insanın Allah'ın yaratığıyla muamelesi hakkındadır ve bu emir sâlikin yaratıkla olan muaşeret niteliğini beyan eden çok kapsamlı bir emirdir. Ayrıca bundan halvet hakikati de istifade edilmektedir ve o da şöyledir: Allah'a doğru sülûk eden kimsenin, insanlardan herkesle iyi şekilde muaşeret ettiği, yaratışsal haklarını reddetmediği ve insanlardan her biri ile hallerine uygun olarak davrandığı halde ilahi hakları görmezlikten gelmemesi, ubudiyet ve Hakk'a teveccühten ibaret olan manayı kaybetmemesidir. O, kesrette

vaki olduğu halde halvettedir. Mahbubun menzilgahı olan kalbi; başkalarından ve her türlü şekil ve yazıdan temizdir. Dolayısıyla da burada üçüncü emir zikredilmiştir ve o da sâlikin Allah-u Teala ile muamele niteliğini beyan etmektedir. Hadis şöyle buyurmaktadır: *"Bütün itaatlerde Allah-u Teala'ya karşı sefan; tıpkı göklerden indiği ve tertemiz olarak adlandırıldığı zamanki suyun sefası gibi olmalıdır."*

Yani Allah'a doğru sülûk eden kimse tabiat tasarrufundan, pisliklerden ve zulmetinden halis olmalı, bunların kalbine girmesine izin vermemelidir. Bütün ibadetleri, zahiri ve batini şirklerden arı olmalıdır. Su göklerden indiğinde temiz olduğu ve pisliklere bulaşmadığı gibi, temiz ve pak melekut gaybının semasından inen sâlikin kalbi de şeytanın ve tabiatın tasarrufu altında pisliğe bulaşmamalıdır. Bu emirden sonra da riyazet ve sülûk ehli için kapsamlı son bir emir verilmektedir ve şöyle buyurmaktadır: "*Organlarını su ile temizlediğinde kalbini de takva ve yakin ile temizle.*"

Burada da marifet ehlinin iki yüce makamına işaret edilmektedir. Birisi takvadır ki, kemali de Hak'tan gayrisini terk etmektir. Diğeri de yakindir ki, onun da kemali mahbubun huzurunu müşahade etmektir.

Dördüncü Bölüm
Temizlemek Hakkındadır

Temizleyici şey, bu bölümde asıl olan sudur veya topraktır.

Bil ki sâlik insan için tümel olarak yüce maksada ulaşmak ve rububiyetin yakın makamına ermek için iki yol vardır. O iki yoldan evveliyet ve asalet makamı olan birincisi; mutlak rahmet makamına, özelikle de her varlığı layık olduğu kemale ulaştıran rahimiyyet rahmetine teveccühen, Allah'a doğru seyretmektir. Rahimiyyet rahmetinin zuhurlarından ve şubelerinden biri de peygamberler göndermektir. Bu peygamberler yol hidayetçileri ve geride kalanların elinden tutanlardır. Marifet ehli ve kalp ashabı nezdinde tahakkuk diyarı, ilahi rahmetin suretidir ve yaratıklar sürekli olarak Hakk'ın rahmet denizine gömülmüşler, ama ondan istifade etmemektedirler. İlahi gayb aleminden ve rububi yakınlıktan nazil olan; biz terkedilmişlerin istifadesi, tabiat zindanındaki biz

mahkumların kurtuluşu ve arzu ve nefsani isteklerin karmaşık zincirine vurulmuş esirlerin necatı için lafız ve kelam suretine bürünen bu ilahi büyük kitap, ilahi mutlak rahmetin en büyük mazharındandır. Biz körler ve sağırlar ondan hiç istifade etmedik ve de etmemekteyiz. Rububi mukaddes huzurdan ve ilahi ünsiyet ve yakınlık mahfilinden bu gurbet ve vahşet konağına ayak basan, Ebucehil ve ondan daha kötüleriyle muaşeret etmek zorunda kalan *"Bazen kalbim tozlanıyor"*[1] diyen feryadıyla marifet ve velayet ehlinin kalbini yakmış bulunan son Peygamber ve Mutlak Veli de ilahi mutlak keramet ve geniş rahmettir. Bu küçük kulübeye gelişi, en aşağılık alemde sükunet eden varlıklara rahmet olmak ve onları bu vahşet ve gurbet diyarından çıkarmak içindir. Tıpkı "arkadaşlarını kurtarmak için bela tuzağına düşen bir güvercini andırmaktadır." [2]

Allah'a doğru sülûk eden kimse; rahmet suyu ile temizlenmeyi nazil olan ilahi rahmetten istifade olarak kabul etmeli ve de rahmetten istifade etmek imkanına sahip olduğu müddetçe bu işe soyulmalıdır. Zatî kusur veya suç sebebiyle ulaşamayınca ve rahmet suyundan mahrum kalınca da kendi zillet, miskinlik, fakirlik ve yokluğuna teveccühten başka çaresi yoktur. Ubudiyet zilletini göz önüne aldığında; kendi zatî imkanına, fakirlik ve çaresizliğine teveccüh ederek gurur ve bencillikten dışarı çıktığında ise rahmet kapılarından bir kapı yüzüne açılır, tabiat yeri rahmet beyzasının yeri haline dönüşür ve iki temizleyiciden biri[3] olan toprak haline dönüşür. Hakk'ın lütfüne ve acımasına mazhar olur. Bu bakış, yani kendi zilletine bakış insanda güçlenince de daha çok rahmete mazhar olur. Ama eğer kendine ve ameline güven adımıyla bu yolu kat etmek isterse, helak olur. Zira, bu durumda elinden tutunmama imkanı vardır. Tıpkı yol gitme cesaretini kendinde bulan ve adımıyla gururlanan, gücüne itimat eden, bu yüzden de babasının inayetine mazhar olmayan ve kendi haline bırakılan bir çocuk gibi olur. Ama eğer

---

[1] Mustedrek'ul Vesail, Kitab-us Salat, Ebvab-uz zikr, 22. Bab, 1. Hadis

[2] Kelile ve Dimne, Bab'ul Hemamet'il Mutevveke

[3] Bu merhum Ahund Horosani'nin (kuddise sırruhu) Kifayet'ul Usul, c. 1, s. 130'da şu şekilde naklettiği bir rivayete işarettir: *"Toprak iki temizleyiciden biridir ve on yıl sana yeter."*

çaresizliğini ve aczini merhametli babasının huzuruna sunar, kendine ve gücüne güvenden tümüyle çıkarsa babasının inayetine mazhar olur ve babası elinden tutar ve hatta onu kucağına alır ve kendi adımıyla ona yol yürütür. O halde Allah'a doğru seyreden kimse de kendi sülûk ayağını kırmalı; kendine, riyazetine ve ameline güvenden tümüyle uzak durmalı; kendinden, gücünden ve kuvvetinden fenaya ermeli, fena ve çaresizliğini sürekli göz önünde bulundurmalıdır ki inayete mazhar olsun. Böylelikle yüz yıllık yolu rububiyet cezbesiyle bir gecede katetsin; batın dili ve hali, rububuyetin kutsal huzurunda acizlik ve niyaz içinde şöyle arzetsin: "**Yoksa, darda kalana, kendisine yakardığı zaman karşılık veren, başındaki sıkıntıyı gideren mi?"** [1]

Beşinci Bölüm
Batın ve Kalp Hasebiyle Abdestin Bazı Adapları Hakkında

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz kul abdestle emrolunmuştur ki Cebbar olan Allah karşısında durunca ve Hak Teala ile münacaat edince temiz olsun, kendisine emrettiği şeylerde, itaat etsin ve her türlü pislik ve necasetten temizlensin. Ayrıca yorgunluğun giderilmesi, uyuklamanın ortadan kalkması ve cebbar olan Allah karşısında durmak için kalbin temizlenmesi gibi diğer bir takım faydaları da vardır."*[2]

Buraya kadar İmam Rıza (a.s) abdestin kendisini beyan etmiştir. Marifet ehlini ve sülûk ashabını yüce ve celil olan Hak Teala'nın mukaddes huzurunda durmanın ve hacetleri gideren Allah ile münacatta bulunmanın göz önünde bulundurulması gereken bir takım adabları olduğu hususunda uyarmıştır. Hatta zahiri pislikler ve zahir gözünün yorgunluğu gibi şeylerle bile o mukaddes dergaha gitmemek gerekir; nerede kaldı ki kalp, pisliklerin kaynağı olsun ve bütün pisliklerin kökü olan manevi

---

[1] Neml, 62
[2] Uyun-u Ahbar'ir Rıza, c. 2, s. 104, 34. bab, 1. hadis

pisliklere müptela olsun. Nitekim rivayette de şöyle yer almıştır: *"Allah-u Teala sizin yüzlerinize bakmaz belki kalplerinize bakar."* [1]

İnsanın kendisiyle Hak Teala'ya teveccüh ettiği ve yaratılış aleminden celal ve azamet kibriyasına bakabildiği şey kalptir. Diğer organların bundan bir nasibi yoktur; ama buna rağmen zahiri temizliği de ihmal etmemek gerekir. Bu yüzden de Allah; taharetin suretini, insanın sureti ve batınını da insanın batını için kararlaştırmıştır. Bu hadis kalp temizliğinin abdestin faydalarından olduğunu belirtmiştir. Bundan da anlaşıldığı üzere abdestin bir batını vardır ve o batınla insanın batını da tezkiye olmaktadır. Ayrıca bu hadisten zahir ve batın ile şahadet ve gayb ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Hakeza hadisten anlaşıldığı üzere zahiri taharet ve şekli abdest de bir ibadettir ve Rabb'e itaattir. Bu açıdan zahiri taharet de batının temiz olmasına sebep olmaktadır. Zahiri taharetten kalbin temizliği hasıl olmaktadır. Özetle Allah'a sülûk eden kimse abdest alırken Hazret-i Kibriya'nın mukaddes huzuruna yönelmek istediğini hatırlamalıdır. Sahip olduğu bu kalp ahvaliyle Allah'ın huzuruna varma liyakatine sahip değildir ve hatta rububiyet izzetinin dergahından kovulmuş bir haldedir. Dolayısıyla paçalarını sıvamalı, zahiri tahareti de batına sirayet ettirmeli, Hakk'ın nazar ettiği, hatta Hazret-i Kuds'ün menzilgahı olan kalbini Hakk'tan gayrisinden temizlemeli, Firavun ruhunu ve bütün pisliklerin aslı olan bencilliğini aklından çıkarmalı ve böylece mukaddes makama layık bir hale gelmelidir. Daha sonra İmam Rıza (a.s) abdeste özel bir takım organların göz önünde bulundurulmasının sebebini beyan ederek şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz abdest yüz, iki el, baş ve ayağa farz olmuştur. Zira kul Hazret-i Cebbar'ın huzurunda durunca abdestin farz olduğu şeyler zahir ve keşfolur. Zira kul yüzüyle secde ve huzuda bulunur, eliyle dilekte bulunur, rağbet eder ve Hakk'a bağlanır, başıyla rüku ve secdede Hakk'a yönelir ve ayaklarıyla oturup kalkar."*

İmam Rıza'nın (a.s) bu sözlerinin özeti şudur: "Bu organların Hakk'ın ubudiyetinde bir payı vardır ve bu da bu organlardan ortaya

---

[1] a.g.e. ve Bihar'ul-Envar, c. 67, s. 248; Cami'ul-Ahbar, s. 117'den az bir fazlalıkla naklen

çıkmaktadır. Bu açıdan bu organların temizlenmesi emredilmiştir. Daha sonra da İmam Rıza (a.s) onlardan zahir olan şeyleri beyan etmiştir. İbret alma ve istifadede bulunma yolunu ehline açmıştır. Marifet ehlini bunun sırlarıyla tanıştırmış ve onlara ubudiyetin zuhur ettiği yerlerin Hak Teala'nın mübarek huzurunda temiz olması gerektiğini bildirmiştir. Bu anlamdan eksik bir nasibi olan zahiri organlar, taharet olmaksızın bu makama layık değildir. Huzu gerçek anlamda yüzün bir sıfatı değildir. İstemek, rağbet etmek, Hakk'a bağlanmak ve yönelmek gibi haletlerin hiç birisi zahiri organların işi değildir. Ama bu organlar onların mazharı olduğu için de onları temizlemek gerekir. Dolayısıyla ubudiyetin gerçek mahalli ve bu anlamların gerçek merkezi olan kalp temizliği daha da önemlidir. Kalp temizliği olmadığı taktirde, zahiri organlar, yedi denizle yıkansa bile, asla temizlenmez. Bu makama liyakat elde edemez. Aksine şeytan orada tasarrufta bulunur ve insan izzet dergahından kovulmuş olur.

İlel'uş Şerayi'de kendi senediyle naklettiği bir rivayette şöyle yer almıştır: *"Bir Yahudi Resulullah'a (s.a.a) gelerek ondan bazı şeyleri sordu, sorduğu şeylerden biri de şuydu: "Ey Muhammed! Bedende en temiz organlardan olduğu halde neden abdestte bu dört organ yıkanmaktadır?" Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Zira şeytan Adem'e (a.s) vesvese ettiğinde ve Adem de ağaca yaklaştığında oraya baktı, böylece yüzsuyu dökülmüş oldu, daha sonra kalkıp ona doğru gitti, böylece hataya doğru attığı ilk adımdı, daha sonra eliyle o ağaçta olan şeyi yedi, böylece ziynet ve süs bedeninden uçtu, Adem ellerini başının üzerine koydu ve ağladı. Allah-u Teala onun tevbesini kabul edince de ona ve zürriyetine bu dört organları temizlemeyi farz kıldı. Aziz ve celil olan Allah ağaca baktığı için yüzün yıkanmasını emretti. İki eliyle ağaçtan yediği için de dirseklere kadar ellerin yıkanmasını emretti. Elini başına koyduğu sebebiyle de başının meshedilmesini ve hataya doğru adım attığı için de iki ayağın meshedilmesini emretti."* [1]

[1] İlel'uş Şerayi, c. 1, s. 280, 191. bab, 1. hadis

Orucun farz oluşunun sebebi hususunda da hadis-i şerifte yer aldığı üzere Yahudiler şöyle sormuşlardır: "Hangi sebepten dolayı Allah senin ümmetine günlerden otuz gün oruç tutmasını emretmiştir?" Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz Adem (a.s) o ağaçtan yeyince otuz gün karnında kaldı, böylece de Allah Adem'e ve soyuna otuz gün açlık ve susuzluk çekmesini emretti ve geceleri yemelerine izin vererek de kendilerine ihsanda bulundu."* [1]

Bu hadis-i şeriften de işaretler ehli ve kalp ashabı kimseler şunu istifade etmişlerdir: "Adem'in (a.s) hatası diğerlerinin hatası gibi değildi. Hatta belki de doğal bir hata veya tabiat ağacı olan kesrete teveccüh hatası veya zatî fena cazibesinden olan esmai kesrete teveccüh hatası olduğu halde, Allah'ın seçkini, Allah'a yakınlığa ve zatî fenaya özgün kılınmış Adem (a.s) gibi birinden bu hataya düşmesi beklenmiyordu. Bu yüzdende Hakk'ın mukaddes zatının hubbi (sevgisel) gayreti gereğince isyanı ve aldatılması bütün aleme ve bütün peygamberlerin diline yayılmış oldu, bu yüzden Allah şöyle buyurmuştur: **"Böylece Adem Rabbine isyan etti ve aldandı."** [2]

Dolayısıyla hem kendine ve hem sulbünde mevcut olan ve hatasına ortak olan soyuna bütün bu yıkanma ve tenzih gerekli bir iştir. Nitekim onun soyu sulbünden çıktıktan sonra da bu suç ortaklığını sürdürmüştür.

O halde Adem ve ademoğlunun hatasının mertebeleri ve makamları olduğu gibi; asıl olan babanın hatasından çıkmayı sağlayan temizlik, tenzih, taharet, namaz ve orucun da, hata mertebeleri ile uyumlu bir çok mertebeleri vardır. Nitekim bu hatanın ilk mertebesi esmai kesrete teveccüh, son makamı ise yasaklanmış ağaçtan yemektir. Üzerinde meyve olan şey de o ağacın melekuti suretidir. Mülki sureti ise tabiat ve tabiattaki şeylerdir. Bu soyda var olan nefis ve dünya sevgisi de o ağaca meyletmenin ve ondan yemenin ürünleridir. Bu beyandan da açıkça anlaşıldığı üzere ademoğlunun bütün zahiri günahlarının türleri

---

[1] a.g.e., c. 2, s. 378, 109. bab, 1. hadis
[2] Ta-Ha, 121

ağaçtan yemek ile ilgilidir. Bundan temizlenmenin de belli bir şekli vardır. Onların bütün kalbi günah türleri de o ağacın işlerindendir. Onun temizliği de ayrı bir şekildedir. Onların ruhsal günah türlerinin de belli bir temizliği vardır.

Zahiri organları temizlemek kamil insanlar için ruhsal ve kalbi taharetin gölgesidir. Sülûk ehli için ise bir emir ve vesiledir. İnsan, organların ve taharetlerin tecessümü örtüsünde olduğu müddetçe ve o aşamada kaldığı sürece sülûk ehlinden değildir ve kendi hatasında bakidir. Zahiri ve batınî taharet mertebeleriyle meşgul olup zahiri taharetleri manevi taharetlere vesile kılar. Bütün ibadetlerinde onların kalbi nasiplerini göz önünde bulundurur. Onlardan nasiplenir, batini yönlerine daha çok önem verir ve çok büyük önem gösterirse insanlık yolunun sülûk kapısına girmiş olur. Nitekim Misbah'uş Şeria'da yer alan bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur: *"Organlarını suyla temizlediğin zaman kalbini de takva ve yakin ile temizle."*[1]

O halde sülûk eden bir insan için önce ilmî bir sülûk gereklidir. Ehli Zikr'in (a.s) bereketiyle ibadet mertebelerini teşhis ederek, zahiri ibadetleri kalbi ve ruhi ibadetlerin bir düşük mertebesi olarak kabul eder. Daha sonra da sülûkun hakikati olan ameli sülûku başlatır. Bu sülûkun gayeti ise nefsi; Hak'tan gayrisinden temizlemek, zatî ve esmai tecelliler için boşaltmaktır. Sâlik olan kimse bu makama erişince de sülûku nihayete erer. Kendisi için, kemali seyrin nihayeti hasıl olur. Böylece de ibadetlerin sırlarına ve sülûkun inceliklerine nail olur. Taharetin sırları, celaliye tecellileri ve diğer ibadetlerin gayeti de cemaliye tecellileridir. Bunun geniş açıklaması ise bu sayfalara sığmayacak kadar uzundur.

[1] Misbah'uş Şeria, el-Bab-u A'şir fi't Taharet

Altıncı Bölüm
Gusül ve Guslün Kalbi Adabı Hakkındadır

Marifet ehlinin dediği üzere cenabet; ubudiyet vatanından çıkmak ve gurbete girmektir. Rububiyet izharında ve bencillik iddiasında bulunmak, mevlanın sınırlarına girmek, siyadet (efendilik) niteliği ile nitelenmektir. Gusül; işte bu pisliklerden temizlenmek ve kusurunu itiraf etmektir. Bazı büyük alimler on bölüm halinde yüz elli durum zikretmişlerdir ki sâlik olan kul onlardan gusül esnasında temizlenmelidir. Onların çoğu veya tamamı da izzet, ceberut, nefis kibriyası, bencillik ve egoistliğe dönmektedir. [1]

Yazara göre ise cenabet; tabiatta fani olmak, ruhaniyetten gaflet etmek ve hayvanlık saltanatının kemalinin nihayetine ve esfel-es safiline girmektir. Gusül bu hatadan temizlenmek ve tabiat hükmünden geri dönmektir. Tabiatta fenaya eren ve şeytanın aldatmasına müptela olan bütün nefis memleketini yıkayarak ilahiyat tasarrufuna ve rahmaniyyet sultanına varmaktır. Kalbi adabı da Allah'a doğru sülûk eden kimsenin gusül esnasında dünyanın nasibi ve en düşük zahiri olan beden guslü ve zahiri temizlikle yetinmemesi, kalbin batini cenabetini ve bu cenabetten gusletmeyi daha da gerekli görmesidir. Böylece hayvani nefsin insani nefse ve rahmani işlere galebesine engel olmalı, şeytanın pisliğinden ve aldatmasından tevbe etmelidir. İlahi nefha olan ve kapısı rahmani nefesle açılan ruhun batınını, yasaklanmış ağacın aslı olan gayrisine teveccühten temizlemedir ki, böylece babası Adem'in (a.s) cennetine layık olsun ve de bu tabiat ağacından yemenin, dünyaya yönelmenin ve kesrete teveccühün cenabetin en temel aslı olduğunu kavrasın. Dolayısıyla rahmani arştan dökülen Hakk'ın rahmet suyuyla bu cenabetten tam temizlenmedikçe ve şeytanın tasarrufundan halis olmadıkça Allah'a yakınlık miracının hakikati olan namaza layık olamaz. Zira, *"Namaz sadece temizlikledir."*[2]

---

[1] Büyük alimden maksat Muhyiddin-i Arabi'dir, Futuhat-u Mekkiye, c. 1, s. 363

[2] Vesail'uş Şia, c. 1, s. 261, Kitab'ut Taharet, ebvab'ul Vuzu, 4. bab, 1. hadis

Bu zikredilen gerçeğe Vesail adlı kitabın Şeyh Seduk'tan naklettiği ve kendi senediyle rivayette bulunduğu şu hadis işaret etmektedir: *"Yahudilerden biri Resulullah'a (s.a.a) gelerek ondan bazı şeyleri öğrenmek istedi. Bir sorusunda şöyle dedi: "Hangi şey sebebiyle Allah-u Teala cenabetten gusletmeyi emretmiş, idrar ve dışkıdan gusletmeyi emretmemiştir?" Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Adem (a.s) ağaçtan yediği zaman o damarlarına saçına ve cildine sirayet etti, dolayısıyla insan ehliyle ilişki kurduğunda tüm damarından, bedenindeki tüylerden su çıkmaktadır, bu yüzden de aziz ve celil olan Allah Adem'in soyuna kıyamete kadar cenabetten gusletmeyi farz kılmıştır."* [1]

Hakeza diğer bir rivayette de İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz cenabetten daha necis ve pis olduğu halde kaza-i hacetten gusledilmesinin emredilmemesinin, ama cenabetten gusledilmenin emredilmesinin sebebi, cenabetin insanın nefsinden olmasıdır ve o da bütün bedeninden çıkan şey sebebiyledir. Kaza-i hacet ise insanın nefsinden değildir. Şüphesiz o bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkan bir yemektir."* [2]

Gerçi zahir ashabı nezdinde bu hadislerin zahiri şudur ki nutfe bütün bedenden çıktığı için bütün bedenin gusledilmesi gerekir. Bu bazı doktorların ve tabii hekimlerin de görüşüne de mutabıktır. Ama hadisin başında yer alan ağacı yemek nedenine bağlanması ve ikinci hadiste yer aldığı üzere cenabetin nefse isnat edilmesi marifet ve işaret ehli kimseler için marifetlere bir yol açmaktadır. Zira ağaç ve Adem'in (a.s) o ağaçtan yemesi Kur'an ilimlerinin ve ismet ve taharet Ehl-i Beyt'inin sırlarından biridir ve bu sırda birçok marifetler gizlidir. Dolayısıyla hadis-i şeriflerde ibadetlerinden bir çoğunun sebebi Adem'in ve yasak ağaçtan yemesinin olduğu belirtilmiştir. Bu yüzden abdest, namaz, gusül, Ramazan ayı orucu, orucun otuz gün oluşu, hac ibadetinin bir çok

---

[1] Vesail'uş Şia, c. 1, s. 466, Kitab'ut Taharet Ebvab'ul Cenabet, 2. bab, 2. hadis, Menla Yehzuruh'ul Fakih, c. 1, s. 22'den naklen ve El-Mecalis, s. 115 ve el-İlel, s. 104

[2] a.g.e, 4. hadis, el-İlel, c. 1, s. 281!den naklen ve Uyun'u Ahbar'ir Rıza, s. 291

hususiyetleri de bu babtandır. Yazar bu konuda yıllardır bir kitap yazmak istemektedir, ama bir takım meşguliyetler buna engel olmuştur. Allah-u Teala'dan başarı ve saadet diliyorum.

Özetle ey Ademoğlu! Sen lika (Allah ile görüşme) tohumusun, marifet için yaratılmışsın, Allah-u Teala seni kendisi için seçmiş, cemal ve celal eliyle yoğurmuş, meleklerin secde ettiği ve iblisin kıskandığı bir kul haline getirmiştir. Eğer senin aslın olan babanın cenabetinden çıkmayı arzuluyor, Hazret-i Mahbub'un mülakatına layık olmak istiyor, Hazret-i Kuds ve Ünsiyet makamına ulaşmak kabiliyetini elde etmek istiyorsan Hakk'ın rahmet suyuyla batınını gusletmeli, yasaklanmış ağacın mazharından olan dünyaya teveccühten tevbe etmeli Hazret-i Cemil'in mahfili, ve Hazret-i Celil'in cemali olan kalbini dünya sevgisinden ve şeytani pis işlerden yıkamalısın. Zira Hakk'ın lika cenneti temiz kimselerin yeridir: *"Cennete sadece temiz girebilir."* [1]

"Bir yıkan ve o zaman harabata gir ki
Bu harap tapınak senden dolayı kirlenmesin." [2]

Yedinci Bölüm
Necaseti Temizlemenin Batını Adabı Hakkında

Bil ki necasetten temizlenmek daha önce de zikredildiği gibi bencillikten ve nefisten fena olmaktan çıkmaktır. Hatta tümel olarak nefis evinden dışarı çıkmaktır. Kul kendinden kalıntıları olduğu müddetçe, en büyük necaset içindedir. Ondaki abid ve mabud da şeytan ve nefistir. Tarikat ve sülûk ehlinin seyir menzilleri eğer makamlara ulaşmak ve derecelerin husulü ise, bu nefis ve şeytanın tasarrufundan uzak değildir ve sakat bir seyr-u sülûktur ve dolayısıyla nefsin menzillerinde sülûkten ve nefis evinin içini gezmekten ibarettir. Böyle bir yolcu ise, sâlik değildir. Allah'a ve Resulüne muhacir de sayılmaz. Kulun aynısı olan en

[1] Usul-i Kafi, c. 3, s. 371, Kitab'ul İman ve'l Küfr, Bab'uz Zunub 7. hadis
[2] Hafız

büyük necasetten temizlenmemiştir. Bu necasetten tümüyle temizlendiği zaman da abid ve mabud Hak Teala olur. "*Onun kulağı ve gözü olurum."*[1]

İşte bu, nafilelerin yakınlığından hasıl olur. Bu açıdan cenabetten temizlikte bütün bedenin yıkanması gerekir. Zira kulun kendisi herhangi bir şekilde baki kaldığı taktirde bu pislik ortadan kalkmamıştır: *"Şüphesiz bedendeki her kılın altında cenabet vardır."*[2] O halde pislikten temizlenmek hudusten (hadis olmaktan) temizlenmektir ve kadim denizinde fenaya ermektir. Bunun kemali ise ağacın batını olan esma-i kesretten çıkıştır. Bu çıkışla soyun aslı olan Adem'in bulaşıcı hatasından dışarı çıkmaktır.

O halde *"hades"* (abdestsizlik durumu) manevi pisliklerdendir. Ondan temizlenmek de gaybî ve batini işlerdendir ve nurdur. Lakin abdest sınırlı bir nurdur, gusül ise mutlak bir nurdur. *"Hangi abdest gusülden daha temizdir."*[3]

Ama zahiri necasetten temizlenmenin burada yeri yoktur. Zira o zahiri bir temizlenmektir. Kalbi adabı ise Hakk'ın huzuruna varmayı irade eden sâlik kulun şeytanın pisliğiyle Hakk'ın huzuruna varamayacağını, insanlığın erdemli şehrinin bozulmasının başlangıcı, batınî ve zahiri hataların kaynağı olan ahlaki temel kınanmış işlerden çıkmadıkça hedefine ulaşamayacağını ve maksadına erişemeyeceğini bilmesidir.

Şeytan, mukaddes alemin komşusu ve Allah'a yakınlardan biri sayıldığı halde pis melekelerin vasıtasıyla Allah'a yakınların makamından sürüldü ve **"Oradan çık şüphesiz sen kovulmuş birisin"**[4] sesiyle kovuldu. O halde gayb alemi kervanından geri kalmış, tabiatın derin kuyusuna gömülmüş ve aşağılıkların en aşağılığına itilmiş biz zavallılar; bu şeytani pis melekelere sahip oldukça nasıl mukaddes huzura eri-

---

[1] Usul-i Kafi, c. 4, s. 53; Kitab'ul-İman ve'l-Küfr, Bab-u Men Eze'l Müslimin ve İhtekerehum, 7 ve 8. hadisler

[2] Bihar'ul Envar, c. 78, s. 51, Kitab'ut Taharet bab-u Vucub-i gusl-i cenabet 23. hadis

[3] Cami-u Ahadis-i Şia, Kitab'ut Taharet, Ebvab'ul Gusl ve Ahkamihi 12. bab

[4] Sad/77 ve Hicr/34

şebilir, ruhani varlıklara yakın olur, mukarrep varlıklarla arkadaş olabiliriz. Şeytan bencillik etti ve ateşten yaratıldığını görerek, **"Ben ondan daha hayırlıyım"**[1] dedi. Bu nefsiyle gururlanması; kendisine tapmasına, tekebbüre kapılmasına, Hz. Adem'i (a.s) aşağılamasına sebep oldu ve **"Onu topraktan yarattın"** dedi. Böylelikle yanlış mukayesede bulundu. Adem'in (a.s) iyiliğini, kemalini ve ruhaniyetini göremedi. Adem'in zahirini, topraktan oluş makamını gördü ve kendisinin ateşten oluş makamına teveccüh etti, kendisinin bencillik, egoistlik şirkinden gaflet etti. Böylece nefis sevgisi noksanlıklarını görmesini perdeledi, ayıplarını müşahede etmesine engel oldu. Bu bencillik ve egoistlik kendisine tapmasına, tekebbüre ve gösterişe kapılmasına riya ve isyana düşmesine neden oldu. Böylece de mukaddes miraçtan tabiatın karanlığına sürüldü.

O halde Allah'a doğru sülûk eden bir kimsenin zahiri pisliklerden temizlenme esnasında şeytani ve batini pisliklerden de temizlenmesi ve Hakk'ın rahmet suyu ve şer'i riyazetle erdemli şehri yıkaması ve Hakk'ın tecelli yeri olan kalbini halis kılması, makam ve şeref sevgisinin ayakkabılarını ayağından çıkarması gerekir. Böylece mukaddes güven vadisine girer, Rabb'in tecellisine kabiliyet elde eder. Zahiri pisliklerden temizlenmediği müddetçe manevi pisliklerden de temizlenemez. Zira zahiri temizlik batını temizlemenin ön koşuludur. Şeriatın da emrettiği dünyevi ve mülki tam bir takva haleti hasıl olmadıkça kalbi takva ortaya çıkmaz. Bu zikredilen şeylerden kalbi takva elde edilmedikçe; hakiki, gizli ve ruhsal takva da hasıl olmaz. Takvanın bütün mertebeleri, bu mertebenin önkoşuludur ve o da Hakk'tan gayrisini terk etmektir.

Sâlik insanın enaniyetinden kalıntılar oldukça Hak, onun batınına tecelli etmez. Evet bazen rahmetin önceliği ve iradi boyutun galebesi vasıtasıyla sâlik, gaybî açıdan yardım görür, bu ilahi yardımla enaniyetten kalan kalıntılar da ortadan kalkar. Belki de Hakk'ın dağa tecellisinin, dağın parçalanmasının ve Hz. Musa'nın kendinden geçmesinin niteliği de bu zikredilenlere işarettir. Meczup olan sâlik ile sâlik olan meczub

[1] Sad/76

arasındaki fark da budur. Hakikat ehli bu zikredilenlerden de anladığı kadarıyla ilginç ve önemli bir gerçeği elde etmektedirler. Bu gerçeği bilmemek bir çok sapıklıkların, aldanmaların ve hak yoldan uzak durmanın kaynağı konumundadır. Hakk'ı talep eden bir kimse bu konuda bilgisiz olamaz ve ondan gaflet etmek caiz değildir. O gerçek şudur ki sâlik ve Hakk'ı talep eden bir kimse kendisini bazı gafil zahir ehlinden ve tasavvuf ehli cahillerinin ifrat ve tefritlerinden münezzeh kılmalıdır ki kendisi için Allah'a doğru seyr-u sülûk gerçekleşsin. O taifeden bazısının da inandığı üzere ilim ve zahiri amel şekli bir detaydır ve cahiller ile sıradan kimseler için geçerlidir. Ama sır ve hakikat ehli olan kalp ashabı ve güzel geçmişi bulunan kimselerin bu amellere ihtiyacı yoktur. Zahiri ameller, kalbi hakikatlerin ortaya çıkışı ve hedefe varmak içindir. Sâlik, bu hedefe ulaşınca bu ön koşullarla uğraşması uzak düşmektir ve de örtü kesretleriyle meşguliyettir. İkinci bir grup ise bu grubun karşısında yer almış ve tefrite düşmüşlerdir. Onlar, bütün manevi önkoşulları, ilahi sırları inkar etmiş ve zahir ve suret dışında bütün şeyleri tümüyle reddetmişler ve hayali ve vehmi bir şey kabul etmişlerdir. Bu iki taife arasında bir mücadele ve çekişme ortaya çıkmış, her birisi diğerini şeriata aykırı kabul etmiştir. Oysa hak olan şudur ki her iki grup da sınırlarını aşmış ifrat ve tefrite düşmüşlerdir. Biz Sırr'us Salat kitabında bu konuya işaret ettik. Burada da doğru yol olan itidal yoluna işaret edeceğiz.

Bilmek gerekir ki zahiri ibadetler sadece kamil ruhani melekelerin ve kalbi hakikatlerin ortaya çıkışı için değildir. Aksine onun meyvelerinden biridir. Lakin marifet ehli ve kalb ashabı nezdinde bütün ibadetler, ilahi marifetleri batından zahire ve batından açığa çıkarmak içindir. Nitekim rahmaniyet ve rahimiyyet nimeti de bu kalbi ve zahiri neşetlerin tümüne yayılmış durumdadır. Her bir mertebenin bu ilahi kapsamlı nimetten bir payı vardır. Her birinin Hakk'a hamdetme ve Mutlak Vacib'in rahimi ve rahmani nimetlerine şükretmekten bir nasibi vardır. O zahiri ve dünyevi neşetten nefsin bir payı ve mülki hayattan bir nasibi olduğu müddetçe de, kesret düzeni tümüyle ortadan kalkmaz ve tabiat nasipleri yok olmaz. Allah'a doğru sülûk eden kimse kalbini Hakk'tan

başkasıyla meşgul etmemelidir. Göğsünü, hayallerini ve tabiat mülkünü Hakk'tan gayrisinin yolunda harcamamalıdır. Böylece tevhid ve takdisin bütün alemlerde köklü bir izi vardır. Eğer, ruhi cezbe için tabiat aleminde, Hak için tevazu ve ibadetten başka bir netice hasıl olursa, bu nefis enaniyetinden kırıntıların kaldığına ve sâlikin nefis evinde seyrettiğine, Allah'a doğru seyretmediğine delalettir.

Allah ehlinin seyrinin nihayeti, beden mülkünü ve tabiatını da Allah'ın boyasıyla boyamasıdır. Hak Teala'nın dilinden *"Ben Allah'ım, ben rahmanım, ben rahimi (akrabalığı) yarattım ve ona ismimden bir isim türettim. Her kim sıla-i rahimde bulunursa ben de ona bağlanırım, her kim de sıla-i rahimi keserse, bende ondan koparım"*[1] diye buyurulan hadis-i şeriflerin batın ve makamlarından biri, belki de bu ruhların annesi olan asli vatandan bu tabiatın kopmasıdır. Vuslatı ise onun riyazeti ve ubudiyet vatanına dönüşüdür. Ebi Abdillah'tan (a.s) nakledilen bir rivayette şöyle yer almıştır: *"Halalarınız olan hurma ağacına iyilikte bulununuz ki o Adem'in tıynetinden yaratılmıştır."* [2] Bu hadis-i şerif zikredilen rahimiyyete işarettir.

Özetle zahir memleketini ubudiyet çizgisinden çıkarmak, marifet ehlinin makamları hakkında cehaletin zirvesidir. Şeytan her grubu bir yolla bu şekilde Hak Teala'dan alıkoymaktadır. Dolayısıyla Allah'ın velilerinin (a.s) göz nuru olan marifet yollarına set çekmek ve makamlarını inkar etmek; ilahi şeriatleri; hayvanlık makamı, nefs mülkü ve dünya lezzeti ile sınırlandırmak; batının temizlenmesine, kalbin imarına ve batının ilerlemesine sebep olan ibadetlerin batınî adap ve sırlarından gaflet etmek, cehalet ve gafletin zirvesidir. Bu her iki grup da saadet ve insanlığın doğru yolundan uzak, marifet ehlinin makamlarından mahrumdur. Allah'ı bilen ve makamları tanıyan bir insan bütün batınî ve zahiri haklarını elde etmeli, her hak sahibini hakkına ve nasibine eriştirmelidir. İnsan kendisini ifrat ve tefritten, aşırılık ve ihmalkarlıktan arındırmalıdır. Bir tür sınırlandırma olan şeriatın suretini inkar pisliğinden temizlemeli ve bir tür kayıt altına almak olan şeriat batınını, inkar

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 71, s. 90, Mean'il Ahbar, 302'den naklen

[2] Bihar'ul Envar, c. 66, s. 95, s. 129 Mehasin s. 527'den nakledilmiştir.

pisliğinden -ki her ikisi de şeytanın vesveselerinden ve o lanetli varlığın pisliklerindendir- arındırmalıdır ki Allah'a seyr-u sülûk yolu ve manevi makamlara ulaşma imkanı kolaylaşsın.

O halde necaseti ortadan kaldırma mertebelerinden biri de Allah'a yakınlaşmaya ve müminlerin miracına engel olan bozuk kuruntulardır. Son peygamberliğin kapsamlı makam ve manalarından, hatta son peygamberliğin delillerinden biri de bütün nefsi makamlarda, tüm hak ve paylarını şeriatın bütün işlerinden elde etmektir. Nitekim azameti yüce rububiyet işlerini tanımada Hak Teala kendini kapsamlılık makamıyla yüceliklerin en yücesinde ve düşüklerin en düşüğünde şöyle tanıtmıştır: **"O evveldir, ahirdir, zahirdir ve batındır."** [1]

Hakeza: **"Allah göklerin ve yerin nurudur."** [2]

Hakeza: *"Eğer bir iple yerlerin en altına inecek olursanız, şüphesiz Allah'a inmiş olursunuz."* [3]

Hakeza: **"Her nereye yönelirseniz, orası Allah'ın vechidir."** [4]

İlahi marifetleri bilen ve rahmani cezbelere kapılan kimseler için bu ve benzeri öğretilerden melekuti mutluluk ve lahuti vecd hasıl olur. Aynı şekilde kalbi ve ameli tevhidi, tabiat ufkunun ve beden mülkünün son mertebesine kadar sirayet ettirmiş ve hiçbir varlığı Allah'ı tanıma nasibinden mahrum kılmamıştır.

Özetle, tasavvuf ehli, farkında olmadan İsevi hikmetten ve zahir ehli de Musevi hikmetten dem vurmaktadır. Muhammediler ise her ikisinden de kayıtlı olarak beridirler. Bu özetin detayları ise bu makamın görevi dışındadır ve bu sayfalara uygun değildir.

Misbah'uş-Şeria'da yer aldığına göre İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Müsterah'ın (tuvaletin) "müsterah" (tuvalet) olarak adlandırılmasının sebebi, nefislerin necaset ağırlığından rahata ermesi ve de içlerindeki pislik ve necasetten arınmasıdır. Mümin, dünyanın en halis metasının bile sonunda, o şekle dönüşmesinden ibret alır. Dolayısıyla*

---

[1] Hadid/3
[2] Nur/35
[3] İlm'ul-Yakin, c. 1, s. 54
[4] Bakara/115

dünyadan yüz çevirerek ve dünyayı terkederek rahatlığa erişir, nefsini ve kalbini dünyayla meşgul olmaktan uzak tutar. Necaset, dışkı ve pislikten nefret ettiği gibi dünya malını toplamaktan da nefret eder. Nefsinin bazen aziz ve bazen de zelil olduğu hakkında düşünür, kanaat ve takvaya sarılmanın kendisine her iki dünyada da rahatlık sağlayacağını bilir. Hakeza rahatlığın dünyayı hafife almada, dünya metasından uzak durmada, haram ve şüpheli necasetten arınmada olduğunu bilir. Dolayısıyla nefsini tanıdıktan sonra, tekebbür kapısını yüzüne kapatır, günahlardan kaçar, yüzüne tevazu, pişmanlık ve haya kapısını açar; Allah'ın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmakta Allah'a yakınlığın lezzetini ve güzel akıbeti talep eder, nefsini korku, sabır ve şehvetlerden sakınma zindanına hapseder ki karar yurdunda Allah'ın güvenliği altına girsin ve Allah'ın rızayetini tatsın. Şüphesiz güvenilmeye layık olan da budur ve ondan başka bir şeyin değeri yoktur." [1]

Bu yüce söz, sülûk ve marifet ehli için kapsamlı emirler içermektedir. Ahiret yurduna doğru sülûk eden uyanık bir insan, bütün haletlerinde ruhani nasiplerini elde etmesi gerektiğini ve de hiçbir halinde Allah'a dönüşünden gaflet etmemesi gerektiğini bilir. Bu yüzden de filozoflar şöyle demişlerdir: "Tabib bedenin hizmetçisi olduğu gibi peygamber de ilahi kazanın hizmetçisidir." Büyük peygamberler ve yüce velilerin (a.s) ilahi kaza ve boyut dışında bir şeye teveccühü yoktur. Onların kalbine ilahi kaza melekutu hükmetmektedir. Onlar bütün işlerin ilahi ordular olan Melaiketullah'ın eliyle yürütüldüğünü bilmekte ve görmektedirler. Doğal bir tabib bu merhaleden uzak ve bu vadiden mahrum olduğu için de bütün doğal işlerin cereyanını doğal güçlere isnat etmektedir.

Özetle sâlik insan bütün hallerinde ve işlerinde sülûki nasiplerini elde etmelidir. Dolayısıyla mülk aleminin lezzetlerinin yok olduğunu, değiştiğini ve işlerin sonunun bozulduğunu görünce de kalp rahatlığıyla onlardan yüz çevirir, onlarla meşgul olmaktan ve onları toplamaktan kalbini arındırır, necasetten tiksindiği gibi dünyadan da tiksinir. Zira

[1] Misbah'uş-Şeria, el-Bab'ut-Tasi' fi'l-Muberrez

tabiat aleminin batını necasettir. Mükaşefe bablarından biri olan, uykuda necaset görmenin tabiri de dünya ve dünya metasıdır. Aleviyye (a.s) mükaşefede de dünya, bir leş ve murdardır.[1]

O halde mümin tabiat pisliklerinden arındığı ve de tabiat şehrini pisliklerin eziyetinden rahatlığa erdirdiği gibi, kalbini de dünya ile meşgul olmaktan rahatlığa erdirir, dünya ve makam sevgisi yükünü kalbinden kaldırır, ruhani erdem şehrini dünya pisliğinden arındırır. Dünya ile meşgul olmakta bu değerli nefsini birkaç saat içinde nasıl da hor ve zelil kıldığını, en kötü hallere muhtaç kıldığını düşünür. Bu alemle kalben meşgul olmanın mülk perdesi ve tabiat ölçüsü kalktıktan sonra da, insanı nasıl hor ve zelil kıldığını, hesap ve cezaya maruz bıraktığını anlar. Böylece takva ve kanaate sarılmanın iki alemde de rahatlığa sebep olacağını, dünya ve rahatlığın sadece dünyayı hor görmede ve lezzetlerinden uzak durmada olduğunu derkeder. Kendisini zahiri necasetlerden arındırdığı gibi haram ve şüpheler necasetinden de arındırır. Kendisini tanıyıp ihtiyaç zilletini hissedince de kibir kapısını kapatır, günahtan kaçınır, yüzüne tevazu, pişmanlık ve haya kapısını açar, Hak Teala'ya itaat etmeye çalışır, isyanından sakınır ki Hak Teala'ya güzel bir şekilde dönebilsin, nefsin sefa ve temizliği içinde kutsal makama yakınlık elde edebilsin. Nefsini, böylece korku, sabır ve nefsani isteklerden sakınma zindanına hapseder, ilahi azap zindanından emanda olur, Hak Teala'nın mukaddes zatına sığınarak karar/istikrar yurduna katılır ve bu hal üzere Hak Teala'nın rızayetini tadar. İşte bu sülûk ehlinin arzularının nihayetidir ve ondan başkasının hiçbir değeri yoktur.

[1] Nehc'ül-Belağa, Feyz'ul-İslam, 108. hutbe ve 151. hutbe

İkinci Maksat
Elbisenin Adabı hakkındadır ve Bunda İki Makam Vardır
Birinci Makam
Elbisenin Mutlak Adabı Hakkında

Bil ki, insani düşünen nefsin, vahdet ve yalın kemal hakikatine rağmen, başlıcası tümel olarak üçe ayrılan neşetleri vardır. Birincisi; mazharı zahiri organlar, en alt kabuğu ise mülki beden olan zahiri dünyevi ve mülki neşettir. İkincisi ise mazharı batın, berzahi beden ve misali kalıp olan orta berzah neşetidir.

Üçüncüsü ise mazharı kalb ve kalbi işler olan batınî ve gaybî neşettir.

Bu mertebelerden her birinin diğerine oranı ise zahiriyet ve batıniyet ile cilve ve mütecelli oranıdır. İşte bu açıdan her aşamanın etkileri, özellikleri ve tepkileri diğer bir mertebeye sirayet etmektedir. Nitekim eğer görme organı bir şeyi idrak edecek olursa, ondan berzahi göz hissinde o neşetle uyumlu olarak bir etki hasıl olur. Ondan da kalbi ve batınî gözde o neşetle uyumlu bir eser ortaya çıkar. Aynı şekilde iki neşetteki kalbi etkiler de zahir olur. Bu konu güçlü delillerle mutabık olmakla birlikte vicdanın da onayladığı bir konudur. Bu açıdan, şer'i zahiri adabın tümünün batında bir takım eserleri vardır. Nefsin berzahiyet makamının nasiplerinden olan güzel ahlakın da zahir ve batında etkileri vardır. İlahi marifetlerin ve hak inançların her birinin de berzahi ve zahiri iki alemde bir takım etkileri vardır.

Örneğin, vücud memleketinde gayb ve şuhud alemlerinde Hak Teala'dan başka bir tasarruf sahibinin olmadığına ve diğer varlıkların tasarrufunun ise gölgesel izne bağlı bir tasarruf olduğuna inanmak bir çok nefsani kemallere ve insani üstün ahlaka sebep olmaktadır. Örneğin Hakk'a itimat ve tevekkül etmek ve bütün kemallerin annesi sayılan, yaratıklardan tamah bağını kesmek de bir çok salih amellere, güzel fiillere ve bir çok çirkinlikleri terketmeye sebep olur. Aynı şekilde sayıları ve etkileri bu sayfaların içine sığamayacak, yazarın kırık kalemine nasip olmayacak ve hal ehlinin sıcak nefesinden veya marifet ehlinin

güçlü kaleminden ortaya koyulabilecek büyük bir kitabı gerektiren diğer marifetler de böyledir: "Bizim elimiz kısa ve hurma ağacın üstünde."[1]

Aynı şekilde, insani bir kemal ahlakından olan rıza ahlakı da nefsin temizlenmesinde çok önemli etkilere sahiptir. Kalbi, ilahi özel tecellilere mazhar kılar, imanın kemaline ve imanın kemalini de itminana ve itminanı da onun kemaline ve onun kemalini de müşahedeye ve onu da müşahedenin kemaline ve onun kemalini de muaşakaya (karşılıklı kur yapmaya) muaşakayı da kemaline, onun kemalini de müravedeye (muameleye) ve müravedeyi de kemaline ve onun kemalini de muvasalaya (sürekli ilişkiye) ve muvasalasını da kemale ve onu da benim ve senin vehmine sığmayacak yerlere ulaştırır. Beden mülkünde, etkilerinde ve dal ve yaprakları olan zahiri fiillerinde, çok ilginç tesirleri vardır. Kulağı, gözü ve diğer organları ilahileştirir: *"Ben onun kulağı ve gözü olurum."*[2] gerçeğini bir yere kadar zahir kılar. Nitekim o mertebelerin de zahirde bir takım etkileri vardır. Aynı şekilde zahir heyetinin bütün normal ve anormal hareket ve duruşların, bütün terk ve fiillerin, onlarda etkileri vardır. Çok ilginçtir, bazen Allah'ın kullarına aşağılayıcı bir gözle bakmak, sâlik insanı en üstün mertebeden en düşük mertebeye düşürür ve bunu telafi etmesi ise yıllarca uzar.

Bizim çaresiz kalplerimiz zayıf, güçsüz olduğundan, kavak ağacı gibi en küçük bir rüzgardan titrediğinden ve sükunet halini kaybettiğinden dolayı kollarından biri sayılan elbise seçimi gibi sıradan işlerde dahi kalbi haletleri mülahaza etmeli ve kalbi korumalıyız. Çünkü, nefis ve şeytanın çok sağlam tuzakları ve çok ince hileleri vardır. Onları ihata etmek bizim gücümüzün dışındadır. Dolayısıyla kudret ve gücümüz oranında onlar karşısında kıyam etmeli ve Hak Teala'dan bütün hususlarda başarı ve teyit dilemeliyiz.

---

[1] Hafız

[2] Usul-i Kafi, c. 4, s. 53; Kitab'ul-İman ve'l-Küfr, Bab-u Men Eze'l Müslimin ve İhtekerehum, 7 ve 8. hadisler

O halde diyoruz ki batının zahirde ve zahirin batında etkileri açıklığa kavuştuğuna göre Hakk'ı talep eden ve ruhani gelişme içine girmek isteyen insan elbise şekli ve maddesini seçme hususunda ruhunu etkileyen ve kalbini direnişten koparan, onu Hakk'tan gafil kılan ve ruhu dünyaya yönlendiren şeylerden sakınmak gerekir. Şeytanın ve nefsi emmarenin hileleri sadece pahalı, gösterişli ve lüks elbiseler giymek hususunda değildir. Aksine, bazen insanı, eski ve değersiz elbise ile itibar derecesinden düşürür. Bu açıdan insan şöhret getiren elbiselerden, hatta sıradan ve normalden mutlak bir şekilde dışarı çıkan her şeyden sakınması gerekir. Nitekim cinsi kıymetli, şekli ve kesimi ilginç ve görünümlü olan elbiselerden de sakınması gerekir.

Zira kalbimiz oldukça zayıf ve çok kararsızdır. En küçük bir imtiyaz elde edince ve tecelli görünce sarsılmakta, itidal çizgisinden sapmaktadır. Nice çaresiz ve zayıf insan bütün şeref, insanlık, izzeti nefis ve insanlık kemalinden arınmış olduğu halde iki üç metrelik ipek parça veya kesim ve dikişi hususunda yabancılardan taklit edilmiş pamuk bir elbise veya bir çok utanç ve üstünlük taslamayla elde ettiği elbiseyle, Allah'ın kullarına aşağılayıcı bir gözle bakmakta, nazlanmakta ve varlıkları bir hiç görmektedir. Bu nefsin zaaf kemalinden veya ipek böceğinin pisliği ve koyun yününden yapılmış bir şeyi itibar ve şeref sayan kapasite küçüklüğünden kaynaklanmaktadır.

Ey zavallı insan! Sen ne kadar da zayıf ve sermayesiz bir varlıksın. Oysa sen imkan aleminin bir kıvancı, ve yaratılışın usaresi olmalısın. Sen ademoğlusun, isimlerin ve sıfatların öğretmeni olmalısın, sen halifenin çocuğusun, sen büyük ayetlerden biri olmalısın. *"Seni arşın büyük kongresinden çağırmaktalar"*[1] Zavallı kötü varlık! Sen bir avuç pislikleri ve zavallı hayvanların yünlerini gasbetmiş ve onunla övünmektesin. Bu ipek böceği, koyun, deve, sincap ve tilki sebebiyle sevinmektesin. Neden diğerlerinin elbisesiyle övünüyorsun. Başkalarının övünç kaynaklarıyla nazlanıp tekebbüre kapılıyorsun.

Özetle elbisenin maddesi, cinsi, değeri ve süslenmesi de nefislere etki etmektedir. Bu açıdan Kutb-i Ravendi (r.a) Müminlerin Emiri'nden

[1] Hafız

(a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Pahalı bir elbise giyen kimse mutlaka tekebbüre kapılır ve tekebbür için ise mutlak ateş vardır."*[1] Elbiselerin tarzı, sitili ve dikiminin de nefis üzerinde etkileri vardır. Bazen insan, elbisesi falan yabancının elbisesine benzediği için cahilce bağnazlıklara kapılmaktadır. Allah Resulü'nden ve dostlarından nefret etmekte, onların düşmanlarını sevmektedir. Bu açıdan da İmam Sadık'ın (a.s) buyurduğu gibi Allah-u Teala peygamberlerinden birine şöyle buyurmuştur: *"Bana iman edenlere de ki; "düşmanlarımın elbisesini giymeyin, düşmanlarım gibi yemeyin, düşmanlarım gibi yürümeyin. Aksi taktirde sizler de onlar gibi benim düşmanım olursunuz."*[2] Pahalı elbiselerin nefsi etkilediği gibi madde, cins, tarz ve şekli çok sade ve değersiz olan elbiselerin de nefislerde etkisi vardır. Pek çok defa bunun fesadı, derece olarak pahalı elbiselerin fesadından daha çoktur. Zira nefsin oldukça ince hileleri vardır. Kendini türlerinden farklı, kendisinin kaba elbise giydiği halde diğerlerinin yumuşak elbise giydiğini gördüğünde, ayıplarından bencilliği sebebiyle gaflet etmektedir. Bu kendisini ilgilendirmeyen işi kendisi için kıvanç saymaktadır. Nice defa kendisiyle övünmekte, Allah'ın kullarına karşı gurura kapılmakta, diğerlerini Hakk'ın mukaddes dergahından uzak görmekte, kedini Allah'ın halis ve yakın kullarından saymaktadır. Bazen riyaya ve diğer büyük fesatlara düşmektedir. Bu zavallı; marifetin bütün aşamaları ile takva ve nefsani kemallerden sadece kaba ve eski bir elbiseyle kanaat etmiş, ama en büyüğü bu elbisenin kendindeki etkisi olan binlerce ayıbından gaflet etmiştir. Şeytanın velilerinden olan kendisini Allah'ın velilerinden saymış, Allah'ın kullarını, değersiz ve naçiz görmüştür. Nice defa da elbisenin tarzı ve biçimi insanı bir çok fesatlara düşürmektedir. Bu elbiseyi öyle bir şekilde giymektedir ki züht ve dindarlıkla meşhur olmaktadır.

Özetle şöhret elbisesi de hem ifrat ve hem de tefrit boyutlarında, zayıf kalbi sarsan ve insanı ahlaki yüceliklerden soyutlayan kendini beğenmişliğe, riyaya, kibre ve böbürlenmeye sebep olan şeylerdendir. Bu

---

[1] Müstedrek'ül Vesail, kitab'us Salat, Ebvab-ul Ahkam'il Melabis, 16. bab, 5. hadis, Kutb-u Ravendi'nin Lübb'ül Elbab kitabından naklen

[2] El-Cevahir'us Seniye, Bab-u Ebi Abdillah Cafer b. Muhammed Sadık, 60. hadis

işlerin tümü de nefsani rezaletlerin en büyüklerindendir. Hatta dünyaya kapılmanın ve bağlanmanın sebebi olmaktadır. Bu da bütün hataların başı ve bütün çirkinliklerin kaynağı konumundadır. Hadislerde de bu zikredilen şeylerin bir çoğuna işaret edilmiştir.

Nitekim Kafi'de İmam Sadık'tan (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Allah-u Teala şöhret elbisesinden dolayı gazaplanmaktadır."*[1]

Hakeza İmam Sadık'tan (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"İyi ve kötü şöhret, ateştedir."*[2]

Hakeza İmam Sadık'tan şöyle nakledilmiştir: *"Allah iki şöhretten gazaplanır, biri elbise şöhretinden, diğer de namaz şöhretinden."* [3]

Allah Resulü de (s.a.a) bir hadiste şöyle buyurmuştur: *"Dünyada şöhret elbisesi giyen kimseye, Allah da ahirette zillet elbisesi giydirir."* [4]

---

[1] Vesail'uş Şia, c. 3, s. 354 Kitab'us Salat, Ebvab-u Ahkam'il Melabis, 12. bab, 1. hadis

[2] a.g.e, 3. hadis

[3] Müstedrek'ül Vesail, Kitab'us Salat Ebvab-u Ahkami'l Melabis, 8. bab, 2. hadis

[4] a.g.e, 1. hadis

İkinci Makam
Namaz Kılan Kimsenin Elbisesinin Adabı Hususundadır ve Bunda İki Bölüm Vardır.
Birinci Bölüm
Elbisenin Temizliğinin Sırrı Hakkındadır

Bil ki namaz, Allah'a yakınlık makamına yükselmek ve ünsiyet huzuruna ermek makamıdır. Sâlik kimse padişahların padişahı olan Allah'ın mukaddes huzuruna ermenin adabına riayet etmelidir. Kabuğun kabuğu ve mülki suretsel bedenden ibaret olan nefsin zuhurunun en düşük aşamasından, özlerin özü ve kalbin sır makamı olan en yüce hakikatler ve makamlarına kadar bütün aşamalarda, sâlik kimse Hakk'ın mukaddes huzurunda hazır olduğu gibi, bütün gizli ve açık memleketlerin zahiri ve batınî ordularını da yüce ve azametli Hakk'ın huzuruna çağırmalı, mukaddes zatın bütün bir taharet ve sefayla varlıklardan hiç birinin tasarrufu olmaksızın cemal ve celal kudret eliyle kendisine emanet olarak merhamet buyurduğu emanetleri, mukaddes huzura takdim etmeli ve kendisine lütfedildiği gibi o emanetleri geri vermelidir.

O halde, huzura erme edebinde bir çok tehlikeler vardır ki sâlik kimse bir an bundan gaflet etmemelidir. Kabuğu, hatta kabukların kabuğunu örten elbisenin temizliğini, batini elbiselerin temizliğine vesile kılmalı ve bilmelidir ki bu elbiseler mülki bedenin elbiselerini örttüğü gibi, bizzat bedenin kendisi de berzahi bedenin örtücüsüdür. Berzahi beden de şuanda mevcuttur, ama dünyevi bedenin örtüsü altındadır. Bu beden onu örtmüştür. Berzahi beden de nefsi örten bir elbisedir ve o da kalbi örtmüştür, kalb ise ruhu örtmüştür, ruh ise sırrı örtmüştür ve o da latif ve gizli bir örtücüdür. Diğer makamlar da aynen böyledir. Her düşük mertebe bir üst mertebeyi örtmüştür. Bütün bu mertebeler her ne kadar Allah'ın halis kullarında mevcut ve diğerleri bundan mahrum ise de, bu mertebelerin bazılarına herkes sahip olduğundan buna işaret edilmiştir.

O halde, bilmek gerekir ki namazın sureti, beden ve elbise temizliği ile gerçekleşmez. Rahmanın huzurundan insanı uzaklaştıran şeytanın pislikleri ise insanın huzura girmesine engel şeylerdir. Namaz kılan

kimseyi, beden ve elbisesi şeytani pisliklerle kirlendiği takdirde mukaddes huzurdan sürer ve ünsiyet makamına girmesine izin vermezler. Aşağılık şeytanın tasarruflarından ve pisliklerinden olan günah ve Hakk'a isyan pislikleri insanın huzura erişine engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla, günahlara bulaşan bir kimse, berzahi beden örtüsünü kirletmiştir ve bu pisliklerle Hakk'ın huzuruna giremez. Bu elbise temizliği batini namazın sıhhat ve tahakkuk şartıdır. İnsan dünya örtüsünde olduğu müddetçe bu gaybî bedenden, taharetten, elbise pisliklerinden, taharetin şart oluşundan ve pisliklerin engel oluşundan asla haberi olmaz. Bu örtü kalktığı ve batın saltanatı zuhur ettiği zaman ve insanların toplandığı gün, zahiri tefrika düzeni altüst olduğu, güneşin hakikati dünyevi karanlık örtülerin gerisinden doğduğu, melekuti batın gözünün açıldığı, mülki ve hayvani gözlerin kapandığı gün, basiret gözüyle namazının sonuna kadar taharetinin olmadığını, binlerce engele müptela olduğunu, onlardan her birinin de kendisini Hakk'ın mukaddes huzurundan sürme sebebi olduğunu görür. Ne yazık ki o gün insanın bunu telafi etme ve çözme imkanı yoktur. Sadece hasret ve pişmanlıklar içinde kalır. Sonu olmayan pişmanlıklara düçar olur ve bitmeyen hasretlere kapılır." **Hala gaflet içinde bulunanları ve hâlâ inanmayanları işin bitmiş olacağı o hasret günü ile uyar."** [1]

Batınî beden elbisesi temizlenince, melekuti bedenin şeytanın pisliklerinden temizlenmesi gerekir ve o da kınanmış ahlak pisliklerinden temizlenmektir. Bu kınanmış ahlak pislikleri, batını kirletmekte, insanı Allah katından uzaklaştırmakta, Hakk'a yakınlıktan uzak düşürmektedir. Onlar da şeytanın pisliğinden olup rahmetten uzaktır. Bütün kınanmış ahlakın temelleri; kendini görmek, bencillik, üstünlük taslamak, gösteriş yapmak ve kendi başına buyruk olmaktır. Bunların her biri bir çok kınanmış ahlakın kaynağı ve bir çok hataların başıdır. Sâlik bu temizliği yaptığı, takva elbisesini gerçek bir tevbe suyu ile yıkadığı ve şer'i riyazetler ile temizlediği zaman da; gerçek örtücü olan kalbi temizlemekle meşgul olmalıdır. Zira şeytanın kalpteki tasarrufu daha çoktur. Pislikleri de diğer elbiselere ve örtülere sirayet etmektedir. O

[1] Meryem/39

temizlenmedikçe diğer temizlikler mümkün olmaz. Kalbi temizlemenin bir takım mertebeleri vardır ki onlardan bazısına bu sayfalarla uyumlu bir şekilde işaret edilecektir.

Birincisi; dünya sevgisinden temizlenmektir. Zira dünya sevgisi bütün hataların başı ve bütün fesatların kaynağıdır. İnsanın kalbinde bu sevgi oldukça Hakk'ın huzuruna erişemez, temizliklerin annesi olan ilahi muhabbet o pisliklerle gerçekleşemez. Allah'ın kitabında, peygamberlerinin ve velilerinin vasiyetlerinde, özellikle de Müminlerin Emiri'nin (a.s) vasiyetinde en çok dünyayı terketmek, dünyada züht içinde yaşamak ve takvanın hakikatlerinden olan dünyadan sakınmak konusu önemle beyan edilmiştir. Temizliğin bu mertebesi de sadece faydalı ilim, kalbi güçlü bir riyazet, yaratılış ve ahiret hakkında tefekkür, dünyanın yok olacağı itibarine kalbin teveccüh etmesi ve ahiret aleminin saadet ve yüceliğini gözönünde bulundurmasıyla mümkündür: *"Nereden geldiğini, nereden olduğunu ve nereye gideceğini bilen kimseye Allah rahmet etsin"*[1]

Temizliğin diğer bir aşaması ise yaratıklara güvenmekten temizlenmektir. Zira bu, gizli şirktir. Hatta marifet ehli nezdinde açık bir şirk sayılmaktadır. Bu temizlik ise bütün kalbi taharetlerin kaynağı olan aziz ve yüce Hakk'ın fiilî tevhidi ile gerçekleşir. Bilmek gerekir ki fiilî tevhid babında salt burhani ilmin ve tefekküri adımın iyi bir sonucu yoktur. Hatta bazen bürhani ilimlerle fazla meşgul olmak kalbin karanlığına sebep olmakta ve insani yüce maksattan alıkoymaktadır. Bu makamda şöyle demişlerdir: *"İlim en büyük örtüdür."* Yazarın inancına göre bütün ilimler, hatta tevhit ilmî bile amelidir. Hatta "tef'il" kalıbında olan tevhid kelimesinden bile onun ameli olduğu anlaşılmaktadır. Zira türev hasebiyle tevhid; kesretten vahdete gitmek ve kesret yönlerini cem (birlik) halinde yok etmektir. Bu anlam burhanla hasıl olmaz, aksine kalbi riyazet ve kalplerin malikine fıtrî bir teveccühle kalbi, burhandan elde edilen şeylerden haberdar kılmak gerekir ki tevhid hakikati hasıl olsun.

---

[1] Mefatih'ul Gayb, Mola Sadra Tashih,i Hacevi, s. 50

Evet bürhan bizlere şöyle diyor: "*Vücutta Allah'tan başka bir etki sahibi yoktur."*[1] Bu da lailahe illallah'ın diğer bir anlamıdır. Bu burhan bereketiyle varlıkların tasarruf eli vücud kibriyasının huzurundan uzak durmakta, mülk ve melekut alemlerini sahibine geri çevirmektedir." **Göklerde ve yerde olan O'nundur"** [2]**, "Her şeyin melekutu O'nun elindedir."** [3]**, "Göklerde ve yerde ilah sadece O'dur"** [4] gerçeğini izhar etmekteyiz, ama bu bürhani konu kalbe ulaşmadıkça ve kalbin batınî sureti haline gelmedikçe, biz ilim sınırından iman sınırına ulaşamayız ve batın ve zahir memleketini aydınlatan iman nurundan nasiplenemeyiz. Bu açıdandır ki bu ilahi yüce konu hakkındaki burhana sahip olsak bile, yine de kesret içinde kalır, ehlullahın göz nuru olan tevhidden habersiz düşeriz. "Vücutta Allah'tan başka bir etkili yoktur." sözünü ettiğimiz halde herkese hırs ve ihtiyaç elini uzatmaktayız:

"İstidlalcilerin ayağı tahtadandır.
Tahtadan ayak ise hiç sağlam değildir." [5]

Bu temizlik, sâliklerin büyük makamlarındadır. Bundan sonra da diğer bir takım makamlar vardır ki bizim haddimizin dışındadır. Belki bu sayfaların arasında, yeri geldikçe inşaallah onları da zikretmeye çalışacağız.

İkinci Bölüm
Setr-İ Avretin Kalbi İtibarları Hakkında

Allah'a doğru seyreden kimse, kendini yüce ve celil olan Hakk'ın mukaddes huzurunda görünce, hatta batın, zahir, gizli ve açığını, huzurun aynısı olduğunu anlayınca; Kafi' ve Tevhit kitaplarından da nakledildiği üzere İmam Sadık'ın (a.s) buyurduğu gibi, *"Şüphesiz müminin*

---

[1] Bu söz ilahi filozoflara aittir. Nitekim Mirza Ebu'l Hasan Şa'rani Esrar'ul Hikem'in mukaddemesinde s. 32'de bu sözü filozoflardan nakletmiştir
[2] Nahl/52
[3] Yasin/83
[4] Zuhruf/84
[5] Mevlana'nın bir şiiri

ruhunun Allah'ın ruhuna bağlılığı ışığın güneşe bağlılığından daha şiddetlidir"[1] hakikatine erince, hatta güçlü delillerle yüce ilimlerde ispat edildiği üzere gaybın en yüce mertebesinden, şühudun en düşük mertebesine kadar bütün varlık dairesinin salt ilgi, irtibat ve azameti yüce mutlak kayyuma ihtiyaç halinde olduğunu bilir." **En insanlar! Sizler Allah'a muhtaçsınız Allah ise övülmüş ve zengindir"**[2] ayet-i kerimesi belki de bu anlama işaret etmektedir. Eğer varlıklardan bir varlık her hangi bir halette, her hangi bir anda ve her hangi bir durumda rububi kutsal izzete bağlı olmazsa, zatî imkan ve fakirlik sahasından çıkar, zatî vücub ve zenginlik haremine girer. Allah'ı bilen ve Allah'a doğru seyreden kimse bu burhani hak konuyu ve irfani ilahi latifeyi, kalbi riyazetlerle, akıl ve bürhan sınırından, kalp levhasına yazarak irfan sınırına ulaştırmalıdır ki kalbinde iman hakikati ve nuru tecelli etsin.

Kalp ashabı ve ehlullah, iman sınırından keşf ve şuhud makamına ayak basmalıdır ve o da sadece şiddetli bir mücahade, Allah ile halvet ve Allah'a aşık olmakla hasıl olur. Nitekim Misbah'uş Şeria'da yer aldığına göre İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Arif kimsenin kendisi yaratıklarla, kalbi ise Allah iledir. Eğer göz açıp kapayıncaya kadar kalbi Allah'tan gaflet edecek olursa Allah'a şevkinin şiddetinden dolayı helak olur. Arif kimse ise Allah'ın emanetlerinin emini, sırlarının hazinesi, nurunun madeni, Allah'ın yaratıklara rahmetinin delili, ilimlerinin yüklenicisi, fazilet ve adaletinin ölçüsüdür. Arif kimse yaratıklardan, dünyevi maksatlardan ve dünyadan müstağnidir. Allah'tan başka hiç kimsenin menusu /dostu değildir. O konuşmaz, işaret etmez, sadece Allah ile nefes alır; Allah için, Allah'tan ve Allah için yaşar."* [3]

Özetle, sâlik; kendisini bütün boyutlarıyla Hakk'ın huzurunda görünce, zahiri ve batini bütün avretlerini huzurun edebini korumak için örter. Hakk'ın huzurunda batınî avretinin açılmasının çirkin ve rezilliğinin, zahiri avretin açığa çıkmasından daha büyük olduğunu anlayınca,

---

[1] Usul-i Kafi, c. 3, s. 242, Kitab'ul İman ve'l Küfr, Bab-ul Uhuvvet-il Müminin bazihim li bazin, 4. hadis

[2] Fatır/15

[3] Misbah'uş Şeriat, el-Bab-ul Hamse ve't Tis'un, fi'l Marifet,

"Şüphesiz Allah yüzlerinize bakmaz, lakin kalplerinize bakar"[1] hadisi gereğince de ahlaki kınanmışlıkların, çirkin adetlerin ve düşük hallerin kınanmış batın avretlerinin, insanı huzura erme liyakatinden uzak düşmesine sebep olduğunu bilir ve bu da perdeleri yırtmanın ve avretin ortaya çıkmasının ilk mertebesidir. Bilmek gerekir ki eğer, yüce ve azametli Hakk'ın gaffariyet ve settariyet perdesi, insanı örtmeyecek olursa ve insan, settar ve gaffar adı altında gaffariyet ve settariyet talebinde vaki olmazsa, mülk perdesi yırtıldığında ve dünya örtüsü ortadan kalktığında, mukarreb melekler ve mürsel peygamberler (a.s) huzurunda bu örtüleri yırtılır. Bu batınî avretlerin ortaya çıkmasıyla Allah bilir, ne kadar çirkinlikler ve pislikler ortaya çıkar ve insan rezil olur.

Ey Aziz! Ahiret aleminin durumunu bu dünya ile kıyaslama. Bu alem o alemdeki nimet ve azaplarının birini dahi alacak kapasitede değildir. Bu alem gök genişliği ve hacmi ile kabir aleminin de kendisinden olduğu en düşük melekut perdelerinden bir perdenin zuhurunu dahi kapsayacak düzeyde değildir. Nerede kaldı ki kıyamet aleminin bir örneği olduğu en yüce melekut aleminin bir perdesi! Şeyh Şehid-i Sani'nin Münyet'ül Mürid adlı kitabında Hz. Sıddıka-i Kübra'dan (a.s) naklettiği detaylı bir rivayette şöyle yer almıştır: "Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: *Şüphesiz Şii alimlerimiz haşrolur, onlara ilimlerinin çokluğu ve Allah'ın kullarını irşad hususundaki ciddiyetleri miktarınca yücelik elbiselerinden giydirilir. Öyle ki onlardan bazısına nurdan bir milyon elbise verilir… Bu elbiselerden bir grubu, güneşin üzerine doğduğu şeylerden bir milyon defa daha üstündür."* [2]

Bu, alemin nimetleri hakkındadır. Ama azabına gelince, Allame Feyz, İlm'ul Yakin adlı kitabında merhum Şeyh Saduk'tan, o da kendi senediyle İmam Sadık'tan bir hadis rivayet etmektedir. Bu hadisin zımnında Cebrail Allah Resulüne (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Eğer uzunluğu yetmiş zir'a olan zincirlerden bir halkası dünyaya koyulacak olursa, şüphesiz dünya hararetinden erir. Eğer zakkum ve zeri'den bir*

[1] Bihar''ul Envar, c. 67, s. 248, Cami'ul Ahbar, s. 117'den az bir farklılıkla nekledilmiştir.
[2] Münyet'ul Murid, s. 24

damlası dünya ehlinin sularına düşecek olursa yeryüzü ehli onun kötü kokusundan ölür."[1] Rahmanın gazabından Allah'a sığınırız.

O halde, Allah'a doğru seyreden sâlik kimsenin, bütün pis sıfatlarını ve kötü ahlakını kamil sıfatlara döndürmesi ve Hakk'ın kemaliye sıfatlarının dalgalı sonsuz denizinde fani olması, şeytani tabii yeryüzünü nurlu beyaz yeryüzüne çevirmesi gerekir: *"Yeryüzü Rabbinin nuruyla parlamaktadır"*[2] gerçeğini kendinde bulmalıdır. Zat-ı Mukaddes'in celal ve cemal isimlerinin makamını kendi vücud memleketinde gerçekleştirmelidir. Bu makamda insan, cemal ve celalin örtüsü altına girer. Allah'ın ahlakıyla ahlaklanır, nefsi çirkinliklerden vehmi karanlıklardan tümüyle örtülü kalır. Eğer, bu makamı gerçekleştirecek olursa, azameti yüce Hakk'ın özel inayetine mazhar olur. Allah özel ve gizli lütfüyle onun elinden tutar. Kibriya perdesi altında kendisinden başka hiç kimsenin tanımayacağı ve onun da Hakk'tan başka hiç kimseyi tanımayacağı bir şekilde örtülü kılar: *"Şüphesiz velilerim cübbemin altındadır, onları benden başkası tanıyamaz."*[3] İlahi mukaddes kitapta da ehli için bu konuda bir çok işaretler vardır. Nitekim şöyle buyurmaktadır: **"Allah iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan nura çıkarır."***[4]* Marifet ehli ve güzel geçmişi bulunan kimselerin de bildiği gibi bütün yaratışsal tecelliler, karanlıkların ayni kesretleri ve mutlak nur; sadece fazlalıkların düşmesi ve sâlikin yolunun putları olan tecessümlerin kırılmasıyla mümkündür.

Fiilî ve niteliksel kesretlerin karanlığı ayn-ı cem'de (toplu özdekte) yok olunca bütün avretler örtülür, mutlak huzur ve tam vuslat tahakkuk eder. Namaz kılan kimse bu makamda Hak ile örtülü olduğu gibi, Hak namazını kılar. Son Peygamber'in (s.a.a) mirac namazı da bazı makamlarda bu şekilde olmuştur. Allah daha iyi bilir.

Misbah'uş Şeria'da yer aldığına göre İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Müminler için en süslü elbise takva elbisesidir. Onlar için en*

---

[1] İlm'ul Yakin, c. 2, s. 1033
[2] Zümer/69
[3] İhya-u Ulumiddin, c. 4, s. 156, Kutsi hadis
[4] Bakara/257

yumuşak elbise ise iman elbisesidir. Nitekim Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Takva elbisesi en hayırlı elbisedir."**[1] Ama zahiri elbise Allah'ın nimetlerinden olup Ademoğlunun avretini örter. Bu, ademin soyunun özel yüceliğidir ve diğer varlıklara verilmemiştir. Ama müminler de bu nimeti, ilahi farzları eda yolunda harcar. En güzel elbise, seni Allah'ı anmaktan gafil kılmayan ve başkasıyla meşgul etmeyen, seni şükre, zikre ve itaatine yakın kılan elbisedir. O halde elbisenin cinsi ve şekli hususunda gaflete ve Hz. Hakk'ın mukaddes dergahından uzaklığa sebep olan elbiseden sakın. Bil ki elbiselerde ve hatta bütün sıradan işlerde insanı Hakk'tan gafil kılan, dünya ile meşgul eden, zayıf kalbini kötü etkileyen; böbürlenmeye, riyaya, süslenmeye, üstünlük taslanmaya ve kibre müptela kılan bir takım şeyler vardır ki hepsi de dinin afetidir ve kalbin katılaşmasına sebep olmaktadır. Zahir elbisesini giyince Hak Teala'nın rahmet perdesiyle günahlarını örttüğünü hatırla. Zahir elbiseyle örtündüğün gibi, batınî elbiselerden de gaflet etme. Derununu doğruluk elbisesiyle, batınını korku elbisesiyle ve zahirini de itaat elbisesiyle ört. Hak Teala'nın ihsanından ibret al ki, zahiri elbiseyi ayıpları örtmen için karar kılmıştır. Tevbe kapılarını senin yüzüne açmıştır ki kötü ahlak ve günahlarından ibaret olan batın avretlerini onunla örtesin. Hiç kimseyi rüsva etme, nitekim Allah da daha büyük olan şeyler hususunda seni rüsva etmemiştir. Kendi ayıplarınla uğraş ki yüzüne ıslah kapısı açılsın ve sana yardımcı olmayan şeylerden yüz çevir. Ömrünü başkaları için çalışmakta tükenmekten sakın. Amellerinin neticesi, başkalarının defterine yazılmasın. Senin sermayenle başkaları kurtulmasın ve kendini helak etmeyesin. Zira, insanın, günahlarını unutması, Hak Teala'nın dünyada insanı müptela kıldığı en büyük cezadır. Zira insan, böylece nefsini ıslah etmeyi düşünmez. Aynı şekilde ahirette bu en büyük azap sebebidir. Kul, azameti yüce Allah'a itaatle meşgul olduğu, ayıplarıyla uğraştığı, Allah'ın dininde ayıp olan şeyleri terkettiği taktirde afetten kurtulmuştur ve Hakk'ın deryasında yüzmektedir. Hikmet ve beyanın fayda cevherleriyle kurtuluşa erer. Günahla-

[1] A'raf/26

rını unuttuğu ve ayıplarını görmediği ve de kendi gücüne güvendiği taktirde onun için asla kurtuluş kapısı açılamaz.[1] Gerçi önceki açıklamalardan da bu hadis-i şerifin beyan ettiği gerçekler açıklanmıştı; ama tercüme olarak o işaretlerden bazısını dile getirmek, kalplerin sefasına sebep olmaktadır.

Üçüncü Maksat
Namaz Kılan Kimsenin Mekanının Kalbi Adabı Hakkındadır ve Bu Konuda da İki Bölüm Vardır
Birinci Bölüm
Mekanı Tanıma Hakkında

Bil ki, Allah'a seyr-u sülûk eden kimse için vücudî neşetler hasebiyle bir takım mekanlar vardır. Bu mekanların her biri için özel adaplar gereklidir. Sâlik, bunları gerçekleştirmedikçe marifet ehlinin namazına nail olamaz.

Birincisi tabii neşet, dünyevi, zahiri mertebedir ki mekanı tabiat yeridir. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Bana yeryüzü secde yeri ve temizleyici kılınmıştır."*[2] Sâlik için, bu mertebede varolan edeb; gaybî neşetten nazil oluşunun, nefsinin yüce bir yerden aşağılık tabiat yerine inişinin ve en güzel suretten aşağılıkların en aşağılığına reddedilişinin Allah'a doğru iradi sülûk, yakınlık miracına yükselmek, Allah'ta ve Hz. Rububiyet'te fenaya vasıl olmak için olduğunu kalbine anlatmasıdır ki bu da yaratılışın gayeti ve ehlullahın maksadının nihayetidir: *"Nereden geldiğini, nerede olduğunu ve nereye gideceğini bilen kimseye Allah rahmet etsin."* [3]

Sâlik kimse, Allah'ın yüce dergahından indiğini, Allah'a ibadet diyarında vaki olduğunu ve de Allah'ın mükafat yurduna gideceğini bilmelidir. Arif şöyle der: *"Allah'tan geldim, Allah'tayım ve Allah'a gidi-*

---

[1] Misbah'uş Şeriat, el-Bab-u Sabi' fi'l Libas

[2] Vesail'uş Şia, c. 3, s. 593, Kitab-us Selat, Ebvab-ul ma Yuscedu aleyh, 1. bab, 8. hadis

[3] Mefatih'ul Gayb, Molla Sadra, Tashih-i Hacevi, s. 50

yorum." O halde sâlik kendisine bunu anlatmalı ve ruhuna tabiat diyarının Hakk'a ibadet mescidi olduğunu ve bu hedef için bu tabiat alemine geldiğini anlatmalıdır. Nitekim azameti yüce olan Allah şöyle buyurmuştur: **"Cin ve insanları bana ibadet etsinler diye yarattım."**[1] Tabiat yurdunu ibadet mescidi bulduğunda ve kendini orada itikafa kapadığında adabını yerine getirmeli, Hakk'ı tezekkür dışında hiçbir şey konuşmamalı ve ubudiyet mescidinden sadece haceti miktarınca çıkmalıdır. Haceti yerine gelince de geri dönmeli, Hakk'tan gayrisiyle ünsiyet kurmamalı ve başkasına bağlanmamalıdır. Zira bunlar, Allah'ın kapısında itikafa kapanmanın adaplarına aykırıdır. Allah'ı bilen bir kimse için bu makamda da yazılması uygun olmayan bir takım haletler vardır. Yazar insanlık fıtratından uzak, tabiatın zülmani denizine boğulmuş, Hak ve hakikatten beri, sâliklerin ve ariflerin makamlarından mahrum olduğu için bundan daha fazla kendisini kudreti yüce Hakk'ın ve has kullarının huzurunda rezil etmemesi ve bu makamı beyandan el çekmesi daha iyidir. Nefs-i emmareden şikayetini, zülcelalin mukaddes dergahına götürmelidir. Allah'ın geniş lütfü ve rahmeti belki elinden tutar ve ömrünün geri kalan yıllarında öncekilerini telafi etmeye çalışır: **"Ya Rabbi! Biz nefsimize zulmettik. Eğer sen bizi bağışlamaz ve merhamet etmezsen şüphesiz hüsrana uğrayanlardan oluruz."** [2]

İkinci makam ise nefsin melekuti ve mülki orduları olan batınî ve zahiri kuvvelerdir. Onların yeri de insan tabiatının yeridir ve o da bu bünye ve bedendir. Sâlikin bu makamdaki edebi de kalbin batınına, tabiat yerinin rububiyet mescidi olduğunu, rahmaniye ordularının secdegahı olduğunu anlatmasıdır. O halde bu mescidi iblisin tasarruf pisliklerinyle kirletmemeli, ilahi orduları iblisin tasarrufu altına vermemelidir. Böylece tabiat arzı Rabb'in nuruyla aydınlanır, rububiyet makamının uzaklığı zulmetinden dışarı çıkar. Böylece mülki ve melekut kuvvelerini beden mescidinde itikafa sokar. Bedenine karşı mescidiyet esasınca muamelede bulunur. Kuvvelerine karşı, Allah'ta fena olma itikafı nazarıyla davranır. Bu makamda sâlikin görevi daha çoktur. Zira mescidi

---

[1] Zariyat/56
[2] A'raf/23

temizlemek de onun sorumluluğu altındadır. Nitekim bu mescitte itikafa girenlerin adabı da onun sorumluluğundadır.

Üçüncü makam ise, sâlikin kalbi ve gaybî neşetidir. Onun yeri de nefsin gaybî ve berzahi bedenidir ki nefsin yaratıcılığı ve inşasıyla vücuda gelir. Sâlikin bu makamdaki adabı da kendisine bu makamın diğer makamlardan çok farklı olduğunu ve bu makamı korumanın sülûkun en önemli hususlarından olduğunu tattırmasıdır. Zira ki kalp, dergahta itikafa girenlerin imamıdır. Kalbin bozulmasıyla tüm her şey bozulur: *"Alim bozulunca alem bozulur."*[1] Alimin kalbi küçük alemdir. Alim ise büyük alemin kalbidir. Bu makamda sâlikin görevi diğer iki makamdan daha büyüktür. Zira mescidin yapımı da onun görevleri arasındadır. Allah korusun bu mescidi; mescid-i dırar, küfür ve müslümanlar arasında tefrika mescidi olabilir. Bu mescidde Hakk'a ibadet caiz değildir. Onu yıkmak gerekir. Sâlik kimse ilahi melekuti mescidi, rahmani tasarruf eliyle ve velayet eliyle tesis etmeli, o mescidi bütün pisliklerden ve şeytani tasarruflardan kurtarmalı ve orada itikafa girmelidir. Mücahade etmeli, kendisini mescitte itikaftan çıkarmalı, mescidin sahibinin fenasında itikafa girmelidir. Kendisine ilgiden temizlenince ve bencillik bağından kurtulunca da kendisi Hakk'ın menzilgahı olur. Rububiyet mescidi haline gelir. Böylece Hak; fiilî, sonra esmai, sonra da zatî tecellilerle o mescidde kendini över ve bu övgü Rabbin namazıdır. Şöyle der: *"Subbuhun, Kuddusun, Rebbul Melaiketi verruh."*[2]

Allah'a doğru seyr-u sülûk eden kimse için, sülûkun bütün makamlarında diğer önemli bir görev daha vardır, ondan gaflet etmesi asla doğru değildir. Zira bu sülûkun nihayeti ve özlerin özüdür. O da bütün haletlerde ve makamlarda Hakk'ın zikrinden gafil olmaması, bütün ibadetlerde marifetullahı talep etmesi, bütün yerlerde Allah'ı araması, nimet ve kerametin onu sohbet ve halvetten alıkoymamasıdır ki bu da bir tür istidractır (yavaş yavaş azaba yakalanmaktır.) Özetle ruh; batın, iba-

---

[1] Gurer'ul Hikem, c. 7, s. 269

[2] Usul-i Kafi, c. 2, s. 329, Kitab-ul Hüccet, Ebvab-ut Tarih, Bab-ul Mevlid'in Nebiyy ve Vefatihi, 13. hadis

det ve itaatleri marifetullah bilmeli, onlarda gerçek sevgilisini aramalıdır ki kalbindeki muhibbiyet ve mahbubiyyet alakası güçlensin gizli inayete mazhar olsun.

Misbah'uş Şeria'da İmam Sadık'tan (a.s) nakledilen bir rivayet yer almıştır. Bu rivayet özetle ve mealen şöyle demektedir: *"Mescidin kapısına vardığında hangi dergaha geldiğini ve nereyi kastettiğini bil! Bil ki makamı yüce bir sultanın dergahına gelmiş bulunmaktasın. Ona yakınlık makamına, tabiat aleminin pisliklerinden ve şeytanın kötülüklerinden temizlenmeyen kimse giremez. O sadece doğruluk, sefa ve ihlas ile her türlü zahiri ve batini şirk türlerinden temizlenmemiş kimselere, orada oturmaya izin vermiştir. O halde o yerin azametini, heybetini ve ilahi celal izzetini göz önünde bulundur. Sonra mukaddes dergahına ve ünsiyet mekanına gir. Burada büyük bir tehlikeyle karşı karşıyasın. Mutlak kadirin dergahına girdin, o istediği her şeyi kendi memleketinde icra eder. Ya sana adaletle davranır ve hesabını görür, doğruluk ve ihlas talep eder. Böylece dergahın mahbubu da olsan ve itaatin çok da olsa reddolursun. Ama eğer lütfüyle teveccüh eder, rahmet ve ihsanıyla bakarsa, itaatin her ne kadar az da olsa, senden kabul buyurur ve sana büyük sevap ihsan eder. O halde bu yerin azametini bildiğine göre acizliğini, kusurunu ve fakirliğini itiraf et. Ona ibadeti amaçladığın, ona ibadet etmeyi ve onunla menus olmayı düşündüğün için kalbini, seni mahbubun güzel cemalinden gizleyecek şeylerle meşgul etme. Bu başkasıyla meşguliyet pisliktir ve şirktir. Hak Teala ise halis ve temiz kalbi kabul eder. Eğer kendinde Hak'la münacatın tatlılığını bulursan, Allah'ı zikretme tatlılığını tadarsan, rahmet ve kerametler bardağından içer ve kendinde yöneliş ve icabetin güzelliğini görürsen, bil ki mukaddes dergahına hizmete layık görülmüşsün. O halde içeri gir ki sana izin verilmiştir ve de güvendesin. Eğer kendinde bu haletleri görmezsen; rahmet dergahında dur, çaresi tükenen kimse gibi ol, arzularından uzak ve eceline yakın ol. O'nun kapısına zilletini ve meskenetini izhar ettiğin, ilticada bulunduğun taktirde sende bir doğruluk ve sefa görürse, sana rahmet ve merhamet gözüyle bakar, elinden tutar, seni kendi rızasını elde etmede başarılı kılar. Zira o mukaddes zat kerimdir ve kerameti çaresiz kulları için sevmektedir. Nitekim şöyle buyurmuştur:* "**Yoksa,**

darda kalana, kendisine yakardığı zaman karşılık veren, başındaki sıkıntıyı gideren mi?" [1]

Bu hadiste marifet ashabı ve Allah'a doğru sülûk erbabı için kapsamlı bir takım hususiyetler olduğu için, detaylıca naklettim ki bu tefekkürden onlar için bir hal hasıl olsun.

İkinci Bölüm
Mekanın Mübah Oluşunun Bazı Adabı Hakkında

Allah'a doğru sülûk eden insan; mekanın mertebelerini kendi vücudî makamları ve neşetleri hasebiyle anlayınca, onların mübah oluşunun kalbi adabı hususunda çaba göstermelidir ki namazı aşağılık iblisin gasbedici tasarruflarından uzak olsun. O halde birinci aşamada ubudiyetin ve kulluğun zahiri adabını yerine getirmeli, kal-u belada ve anlaşma gününde önceden vermiş olduğu ahdine vefa göstermeli, iblisin tasarruf elini tabiat mülkünden uzaklaştırmalıdır ki evin sahibiyle dostluk kursun ve tabiat alemindeki tasarrufları gasbolmasın. Bazı ilahi zevk ehli kimseler batın hasebiyle: **"Ey iman edenler! Ahitlerinize vefa gösteriniz. Sizlere hayvanlar helal kılınmıştır"** [2] ayetinin anlamının hayvanların helal oluşunun, velayet ahdine vefa bağlılığı olduğunu söylemişlerdir. Hadislerde de yer aldığına göre *"bütün yeryüzü İmam'ındır. Şii olmayanlar burayı gasbetmiştir."*[3]

Marifet ehli; veliyy-i emri, tüm vücud memleketlerinin, gayb ve şuhud derecelerinin maliki olarak kabul etmektedirler. İmamın izni olmaksızın onda tasarrufta bulunmayı caiz görmemektedirler.

Yazar şöyle diyor: Lanetli İblis Allah'ın düşmanıdır. İblisin tasarrufu ve her türlü şeytani tasarruf, tabiat aleminde gasp ve zülümdür. O halde Allah'a doğru sülûk eden kimse de kendisini o aşağılık şeytanın tasarrufundan çıkaracak olursa, tasarrufları rahmani olur. Mekanı, elbi-

---

[1] Misbah-u Şeriat, el-Bab-u Sani Aşer, fi'd Duhul'il Mescid

[2] Maide/1

[3] Usul-i Kafi, c. 2, s. 266, Kitab'ul Huccet, Bab-u Enne Arze Külleha li'l İmam rivayetleri

sesi, yemesi, nikahı helal ve temiz olur. İblisin tasarrufu olduğu miktarda da bu helal düşer ve şeytan oraya ortak olur. O halde eğer insanın zahiri organları iblisin tasarrufunda olursa, o organlar şeytani olur. Hak memleketini gasbetmiş sayılır. Nitekim melekuti kuvvelerin beden mescidindeki itikafı da, o kuvvelerin rahmani ordulardan olduğu durumda mübahtır. Aksi taktirde İblisin ordularına insani beden memleketinde tasarruf hakkı yoktur. Zira insani beden memleketi, Hak Teala'nın mülküdür. Şeytanın tasarruf elini Hakk'ın özel menzilgahı olan kalp memleketinden dışarı ittiği, kalbini Hakk'ın tecellileri için temiz kıldığı ve yol iblisi olan Hakk'tan gayrisinin oraya girmesine izin vermediği taktirde, onun için zahir ve batın mescidleri, mülki ve melekuti mekanlar helal olur ve namazı, marifet ehlinin namazı haline gelir. Bu ölçü üzere mescidin temizliği de belli olmaktadır.

Dördüncü Maksat
Vaktin Kalbi Adabı Hakkındadır ve Bu Konuda da İki Bölüm Vardır
Birinci Bölüm

Bil ki marifet ehli ve murakabe ashabı için mukaddes rububiyet makamı ve ismi yüce yaratıcının münacatına olan ihtiyaçları miktarınca, Allah ile münacat ve Hak'la mülakat zamanı olan namaz vakitlerinde, murakabe ve dikkat etme haleti olmuştur ve de vardır.

Güzel cemale cezb olan, ezeli güzelliğe aşık olan, muhabbet kadehinden mest olan ve "elestu" kadehinden kendinden geçen kimseler her iki alemden kurtulmuş, vücud iklimlerine göz yummuş, cemalullahın mukaddes izzetine bağlanmışlardır. Onlar için sürekli huzur makamı vardır; bir an olsun zikir, fikir, müşahede ve murakabeden mahrum değillerdir.

Marifet ashabı, faziletler erbabı, nefis şerafeti ve yüce tiynet sahibi kimseler hiçbir şeyi Hakk'ın münacatıyla değiştirmez, Hak ile münacat ve halvetten sadece Hakk'ı talep eder, izzet, şeref, fazilet ve marifeti Hak ile tezekkür ve münacatta bilirler. Bunlar aleme teveccüh ederlerse, her iki aleme bakarlarsa onların bu teveccühü arifçe bir bakıştır. Alemde Hakk'ı arar, Hakk'ı talep eder, bütün varlıkları Hakk'ın cilvesi

ve cemilin cemali olarak bilirler: *"Bütün aleme aşığım ki bütün alem ondandır."*[1] Bunlar namaz vakitlerine canı gönülden dikkat eder, Hak'la münacat vaktini gözetlerler. Kendilerini Hak'la görüşmek için hazırlarlar. Kalpleri hazırdır ve huzurdan hazırı talep ederler. Huzura hazır için saygı gösterirler. Ubudiyeti mutlak kemalle muaşeret bilirler. Onların ibadet için iştiyakları bu babdandır.

Gayb ve ahiret alemine iman eden, azameti yüce Hakk'ın kerametlerine aşık olan kimse; cennetteki ebedi nimetleri, lezzetleri, daimi mutluluklarını, dünyevi düşük lezzetler ve geçici nakıs nasiplerle değiştirmezler. Uhrevi nimetlerin tohumu olan ibadetler, vaktinde kalplerini hazır kılar, iştiyak ve gönülden bu işe koyulurlar. Neticelerin husul ve azıklar kesbetme zamanı olan namaz vakitlerini gözetlerler ve hiçbir şeyi ebedi nimetlerle değiştirmezler. Bunların kalbi gayb aleminden haberdar olduğu ve ebedi nimetlere, ahiret alemindeki daimi lezzetlere kalbi imanları olduğu için, vakitlerini ganimet kabul ederler ve asla vakitlerini zayi etmezler: **"Onlar cennet ehlidir ve nimet erbabıdır. Onlar orada ebedi kalacaklardır."**

Zikredilen bu grup ve zikredilmeyen diğer bazıları için de ibadetler, mertebeleri ve marifetleri miktarınca birer lezzettir. Onlar için asla bu görevler bir külfet değildir. Ama biz zavallılar arzular ve kuruntulara duçarız, heva ve hevesin zincirine vurulmuşuz, tabiat aleminin zülmani denizinde boğulmuşuz, muhabbet ve aşk kokusunu alamamışız, irfan ve fazileti kalbimize tattıramamışız, ne irfan ve mükaşefe ashabıyız ve ne de iman ve itminan! Dolayısıyla da ilahi ibadetleri teklif ve külfet olarak kabul etmekteyiz. Hacetleri gideren Allah ile münacatı bir zorluk olarak saymaktayız. Hayvanların otlağı olan dünya hakkında hiçbir şeye sahip değiliz. Sadece zalimlerin yeri olan tabiat alemine bağlanmış durumdayız. Kalbimizin basiret gözü güzel cemalden kör; ruh tadımız, irfan tadından uzaktır.

---

[1] Sa'di

Evet, marifet ehlinin önderi, muhabbet ve hakikat ashabının usaresi, *"Rabbimin yanında sabahladım, beni yedirdi ve içirdi"*[1] diye buyurmaktadır. Allahım! Muhammed'in (s.a.a) seninle ünsiyet halvetinin diyarında yaptığı bu sabahlama nedir? Senin kendi elinle bu değerli varlığa tattırdığın ve bütün alemden kurtardığın bu yemek ve içmek nedir? Bu yüzden de o değerli varlık şöyle buyurmuştur: *"Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki ne mukarreb bir* melek ve ne de mürsel bir peygamber orayı bilemez."[2] Acaba bu vakit dünya ve ahiret aleminin vakitlerinden midir? Yoksa: **"İki yay kadar yaklaştı"** halvetgahının ve iki alemin terkedildiği vakit midir? Musa Kelimullah kırk gün Musevi oruç tuttu. Hak ile görüşmeye nail oldu. Allah şöyle buyurdu: **"Sonra Rabbinin görüşme zamanı kırk güne tamamlandı."**[3] Buna rağmen Muhammedi görüşme vaktine ulaşamadı, Ahmedi vakit ile bir uyum içine giremedi. Musa'ya (a.s) görüşme zamanında, **"ayakkabılarını çıkar"** [4] denildi ve onu da muhabbet-i ehl (ehlini sevmek) olarak tefsir ettiler. Ama son Peygamber'e Ali (a.s) sevgisi emredildi. Kalpte bu sırdan öyle şeyler vardır ki ondan bahsetmeyeceğim sen kendin bu özetten detaylı hadisi oku.

İkinci Bölüm
Vakti Gözetleme Hususunda

Ey aziz! Sen de mümkün olduğu kadar bu münacat vaktini ganimet bil. Kalbi adaplarına riayet et ve kalbine uhrevi ebedi hayat sebebinin, nefsani faziletler kaynağının, sonsuz yücelikler sermayesinin Hak ile ünsiyet ve münacat sayesinde hasıl olduğunu anlat. Özellikle de Hakk'ın celal ve cemal eliyle ruhani macundan yapılmış olan, bütün ibadetlerden daha kapsamlı ve kamil olan namaza dikkat et. O halde

---

[1] Vesail'uş Şia, c. 7, s. 388, az bir farklılıkla, Sahih-i Buhari, Kitab-ut Temenni, s. 251, Mevlana ise Mesnevi'de şöyle diyor: "Rabbimin nezdinde sabahladım" sırrı ifşa olunca, yedirdi ve içirdi gerçeği bu yemeğin aşı oldu. "

[2] Evali'ul Leali, c. 4, s. 7, 7. hadis, Bihar'ulEnvar, c. 18, s. 360, Kitab'ut Tarih'in Nebiyy, bab-ul İsbat'il Mirac

[3] A'raf/142

[4] Ta-Ha/12

vakitleri mümkün mertebe gözetle, fazilet vakitlerini seç ki onda diğer vakitlerde olmayan bir nuraniyet vardır. Kalbinin meşguliyetlerini o zamanlar azalt, hatta kesip at. Bu da zamanlarını belirlemen, ebedi hayatını üstlenen namaz için belli bir vakit tayin etmen, o vakitte başka işlerle uğraşmaman ve kalbini başka şeylere bağlamamanla mümkündür. Namazı diğer işlerinle çatıştırma ki kalbin rahat ve hazır olsun.

Şimdi de gerektiği kadarıyla Masumlar'ın (a.s) halleri hakkında nakledilen hadisleri zikredelim ki o yüce insanların haletleri hakkında tefekkürden bir uyanma hasıl olsun. Belki de böylece kalp; vaktin azametini, önemini ve makamın büyüklüğünü idrak eder ve gaflet uykusundan uyanır.

Allah Resulünün bazı hanımlarından şöyle nakledilmiştir: *"Allah resulü bizimle sohbet ediyordu, biz de onunla konuşuyorduk. Namaz vakti geldiğinde adeta onu tanımıyorduk, o da artık bizi tanımıyordu. Bu her şeyden kopup Allah'a bağlandığı hasebiyleydi."* [1] Hakeza Müminlerin Emiri'nden (a.s) rivayet edildiği üzere namaz vakti girdiğinde Müminlerin Emiri kıvranıyor ve titriyordu. Ona şöyle arzettiler: Ey Müminlerin Emiri! Sende gördüğümüz bu hal nedir?" O şöyle buyurmuştur: "*Allah-u Teala'nın,* **"Emaneti göklere ve yerlere sundum, onlar onu yüklenmekten çekindiler ve korktular"** *diye buyurduğu emaneti yüklenme vakti geldi."*[2] Seyyid İbn-i Tavus (kuddise sırrıhu) Felah'us Sahil adlı kitabında naklettiği üzere İmam Hüseyin (a.s) abdest aldığı zaman rengi değişiyor ve eklem yerleri titriyordu. Sebebini sorduklarında ise o şöyle buyurdu: *"Arş sahibinin iki eli arasında kimsenin renginin sararması ve eklem yerlerinin titremesi gerekir."* [3]

İmam Hasan'dan (a.s) da aynı şekilde nakledilmiştir.[4] İmam Seccad'dan (a.s) rivayet edildiği üzere abdest aldığında rengi sararıyordu.

---

[1] Müstedrek'ül Vesail, Ebvab-ul Ef'alî's Selat, 2. bab, 17. hadis

[2] a.g.e, 5. ve 14. hadisler

[3] Seyyid b. Tavus, Felah'us Sahil'de, el-Lu'luiyyat kitabından naklen, İmam Hasan b. Ali'nin (a.s) haletlerinde nakletmiştir.

[4] Bihar'ul Envar, c. 77, s. 346, Kitab'ut Taharet Ebvab'ul Vuzu, 34. bab, 34 . hadis, Felah'us Sail'den naklen

Kendisine, "abdest aldığında sende gördüğümüz bu hal nedir?" diye sorduklarında şöyle buyurmuştur: "*Kimin iki eli arasıda durduğumu görmüyor musunuz?"*[1]

Biz de eğer bir miktar düşünecek ve örtülü kalbimize; namaz vakitlerinin zülcelal hazretlerinin mukaddes dergahında huzur vakti olduğunu, melikul müluk ve mutlak azim olan Hak Teala'nın zayıf ve naçiz kulunu kendisiyle münacata çağırdığını, ebedi saadetler, mutluluk ve daimi huzura kavuşmak için kendi yücelik diyarına girmesine izin verdiğini anlatacak olursak, namaz vaktinin girişinden marifetimiz miktarınca mutluluğa kapılırdık. Eğer kalbimiz, azamet ve makam büyüklüğünü azamet anlayışı miktarınca hissedecek olursa, korku ve haşyet hasıl olur. Evliyanın kalpleri ve haletleri farklı olduğu için de, lütfi ve kahri tecelliler ile azamet ve rahmet hissi hasebiyle, bazen mülakat şevki ile cemal ve rahmet hissi onları mutluluğa ve sevince boğmaktadır ve dolayısıyla da: *"Ey Bilal! Bizi rahatlat"*[2] demektedirler: Mevlana da Mesnevi'de şöyle demektedir: *"Can kemaldir, nidası da kemaldir, Mustafa, "Ey Bilal bizi rahatlat" demektedir.*

Bazen de saltanat, kahır ve azametle tecelli, bunları kendinden geçirmekte, korku ve titremeye düşürmektedir.

Özetle ey zayıf kul! Vakitlerin kalbi adabı; kendini dünya ve ahiretin malikinin huzuruna girmek ve yüce Hak Teala ile konuşmak için hazırlamandır. O halde kendi zaafına, çaresizliğine, zilletine ve fakirliğine bir göz at. Mürsel peygamberlerin ve mukarreb meleklerin, azamet dergahında kendinden geçtikleri; acziyet, meskenet ve zillet izharında bulundukları azameti yüce mukaddes zatın Kibriya, celal, yücelik ve azametine bir bak. Buna baktığın ve kalbine anlattığın zaman da kalp korkuya kapılır, kendini ve ibadetlerini naçiz sayarsın. Rahmet genişliğine, kemaline ve Mukaddes Zat'ın rahmaniyet ihatasına bak ki zayıf kulun bütün pisliklerine ve çaresizliğine rağmen mukaddes dergahına girmesine izin vermiştir. Onu melekler göndererek, semavi kitaplar indirerek ve mürsel peygamberler yollayarak ünsiyet meclisine davet etmiştir.

---

[1] Müstedrek'ül Vesial, Kitab'us Selat, Ebvab-u Efal'is Selat, 2. bab, 35. hadis

[2] Mehacet'ul Beyza fi't Tehzib'il İhya, c. 1, s. 377

Oysa, bu çaresiz mümkün varlığın geçmiş bir kabiliyeti de bulunmamaktadır. Aynı zamanda Allah korusun bu davet için ne Allah'a, ne meleklerine ve ne de peygamberlere bir fayda da düşünülemez. Mutlaka bu teveccüh ile bir ünsiyet hasıl olur. Korku ve ümit hissedilir. Dolayısıyla korku, ümit, rağbet adımlarıyla kendini huzura girmeye hazırla. Huzurun vaktini ve gereklerini temin et ve bunun başlıcası da huzura utanan bir kalp, korkan bir yürek, zillet, zayıflık ve çaresizlik hissiyle girmendir. Kendini asla bu huzura layık görmemen, ibadet ve ubudiyete müstahak saymamandır. İbadet ve ubudiyete giriş iznini sadece kudreti yüce Hz. Ahadiyyet'in lütuf ve rahmet genişliğinden bilmendir ve eğer zilletini göz önüne alır, ruh ve kalbin, Hakk'ın Mukaddes Zat'ı için tevazu gösterir, kendini ve ubudiyetini değersiz kabul eder ve naçiz görürsen, Hak Teala da sana lütfeder, seni yüceltir ve sana yüceliklerini giydirir.

Beşinci Maksat
Yönelmenin Bazı Adabı Hakkındadır ve Onda da İki Bölüm Vardır
Birinci Bölüm
Yönelişin Toplu Sırrı Hakkındadır

Bil ki istikbal ve yönelmenin zahiri iki şeyden oluşmaktadır. Birincisi mukaddemi ve öncüldür ve o da zahiri yüzü, bütün dağınık cihetlerden çevirmektir. Diğeri ise nefsidir ve o da şehirlerin ve yeryüzünün merkezi konumundaki Kabe'ye yüzü ile yönelmek konumundadır. Bu suretin de bir batını ve batının da bir sırrı ve hatta sırları vardır. Gaybî sırların sahipleri, ruhun batınını gayb ve şahadet kesretlerinin dağınık yönlerinden çevirmekte, ruh sırrının yüzünü hiçbir eşyaya bağlamamakta, bütün kesretleri toplu birlik sırrında fani kılmaktadır. Bu ruhsal sır kalbe inince, Hak Teala, isimsel birlik makamı olan en büyük ismi ile kalpte zuhur eder. İsimsel kesretler en büyük isimde fani ve yok olur. Kalbin yönü bu makamda ism-i azama doğru olur. Mülk zahiri ile zuhur eden kalbin batınından başkasını fani etme şekli, mülk aleminin doğu

ve batısından yüz çevirmektir. Birlik makamına teveccühün şekli ise, yerde Allah'ın eli olan yeryüzünün genişleme merkezine teveccühtür.

Zahirden batına doğru seyreden ve açıktan gizliye doğru ilerleyen Allah sâliki ise bu yeryüzü bereketleri merkezine zahiri teveccühü ve dağınık yönlere yönelmeyi terketmeyi kalbi haletlerine vesile kılmalı ve anlamsız suret ile yetinmemelidir. Hazret-i Hakk'ın teveccüh merkezi olan kalbini, hakiki putlar olan dağınık yönlerden çevirerek yer ve göklerin bereket kaynakları olan hakikat kıblesine yöneltmelidir. Gayriyyet ve gayri yolunu ortadan kaldırmalıdır ki, **"yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim"**[1] sırrına biraz da olsun ulaşabilsin, isimsel gayb aleminin tecellileri kalbinde bir örnek vücuda getirsin. Dağınık kesretler ve yönler ilahi nur ile yansın, Hak Teala elinden tutsun, kalp batınından küçük ve büyük putları velayet eliyle yıksın. Bu hikayenin sonu yoktur. Geçelim, geçelim.

İkinci Bölüm
Yönelmenin Bazı Kalbi Adabı Hakkındadır

Ey Allah'a doğru seyr-u sülûk eden kimse! Bil ki zahiri yüzünü tabiat aleminin dağınık yönlerinden çevirdiğin ve bir tek noktaya yönelttiğin zaman, gayb eliyle zatının hamurunda gizli olan ve Hak Teala'nın celal ve cemal eliyle tiynetini kendisiyle yoğurduğu iki ilahi fıtrat iddiasında bulunmuş olursun. Bu iki fıtrî haleti, dünyevi zahir suretiyle zahir ve açık kılmış olursun. O iki ilahi fıtratın nurundan örtülü kalmamak için, gayrisinden zahiri çevirmek ve Allah'ın elinin ve kudretinin zuhur mahalli olan kıbleye teveccüh etmekle apaçık bir delil ortaya koymuş oldun. O iki ilahi fıtrattan biri noksanlık ve noksandan nefret etmektir, ikincisi ise kemale ve kamile aşık olmaktır. Bu ikisinden biri, asli ve zatidir. Diğeri ise bağımlı ve gölgeseldir. Bunlar bütün insanların yoğrulduğu fıtratlardır. Bütün beşer topluluğu inanç, ahlak, tabiat, mizaç, imkan ve adet farklılıklarına; köylü ve şehirli, vahşi ve medeni, alim ve cahil, ilahi ve tabii olmalarına rağmen bu iki fıtratla yoğrulmuşlardır. Onlar her ne kadar bundan habersiz de olsalar ve kemal ve noksanlık

[1] En'am/79

ile kamil ve nakıs varlığı teşhis etmede farklı olsalar da, bu bir gerçektir. O vahşi kan dökücü katil, kemalin insanların canına ve malına galebe çalmasında olduğunu zannetmektedir. O, kan dökmeyi ve adam öldürmeyi kemal olarak saymıştır ve bunda ömrünü tüketmiştir. Dünyayı talep eden makam ve mal düşkünü kimse de, kemalin mal ve makam olduğunu bilmektedir ve ona aşık olmuştur. Özetle her maksat sahibi, kendi maksadını kemal ve o maksat sahibini de kamil zannetmektedir. Ona aşık olmaktadır ve gayrisinden nefret etmektedir. Peygamberler (a.s), Allah'ı tanıyan alimler ve marifet ashabı da insanları bu örtüden kurtarmak, fıtrat nurlarını cehalet karanlıklardan çıkarmak ve onlara kamil ve kemali öğretmek için gelmişlerdir. Dolayısıyla kemal ve kamili teşhis ettikten sonra da artık ona teveccüh ve gayrisini terketmek davete ihtiyaç duymamaktadır. Hatta fıtrat nuru da bütün beşer silsilesinde varolan en büyük ilahi kılavuz konumundadır.

Bu ilahi macun ve yakınlık miracı olan namazda kıbleye yönelmek, merkezi noktaya teveccüh etmek, dağınık yönlerden yüz çevirmek de fıtratın uyanık olduğunun ve fıtrat nurunun örtülerden çıktığının göstergesidir. Bu, kamil kimseler ve marifet ashabı için bir gerçektir. Bizim gibi örtüler ashabı kimseler için ise adabı, kalbimize bütün tahakkuk aleminde mutlak kamil olan mukaddes zattan başka hiç bir kemal ve kamilin olmadığını anlatmamızdır. Zira, o mukaddes zat, noksansız bir kemal, ayıpsız bir cemal, katıksız bir fiiliyet, kötülük karışmayan bir kuvve ve hayriyyet, zulmet karışmaksızın bir nurdur. Bütün tahakkuk aleminde kemal, cemal, hayır, izzet, azamet, nuraniyet, fiiliyyet ve saadetten her ne bulunursa, o mukaddes zatın cemal nurundandır. Hiç birinin zatî kemalde o mukaddes zatla ortaklığı yoktur. Hiçbir varlığın o mukaddes zatın cemal, kemal, nur ve güzelliği olmaksızın herhangi bir cemal, kemal nur ve güzelliği yoktur. Özetle, mukaddes cemalin nur cilvesi alemi nurlandırmış, hayat, ilim ve kudret bağışlamıştır. Aksi taktirde, bütün tahakkuk alemi yokluk zulmetinde olup butlan içindedir. Kalbi marifet nuruyla aydınlanan bir kimse, cemilin cemal nurundan başka her şeyi ezeli ve ebedi olarak batıl ve yok bilir. Bir hadiste de yer aldığı üzere Resulullah (s.a.a) Lebid'in;

"Bil ki Allah'tan başka her şey batıldır ve her nimet mutlaka yok olucudur." şiirini dinledikten sonra şöyle buyurmuştur: *"Bu şiir Arabın söylediği en doğru şiirlerdendir."*[1]

Kalbine bütün tahakkuk aleminin batıl olduğunu ve mukaddes zatın kemalini anlattığın zaman, kalbin hakiki kıbleye teveccühü, mutlak cemilin cemaline aşık olmak ve bütün tahakkuk aleminden nefret etmek hususunda mukaddes zatın cilvesi dışında herhangi bir metot uygulamaya artık ihtiyaç yoktur. Hatta fıtratullah da insanı fıtrî bir şekilde buna davet etmektedir ve : **"Ben yüzümü, gökleri ve yeri yaratana çevirdim"** [2] gerçeğini insanın zat, kalp ve halinin dili kılmaktadır: **"Ben yok olanları sevmem"** [3] gerçeği ise insanın fıtrî dili olmaktadır.

O halde ey fakir! Bil ki alem gayrilik boyutuyla zail, fani ve batıldır. Varlıklardan hiç birinin kendinden bir şeyi yoktur. Kendi zatlarında cemal, güzellik, nur ve övgü bulunmamaktadır. Cemal ve güzellik Hakk'ın zatına mahsustur. O mukaddes zat, uluhiyyetinde yalnız ve vücudun vücubu olduğu gibi cemal, güzellik, kemal, hususunda da yalnızdır. Hatta vücud hakkında da yalnızdır. Diğerlerinin alnında zatî yokluk zilleti ve butlan yazılıdır. O halde fıtratullah nurunun merkezi olan kalbini batıl, boş ve nakıs yönlerden çevir; cemal ve kemalin merkezine yönel. Kendi saf batınında Şirazlı Arifin dediği gibi fıtrat dilin şöyle desin:

"İçimize dosttan başkası sığmaz,
Her iki alemi düşmana ver ki bize dost yeter."

Nitekim İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Kıbleye yöneldiğin zaman dünyadan, içindekilerden, yaratıklardan ve onların içinde bulundukları şeylerden ümidini kes. Kalbini seni Allah-u Teala'dan alıkoyan her şeyden boşalt. Batınınla Allah-u Teala'nın azametini gör.* "**İşte orada herkes dünyada yapmış olduğuyla imtihan verir ve gerçek**

[1] İlm'u l yakin, c. 1, s. 106
[2] En'am/79
[3] En'am/76

Mevlaları olan Allah'a döndürülür" *diye belirtilen günde Allah'ın huzurunda duracağını hatırla. Korku ve ümit adımı üzere dur."*[1]

Bu hadis-i şerif bizim gibi kalbi haletlerini sürekli koruyamayan, vahdet ve kesretin arasını toplayamayan, Hakk'a ve halka teveccüh edemeyen örtülü kimseler için çok önemli hususları içermektedir. O halde Hakk'a teveccüh etmemiz ve kıbleye dönerken dünyadan ve dünyadaki her şeyden ümidimizi kesmemiz gerekir. Yaratıklardan ve işlerimizden yüz çevirmeliyiz. Ruhsal ve kalbi meşguliyetleri can ve kalbimizden çıkarmalıyız ki Hak Teala'nın huzuruna layık olabilelim. Azamet cilvelerinden bir cilve ruhumuzun içinde cilve etsin. Azamet nurunu, kabiliyetimiz oranında elde edince de Hakk'a dönüşümüzü ve Hakk'ın mukaddes dergahında duruşumuzu hatırlayalım.[2]

Bütün nefsani isteklere ve batıl mabutların üzerine iptal çizgisini çizelim.

O halde bütün tahakkuk aleminin fiilî cilvelerinden olduğu böylesine yüce bir zatın huzurunda senin ve benim gibi miskin kimseler, korku ve ümit adımlarıyla yürümeli ve durmalıdır. Zayıflığımızı, çaresizliğimizi, fakirliğimizi ve zilletimizi gördüğümüzde ve Allah-u Teala'nın mukaddes zatının kibriya, celal, haşmet ve azametini müşahade ettiğimizde de, makam tehlikesinden haşyet ve korku ve içinde olalım. Sonsuz lütufları, ihsanları, rahmetleri ve kerametleri elde ettiğimizde de ümitvar olalım.

---

[1] Misbah'uş Şeriat, el-Bab'us Salis Aşer, fi iftitahi's Selat ve Mustedrek'ül Vesail, kitab'us Salat, Ebvab-u Efal-is Salat 2. bab 9. hadis

[2] Yunus/30

Üçüncü Makale
Namazla Birlikte Olan Şeyler Hakkındadır ve Onda da Birkaç Kısım Vardır
Birinci Kısım
Ezan ve Kametin Bazı Adabı Hakkındadır Bunda da Beş Bölüm Vardır
Birinci Bölüm
Ezan ve Kametin İcmali Adabı ve Toplu Sırrı Hakkında

Bil ki Allah'a doru seyr-u sülûk eden bir kimse ezanda mülki ve melekuti güçlerin sultanı olan kalp ile mülk ve melekut aleminin dağınık yönlerine yayılmış diğer kuvvetleri Hakk'ın huzurunda hazır ilan etmelidir. Huzur ve mülakat zamanı yaklaştığı için de, onları öyle bir hazırlamalıdır ki, eğer müştak ve aşık iseler, ani bir cilve ile kendinden geçmesinler ve eğer örtülü kimselerden iseler, sebepsiz ve adapsız olarak huzura girmesinler. O halde ezanın icmali sırrı mülki ve melekuti kuvvelerin ve ilahi orduların huzuru için bir ilandır. İcmali edebi ise makamın büyüklüğünü, tehlikesini ve huzur ile hazırın azametini derketmesidir. Zillet, fakirlik, ihtiyaç, noksanlık, mümkün varlığın bu işi yapmaktan acziyeti ve huzura erme kabiliyetine sahip olmayışıdır. Elbette bu yüce ve celil olan Hakk'ın rahmet ve lütfünün insanın elinden tutmadığı ve noksanlıklarını telafi etmediği durumlardadır.

Kamet getirmek ise Allah'ın huzurunda mülki ve melekuti güçleri ayakta tutmak ve onları huzurda hazır bulundurmaktır. Edebi ise korku, haşyet, haya, utangaçlık, sonsuz rahmete sağlam bir ümid bağlamaktır. Sâlik kimse ezan ve kametin bütün bölümlerinde kalbine huzurun ve hazırın azametini bildirmeli, zillet, acizlik ve kusurunu göz önünde bulundurmalıdır ki, bir korku ve haşyet hasıl olsun ve diğer taraftan da geniş rahmet ve yüce lütufları kalbe göstermelidir ki sağlam bir ümit hasıl olsun.

O halde aşk dolu kalplere şevk ve cezbe hali galip gelir, sevgi ve aşk adımıyla ünsiyet dergahına ayak basar, kalpleri namazın sonuna kadar o gaybî cezbeyle huzur ve hazırın aşkı içinde Hakk'ı zikreder, düşünür ve onunla sarmaş dolaş olur.

Bir hadiste Ali b. Ebi Talib (as) şöyle buyurmuştur: *"İnsanların en üstünü; ibadete aşık olan, onunla sarmaş dolaş bulunan, kalbiyle seven, cesediyle dokunan ve kendini tümüyle ona veren kimsedir. Böyle bir kimse dünyasını zorluk içinde mi yoksa kolaylık içinde mi geçireceği hususunda endişeye kapılamaz."*[1]

Korkan kalplere, azamet sultanı tecelli eder. Kahhariyyet cezbesi onlara galebe çalar. Onları kendinden geçirir. Kalplerin haşyet ve korkusu onları eritir, zatî kusurları zillet ve acizlik algılayışları onları her şeyden alı-koyar.

Bir hadiste yer aldığına göre Musa b. Cafer (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Müminlerin Emiri (a.s) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah'ın, kalpleri haşyetinden kırılan, kendilerini konuşmaktan alıkoyan ve bu haşyetin kendilerini konuşmaktan alıkoyduğu kulları vardır."* [2]

Hak Teala kamil velileri için bazen lütfi tecelli ile tecelli eder ve onlara hubbi (sevgisel) cezbe ve aşk kılavuzluk eder. Bir hadiste de yer aldığı üzere Resulullah (s.a.a) namazı gözetliyor, aşk ve şevki artıyor ve müezzin olan Bilal'e şöyle buyuruyordu: *"Ey Bilal bizi rahata erdir."* [3]

Hak Teala bazen de azamet ve saltanat tecellisiyle tecelli eder. Bu defa da kalplerde korku ve haşyet hasıl olur. Nitekim Resulullah (s.a.a) ve hidayet imamlarından da bu korkuya dayalı haletler nakledilmiştir. Bazen de kalplerin dayanma gücü ve kapasite büyüklüğü miktarınca ehadi cem'i tecelli, tecelli eder. Biz dünya ile meşgul olan örtülü, tabiat zindanında mahpus, şehvet ve arzular zincirine vurulmuş, akli ve ilahi saadetlerden mahrum ve tabiat uyuşukluğunun ezel sabahına kadar uyandıramadığı derin uykudan diriltemediği kimseler ise bu sınıfların haricinde ve bu beyanın sınırları dışındadır. O halde bizler için diğer bir takım huzur adabı vardır. Kalbi görevleri yerine getirmenin de başka

---

[1] Vesail'uş Şia, c. 1, s. 61, Kitab'ut Taharet, Ebvab-u Mukaddemet'il İbadat, 19. Bab, 2. hadis, Resul-i Ekrem'den (s.a.a)

[2] Bihar'ul Envar, c. 75, s. 309, Kitab-u Revze, 25. bab, 1. hadis Tuhef'ul Ukul'dan naklen

[3] Muhacet'ul Beyza fi tehzib'il İhya, c. 1, s. 377

bir şekli söz konusudur. Ama her şeyden önce İblisin büyük ordularından insan ve cin şeytanlarının ilkalarından olan Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyi kalbimizden dışarı çıkarmalıyız. Bu makamların bazı özel şahıslara özgü olduğunu arzularımızın elinin kısa olduğunu beşerin oralara ulaşamayacağını sanmamalıyız. O halde tümüyle hataya kapılmamalı tabiat yerinde gevşeklik ve soğukluk içinde kalmamalıyız. Hayır böyle hayale kapılmak doğru değildir. Ben de diyorum ki, ehlullahtan kamil ve has kimselerin makamı, hiç kimse için mümkün değildir; ama manevi makamların ve ilahi marifetlerin sonsuz ve bir çok mertebeleri vardır. O makamlardan, marifetlerden ve hallerden çoğu bizim gibiler için mümkündür. Elbette soğukluğu ve tembelliği terketmek, cehalet ve inat ehlinin bağnazlığının Allah'ın kullarının kalbinden el çekmesi ve şeytan onların sülûkuna engeli olmaması şartıyla.

O halde bizim gibiler için huzur adabı her şeyden önce, henüz zahiri hisler mertebesini geçemediğimiz için, dünyevi celal ve azamet dışında bir şey göremediğimiz, ilahi gaybî azametlerden habersiz olduğumuz hasebiyle Hakk'ın huzurunu tıpkı kalbin azametini derkettiği azametli sultanın huzuru gibi kabul etmeli, kalbimize bütün bu azamet, celal ve kibriyanın bu aleme inen melekut aleminin azametinin bir cilvesi ve melekut aleminin de gaybî alem karşısında hissedilir bir değeri olmadığını anlatmamızdır. Böylece kalbe, alemin Hakk'ın mukaddes huzuru olduğunu, Hak Teala'nın bütün mekanlarda hazır bulunduğunu anlatmış oluruz. Özellikle de huzura girmenin özel izni, mülakatın özel görüşme zamanı ve ahadiyyet hazretiyle muaşeretten ibaret olan namaza çok önem vermeliyiz. O halde, kalbimiz azamet ve huzuru derkedince ilk önce zor bile olsa kalp, ünsiyet elde edecek ve bu mecaz, hakikate dönüşecektir. O halde zahiri adab ile malik'ul müluk Sultan'us Selatin ile muamele etmeye kalkıştığımızda zahiri huzur adablarını yerine getirdiğimizde kalpte bir takım etkiler oluşacak, kalp azameti hissedecek, yavaş yavaş insanın istediği sonuçlar ortaya çıkacaktır. Aynı şekilde sevgi ve aşk duygusu da, ilim elde etmek ve rıyazetle hasıl olmaktadır.

O halde ilk önce, Hak Teala'nın zahiri rahmetlerini ve hissi lütuflarını kalbe göstermek, rahmaniyet, rahimiyyet ve men'iyyet (yasaklayış) makamını kalbe ulaştırmalıyız ki yavaş yavaş kalp ünsiyet elde etsin,

zahirden batına bir etki hasıl olsun, batın memleketi cemalin etkilerinden nuranî olsun ve istenilen sonuç hasıl olsun. İnsan eğer, bunu yerine getirmeye çalışır ve Allah yolunda cihad ederse, Hak Teala da elinden tutar, onu tabiat aleminin karanlıklarından gaybî eliyle kurtarır. Kalbin karanlık yerini cemal nuruyla aydınlatır. Onu ruhi göklere dönüştürür: **"Kim güzel bir iş işlerse onun güzelliğini arttırırız. Doğrusu Allah bağışlayandır, Şükrün karşılığını verendir."**[1]

İkinci Bölüm
Ezan ve Kametin Tekbirlerinin Sırrı ve Adabı Hakkında

Bil ki ezan, nefsin zahiri ve batini kuvvelerinin bütün isimler, sıfatlar işler ve ayetler hasebiyle mukaddes zatı övmek için rububiyet dergahında huzurun ilanıdır. Zira namaz, işaret edildiği gibi kapsamlı bir övgüdür ve burada övülen ise Hz. Vahidiyet'te isimlerin cem-i ehadiyyet (toplu birlik) makamı ile özdekler ve ayni isimlerde batın, zuhur, cem, tefrik ile tecelli makamı olan ism-i azam ile cilve hasebiyle, Zat-ı Mukaddes'tir. O halde sâlik, ilk önce bu kapsamlı iş hasebiyle Zat-ı Mukaddes'in kibriyasına teveccüh eder, daha sonra, ilk önce kendi memleketinin mülki ve melekuti güçlerine ve ikinci olarak, nefis memleketinde yayılan kuvvelerin melekutuna müvekkel kılınan Allah'ın meleklerine, üçüncü olarak, gayb ve şehadet alemindeki varlıklara ve dördüncü olarak da, göklerin ve yerlerin melekutuna müvekkel olan Allah'ın meleklerine onun azamet ve kibriyasının ilanında bulunur. Dolayısıyla, dört tekbir hasebiyle ismi azamı iç ve dış memleketinin şehadet ve gayb alemlerindeki bütün sakinlerine ilan eder. Bu da Zat-ı Mukaddes'i övmekten aciz olduğuna ilandır ve namaz kılmaktan, aciz olduğunu bildirmektir. Bu da, sülûkun kapsamlı işlerinden ve sâlikin namazın bütün hallerinde göz önünde bulundurması gereken ibadet ve övgünün kuşatıcı adabıdır. Bu yüzden ezan ve kamette mükerrer bir şekilde zikredilmektedir ve namazda da sürekli tekrar edilmektedir. Her halden diğer bir hale geçişte de tekrarlanmaktadır ki, sâlik insanın kalbinde,

[1] Şura/23

kendi zatî kusuru ve mukaddes zatın kibriya ve azameti yer etsin. Buradan da adabı ortaya çıkmaktadır ki, sâlik kimse her tekbirde kalbine ve kuvvelerine kendi acizliğini ve Hakk'ın yüceliğini hatırlatır. Başka bir açıdan ise ezanın bu ilk tekbirlerinin her biri bir makama işaret de olabilir. O halde, önce zatî açıdan, zatî olarak nitelendirmekten tekbire işarettir. İkinci olarak, vasıf açısından nitelendirmekten büyük görmektir. Üçüncü olarak, nitelendirmeden büyük görmektir. Dördüncü olarak, fiilî nitelendirmeden büyük görmektir. Adeta sâlik şöyle demektedir: "Allah; zat olarak nitelendirilmekten, zatî tecellilerden; sıfat, isim ve fiillerle nitelendirilmekten veya onlar hasebiyle tecellilerden daha büyüktür.

Müminlerin Emiri (a.s) da uzun bir hadiste şöyle buyurmuştur: *"Allah-u Ekber'in diğer bir anlamı da nitelik ve keyfiyeti nefyetmesidir. Adeta müezzin şöyle demektedir: Allah kendi sıfatını nitelendirenlerin idrak ettiğinin üzerindedir. Nitelendiren kimseler kendi idrakleri miktarınca O'nu nitelendirmektedirler. Azamet ve celali miktarınca değil. Allah nitelendirenlerin sıfatını derk etmesinden daha yücedir.* [1]

Tekbirlerin önemli adaplarından biri de, sâlik kimsenin mücahade etmesi, kalbi riyazetlerle kalbini azameti yüce Hakk'ın kibriya mahalli haline getirmesidir. Azameti, sultanlığı ve celali yüce Hakk'ın mukaddes zatına özgü kılması ve diğer varlıklardan kibriya ve azameti nefyetmesidir. Eğer kalpte herhangi birinin kibriyası etkili olursa onu Hakk'ın kibriyasının gölgesinde görmez ve bilmezse kalbi hastadır, sorunludur ve şeytanın tasarrufu altındadır. Zira bazı şeytani tasarruflar sebebiyle Hakk'tan gayrisinin kalpteki kibriya sultanlığı, Hakk'ınkinden daha çoktur. Kalp onu Hakk'tan daha büyük tanır ve bu durumda insan münafıklar zümresinden sayılır. Bu öldürücü hastalığın alameti ise, insanın yaratıkların rızayetini, Hakk'ın rızayetinden öne geçirmesi ve yaratıkların hoşnutluğu için yaratıcıyı gazaplandırmasıdır.

Bir rivayette de İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Tekbir getirdiğin zaman arştan yeryüzüne kadar bütün varlıkları Zat-ı Mukaddes'in*

[1] Bihar'ul Envar c. 81, s. 131, Kitab'us Selat, Bab-ul Ezan-i ve'l İkamet, 24. hadis

kibriya huzurunda küçük gör. Zira Allah Tebarek ve Teala eğer bir kulun tekbir getirdiğini görür, ama kalbinde tekbirin hakikati ile, yani diliyle söylediği şeyle bir uyumluluk görmezse şöyle buyurur: "Ey yalancı! Benimi mi aldatıyorsun. İzzet ve celalime andolsun ki seni zikrimin tatlığından mahrum kılacağım. Seni yakınlığımdan uzaklaştıracak ve münacat sevincinden uzak kılacağım." [1]

Ey aziz! Bizim zavallı kalplerimiz Hak Teala'nın zikir tatlılığından mahrumdur. O mukaddes zatın münacat lezzetini ruhumuz tatmamıştır. İlahi dergaha yakınlığa ulaşmaktan örtülüyüz. Cemal ve celal tecellilerinden mahrumuz. Bu yüzden de kalbimiz hastadır, dünyaya teveccüh, yeryüzüne çakılıp kalmak, tabiatın karanlık örtülerine bürünmek, bizleri Hakk'ın kibriya marifetinden, cemal ve celal nurlarından mahrum kılmıştır. Bizim varlıklara bakışımız iblisi ve bağımsız bir bakış olduğu sürece, vuslat şarabını henüz içmeyecek ve münacat lezzetine layık olamayacağız. Vücud aleminde herhangi bir kimse için izzet, kibriya, azamet ve celal gördüğümüz ve yaratılmış özdek putların örtüsünde kaldığımız müddetçe, azameti yüce olan Hakk'ın kibriya sultanı kalbimize tecelli etmez. O halde tekbirin adaplarından biri de sâlikin yüzeyde kalmaması, lafız ve dil lakırdısıyla iktifa etmemesi, aksine ilk önce burhan ve ilahi ilimlerin nuru kuvvetiyle, kalbini Hakk'ın kibriyasından, azamet ve celali yüce olan mukaddes zata özgü olduğundan; fakirlik, zillet ve meskenetin ise imkani varlıkların, cismani ve ruhani tüm mevcudatın malı olduğundan haberdar kılmalıdır. Ondan sonra da riyazet kuvveti, muaşeret çokluğu ve tam bir ünsiyetle kalbini bu ilahi latife ile diri tutmalı; kalbine ruhani ve akli bir hayat ve saadet bağışlamalıdır. Mümkün varlığın zillet ve fakirliği ile kudreti yüce Hakk'ın kibriya ve azameti sâlikin gözü önünde bulundurulursa, yeterince tefekkür ve tezekkür edilirse, kalpte ünsiyet ve sükunet hasıl olursa, bütün varlıklarda Hakk'ın kibriya ve celal eserlerini basiret gözüyle müşahede eder, böylece kalbi

---

[1] Misbah'uş Şeria, el Bab-us Salis Aşer, fi'l İhtitam-is Salat, el Mehaccet'ul Beyza Mektebet'üs Seduk Baskısı, c. 1, s. 385, Müstedrek'ul Vesail, Kitab'us Salat, Ebvab-ul Efal-is Salat 2. bab, 9. hadis

hastalıklar tedavi olur. Ardından münacat lezzetini ve zikrullah tatlılığını hisseder. Kalbi, azameti yüce Hakk'ın kibriya sultanının oturduğu yer haline gelir. Memleketin zahir ve batınında kibriyanın eserleri zahir olur. Kalp, dil batın ve zahir birbiriyle uyum içine girer. Böylece batın, zahir, mülk ve melekut kuvveleri tümüyle tekbir söyler. Kalın perdelerden biri kalkar. Yakınlık miracı olan namazın hakikatine bir derece yaklaşılmış olur.

İlel'uş Şerayi'de İmam Sadık'tan (a.s) nakledilen miracın nitelendirildiği uzun bir hadiste de bu söylenilen bazı konulara işaret edilmiştir: *"Aziz ve cebbar olan Allah Peygamber'ine (s.a.a) içinde kırk tür nur bulunan, Allah Tebarek ve Teala'nın arşının etrafına dizilen ve gören herkesi şaşkınlığa düşüren bir mahfe gönderdi. O nurlardan biri sarıydı. Bu yüzden sapsarı var oldu. Onlardan biri kırmızıydı, bu yüzden kıpkırmızı var oldu. Böylece Peygamber ona oturdu. Daha sonra dünya semasına doğru yükseldi. Böylece melekler göklerin etraflarına kaçıştılar, secdeye kapanarak şöyle dediler: "Rabbimiz mukaddes ve münezzehtir. Biz meleklerin ve ruhun Rabbi mukaddes ve münezzehtir. Bu nur ne kadar da Rabbimizin nuruna benzemektedir." Cebrail ise şöyle buyurdu: "Allah-u Ekber, Allah-u Ekber" böylece melekler sustular, gök açıldı, melekler toplandılar, grup grup peygambere gelerek selam verdiler…"*[1]

Bu hadiste çok büyük sırlar vardır ki bizim arzularımızın eli oraya ulaşmaktan acizdir. Zikredilmesi gereken şey de şu anda bizim maksadımızın dışındadır. Nurdan mahfenin iniş sırrı, nurların kesret sırrı, türsel kesret sırrı, kırk sayısının sırrı, Allah'ın onu nazil kılma sırrı, onların arşın etrafını sarma sırrı, bu makamda arşın hakikati, sarılığın sararma sırrı, kırmızılığın kızarma sırrı, meleklerin kaçışması, onlara secde, tesbih ve taktis etmesi, onları Rabbin nuruna benzetmesi ve benzeri bir çok sırların beyanı, çok uzun açıklamayı gerektirmektedir. Bu makamla uyumlu ve konumuza tanıklık edecek gerçek ise şudur ki, Allah'ın melekleri Cebrail'in tekbiri vasıtasıyla susmuş, itminane kavuşmuşlar,

[1] İlel'uş Şerayi, c. 2, s. 312, Bab-ul İlel'il Vuzu ve'l Ezan ve's Selat, 1. hadis

toplanmışlar mutlak velinin toplu mumu haline gelmişlerdir. Tekbir vasıtasıyla birinci gök fethedilmiş, Allah'a doğru yükselme yolundaki örtülerden biri yırtılmıştır. Bilmek gerekir ki ezanda yırtılan bu örtüler, iftitahiyye tekbirlerinde yırtılan örtülerden başkadır. Bundan sonra da bu manaya da inşaallah işaret edeceğiz.

Kamette iki tekbirin olmasının sırrı da belki de sâlikin ilahi huzurda güçlerini ayakta tutması, belli bir ölçüde kesretten vahdete yönelmesi, zat ve isimler veya isimler ve sıfatlar tekbirini söylemesidir. Belki de zat ve isimler tekbirinde, sırat ve fiiller tekbiri de gizlidir.

Üçüncü Bölüm
Uluhiyyete Tanıklığın Bazı Adabı ve Onun Ezan ve Namazla İrtibatının Beyanı Hakkında

Bil ki uluhiyyet için bir takım makamlar vardır ki cem/birlik hasebiyle iki makam olarak tabir edilmektedir. Birincisi, zatî uluhiyet makamı, diğeri ise fiilî uluhiyet makamıdır. Eğer uluhiyyetin Hak'ta münhasır olmasının şahadetinden maksat, zatî uluhiyyet ise, hakikati tekbirle birbirine yaklaşmaktadır. Eğer *"elihe fi'ş-şey"* kökünden türemişse *"tahayyere fihi"* (onda hayrete düştü) anlamındadır. Eğer *"lahe"* kökünden türemişse *"irtefee"* (ref oldu, yükseldi) anlamındadır. Ama eğer *"lahe, yeluhu"* kökünden türemişse *"ihtecebe"* (perdeye büründü, örtüldü) anlamındadır. Bu taktirde de tekbir babına müracaattan sonra anlamı açığa çıkmaktadır. Bu konudaki adabı da malum olmaktadır. Tekbirin tekrarlanması da bazı faydalar içermektedir. Ama ihtisar (özet) ile aykırı durumdadır. Eğer *"elihe"* kökünden türemişse *"abede"* anlamında olup *"me'luh"* kelimesinden maksat da *"mabud"* anlamındır. O halde sâlik kimse mabudiyetin, azameti yüce Hak Teala'ya münhasır kılınmasının şekilsel şahadetini, kalbi ve batınî şahadetle mutabık kılmalı ve bilmelidir ki eğer kalpte başka bir mabud varsa, bu şahadetinde münafıktır.

O halde her riyazetle uluhiyet şehadetini kalbine ulaştırmalı, kalp kabesinden şeytanın ve nefs-i emmarenin tasarruf eliyle yontulmuş olan putları kırmalı ve aşağı indirmelidir ki Hazret-i Kuds'ün huzuruna layık

olabilsin. Dünya sevgisi ve dünyevi işler putları, kalp kâbesinde oldukça, sâlik asla maksadına ulaşamaz. O halde uluhiyet şahadeti mülki ve melekuti kuvvelerin ilanı içindir. Bu durumda batıl mabudları ve karmaşık hedefleri ayaklar altına almalıdır ki yakınlık miracına yükselebilsin.

Eğer uluhiyet inhisarından maksat fiilî uluhiyet ise, bu tasarruf, tedbir ve tesirin başka bir ifadesidir. Dolayısıyla da şahadetin anlamı şöyle olmaktadır: Ben şehadet ediyorum ki tahakkuk diyarında yüce ve celil olan Hak Teala'nın mukaddes zatından başka bir tasarruf sahibi, gayb ve şahadet aleminde etkili bir varlık yoktur. Eğer sâlikin kalbinde varlıklardan herhangi birine itminan varsa kalbi hastadır, şahadeti de doğru değildir.

O halde sâlik *"vücutta Allah'tan başka bir etkili yoktur"* hakikatini evvela sağlam delillerle güçlendirmeli, peygamberlerin bisetinin hedefi olan ilahi marifetlerden kaçmamalı, Hakk'ı ve zatî ve sıfatî işleri hatırlamaktan yüz çevirmemelidir ki bütün saadetlerin kaynağı da Hakk'ı zikretmektir: **"Her kim zikrimden yüz çevirirse ona dar bir geçim vardır."**[1] Bütün ilahi marifetlerin kaynağı ve gaybî hakikat kapılarının kapısı olan bu ilahi latifeye, tefekkür ve bürhan adımıyla ulaşacak olursa, riyazet ve tezekkür adımıyla da kalbini onunla menus kılar ve böylece kalp ona iman eder. Bu, onun sözünün doğruluğunun ilk mertebesidir. Alameti ise Hakk'a bağlanmak ve diğer varlıklardan ümit ve tamah gözünü çevirmektir. Onun neticesi ise fiilî tevhittir ve bu da marifet ehlinin büyük makamlarındandır. Allah'a doğru sülûk eden bir kimse bütün etkilerin Hakk'ın elinde olduğunu anlar ve mukaddes zat dışında bütün varlıklardan tamah gözünü çevirirse, mukaddes huzura layık olur, artık kalbi fıtraten ve zaten o huzura yönelir. Şahadetin tekrar edilmesi de belki kalbe yerleşmesi içindir ve şahadetten maksat da iki şahadetten biridir, belki de tekrar değildir; birisi zatî uluhiyete işarettir, diğeri ise fiilî uluhiyete işarettir. Bu durumda da onun sonunda iade edilmesi, kalbe yerleşmesi içindir. Bu açıdan da orada şahadet lafzıyla zikredilmemiştir.

---

[1] Ta-Ha/124

İrfani Bir Uyarı

Bil ki şahadet için bir takım mertebeler vardır ki, biz bu sayfalarla uyumlu olarak onun bazı mertebelerini zikretmekle yetiniyoruz.

Birinci mertebesi sözlü şahadettir ve o da malumdur. Bu sözlü şehadet en düşük mertebesiyle de olsa, kalbi şahadetle birlikte olmazsa, artık şahadet değildir. Aksine aldatma ve nifaktır. Nitekim tekbir babında İmam Sadık'tan (a.s) bu anlamda bir hadis nakledilmiştir.[1] İkincisi ise fiilî şahadettir ve o da insanın organlarının amelleri hasebiyle şahadette bulunmasıdır. Örneğin amellerine ve amellerin şekline *"Vücudda Allah'tan başka bir etkili yoktur"* hakikatini yerleştirmesidir. Nitekim sözlü şahadetin gereği de Allah'tan başka hiç kimseyi etkili kabul etmemesidir ve amellerinin suretinin de böyle olmasıdır. Böylece ihtiyaç elini yüce Hak Teala'nın mukaddes huzurundan başka bir yöne uzatmaz, ümit gözünü varlıklardan her hangi birisine dikmez, zayıf kullar nezdinde zenginlik ve müstağni olma izharında bulunur. Zayıflık, zillet ve acizlikten uzaklaşır. Bu konu bir çok hadislerde de yer almıştır. Nitekim Kafi'de yer alan bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: *"Müminin izzeti halktan müstağni oluşundadır."*[2] Nimet ve zenginlik izharında bulunmak da şer'i müstahaplardan biridir. İhtiyaçlarını insanlardan istemek ise mekruhtur. Özetle insan *"vücutta Allah'tan başka bir etkili yoktur"* ilahi latifesini zahir memleketinde icra etmelidir.

Üçüncüsü ise kalbi şahadettir ve o da fiilî ve sözlü şahadetlerin kaynağıdır. O olmadığı müddetçe bunlar da gerçekleşmez ve hakikate ulaşmaz. O da Hakk'ın fiilî tevhidinin kalpte tecelli etmesi, kalbin batınî sırrıyla bu latifenin hakikatini elde etmesi ve diğer varlıklardan ayrılmasıdır. İsmet Ehl-i Beyt'inden nakledilen rivayetlerin başlıcaları da insanların eline tamahlanmayı terk etmek, kullardan ümidini kesmek,

---

[1] Misbah'uş Şeria, el Bab-u Salis Aşer, fi'l İhtitam-is salat, el-Mehaccet'ul Beyza Mektebet'üs Seduk Baskısı, c. 1, s. 385, Müstedrek'ul Vesail, Kitab'us Salat, Ebvab-ul Efal-is Salat 2. bab, 9. hadis

[2] Usul-i Kafi, c. 3, s. 218 Kitab'ul İmani ve'l Kufr, Bab-ul İstiğna an'ın Bas 1. hadis

Allah Tebarek ve Teala'ya itimat etmek hakkındadır ve bunlar da bu makamla ilgilidir.

Kafi'de yer alan bir rivayete göre Ali b. Hüseyin (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Ben hayrın tümüyle insanların elinde olan şeylerden ümidini kesmekte toplandığını gördüm; her kim herhangi bir şey hususunda insanlara ümit bağlamaz ve tüm işlerini Allah'a havale ederse Allah da her şeyde kendisine icabet eder."*[1] Bu tür hadisler oldukça fazladır.

Dördüncüsü ise zatî şahadettir ve maksat vücudî şahadetten ibarettir. O da kamil velilerde tahakkuk eder. Evliyanın görüşünde bütün varlıklarda bir anlamda bu şehadet vardır. Belki de: **"Allah, melekler ve ilim sahipleri Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederler"**[2] ayeti de bu zatî şahadete işaret etmektedir. Zira Hak Teala, toplu birlik makamında vahdaniyetine zatî şahadette bulunmaktadır. Zira salt vücud, zatî ahadiyete sahiptir. Kıyamet günü şafağında da tam vahdaniyetiyle zuhur eder. Bu ahadiyet evvela cem'/birlik aynasında, ondan sonra da tefsil (ayrılma) aynasında zuhur eder. Bu yüzden şöyle buyurmuştur: **"Melekler ve ilim sahipleri"** ve burada, bu sayfalarda zikri uygun olmayan marifet makamları da vardır.

Muhammed b. Mes'ud Ayyaşi, kendi tefsirinde Abdussemed b. Beşir'den şöyle dediğini nakletmektedir: İmam Sadık'ın (a.s) huzurunda ezandan bahsedildi. Bunun üzerine İmam (a.s) şöyle buyurdu: *"Resulullah (s.a.a) Ka'be'nin gölgesinde uyumuş idi Cebrail içinde cennet suyunun bulunduğu bir kapla onun yanına geldi, onu uyandırdı ve o suyla gusletmesini emretti. Ardından Resulullah binlerce renkten oluşan bir mahfeye bindi ve daha sonra göklere götürüldü. Gök kapısına ulaşınca melekler onu gördüler. Göğün kapılarının etrafından kaçıştılar ve şöyle dediler: İki ilah vardır; biri yerde, diğeri ise gökte." Cebrail ise Allah'ın emriyle şöyle dedi: "Allah-u ekber Allah-u ekber" Böylece melekler göklerin kapılarına doğru geri döndüler, o zaman gök kapıları açıldı ve Resulullah içeri girerek ikinci göğe ulaştı. Melekler onun kapısından da kaçıştılar Cebrail şöyle dedi: "Eşhadu en lailahe*

[1] a.g.e. 3. hadis
[2] Al-i İmran/18

illallah, eşhedu en lailahe illallah" Böylece melekler geri döndüler ve Resulullah'ın bir yaratık olduğunu anladılar. Bunun üzerine kapı açıldı ve Peygamber içeri girdi…" [1]

İlel'uş Şerayi'de yer alan bir hadis de bu anlama yakın bilgiler içermektedir.[2] Bu hadislerden de anlaşıldığı üzere uluhiyete şahadette bulunmak gök kapılarının açılmasına sebep olmakta ve hicapları yırtmaktadır. Allah'ın meleklerinin toplanmasına sebep olmaktadır. Uluhiyete şehadet ve uluhiyetin Zat-ı Mukaddes'e özgü olduğuna tanıklık vasıtasıyla yırtılan bu perdeler, zülmani kalın perdelerdir. Sâlik kimse bu örtülerde olduğu müddetçe Hakk'ın huzuruna varamaz. Bu kapı fethedilmedikçe sülûk için bir yol söz konusu değildir. Bu örtüler ef'alî kesret örtüleridir. Bu kesret örtüsünde vaki olmanın neticesi ise varlıkların failiyet ve etkili oluşunu görmektir. Onun da semeresi failiyette onları bağımsız görmektir. İmkansız tefvizdir ve de en büyük şirktir. Nitekim uluhiyet şahadetinin ve uluhiyetin Hak Teala'ya özgü olduğunun tanıklığının neticesi de ef'alî tevhittir, kesretin Hakk'ın fiilindeki fenaya erişidir. Gayrisinin faaliyet ve tesirini reddetmektir ve Hak Teala dışında bütün varlıkların bağımsızlığını kabullenmemektir. Bu açıdan melekut aleminde melekler, *"gökte bir ilah ve yerde bir ilah"* kesret örtüsünden bu şehadet vasıtasıyla dışarı çıktılar, kaçışma ve tefrikadan ünsiyete ve toplanmaya geri döndüler, göklerin kapıları fethedilmiş oldu. Dolayısıyla da sâlik ehli kimse de bu şahadetiyle zulmanî hicaplarını yırtar, gök kapılarını kendi yüzüne açar, bütün bağımsızlık örtülerinden geçerek yakınlık miracına yükselir. Bu hakikat, dil lakırdısı ve sözlü zikirle hasıl olmaz. Bu açıdan bizim ibadetlerimiz suret ve dünyanın ötesine geçmez ve de kapılar açılmaz. Önümüzdeki örtüler kenara itilmez.

---

[1] Tefsir-i Ayyaşi, c. 1, s. 157, Bakara suresinin tefsiri 530. rivayet
[2] İlel'uş Şerayi, c. 2, s. 312

Dördüncü Bölüm
Risalete Tanıklık Etmenin Bazı Adabı Hakkındadır ve Onda Velayete Şehadette Bulunmaya da İşaret Vardır

Bil ki bu ruhanî yolculuğu ve imanî miracı bu kırık ayakla, kopmuş dizginlerle kör gözlerle ve nursuz bir kalple katetmek mümkün değildir." **Allah kime bir nur taktir etmemişse onun için bir nur yoktur."** [1]

O halde bu ruhani yolu katetmekte ve bu irfani miraca yükselmekte, marifet yolunun hidayetçilerinin ruhaniyet makamına ve Allah'a ulaşan ve Allah'ta duran hidayet yolunun nurlarına sarılmak gerekir. Eğer bir kimse enaniyet adımıyla ve velayete sarılmaksızın bu yolu katetmek isterse, mutlaka şeytana ve cehenneme doğru sülûk eder. İlmî bir beyanla; hadis olan varlıkların kadim olan zata ve değişken varlıkların sabit zata bağlılığı hususunda bir aracı ve rabıtanın olması gerekir ki onun aynı zamanda sebat, değişkenlik, kadimlik ve hadislik boyutları da olsun. Eğer o vasıta olmazsa sabit ve kadim feyiz, ilahi sünnette değişken hadise ulaşmaz ve böylece vücudî varlıksal rabıta hasıl olmaz. Bu ikisinin arasındaki aracı hakkında bürhani ilimler erbabının ilmî görüşleri farklıdır. Nitekim irfani zevkin de başka bir iktizası vardır ki nitekim detayları bu sayfaların uhdesinde değildir. İrfani zevkte aracı varlık; mukaddes feyiz ve geniş vücuddur ki büyük berzahiyet makamına ve yüce aracılık konumuna sahiptir ve o da bizzat alevi mutlak velayet makamıyla ittihat halinde olan son Peygamber'in velayet ve ruhaniyet makamıdır. Bunun detayları da *Misbah'ul Hidaye*[2] kitabında yer almıştır. Hakeza nüzulî varlıksal rabıtanın tersi olan ruhanî ve urucî (yükseliş)

---

[1] Nur/40

[2] Misbah'ul Hidaye İmam Humeyni (kuddise sırruh'uş şerif) taraından hilafet ve velayet ile ilgili marifetlerin ve hakikatlerin beyanı hususunda yazılmış bir kitaptır. Bu değerli kitabın önsözünde şöyle yazılmıştır: "Ben bu kitapta, Allah'ın izniyle başta ve sonda sana hidayet velisinin keşfolmasını istedim. Muhammedi hilafetin hakikatlerinin ve alevi velayetin hakikatlerinin ve gayb ve şehadet alemlerine sirayet niteliğinin sırlarının açığa çıkmasını istedim…Dolayısıyla bu kitabı Misbah'ul Hidaye ile'l Hilafeti ve'l Bidaye olarak adlandırmak daha uygundu. Allah'tan başarı dilerim. Şüphesiz Allah en iyi yardımcı ve dosttur. Dünya ve ahiretten onun velilerinden de yardım dilerim…" Bu kitabın yazımı 1930 yılında sona ermiştir.

aracısı hakkında da durum böyledir. Başka bir ibaretle vücudun kabzedilmesi ve yaratıcıya dönüşte de bu vasıtaya ihtiyaç vardır ve o vasıta olmaksızın gerçekleşemez. Kayıtlı nakıs kalplerin ve bütünüyle sınırlı nazil ruhların irtibatı da ruhanî ve gaybî aracılar olmaksızın tahakkuk edemez.

Eğer bir kimse Hak Teala'nın her varlık ile kayyum ve bütün alemleri vasıtasız ihata ettiğini sanıyorsa, "**Hiç bir canlı yoktur ki Allah ona el koymamış bulunsun"**[1] ayetinde de işaret edildiği gibi makamları karıştırmış, irtibatlar arasında yanlışlığa düşmüş, vücud mertebelerinin kesret makamını, özdeklerin fenaya erişiyle karıştırmış demektir. Bu konunun bu kitapla elbette ilgisi yoktur. Bu kadarı da kalemin tuğyanından kaynaklanmıştır.

Özetle derecelere yükselme yolunu bulup, Allah'a seyr-u sülûku sona erdiren nimet velilerine sarılmak da Allah'a doğru seyr-u sülûk etmenin bir gereğidir. Nitekim hadislerde de buna çok işaret edilmiştir. Vesail adlı kitapta da imamların velayeti ve imamete inanç olmaksızın ibadetin batıl olduğu hususunda bir bab tahsis edilmiştir. Kafi de kendi senediyle Muhammed b. Müslim'in şöyle dediğini nakletmiştir: "İmam Bakır'ul Ulum'un (a.s) şöyle buyurduğunu işittim: *"Ey Muhammed b. Müslim! Şüphesiz zalim imamlar ve onlara uyanlar Allah'ın dininden uzaktırlar, sapıktırlar ve saptırıcıdırlar. O halde yaptıkları ameller bir kül gibidir ki rüzgarlı bir günde şiddetli bir rüzgar eser ve onu dağıtır."*[2] Başka bir rivayette de yer aldığına göre İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Eğer bir kimse geceleri ibadet eder, gündüzleri oruç tutar, bütün malını sadaka verir, ömrü boyunca hacca gider, ama kendisine uyacağı, bütün amellerini onunla yapacağı Allah'ın veli kulunun velayetini kabul etmezse, onun Allah katında bir sevabı yoktur ve o iman ehlinden değildir."* [3] Şeyh Saduk da kendi senediyle Ebu Hamza-i Somali'den şöyle dediğini nakletmektedir: Ali b. Hüseyin (a.s) bana

---

[1] Hud/56

[2] Vesail'uş Şia, c. 1, s. 90, Ebvab-ul Mukaddemet'il ibadat, 29. bab, 1. hadis, ve Usul-i Kafi, c. 1, s. 259, Kitab'ul Huccet, Bab-ul Marifet'il İmam ve'r Reddi ileyh, 8. hadis

[3] Usul-i Kafi, c. 3, s. 30, Kitab'ul İmani ve'l Küfr, Bab-ud Deaimi'l İslam 5. hadis

şöyle buyurdu: *"Yeryüzünün hangi parçası daha üstündür?"* Ben şöyle dedim: Allah, Resulü ve resulünün oğlu daha iyi bilmektedir. İmam şöyle buyurdu: *"Bizler için en üstün yer rükün ile makam arasıdır. Eğer bir kimse Nuh'un ömrü kadar kavmi arasında bin yıl yaşarsa, elli yıl oruç tutar, gündüz ve geceleri o mekanda ibadetle uğraşırsa, ama bizim velayetimiz olmaksızın Allah'ın huzuruna giderse, o şeyden hiçbir fayda görmez."* [1]

Bu konudaki hadiseler buraya sığmayacak kadar çoktur.

Risalete şahadete bulunmanın adabı ise Hakk'ın riseletine şahadeti kalbine ulaştırması, risalet makamının azametini, özellikle de tekvin, teşri, vücud ve hidayet olarak şuhud ve gayb alemlerinin bütün dairesinin nimetinden istifade ettiği son peygamberin risaletinin azametini kalbine ulaştırmalıdır. Şüphesiz peygamber Hakk'ın feyiz vasıtası, Hak ile yaratık arasındaki rabıtasıdır. Eğer onun ruhanî ve mutlak velayet makamı olmasaydı varlıklardan hiç birisi bu gaybî makamdan istifade etmeye layık olamazdı. Hakk'ın feyzi, varlıklardan hiçbirisine ulaşmaz, hidayet nuru, zahir ve batın alemlerinden hiç birisine doğmazdı.

Şüphesiz peygamber nur suresinde yer alan bir nurdur: **"Allah göklerin ve yerin nurudur."**[2] Dini teşri eden peygamberin ve alemlerin rabbinin resulünün azameti insanın kalbine girince de, hüküm ve sünnetlerinin azamet ve önemi de kalbe girer. Kalp onun azametini derkedince de diğer mülki ve melekuti güçleri, ona boyun eğer. Mukaddes şeriat, insanî bütün memlekette etkili hale gelir. Bu şahadetin doğruluk alameti de bütün gaybî ve zahiri kuvvelerinde bunun zahir olması, ona aykırı davranmamasıdır. Nitekim buna daha önce de işaret edilmiştir.

Buraya kadar zikredilenlerden risalete şahadetin ezan, kamet ve namazla ilgisi de açığa çıkmış oldu. Zira, sâlik kimse bu ruhanî yolda o mukaddes varlığa (Resulullah'a) sarılmaya muhtaçtır. Böylece onunla birlikte olmakla ve onun yardımıyla bu ruhani yükselişi gerçekleştirecektir.

---

[1] İkab'ul A'mal, Bab-u Men Cehile Hakke Ehle'l Beyt (a. s) 2. hadis ve Vesail, c. 1, s. 93, Ebvab-u Mukademet-il İbadat, 29 bab, 12. hadis

[2] Nur/35

Başka bir yönü de bu şahadette mülki ve melekuti kuvvelerle müminlerin miracının hakikati; irfan ve yakin erbabının marifetlerinin kaynağı olan namazın Muhammedi (s.a.a) tam keşfin neticesi olduğunu ilan etmektir. Peygamber ruhani sülûk, ilahi ve rahmani cezbelerle **"iki ok kadar veya daha da yakınlaştı"**[1] makamına ererek birliksel gayb aleminde zatî, esmai, sıfati tecelliler ve insanî ilhamlarla onun hakikatini keşfetmiştir ve özetle bu, Peygamber'in bu ruhani ve manevi yolculuktan ümmeti için getirdiği bir hediyedir. Peygamber'in ümmeti en hayırlı ümmettir. Böylece Peygamber ümmetini nimetlere mazhar kılmıştır. Kalpte bu inanç yerleşince ve tekrarla güçlenince de, elbette sâlik kimse makamın azametini ve yerin büyüklüğünü idrak eder, korku ve ümit adımıyla bu merhaleyi aşar, inşaallah mümkün olduğu kadar bu işi yerine getirmesi ümit edilir. O yüce Peygamber de elinden tutar. Onu, fıtrî ve asli maksat olan ehadi yakınlık makamına ulaştırır, ilahi ilimlerde de ispatlandığı üzere bütün varlıkların dönüşü kamil insan olan Peygamber vasıtasıyla tahakkuk etmektedir: **"Yaratıldığınız gibi döneceksiniz"**[2] Hakeza *"Allah sizinle fetheder, sizinle sona erdirir ve yaratıkların dönüşü sizedir."*[3]

İrfani Bir Nükte

İlel'uş Şerayi'de yer alan ve mirac namazını açıklayan bir hadiste de yer aldığı üzere *Resulullah (s.a.a) Rabbu'l İzzet tarafından nazil olan nurdan bir mahfe ile Cebrail'in eşliğinde göğe yükselince ve üçüncü göğe vardığında melekler kaçıştılar, secdeye kapandılar, tesbih ettiler ve Cebrail şöyle dedi: Eşhedu enne Muhammeden Resulullah, Eşhedu enne Muhammeden Resulullah" Bunun üzerine melekler toplandılar, Müminlerin Emiri'nin (a.s) halini sordular. Böylece gök kapı-*

[1] Necm/9
[2] A'raf/29
[3] Uyun-u Ahbar'ur Rıza, c. 2, s. 272, Ziyaret-i Camia-i Kebire

ları açıldı, Peygamber dördüncü kata yükseldi. Orada Allah'ın melekleri bir şey demediler. Daha sonra gök kapıları açıldı, melekler toplandı Cebrail kametin diğer sözlerini ifade buyurdu."[1]

Ayyaşi Tefsir'inde de bu anlamda hadisler rivayet edilmiştir. Bu hadisten de anlaşıldığı üzere göklerdeki hiçbir melek Ahmedî cemali müşahedeye güç yetiremedi, o mukaddes nuru görünce secdeye kapandılar, dağıldılar, mutlak Hakk'ın nurunu gördüklerini sandılar, ezan ve kametin sözleriyle ise üns makamına geri döndüler. Göklerin kapıları açıldı ve örtüler kalktı.

Dolayısıyla sâlik kimse bu şahadetler vasıtasıyla örtülerden ve risalete şehadette bulunarak yaratışsal özdek örtüsünden tümüyle dışarı çıkmalıdır. Zira yaratıkların en şereflisi olan Peygamber için sabit kıldığı risalet makamı, mutlak fena ve tam istiklalsizlik makamıdır. Zira son mutlak risalet, berzahi ilahi büyük hilafettir. Bu hilafet; zuhur, tecelli, tekvin ve teşride hilafettir. Halifenin kendinden hiç bir bağımsızlığı ve özdeği olmamalıdır. Aksi taktirde hilafet asalete dönüşür ve bu da varlıklardan hiç birisi için mümkün değildir. O halde Allah'a doğru sülûk eden kimse Ahmedî büyük hilafet makamını kalbinin ve ruhunun batınına ulaştırmalı, onun vasıtasıyla hicapları yırtmalı, yaratışsal örtüden tümüyle çıkmalıdır. Böylece bütün gök kapıları ona açılacak ve maksadına örtüsüz olarak nail olacaktır.

Fıkhi Bir Detay ve İrfani Bir İlke

Muteber olmayan bazı rivayetlerde yer aldığına göre ezanda risalete şehadetten sonra "eşhedu enne aliyyen veliyullah" denmelidir. Bazı rivayetlerde ise "eşhedu enne aliyyen Emir'el Mu'minin Hakk'a" denmelidir. Diğer bazılarında ise şöyle yer almıştır: "Muhammed ve al-i Muhammed heyr'ul beriyyeh" Şeyh Saduk (r.a) bu rivayetleri muteber görmemiş ve tekzib etmiştir."[2] Alimler arasında meşhur olduğuna göre bu rivayetlere itimat edilmemektedir. Bazı muhaddisler ise onu sünnet de-

---

[1] İlel'uş Şerayi, c. 2, s. 312, Bab-ul İlel'il Vuzu ve'l Ezan ve's Selat, 1. hadis

[2] Men la Yehzuruh'ul Fakih, c. 1, s. 188, Kitabu's Selat Bab-ul Ezan-i ve'l İkamet ve Sevab-ul Müezzinin, 35. rivayetin altında

lillerinde müsamaha göstererek müstahap saymışlardır ve bu görüş doğrudan uzak bir görüş değildir. Gerçi mutlak yakınlık maksadıyla söylemek daha evla ve ihtiyata yakındır. Zira, risalete şehadetten sonra velayet ve müminlerin imametine şehadet müstehaptır. Nitekim İhticab hadisinde de yer aldığı üzere Kasım b. Muaviye şöyle demiştir: "İmam Sadık'a (a.s) şöyle arzettim: "Ehl-i sünnetin mirac hadisinde naklettiği üzere Resulullah (s.a.a) Mirac'a götürüldüğünde Arş'ın üzerinde şöyle yazıldığını görmüştür: "Lailahe illallah, Muhammed Resulullah, Ebu Bekr Sıddık" İmam şöyle buyurdu: *"Subhanelleh onlar her şeyi değiştirmişlerdir, hatta bunu bile."* Kasım b. Muaviye, "Evet" deyince de İmam şöyle buyurmuştur: "*Aziz ve celil olan Allah Arşını yaratınca onun üzerine şöyle yazmıştır: "Lailahe illallah, Muhammed Resulullah, Aliyyen Emir'el Müminin" Böylece bu kelimelerin suya, kürsüye, levhaya, İsrafil'in alnına Cebrail'in iki kanadına, göklerin ve yerlerin etrafına, dağların başına, güneşin ve ayın üzerine yazılmasını zikretmiştir." İmam daha sonra şöyle buyurmuştur: "Sizden birisi Lailahe İllallah, Muhammeden Resulullah" dedikten sonra şöyle desin: "Aliyyen Emir'ul Müminin"* [1] Özetle bu zikr-i şerif mutlaka risalete şehadetten sonra müstahaptır. Ezanın bölümlerinde ise özellikle müstahap olması uzak bir görüş değildir. Gerçi büyük alimlerin bu rivayetleri tekzip etmesi sebebiyle bu cümleyi ezanın hususiyetleri olarak değil, mutlak gurbet maksadıyla söylemek ihtiyata daha yakındır.

Bu kelimelerin yüce arştan yeryüzüne kadar herşeyin üzerine yazılmasının irfani nüktesi ise, hilafet ve velayetin hakikatinin uluhiyetin zuhuru oluşudur ve o da vücudun aslı ve kemalidir. Varlıktan nasibi olan her mevcudun velayet ve hilafetin hakikati olan uluhiyetin hakikati ve zuhurundan nasibi vardır. Bu ilahi latife gayb aleminden şahadet alemine kadar bütün varlıkların alnına yazılmıştır. O ilahi latife; geniş vücudun, rahman nefsinin ve kendisi sebebiyle yaratılan hakkın hakikatidir ve bizzat son hilafetin ve alevi mutlak velayetin batınıdır. Bu açıdan

[1] El-İhticac, c. 1, s. 230

arif şeyh Şehabadi (dame zilluhu) şöyle buyurmuştur: "*Velayete şehadet de, risalete şahadette gizlidir. Zira velayet risaletin batınıdır"* Yazar ise şöyle diyor: "Uluhiyete şehadette de her iki şahadet toplu olarak gizlidir, risalete şehadette de o iki şahadet gizlidir. Nitekim velayete şehadette de o diğer iki şahadet gizlidir. Başta da sonda da hamd Allah'a mahsustur.

Beşinci Bölüm
Hayyaalatın Bazı Adabı Hakkında

Allah'a doğru sülûk eden kimse, tekbirlerle Hak Teala'nın nitelendirmekten daha yüce olduğunu ilan edince, uluhiyete şehadetle de tavsif ve tahmidi (nitelendirmek ve hamdetmeyi), hatta her etkiyi Hak'ta münhasır kılınca, kendisini işe koyulma liyakatinden uzak kılınca, risalet ve velayet şehadetiyle arkadaş seçince ve hilafet ve velayetin mukaddes makamına sarılınca –Nitekim şöyle denilmiştir: *"Önce arkadaş, sonra yol*"[1]- açık bir ifadeyle mülki ve melekuti kuvvelerini namaz için hazırlamalı ve onları, "hayya ale's selat" diyerek huzura davet etmelidir. Bunun tekrarı da tam bir uyandırma içindir. Veya biri dahilî memleket kuvveleri içindir, diğeri ise haricî memleket kuvveleri için. Zira onlar da bu yolculukta sâlik insan ile birliktedir. Nitekim buna işaret edilmiştir ve ileride de zikredilecektir.

Bu makamda sâlikin adabından biri de kuvvelerine ve kalbinin batınına bunu anlatmasıdır. Böylece kendini onun için hazırlar. Zahiri ve manevi adabına tümüyle riayet eder. Ondan sonra da namazın sırrını ve neticesini, *"hayyaalel felah ve hayyaalel heyr'il amel*" diyerek özetle ilan eder, böylece fıtratını uyandırır. Zira kurtuluş mutlak saadettir. Bütün insanların fıtratı ise mutlak saadete aşıktır. Zira fıtrat kemali ve rahatlığı talep etmektedir. Saadetin hakikati ise mutlak kemal ve mutlak rahatlıktır ve o da amellerin en hayırlısı olan namazda kalben, zuhuren

---

[1] Vesal'uş Şia, c. 8, s. 299, Kitab'ul Hac, Ebvab-u Adab'is Sefer, 30. bab, 11. hadis , Mehasin-i Berki s. 337'den naklen, diğer bazı rivayetlerde de bu anlam ifade edilmiştir: *"Yoldan önce, yoldaşı sor.*" Nehc'ul Belağa, Feyz'ul İslam, s. 936, : "*Önce arkadaş, sonra yolculuk*" (el-Eşasiyyat, s. 164, Bab-us Su'i-l Civar)

ve batınen hasıl olur. Zira namaz suret ve zahir açısından büyük ve kapsamlı bir zikirdir ve bütün ilahi işleri kapsayan ism-i azama övgüdür. Bu açıdan ezan ve kamet Allah ile başlamakta ve O'nunla bitmektedir. Allah-u Ekber namazın bütün hal ve intikallerinde tekrarlanmaktadır. Evliyanın göz nuru olan üç tevhit namazda hasıl olmaktadır. Namazda mutlak fenanın sureti ve tam rücu hali karışıktır. Batın ve hakikat hasebiyle Hakk'a yakınlık miracıdır. Mutlak cemilin celaline ulaşma hakikatidir. O mukaddes zatta fenaya ermektir ve fıtrat O'na aşıktır. Tam itminan, mutlak rahatlık ve tam akli saadet onunla hasıl olmaktadır: **"Bilin ki kalpler Allah'ın zikriyle itminane erer."** [1]

O halde Allah'ın fena makamına ulaşma, vücubi sonsuz denize bağlanma, ezel cemalini müşahade etme ve mutlak nur denizine gömülmek olan mutlak kemal, namazda hasıl olmaktadır. Mutlak rahatlık tam istirahat ve kamil itminan de namazda ortaya çıkmakta ve saadetin iki rüknü hasıl olmaktadır. O halde namaz mutlak kurtuluştur ve amellerin en hayırlısıdır. Sâlik kimse bu ilahi latifeyi tekrar ederek ve tam bir şekilde anarak kalbine anlatmalı, fıtratını uyandırmalıdır. Kalbe girdikten sonra da fıtrat, saadet ve kemali talep etme sebebiyle ona önem verecek, onu koruyacak ve gözetleyecektir. Onların tekrarında da daha önce söylenen nükteler vardır.

Sâlik kimse bu makama ulaşınca, huzura vardığını ilan eder: *"Kad kamet'is selat"*

Böylece sâlik kimse kendini vücud alemlerinin, Malik'ul Müluk'un, Sultan'us Selatin'in ve mutlak azimin huzurunda olduğunu görmelidir. Kalbine tümü imkani kusurlara dönen huzur tehlikelerini anlatmalıdır. Utanarak, görevini yapmamaktan haya ederek, korku ve ümit adımıyla girmeli, kerim olan zata bağlanmalı, kendini azık ve binek sahibi görmemeli, kalbini esenlikten boş görmeli, amelini iyiliklerden kabul etmemeli ve değer vermemelidir. Eğer bu hal kalbinde güçlenirse, inayete

[1] R'ad/28

mazhar olması ümit edilir: "**Yoksa, darda kalana, kendisine yakardığı zaman karşılık veren, başındaki sıkıntıyı gideren mi?"** [1]

[1] Neml/62

Sonuç

Muhammed b. Yakub kendi senediyle Ebi Abdillah'tan (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Ezan ve kamet getirdiğinde arkanda meleklerden iki saf, namaz kılar, sadece kamet getirdiğinde ise arkanda meleklerden bir saf namaz kılarlar."*[1]

Bu tür hasisler çok fazladır. Bazı rivayetlerde ise safların miktarının, doğu ile batı arası kadar olduğu yer almıştır.[2] Sevab'ul A'mal kitabında yer aldığına göre İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Her kim ezan ve kametle namaz kılarsa, meleklerden iki saf arkasında durur, ezan okumaksızın kametle namaz kılarsa arkasında meleklerden bir saf namaz kılar."* Ravi her safın miktarını sorunca da İmam (a.s) şöyle buyurmuştur: *"En azı doğu ile batı arası kadar, en çoğu ise gökle yer arası kadar."* [3]

Bazı rivayetlerde de şöyle yer almıştır: *"Eğer ezansız kamet getirilirse onun sağ tarafında bir melek, sol tarafında da bir melek durur."* [4] Bu ve bunun benzeri bir çok rivayetler vardır. Rivayetlerin farklılığı belki de namaz kılanların ihlası ve marifetinin farklılığı sebebiyledir. Nitekim konuyla ilgili rivayetlerden bu anlaşılmaktadır. Örneğin çölde ve fakirlerin toprağında ezan ve kametle namaz kılma hakkındaki rivayet bu türdendir.[5]

Özetle sâlik kendini, Allah'ın meleklerinin imamı, kalbini de melekuti ve mülki güçlerin imamı görünce, ezan ve kamet ile mülki ve melekuti güçlerini toplayınca Allah'ın melekleri etrafına toplanınca, batın ve zahir kuvvelerinin en üstünü olan ve diğer kuvvelerin şefaatçisi olan kalbini imam kılmalıdır. Çünkü kalbi, kendine uyanların kıraatine kefildir. Diğerlerinin günahı da onun boynundadır. Onu güzel ve tam bir

---

[1] Furu-i Kafi, c. 3, s. 303, Kitab-us Selat, Bab-ul Bed'il Ezan ve İkamet 8. hadis
[2] Sevab'ul Amal, s. 54, Sevab-u Mmen Sella bi Ezan ve'l İkamet, 2. hadis
[3] a.g.e
[4] Vesail'uş Şia, c. 4, s. 620, Kitab'us Selat, Ebvab-ul Ezan veİikamet, 4. bab, 4. hadis
[5] a.g.e, 9. hadis *"Ey Ebazer! Şüphesiz Rabbin meleklere karşı üç kişiyle övünür: "Fakirlerin toprağında. . . "*

şekilde korumalıdır ki huzuru koruyabilsin, mukaddes makamın adabını yerine getirebilsin ve mukaddes toplanmayı ganimet saysın. Böylece Allah'ın meleklerinin teveccühünü ve teyidini büyük görmeli, nimetlerden hakiki velinimeti tanımalı ve bu büyük nimetleri şükürden aciz olduğunu mukaddes makama takdim etmelidir. Şüphesiz nimet sahibi Allah'tır.

İkinci Kısım
Kıyam Hakkındadır ve Onda İki Bölüm Vardır
Birinci Bölüm
Kıyamın Toplu Sırrı Hakkındadır

Bil ki marifet ehli, kıyamı, fiilî tevhide işaret olarak kabul etmektedirler. Nitekim rüku da sıfat tevhidine işarettir. Sücud ise zat tevhidine işarettir. Bu ikisinin beyanı kendi yerinde gelecektir. Kıyamın fiilî tevhide işaret olduğuna gelince, vaziyet olarak kıyamın kendisinde ve lafız olarak da kıraatte o makama işaret vardır: "Vaziyet olarak kıyamın fiiller tevhidine işaret etmesi, onda kulun Hak ile kıyamına ve Hakk'ın kayyumiyet makamına işaretin olmasıdır. Ve o da mukaddes feyizle tecelli ve fiilî tecellidir. Bu tecellide Hakk'ın failiyet makamı zahirdir. Bütün varlıklar fiilî tecellide yok olmuşlardır ve zuhuri kibriyanın altında fenaya ermişlerdir. Sâlikin bu makamdaki irfani adabı ise bu ilahi latifeyi kalbe hatırlatması, mümkün olduğu kadar nefsi özdekleri terketmesi, mukaddes feyzin hakikatini kalbine tezekkür vermesi, Hakk'ın kayyumiyeti ve yaratıkların Hakk'a bağlılığını kalbinin batınına ulaştırmasıdır. Bu hakikat sâlikin kalbine yer edince, kıraati Hakk'ın diliyle vaki olur. Zakir ve mezkur bizzat Hak olur. Böylece Kadir gecesinin bazı sırları arifin kalbine keşfolur: *"Sen kendini övdüğün gibisin"*[1] Hakeza: *"Senden sana sığınırım"* [2] hakikati bazı mertebeleriyle onun için keşfolur. Namazın bazı sırlarını arifin kalbi derkeder. Nitekim asıl neşet

[1] Resulullah'ın secdede yaptığı dualardan biridir. " Furu-i Kafi, c. 3, s. 324, ve Misbah'uş Şeria, 5. bab, ve Evali'ul Leali, c. 1, s. 389, 21. hadis

[2] Resulullah'ın secdede yaptığı dualardan biridir. " Furu-i Kafi, c. 3, s. 324, ve Misbah'ul Muteheccid ve Silah'ul Muteabbid, s. 308

ve toprak olan secde mahalline bakmak, boynunu ve başını önüne eğmek de onun bir gereğidir ve imkani fakirlik ve zillete, kibriyanın sultan ve izzetinin altında fenaya erişe işarettir: **"Ey insanlar sizler Allah'a muhtaçsınız Allah ise müstağni ve övülmüştür."**[1]

Kıraatin lafzen fiilî tevhit makamına işaret olduğu hususu ise, mübarek hamd suresinin tefsirinde detaylıca ele alınacaktır.

İkinci Bölüm
Kıyamın Adabı Hakkındadır

Ve o da şudur ki sâlik; kendini Hakk'ın huzurunda görür, alemi rububiyetin mazharı sayar ve kendini Allah'ın huzurunda hisseder, hazır ve huzurun azameti kalbine erişir. Hak Teala ile münacatın önemini ve azametini kalbe anlatır, tefekkür ve tedebbür ile namaza girmeden önce kalbini hazır bulundurur, ona konunun büyüklüğünü anlatır, kalbini namazın sonuna kadar huşu, huzu, itminan, haşyet, korku, ümit ve zillet ve meskenete zorlar. Kalbine bu işlere dikkat etmesini şart koşar. Din büyüklerinin ve yol hidayetçilerinin halleri hakkında tefekkür eder, onların haletini düşünür, onların Malik'ul Müluk ile nasıl muamele ettiğini inceler, hidayet imamlarının hallerinden dersler çıkarır, o büyüklere uyar, din büyüklerinin ve masum imamların tarihi hususunda büyük bir faydası olmayan ölüm, doğum yılı, kaç yaşlarında oldukları ve benzeri şeylerle yetinmez. Seyrini başlıca onların imani ve irfani seyr-u sülûkunda gerçekleştirmelidir. Onların ubudiyet hususunda nasıl davrandıklarını, Allah'a doğru nasıl seyrettiklerini ve mucizevi sözlerinden anlaşılan irfani makamlarının nasıl olduğunu anlamaya çalışmalıdır.

Ne yazık ki bizim gibi gaflet ehli olan, tabiatın uyuşturduğu ve sermayesiz gurura kapılan kimseler, bütün işlerinde aşağılık şeytanın oyuncağı halindedir. Asla ağır uykudan, sonsuz nisyandan dışarı çıkmamaktayız. Bizim Hidayet İmamları'nın (a.s) marifet ve makamlarından istifademiz, sayılamayacak kadar küçük ve değersizdir. Onların hayatı ve tarihi hakkında sadece zahir ile yetinmekteyiz. Peygamberlerin

[1] Fatır/15

(a.s) biset hedefi olan şeylerden tümüyle yüz çevirmiş bulunmaktayız. Hakikatte, *"Şişmişi şişman sanmıştır"* [1] atasözünün örneği konumunda bulunmaktayız. Biz şu anda bu makamda nakledilen bazı rivayetleri zikredeceğiz. Böylece bazı mümin kardeşler için bir tezekkür hasıl olsun. Hamd ve şükür Allah'a mahsustur.

Muhammed b. Yakub kendi senediyle Ebu Abdillah'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Ali b. Hüseyin (a.s) namaza durunca rengi değişiyordu, secdeye varınca da ter dökünceye kadar başını kaldırmıyordu."*[2] *Hakeza babam (İmam Bakır (a.s) şöyle diyordu: "Ali b. Hüseyin namaza durunca rüzgarın hareket ettirdiği şey dışında hiç bir şeyi hareket etmeyen bir ağaç gövdesi gibiydi."*[3] Eban b. Teğlib şöyle diyor: İmam Sadık'a (a.s) şöyle arzettim: Ali b. Hüseyin'i namaz kılarken gördüm. Yüzü başka bir renge bürünmüştü." İmam Sadık(a.s) şöyle buyurdu: *"Allah'a yemin olsun ki kendisi için namaz kıldığı zatı (Allah'ı) çok iyi tanıyordu."*[4]

Seyyid Ali b. Tavus'un Felah'us Sail adlı kitabından naklettiği bir rivayette Ebi Abdillah (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz namaz; sadece tam bir taharet üzere ve kamil bir şekilde kılan, hakkını eda eden, vesvese ve inhiraftan uzak duran, Allah'ı tanıyan, Allah için huşu eden, sebat gösteren; ümitsizlik ve ümit, sabır ve sabırsızlık arasında duran kimse için kemale erer. Adeta bütün vaatler onun için gelmiş, bütün tehditler ona vacip olmuştur. Varlığını bağışlamış, hedefini göz önüne almış, Allah yoluna canını koymuş, Allah'ın yolunu seçmiş, burnunu (secdede) yere dayamada en ufak bir sıkıntı duymamış, Allah'tan başka herkesle ilişkisini kesmiş, sadece Allah'a yönelmiş, Allah'ın huzuruna varmış ve onun ihsanını istemiştir. Eğer insan, böyle bir namaz kılacak*

---

[1] Zahire aldanmak ve gerçek olmayanı gerçek sanmak Hakkında bir atasözüdür.
[2] Furu-i Kafi, c. 3, s. 300, Kitab-u Salat, Bab-ul Huşu fi's Selat ve kerahiyyet'il Abes, 5. hadis
[3] a.g.e, 4. hadis
[4] İlel'uş Şerayi, s. 88, Vesail'uş Şia'dan naklen , c. 4, s. 685, Kitab'us Selat, Ebvab-u Ef'al'is Selat, 2. bab, 4. hadis

olursa emredilen ve bildirilen bir namaz kılmış olur. İşte bu fuhuş ve kötülükten alıkoyan namazdır."[1]

Muhammed b. Yakub kendi isnadıyla Mevla Zeyn'ul Abidin'in (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"Namazın haklarına gelince... Onun Allah'ın huzuruna varış olduğunu ve Allah'ın huzurunda durduğunu bilmendir. Bunu bilince namaza durmaya liyakat elde edersin. Tıpkı zelil, talib, rağbet eden, korkan, ümidi varolan, çaresiz bulunan, vakar içinde ağlayan, organlarında huşu bulunan, mütevazi, kalbin güzel münacatıyla; hataların kuşattığı ve günahların helak ettiği nefsinin kurtuluşunu talep ederek, huzurunda bulunduğu zatın makamını büyük görerek ve Allah'tan başka hiçbir gücün olmadığına inanarak namaza duran bir kimse gibi namaza durma liyakatini elde edersin."*[2]

Peygamber'in (s.a.a) ise şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Rabbine onu görüyormuşçasına ibadet et, şüphesiz sen onu görmüyorsan da, o seni görüyor."*[3]

Fıkh'ur Rıza'dan şöyle nakledilmiştir: *"Namaza durduğun zaman bitkinlik içinde, uyuklar bir halde, aceleyle ve oynar gibi durma, aksine huzur ve vakar ile namazı yerine getir. Namazda huşu ve huzu içinde ol, Allah için tevazu göster, huşu ve korkudan ayrılma. Korku ve ümit içinde ol, sürekli endişeli ve ihtiyatlı davran, daha sonra kaçan ve mevlasının huzurunda duran bir günahkar gibi Allah'ın huzurunda dur, ayaklarını yan yana koy, boynunu dik tut, sağa sola bakma, adeta Allah'ı görüyormuşsun gibi ol; sen onu görmüyorsan da, o seni görmektedir."*[4]

Uddet'ud Dai'de ise şöyle yer almıştır : *"İbrahim'in (a.s) inlemesi ve feryadı bir millik mesafeden işitiliyordu. Öyle ki Allah onu şu sözle övmüştür:* **"Doğrusu İbrahim, yumuşak huylu, duygulu ve gönülden**

---

[1] Felah'us Sail, s. 23, el-Fasl'us Sani, fi's Sifeti's Salat

[2] Mustedrek'ul Vesail, Kitab'us Selat, Ebvab-u Ef'al-is Selat, 2. bab, 3. hadis

[3] Bihar'ul Envar, c. 74, s. 74, Kitab'ur Revze, Mevaizu'n Nebiyy, 4. bab, 3. hadis, ve Mekarim'ul Ahlak, s. 459

[4] Mustedrek'ul Vesail, Kitab'us Selat Ebvab-u Ef'alî's Selat, 1. bab, 7. hadis, Fıkh'ur Rıza'dan naklen, s. 101, Bab-us Selat'il Mefruze

(Allah'a) yönelen biriydi".[1] *Namazda göğsünden kaynayan bir kazan gibi ses çıkıyordu. Böyle bir ses efendimiz Resulullah'ın (s.a.a) göğsünden de işitilmiştir. Fatıma (a.s) da namazda Allah korkusundan normal halinden çıkıyor, adeta nefesi sayılıyordu."*[2]

Bu konularda nakledilen rivayetler buraya sığamayacak kadar çoktur. Bu birkaç hadis üzerinde tefekkür etmek de zikir ve tefekkür ehli kimselere yeterlidir. Hem zahiri adab, hem kalbi ve manevi adab ve hem de Allah'ın huzurunda durmanın keyfiyeti hakkında kifayet etmektedir.

Ali b. Hüseyin'in haletleri hakkında biraz düşün. O büyük insanın Hz. Hak ile münacatı hakkında tefekkür et. Şüphesiz o büyük zatın latif duaları, Allah'ın kullarına ubudiyet adabını öğretmektedir. Ben o büyük insanların münacatının insanları eğitmek için olduğunu söylemiyorum. Zira bu söz batıl bir sözdür ve rububiyet makamından ve Ehl-i Beyt'in marifetlerinden cahil olanların söylediği bir sözdür. Onların korkusu ve haşyeti herkesten daha fazlaydı. Onların kalbinde Hakk'ın celal ve azameti herkesten daha çok tecelli etmişti. Lakin ben diyorum ki Allah'ın kulları, onlardan, ubudiyet niteliğini ve Allah'a seyr-u sülûk şeklini öğrenmelidirler. Onların dualarını okuyunca, bu, dillerinde bir lakırdı olmamalıdır. Aksine onların Hak ile nasıl muamele ettiklerini, Hakk'ın karşısında nasıl da zillet, acizlik ve ihtiyaç izharında bulunduklarını tefekkür etmelidirler.

Sevgilinin canına andolsun ki Ali b. Hüseyin (a.s), Hakk'ın mukaddes zatının kullarına bağışladığı en büyük nimetlerden biridir. Hak Teala o büyük zatı yakınlık ve kutsal alemden kullara ubudiyet yollarını öğretmesi için nazil buyurmuştur: **"O gün nimetten sorulursunuz."**[3] Eğer bizlere bu nimeti ne kadar taktir ettiğimizi, neden bu büyük şahsiyetten istifade etmediğinizi soracak olurlarsa, verecek hiçbir cevabımız olmaz, utanç içinde başımızı önümüze eğeriz, pişmanlık ve teessüf içinde yanarız, o zaman da pişmanlığın hiç bir faydası olmaz.

---

[1] Hud/75
[2] Mustedrek'ul Vesail, Kitab'us Selat, Ebvab-ul Efal'is Selat, 2. bab, 15. hadis
[3] Tekasür/8

Güzel Bir Öğüt

Ey aziz! Şimdi henüz fırsat vardır. Değerli ömrünün sermayesi senin elindedir. Allah'a doğru seyr-u sülûk yolu ve Hakk'ın rahmet kapıları açıktır. Organlarının kuvvet ve esenliği yerindedir. Mülk aleminin tarla yurdu bakidir. Bir himmet et, bu ilahi nimetin değerini anla, onlardan istifade et, ruhani kemalleri ezeli ve ebedi saadetleri elde et. Semavi Kur'an-ı Kerim'in ve ismet Ehl-i Beyt'inin karanlık tabiat yeryüzü genişliğinde yaydıkları ve alemi ilahi parlak nurlarla aydınlattıkları bütün bu marifetlerden nasiplenmeye çalış. Karanlık tabiat yerini ilahi nurla aydınlat. Göz, kulak, dil ve diğer zahiri ve batini organlarını Hakk'ın nuruyla nurlandır. Bu zülmani yeryüzünü nuranî yeryüzüne, hatta aklani gökyüzüne çevir:

"**Yeryüzü başka bir yeryüzüne dönüştüğü gün.**[1]

"Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanır."[2]

O gün eğer senin yeryüzün başka bir yeryüzü olmazsa ve Rabbinin nuruyla aydınlanmamış olursa, zulmetler, karanlıklar, vahşetler, baskılar, zilletler ve azaplar içinde olursun.

Şu anda bizim zahiri ve batınî kuvvelerimiz şeytani zulmetlerle kararmıştır. Bu hal üzere baki kalacak olursak, yavaş yavaş bu fıtrat nuruna sahip yeryüzümüzün, fıtrat nurundan uzak, karanlık zindan yeryüzüne dönüşmesinden ve bütün ilahi fıtrat hükümlerinden örtülü kalmasından korkuyorum. Bu da arkasında saadetin olmadığı bir mutsuzluk, nuraniyetin olmadığı bir zulmet, itminan yüzü görmeyen bir dehşet, ardında rahatlık olmayan bir azaptır." **Allah kimin için bir nur kılmamışsa onun nuru yoktur."**[3] Şeytani gururlardan ve kötülüğü emreden nefisten Allah'a sığınırım.

Büyük peygamberlerin en büyük amacı, hükümlerin tesisinin amacı, semavi kitapların nüzul sebebi, özellikle de sahibinin ve o temiz nurun kaşifinin son peygamber olduğu kapsamlı Kur'an-ı Kerim'in nazil olma sebebi, ilahi marifetler ve tevhidi yaymak, küfür ve şirki ortadan kaldırmaktır. Kalbi ve kalıbi bütün ibadetlerde tevhid ve tecrit sırrı caridir.

---

[1] İbrahim/48
[2] Zümer/69
[3] Nur/40

Arif ve kamil şeyh Şahabadi (ruhum ona feda olsun) şöyle buyuruyorlardı: *"İbadetler; kalp batını tarafından beden mülkünde tevhidin icra edilmesidir."*

Özetle ibadetlerin istenilen sonucu; marifetler elde etmek, tevhidi ve diğer marifetleri kalbe yerleştirmektir. Bu hedef ise sâlikin, ibadetlerin kalbi nasiplerinden faydalanması, suret ve kalıptan, hakikat ve öze ulaşması dünya ve kabuğunda durmamasıyla hasıl olur. Zira bu işlerde durmak, insanlık sülûkunun yolunda bir diken konumundadır. Salt surete davet eden, insanları batınî adablardan alıkoyan, şeriatın bu suret ve kabuktan başka bir mana ve hakikatinin olmadığını söyleyen kimseler Allah yolunun şeytanları ve insanlık yolunun dikenleridir. Onların şerrinden Allah'a sığınmak gerekir. Zira onlar marifet, tevhid, velayet ve diğer marifetlerin nuru olan fıtratullah nurunu insanda söndürmekte, üzerlerine taklit, cehalet, adet ve evhamlar perdesini geçirmekte, Allah'ın kullarını dergaha ulaşmaktan ve cemilin cemaline vuslattan alıkoymaktadırlar. Marifetlerin yolunu kapamakta, Hak Teala'nın kendi cemal ve celal eliyle mayasına marifet tohumunu gizlediği Allah'ın kullarının saf kalplerini ve gelişmesi ve terbiye olması için semavi kitapları ve büyük peygamberleri gönderdiği gönüllerini; dünyaya, süslerine ve maddi/cismani boyutlarına yöneltmektedirler. Onları ruhaniyetten ve akli saadetlerden uzak düşürmektedirler. Gayb alemlerini ve vaadedilmiş cennetleri hayvani yiyeceklere, içeceklere, nikahlara ve diğer hayvani şehvetlere has kılmaktadırlar.

Bunlar, Hak Teala'nın bütün bu alemi yaratmasının, bunca kitap nazil kılmasının, büyük melekler indirmesinin, yüce peygamberler göndermesinin sebebinin sadece karın ve cinsel organı idare etmekten ibaret olduğunu sanmaktadırlar. Onların marifetinin nihayeti ahirette şehvetlerine ulaşmak için dünyada karnını ve tenasül organını korumaktır. Beş yüz yıllık cinsel ilişkiye önem verdikleri kadar, tevhid ve nübüvvete önem vermemektedirler. Onlar, bütün marifetlerin, karın ve tenasül organını imar etmenin bir mukaddimesi olduğunu sanmaktadırlar. Eğer ilahi bir filozof veya rabbani bir arif Allah'ın kullarına rahmet ka-

pılarından birini açmak isterse ve ilahi hikmetten bir sayfa okumayı arzularsa, onun hakkında her türlü kötü sözü söyler, onları tekfir ederler. Bunlar öylesine bir dünyaya gömülmüş, karın ve tenasül organının şehvetlerine önem vermişlerdir ki, farkında olmadan hayvani şehvetler dışında hiçbir saadetin tahakkuk diyarında olmamasını istemektedirler. Oysa eğer alemde akli saadet varolacak olursa, onların karnına ve tenasül organına bir zararı da olmaz.

Ama bizim gibi hayvanlık sınırını aşamayan kimseler için, cismani cennetten, karın ve tenasül organının idaresinden başka bir şey yoktur, ona da Allah-u Teala'nın lütfüyle ulaşmamız ümit edilir. Lakin saadetin bundan ibaret olduğunu sanmıyorum. Hak Teala'nın cenneti bu hayvani cennetten ibaret olamaz. Hak Teala için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir kalbin içinden geçirmediği alemler vardır. İlahi muhabbet ve marifetullah ehli kimseler, bu cennetlerden hiç birine itina etmemiş, gaybe ve şahadet alemine teveccühte bulunmamıştır. Onlar için lika cenneti söz konusudur.

Eğer Kur'an ayetlerini ve ismet Ehl-i Beyt'inden nakledilen hadisleri burada zikretmeye çalışırsak, bu kitabın hacmine aykırı davranmış oluruz. Bu miktarı bile kalemin tuğyanından zikredilmiştir. Bizim başlıca amacımız Allah'ın kullarının kalbini, yaratıldıkları amaca yönlendirmektir ve o da bütün saadetlerden üstün olan marifetullahtır. O olmaksızın hiç bir şey olmaz. Sülûk yolunun dikeni olan kimselerden maksadımız ise İslam'ın büyük alimleri ve Caferi mezhebinin yüce fakihleri değildir. Aksine bazı cehalet ehli kimseler, hata ve inat ile değil, cehalet ve kusur yoluyla ilim elde ettiğini sananlardır. Onlar Allah'ın kullarının yol eşkıyası durumundadırlar. Kalemin tuğyanının kötülüğünden bozuk niyetten ve batıl maksattan Allah-u Teala'ya sığınırım. Başta da, sonda da, zahirde de ve batında da hamd Allah'a mahsustur.

Üçüncü Kısım
Niyetin Sırrı ve Adabı Hakkındadır ve Onda Beş Bölüm Vardır
Birinci Bölüm
İbadetlerde Niyetin Hakikati Hakkında

Bil ki niyet bir şeyi yerine getirmeye azmetmek; bir şeyi düşündükten, faydasını onayladıktan ve yerine getirmenin gerekliliğine hükmettikten sonra nefsi onu yerine getirmek için toplamaktan ibarettir, nefsani ve vicdani bir halettir ve de bundan sonra ortaya çıkmaktadır. Himmet, azim ve irade ve kast olarak da adlandırılmaktadır. Bu bütün ihtiyari/iradi fiillerde mevcuttur. Hiçbir ihtiyari fiil bunun dışında değildir. Bu iş bütün amellerde hakikaten mevcuttur, mecazen değil. Amel esnasında veya başlangıcında detaylı olarak zihninde hasıl olması da gerekli değildir. Aynı şekilde bu kasıt ve niyeti detaylıca düşünmesi de gerekmez. İnsan bazen bir amel yapmak ister, aynı zamanda o amelin detaylı suretinden ve külli kararından gafildir. Ama o hakikat mevcuttur ve onu yapmak için harekete geçmek reel olarak mevcuttur. Nitekim ihtiyari/iradi fiillerde de vicdanen bu iş açıktır.

Özetle bu azim kararı niyetten ibaret olup fakihlerin (r.a) dilinde her amelde istisna olmaksızın mevcuttur. Eğer bir kimse ihtiyari bir ameli niyet olmaksızın yapmak isterse, bu mümkün değildir. Buna rağmen aşağılık şeytanın vesvesesi ve hayali kuruntular aklı mahkum etmekte ve zaruri bir işi, insanın gözünden gizlemektedirler. İnsan değerli ömrünü amelini güzelleştirmek, halis kılmak, onu batini pisliklerden temizlemek, tevhit marifetleri, Hakk'ı tanıma ve Hakk'ı talep etme yolunda harcamak ile meşgul olması gerekirken, aşağılık iblis ona vesvese etmekte, böylece ömrünün yarısını zaruri işleri elde etmeye harcamaktadır. Şeytanın tuzakları hileleri çoktur. Birini amelin aslını terk etmeye zorlamaktadır. Diğerini ise ameli terk etmesinden meyus olduğunda, riya böbürlenme ve diğer fesatlara zorlamaktadır. Eğer burada başarılı olamazsa, amelini muhafazakarlık yoluyla batıl kılmaktadır. Bütün insanların ibadetlerini, onun gözünde hor kılmakta, halkı küçük düşürmektedir. Bu yüzden de sıradan ve sermayesiz bir iş olan kıraat, tekbir

veya amellerle birlikte olan niyet hususunda bütün ömrünü tüketmeye zorlamaktadır. Velhasıl şeytan herhangi bir yolla insanın amelini batıl kılmadıkça razı olmamaktadır.

Vesvese eden şeytanın bir çok işleri ve sayısız yolları vardır. Şu anda onların tümünü saymak mümkün değildir. Ama hepsinin arasından niyet hususunda vesvese hepsinden daha gülünç ve ilginçtir. Zira eğer bir kimse bütün gücüyle, ömrü boyunca, niyet olmaksızın ihtiyarî/iradî bir işi yerine getirmek isterse, bunu asla başaramaz. Buna rağmen nefsi hasta, aklı zayıf, zavallı birinin namazda uzun süre niyetle namaz kılmak için beklediğini görmektesin. Bu şahıs tıpkı pazara gitmek veya yiyecek yemek için saatlerce düşünen kimseyi andırmaktadır. Namazın kendisi için yakınlık miracı ve saadet anahtarı olması gereken ve kalbi adaplarıyla edeplenerek ve bu ilahi latifenin sırlarına ererek zatını kemale erdirmesi, hayat neşetini temin etmesi gereken kimse, bütün bu işlerden gaflet etmektedir. Bırakın bu işleri gerekli görmemeyi, hatta batıl saymakta, aziz sermayesini şeytana hizmet ve gizliden gizliye vesvese eden iblise itaat yolunda geçirmektedir. Hidayet nuru olan Allah vergisi aklını iblisin hükmüne mahkum kılmaktadır.

Abdullah b. Sinan şöyle diyor: "İmam Sadık'ın (a.s) yanında abdest ve namaz hususunda vesveseye mübtela olan bir şahsı andım ve şöyle dedim: "O akıllı bir kimsedir" İmam (a.s) şöyle buyurdu: *"Onun ne aklı vardır, oysa o, şeytana ibadet etmektedir."* Ben şöyle dedim: "Nasıl şeytana itaat etmektedir: "İmam şöyle buyurdu: *"Ona, gelen şeyin nereden olduğunu sor, şüphesiz, "Şeytanın amelindendir" diyecektir* [1]

Özetle, insan her türlü riyazet ve zahmetle bu kökleri kesip atmalıdır. Zira insanı bütün hayırlardan ve saadetlerden alıkoymaktadır. İnsan kırk yıl boyunca bütün ibadetlerini, hatta zahir hasebiyle dahi sahih bir şekilde yapamaz. Fıkhi zahiri cüzlerini dahi eda edemez. Nerede kaldı ki batınî ve şer'i adaplarını yerine getirebilsin. Daha gülünç olanı da şudur ki, bu vesveseye kapılan şahıslardan bazısı, insanların bütün amellerini batıl bilmektedirler. Bütün insanları din hususunda lakayt saymaktadırlar. Oysa kendileri mukallit ise, taklit ettikleri mercileri de

[1] Usul-i Kafi, c. 1, s. 13, Kitab'ul Akli ve'l Cehl, 10. hadis

halktan biridir. Eğer fazilet ehli ise, rivayetlere müracaat ettiğinde, Resulullah'ın ve Hidayet İmamları'nın bu hususta normal davrandıklarını görecektir. Bütün insanlar arasında sadece vesveseye kapılan bu kimseler; Resulullah'ın, masum imamların ve alimlerin aksine amel etmektedirler. Herkesin amelini naçiz görmekte ve kendi amelini ihtiyata uygun kabul etmektedirler. Kendilerinin dine bağlı olduğunu sanmaktadırlar. Örneğin abdest hususunda Resulullah'tan nakledilen rivayet mütevatirdir. Zahiren Resulullah (s.a.a) bir avuç su yüzüne döküyor, bir avuç sağ eline, bir avuç da sol eline." [1] İmamiyye fakihlerinin icma ettiği üzere bu abdest doğrudur. Allah'ın kitabının zahiri de bunu söylemektedir. İkinci defa su alma hususunda bazıları itiraz etmişlerdir. Ama ikinci defa su alma ve hatta yıkamanın bile zararı yoktur. Ama müstahap olduğu hususu tartışılabilir. Üçüncü defa yıkamak bidattır ve abdesti batıl kılmaktadır. Bu hususta hem rivayet ve hem de fetvalar bunu söylemektedir. Şimdi, zavallı vesveseye kapılan kimseyi gör ki, bütün elini yirmi defa yıkamakla bile iktifa etmemektedir. Bu durumda abdesti şüphesiz batıldır. Bu zavallı aklı zayıf kimse, şeytana itaat ve vesvese üzere yaptığı bu ameli sahih olarak kabul etmekte ve ihtiyata uygun görmektedir. Dolayısıyla da diğerlerinin amelini batıl saymaktadır. Bu şahsı akılsız sayan hadisin doğruluk sebebi de şimdi anlaşılmaktadır. Resulullah'ın ameline aykırı bir ameli sahih sayan ve batıl kabul eden kimse; ya Allah'ın dininden çıkmıştır, ya da akılsızdır. Çünkü bu zavallı dinden çıkmamıştır, o halde akılsızdır. Şeytana itaat etmekte ve rahmana muhalefet etmektedir.

Bu musibeti ve zorlu hastalığı tedavi etmenin tek yolu ise zikredilen bu işler hususunda tefekkür etmesi, amelini dindar kimselerin, alimlerin, fakihlerin ameliyle mukayese etmesidir. Eğer kendini onlara muhalif görürse, şeytanın burnunu yere sürmeli ve ona itina göstermemelidir. Eğer şeytan "*amelin batıldır"* diye vesvese edecek olursa, şöyle cevap vermelidir: "Eğer ümmetin bütün fakihlerinin ameli batılsa, benim amelim de batıl olsun." Bir müddet şeytana muhalefet edecek ve acziyet

[1] Furu-i Kafi, c. 3, s. 24, Kitab'us Salat, Bab-us Sıfat'il Vuzu

ve ihtiyaç içinde şeytanın şerrinden Hak Teala'ya sığınacak olursa, bu hastalığının ortadan kalkması ve şeytanın ondan ümidini kesmesi ümit edilir. Nitekim şeytanın ilkalarından biri olan şekkin çokluğunu defetmek için de rivayetlerde şöyle emredilmiştir:

Kafi'de kendi senediyle İmam Bakır'ul Ulum'un (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Namazda şekkin çok olduğu zaman, namazını doğru bil, yani şekke itina etme, böylece seni terk etmesi ümit edilir. Şüphesiz bu şeytandandır."*[1] Diğer bir rivayete göre ise İmam Bakır veya İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Şeytanı namazı bozarak kendinize alıştırmayınız. Aksi taktirde o size tamahlanır; zira aşağılık şeytan kendisine adet ettirilen şeye adet edinir."*

Zürare'nin dediğine göre de İmam şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz o aşağılık şeytan kendisine itaat edilmesini ister. Dolayısıyla kendisine isyan edilince sizlerden birine geri dönmez."*[2] Bu şeytanın ilkalarından olan bütün işlerde önemli tedavilerden biridir. Şeytani vehimleri ortadan kaldırma metotlarından biridir. Dua hadislerinde de bu emredilmiştir. İsteyen kimse Vesail ve Mustedrek'ul Vesail'e, Kitab'ul Hulel'in sonlarına müracaat etsin.

İkinci Bölüm

Tüm ibadetlerin en önemli ilkelerinden olan ve kapsamlı tümel emirlerden biri sayılan niyetin en önemli adabından biri de "ihlas" tır. İhlasın hakikati ise ameli Allah'tan gayrisi şüphesinden tasfiye etmek ve tüm dışsal, içsel, zahiri ve batini amellerde, batını Hak'tan gayrisini görmekten saf kılmaktır. Bunun kemali de Allah'tan gayrisini mutlak bir şekilde terk etmek, benlik ve bencillik ile gayri ve gayriyeti tümüyle ayaklar altına almaktır. Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Dikkat edin, halis din Allah'ındır."** [3] Eğer dinde nefsani ve şeytani çizgilerden bir çizgi olursa, halis olmaz ve halis olmayan bir şeyi de Allah-u Teala irade etmemiştir. Gayriyet ve nefsaniyet kuşkusunu taşıyan bir şey, hak dinin sınırları dışındadır. Allah-u Teala şöyle buyurmuştur:

---

[1] Furu-i Kafi, c. 3, s. 359, Kitab'us Selat, Bab-u Men Şekke fi's Selatihi 8. hadis
[2] a.g.e 2. hadis
[3] Zümer/3

"Oysa onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmek, namazı kılmak ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. Dosdoğru olan din de budur."[1]

Hakeza şöyle buyurulmuştur: **"Ahiret kazancını isteyenin kazancını artırırız; dünya kazancını isteyene de ondan veririz; ama ahirette bir payı bulunmaz."[2]**

Resulullah'dan (s.a.a) nakledildiği üzere şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz herkese niyet ettiği şey vardır. O halde her kim Allah'a ve Resulüne hicret ederse, hicreti Allah'a ve Resulüne olur. Her kimin de hicreti elde edeceği bir dünyalık veya evleneceği bir kadın için olursa, onun hicreti de kendisine doğru hicret ettiği şeyedir."*[3]

Nitekim Allah-u Teala da şöyle buyurmuştur: **"Allah yolunda hicret eden kişi, yeryüzünde çok bereketli yer ve genişlik bulur. Evinden, Allah'a ve Peygamber'ine hicret ederek çıkan kimseye ölüm gelirse, onun ecrini vermek Allah'a düşer. Allah bağışlayıcı ve merhamet edicidir." [4]**

Bu ayet-i şerifenin, ihlasın tüm mertebelerini kapsamış olması da muhtemeldir. Birincisi, beden ile gerçekleşen şekli/zahiri hicrettir. Eğer bu hicret Allah ve Resul için halis olmazsa, nefsani lezzetler için olursa, bu hicret Allah ve Resulüne yapılmış bir hicret değildir ve ihlasın bu mertebesi, zahiri fıkhi bir mertebedir.

Bir diğeri ise, başlangıcı nefsin karanlık evi olan manevi hicret ve batınî yolculuktur. Nihayeti ise Allah ve sonuç olarak yine Hakk'a dönen Resulü'dür. Zira Resul bile salt resul olduğu hasebiyle bir bağımsızlığa sahip değildir. Aksine bir ayet, ayna ve temsilcidir. O halde Resul'e hicret de gerçekte Allah'a hicrettir. *"Allah'ın has kullarını sevmek de Allah'ı sevmektir."*[5]

---

[1] Beyyine/5
[2] Şura/20
[3] Müstedrek'ul Vesail, Ebvab-u Mukaddimet'il İbadet, 5. Bölüm, 5. hadis
[4] Nisa/100
[5] Kaynağı bulunamamıştır

O halde ayet-i şerifenin anlamından bu ihtimal üzere ortaya çıkan sonuç, nefis evinden ve enaniyet menzilinden manevi hicrete ve irfani/kalbi yolculuğa çıkan ve kendini, nefsaniyetini ve haysiyetini görmeden Allah'a doğru hicret eden bir kimsenin mükafatının, Allah-u Teala'ya ait olduğudur. Eğer sülûk eden kimse Allah'a doğru yaptığı seyirde nefsani lezzetlerden birini talep ederse, bu her ne kadar makamlara erişmek, hatta kendinin Hakk'a yakınlaşması için, Hakk'a yakınlığa erme dileği bile olsa, bu sülûk, Allah'a doğru gerçekleştirilen bir sülûk değildir. Aksine sülûk eden kimse henüz evden çıkmamış, bir köşeden diğer köşeye, bir zaviyeden başka bir zaviyeye doğru evin tam ortasında yolculuk halindedir.

O halde, eğer yolculuk, nefsin mertebelerinde ve nefsani kemaller elde etmek için olursa, bu Allah'a doğru sülûk etmek değildir. Aksine nefisten nefise yolculuktur bu! Ama Allah'a doğru seyr-u sülûk eden bir kimseye bu sefer kaçınılmazdır. Kemal sahibi evliya kullar dışında hiç kimse, nefsani seyrin olmadığı rabbani bir seyir gerçekleştiremez. Bu sadece kemal sahibi evliya kullar için geçerlidir. Belki de **"O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir"**[1] ayet-i şerifesi de, tabiatın karanlık gecesinde seyrin tüm mertebelerinde varolan bu şeytani ve nefsani tasarruftan esenliğe işarettir. Zira kemale ermiş bu evliya kullar için, kıyamet gününe dek, şafak sökünceye kadar kadir gecesidir. Ve kıyamet günü de Allah'ın bu kemale ermiş evliya kulları için ebediyet cemalini görme zamanıdır. Ama bunlardan başkaları seyrin tüm aşamalarında esenlik içinde değildir. Hatta işin başında hiçbir sülûk ehli şeytani tasarruflardan müstesna değildir. O halde anlaşıldığı üzere ihlasın bu mertebesi –Allah'a doğru seyrin ilk mertebesinden, hakiki ölümün husulü olan son aşamasına dek, hatta "mahv" makamı akabindeki "sahv" makamından ibaret olan ikinci hakkani hayattan sonrasına kadar- sülûk ehli, marifet ve riyazet öğrencisi kimseler için hasıl olmaz. Bu tür bir hulusun alameti ise şeytanın hilesinin onlarda olmaması ve şeytanın tümüyle onlardan ümidini kesmesidir. Nitekim ayet-i şerifede şeytanın dilinden şöyle nakledilmiştir: **"İblis: "Senin kudretine And**

[1] Kadir/5

olsun ki, onlardan, sana içten bağlı olan kulların bir yana, hepsini azdıracağım" dedi."[1]

Burada ihlas bizzat kula isnat edilmiştir; kulun fiillerine değil. Bu da amelde ihlastan daha yüce bir makamdır. Dolayısıyla belki de *"Allah için kırk gece ihlas üzere sabahlayan kimsenin, kalbinden diline hikmet çeşmeleri cari olur"*[2] diye buyuran meşhur nebevi hadisi, ihlasın tüm mertebesini kastetmektedir. Yani zatî, sıfatî ve amelî ihlas! Belki de zatî ihlası kastetmektedir ki diğer ihlas mertebeleri de onun gereklerindendir.

Bu hadisi şerifi açıklamak, *"hikmet çeşmeleri*"nden maksadın ne olduğunu beyan etmek, hikmet çeşmelerinin kalpten dile akmasının niteliğini ve hulusun bu cereyandaki etkinliğini ifade etmek ve *"kırk gece sabahlama"* hususiyetini izah etmek, bu kitapta beyan edilmesi mümkün olmayan konulardır. Apayrı bir çalışmayı gerektirir. Nitekim arifbillah merhum Bahr'ul Ulum'a isnad edilen *"Tuhfet'ul Müluk fi's Seyri ve's Sülûk"* kitabının asıl görüşü de bu hadis-i şerifi açıklamaktır. Bazı münakaşalardan uzak olmasa da latif ve incelikli bir çalışmadır. Münakaşadan beri olmadığı hasebiyle de bazıları bu kitabın o değerli insana (Bahr'ul Ulum) ait olmadığını ifade etmişlerdir ve bu uzak bir ihtimal de değildir.

Üçüncü Bölüm
Özetle Bu Kitaba Uygun Bir Şekilde İhlasın Bazı Mertebelerinin Beyanı

İhlasın mertebelerinden biri de bir övgü, bir menfaat veya benzeri şeyler elde etmek için zahiri ve kalbi amelleri, yaratıkların rızayeti ve kalplerini elde etme şüphesinden tasfiye etmektir. Bunun karşısında ise

---

[1] Sad/82, 83

[2] Bihar'ul Envar, c. 67, s. 242, Kitab'ul İman ve'l Küfr, Bab'ul İhlas, 10. hadis, Uyunu Ahbar'ir Rıza (a. s) c. 2, s. 69'dan (az bir farklılıkla) naklen. Bu anlam son kaynakta, s. 249, 25. hadis'te nakledilmiştir.

riya üzere amel etmek yer almaktadır. Bu riya ise fıkhidir, tüm riya mertebelerinden daha aşağıdır. Sahibi de tüm riyakarlardan daha değersiz ve daha cimridir.

İkinci mertebe ise içinde Allah'ın inayette bulunacağı etkeni de olsa, ameli; dünyevi amaçlardan ve zail olucu fani lezzetlerin husulünden tasfiye etmektir. Tıpkı rızkın genişlemesi için gece namazı kılmak, ayın afetlerinden esenlikte olmak için ayın ilk gün namazını kılmak, sağlık ve sıhhat içinde olmak için sadaka vermek ve diğer dünyevi amaçlar gibi…

Bazı fakihler (r.a) ihlasın bu mertebesini söz konusu amaçlara ulaşmak niyetiyle yapılması koşuluyla ibadetlerin sıhhat şartı olarak kabul etmişlerdir. Bu da fıkhi kaideler esasınca gerçeğe aykırıdır.

Gerçi marifet ehli nezdinde bu namazın hiç bir şekilde bir değeri yoktur ve diğer meşru kazançlar gibidir ve hatta ondan daha azdır.

İhlasın üçüncü mertebesi ise cismani cennetlere, hurilere, köşklere ve benzeri cismani lezzetlere ulaşmaktan amelleri tasfiye etmektir. Bunun karşısında ise rivayetlerde de yer aldığı üzere işçilerin ibadeti yer almaktadır. Bu da ehlullah nezdinde diğer kazançlar gibidir. Şu farkla ki bu tüccarın amelinin ücreti, daha çok ve emri yerine getirdiği ve de ameli zahiri fesatlardan koruduğu taktirde daha yücedir.

Dördüncü mertebesi ise rivayetlerde de yer aldığı üzere[1] ameli vaadedilmiş cismani azap ve cezalar korkusundan tasfiye etmektir. Bu ibadet de kalp ashabı nezdinde bir değer ifade etmemektedir ve Allah'a ubudiyet sahasının dışında kalmaktadır. Marifet ehli nezdinde insanın dünyevi cezalardan korkarak yaptığı bir amel ile, uhrevi bir cezadan korkarak yaptığı bir amel arasında veya dünyevi kadınlara ulaşmak için yaptığı bir amel ile, cennetteki kadınlara ulaşmak için yaptığı bir amel arasında hiçbir fark yoktur ve her ikisi de Allah için değildir. Burada

[1] Örneğin Vesail'uş Şia, c. 1, s. 45, Ebvab-u Mukaddimet'il İbadat, 9. Bab'ın rivayetleri ve hakeza Usul-i Kafi, c. 3, s. 131, Kitab'ul İman ve'l Kufr, Bab'ul İbadet, 5. rivayet

nihai etken insanın bu ameli fıkhi kaideler esasınca zahiri butlan şeklinden kurtarmasıdır. Ama marifet ehlinin pazarında bu metanın hiç bir değeri yoktur.

Beşinci mertebesi ise ameli; aklî saadetler, ebedî, ezelî, daimî ve ruhanî lezzetlere ulaşmak etkeninden tasfiye etmek, Allah'a yakın meleklerin yoluna koyulmak, kutsal akılların ve mukarrep meleklerin topluluğuna karışmaktır. Bunun karşısında ise bu maksatlar için amel etmek yer almaktadır. Bu derece her ne kadar büyük, yüce ve önemli, hikmet sahiplerinin ve araştırmacıların çok önem verdiği ve değerli saydığı bir derece olsa da, ehlullah nazarında bu mertebe de seyr-u sülûkun noksanlığındandır. Ve bu yolda seyr-u sulukta bulunan kimse de tüccardır ve her ne kadar ticaret hususunda diğerleriyle farklılık içinde olsa bile, tüccarlardan sayılmaktadır.

Bunun karşısında yer alan altıncı mertebe ise, ameli bu lezzetlere ulaşamama ve bu saadetten mahrum kalmak korkusundan tasfiye etmektir. Bunun karşısında ise korkunun bu mertebesi için amel etmek yer almaktadır. Ve bu da her ne kadar yüce bir mertebe olsa da ve yazar gibi kimselerin istek sınırları dışında bulunsa da, ehlullah nazarında bu da kölenin ibadetidir ve de kusurlu bir ibadettir.

Yedinci mertebe ise ameli, ilahi cemal lezzetlerine ulaşmaktan ve lika (görüşme) cennetinden ibaret olan sonsuz azamet nurlarının mutluluklarına ulaşmaktan temizlemektir. Bu mertebe, yani lika cenneti, marifet ehlinin ve kalp ashabının en önemli hedeflerinden biridir. Sıradan kimselerin arzu eli bu mertebeye ulaşmaktan acizdir. Marifet ehlinden çok azı bu büyük saadet şerefine nail olmuştur. Bunlar ehlullahtan ve Allah'ın seçtiği kemal sahibi, sevgi ve cezbe ehli kimselerdir. Lakin bu kemal de ehlullahın en kamil mertebesi değildir. Aksine onların sıradan yaygın makamlarından biridir. Müminlerin Emiri'nin (a.s) ve tahir evlatlarının Şabaniye duasında bu mertebeyi istemesi veya bu makama sahip olduklarına işaret etmeleri de, makamlarının bu mertebeye has olduğu anlamında değildir. Nitekim bu mertebenin karşısında yer alan sekizinci mertebe de, ameli, ayrılık korkusundan tasfiye etmektir ve bu da kemale ermiş kimselerin makamlarının kemalinden değildir.

Müminlerin Emiri'nin *"senin ayrılığına nasıl sabrederim"*[1] diye buyurması da onun ve benzerlerinin sıradan makamlarındandır.

Velhasıl ameli bu iki mertebeden tasfiye etmek de ehlullah nezdinde lazım olan bir şeydir ve onunla amel etmek kusurludur ve nefsani lezzetlerden hariç değildir. İşte bu, hulusun kemalidir. Bundan sonran da hulusun sınırlarından dışarı kalan ve burada beyan edilmesi uygun olmayan velayet, tecrit ve tevhit ölçüleri altında kalan diğer bir takım mertebeler vardır.

Dördüncü Bölüm

Şimdi ihlas ve ibadetler makamını bir ölçüye kadar bildiğine göre, kendini bu makamları elde etmeye hazırla ki amelsiz ilmin hiç değeri yoktur ve de alim hakkında hüccet daha çok tamamlanmıştır ve münakaşa daha çoktur. Ne yazık ki biz ilahi marifetlerden, ehlullahın manevi makamlarından ve kalp ashabının yüce derecelerinden mahrumuz. Bizden bir grup bu makamları tümüyle inkar etmekte, ehlini ise hatalı, batıl ve boş kabul etmektedirler. Onları anan veya makamlarına davet eden kimseyi yalancı saymakta ve davetlerini de aşırı sözlerden saymaktadırlar. Halkın bu kesiminin noksanlık ve ayıplarını görmesi ve derin uykudan uyanması ümit edilmemektedir. **"Şüphesiz sen sevdiğini hidayete erdiremezsin"** [2] Hakeza: **"ve sen mezarda olana işittiremezsin"** [3]

Evet, zavallı yazar gibi her taraftan habersiz, kalpleri marifet hayatı ve ilahi muhabbet ile diri olmayan kimseler, beden kılıfları, çürümüş mezarları olan ölülerdir. Bu beden tozu ve karanlık beden darlığı, onları bütün nur ve nur üstüne nur alemlerinden mahrum bırakmıştır.[4] Bu gruba her ne kadar ilahi aşk ve muhabbete, lika (görüşme) sevgisi ve Hakk'a bağlanma hakkında Kur'an ayetleri ve hadisler okunsa da, onu tevil ve tevcih etmeye çalışır, kendi görüşleri esasınca tefsir ederler.

---

[1] Misbah'ul Muteheccid, s. 778, Kumeyl duası
[2] Kasas/56
[3] Fatır/22
[4] Nur/40

Bunlar Allah sevgisi ve likaullah (Allah ile görüşme) hakkındaki ayetleri, cennetteki ağaçları ve güzel kadınları, lika (görme) olarak tevcih etmektedirler. Bu grubun Münacat-i Şa'baniye duasının şu sözlerini nasıl yorumladığını bilemiyorum doğrusu: *"Ey Allahım! Bana, sana tümüyle bağlanmayı nasip et. Kalp gözlerimizi sana bakma nuruyla aydınlat. Böylece kalp gözlerimiz nurdan hicapları yırtsın ve azamet madenine bağlansın. Ruhlarımız, mukaddes izzetine asılı kalsın. Ey Allahım! Beni de kendisine nida ettiğinde sana icabet eden ve kendisine baktığında celalin karşısında kendisinden geçen kimselerden kıl."*[1]

Acaba bu *"nur örtüleri"* nedir? Acaba *"Hakk'a bakmak"*tan maksat cennet armutları mıdır? Acaba, *"azamet madeni"*nden maksat cennet köşkleri midir? Acaba, *"ruhların kutsal izzete asılması"*ndan maksat şehvetini gidermek için hur'ul ayn'ın eteğine asılmak mıdır? Acaba, *"celal karşısında kendisinden geçmek*"ten maksat cennet kadınlarının cemali karşısında kendinden geçmek midir? Acaba, Resulullah (s.a.a) için miraç namazında vücuda gelen bu cezbeler ve meleklerin en büyüğü olan Cebrail-i Emin'in bile sırrına mahrem olmadığı ve bir parmak dahi ileriye gidemediği, o mecliste müşahede ettiği daha üstün nurlar, çok güzel bir kadın karşısındaki cezbeler miydi? Yoksa güneş ay ve ondan daha üstün bir nur mu görüyordu? Acaba Masum'un (a.s) **"Sadece selim bir kalple gelen"**[2] ayetinin anlamı hususunda, *"selim olan kalp Hak Teala'yı Hakk'tan başkasının olmayacağı bir şekilde mülakat eden kalptir."*[3] diye buyurduğu hadiste *"Hakk'tan gayrisinin olmaması"*ndan maksat, armut ve erikten başkasının olmaması anlamına gelen Hakk'ın kereminden başkasının yokluğu anlamında mıdır?

Toprak olsun başıma ki yine kalem dizginlerini elimden kopardı ve beni yeniden aşırı sözlerle meşgul etti. Ama sevgilinin ömrüne yemin olsun ki bu sözden maksat sadece iman kardeşleri için, özellikle de ilim ehli için bir uyanmanın hasıl olması veya en azından ehlullahın makamını inkar etmemesinin sağlanmasıdır. Zira bu inkar, bütün sefaletlerin

---

[1] Münacat-ı Şabaniye, Bihar'ul Envar, c. 91, s. 99

[2] Şuara/89

[3] Usul-i Kafi, c, 3, d. 26, Kitab'ul İman ve'l Kufr Bab-u İhlas, 5. Hadis

ve mutsuzlukların kökenidir. Maksadımız ehlullahın kim olduğu değildir. Aksine maksat, makamların inkar edilmemesidir. Ama bu makamların sahibinin kimler olduğunu Allah bilmektedir. Bu husus kimsenin haberdar olmadığı bir iştir: *"Haberdar olan kimseden bir haber gelmedi."*[1]

Diğer bir grup ise marifet ehlinin makamlarını inkar etmeyen ve ehlullah ile inatlaşma içinde bulunmayan kimselerdir. Ama dünya ile meşgul olmak, dünyayı elde etmek ve fani lezzetlerine gömülüp kalmak, onları hal, zevk, amel ve ilim kazancından alıkoymuştur. Bunlar hastalıklarını onaylayan hastalar gibidirler. Ama karınları onlara, perhiz etme ve acı ilaçları içme hususunda izin vermemektedir. Nitekim birinci grup, müptela olduğu halde, böyle bir hastalığın varlık aleminde olduğunu onaylamayan hastaları andırmaktadırlar.

Başka bir grubu ise ilmî elde etmeye koyulmuş ve marifetleri ilim olarak tahsil etmek ile meşgul olmuşlardır. Ama bunlar, marifet gerçeklerinden ve ehlullahın makamlarından sadece bir takım kavramlar, lafızlar ve debdebeli ifadelerle yetinmişlerdir. Hem kendilerini ve hem de zavallı bir grubu kavram ve lafızlar zincirine vurmuş, bütün makamlardan sadece söz ile kanaat etmişlerdir. Bunların içinde kendi kendini tanıyan kimseler de bulunabilir. Ama zavallı bir gruba başkanlık etmek için bu içi boş kavramları, geçimlerini elde etmek için bir araç kılmışlardır. Albenili kelimeler ve ilginç sözlerle Allah'ın kullarının saf kalplerini avlamaya çalışmaktadırlar. Bunlar insanlardan olan şeytanlardır ve Allah'ın kullarına zararları da, lanetlenmiş iblisten daha az değildir. Bu zavallılar, Allah'ın kullarının kalplerinin Hakk'ın evi olduğunu ve Hakk'tan başka hiç kimsenin orada tasarrufta bulunamayacağını bilememektedirler. Bunlar Hak Teala'nın evini gasp edenlerdir. Bunlar gerçek Kâbe'yi yıkanlardır. Bunlar bir takım putlar yontmakta ve bu putları bir Kâbe, hatta Beyt'ul Mamur olan Allah'ın kullarının kalplerine yerleştirmektedirler. Bunlar kendilerini doktor şekline sokan ve Allah'ın kullarını çeşitli helak edici hastalıklara maruz bırakan hastalardır.

---

[1] "Bu iddiacılar onu talep etmekte habersizdirler. /Haberdar olan kimseden bir haber gelmedi" (Sadi)

Bu grubun en önemli özelliği; fakir ve dervişleri irşad etmekten çok, büyükleri ve zenginleri irşad etmeye ilgi duymalarıdır. Bunların müritlerinin çoğu mal ve makam sahipleridir. Bizzat kendileri de zenginleri, mal ve makam sahiplerini andırmaktadırlar. Bunların çok aldatıcı sözleri vardır. Kendilerini binlerce dünyevi pisliklere bulaştığı halde, müritlerinin gözünde temiz gösterir ve ehlullahtan olduklarını ima ederler. O cahil zavallılar da gözlerini onların bütün hissedilir ayıplarına kapamış ve içi boş kavramlara gönül vermişlerdir.

Söz buraya geldiğine göre her ne kadar söz dizisinin dışında kalsa da, Ehl-i Beyt'in sözünden teberrük ummak güzel olduğundan, konuyla ilgili nakledilen birkaç hadisi aktarmamız çok uygun olacaktır.

Şeyh Seduk (r.a) el-Hisal adlı kitabında kendi senediyle Ebi Abdillah'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Alimlerden bazısı ilmini toplamayı sever, ama kendisinden istifade edilmesini sevmez. Bu ateşin ilk katında olan kimsedir. Alimlerden bazısı da öğüt verdiğinde böbürlenir, kendilerine vaaz verdiğinde ise kaba davranırlar. Bu ateşin ikinci katındadır. Alimlerden bir kısmı da ilmî, eşraf takımının ve zenginlerin yanına koymak ister ve ilmî, fakirlerin yanına koymak istemez; bu da ateşin üçüncü katındadır. Alimlerden bir kısmı da ilminde zalimlerin ve sultanların yolunda gitmişlerdir. Bunlar da reddedildiklerinde ve herhangi bir iş hususunda kendisine kusur edildiğinde gazaplanır; bu da ateşin dördüncü katındadır. Alimlerden bir kısmı da ilmini ve sözünü artırmak için Yahudi ve Hıristiyanların sözlerini takip edenlerdir. Bu da ateşin beşinci katındadır. Alimlerden bir grubu da fetva vermeye kalkışır ve şöyle der: "Bana (istediğiniz şeyi) sorun." Oysa bir kelime bile anlamamaktadır ve Allah layık olmadıkları halde bir işin ehliymiş gibi davrananları sevmez. Bu da ateşin altıncı katındadır ve alimlerden bir grubu da ilmî yücelik ve akıl taslamak için edinirler. Bu da ateşin yedinci katındadır."*[1]

Kuleyni de (r.a) Cami'ul Kafi adlı eserinde kendi senediyle İmam Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir. *"Her kim alimlere karşı*

[1] El-Hisal, c. 2, s. 352, 7. konu, 33. hadis

övünmek, cahillerle tartışmak ve insanların dikkatini çekmek için ilim talep ederse, ateşteki yerini hazırlasın. Şüphesiz, riyaset ve başkanlık sadece ehline layıktır." [1]

Hakeza İmam Sadık'dan (a.s) şöyle nakledilmiştir: *"Dünyayı seven bir alim gördüğünüzde onu dini hususunda itham ediniz (dini işlerde ona itimat etmeyiniz); zira bir şeyi seven kimse o sevdiği şeyin etrafında döner."* Ve hakeza şöyle buyurmuştur: *"Allah-u Teala Davud'a (a.s) şöyle vahyetmiştir: "Benimle kendin arasında dünyaya aşık olan alimi vasıta kılma ki seni dostluğumdan alıkoyar. Bunlar, Hakk'ı talep eden kullarımın önünü kesenlerdir. Onlara yapacağım en az şey, kalplerinden münacat tatlılığını almamdır."*[2]

Bu grup içinde sahtekar kimse olmamakla birlikte, bizzat ahiret yolunun yolcusu ve öğretilen makamları elde etme amacında olan kimseler de, bazen yol kesen şeytana aldanmakta, gurura kapılmakta, öğreti ve makamları gerçekten kendilerinin uydurduğu veya başkalarının uydurmasından istifade ettiği bir takım ilmî kavramlardan ibaret olduğunu sanmaktadırlar. Bunlar da ömrünün sonuna kadar gençliğini ve hayatını bir takım kavramları çoğaltma, kitap ve sayfaları kaydetmekte tüketmektedirler. Örneğin Kur'an tefsiri alimlerinden bir gurubu Kur'an'dan istifade etmeyi, sadece kıraat farklılıklarını toplama, kaydetme, lügat anlamalarını, kelimelerin türevlerini ve manevi güzelliklerini, Kur'an'ın icaz şekillerini, örfi anlamlarını ve insanların anlayış farklıklarını kaydetmeye özgü kılmaktadırlar. Onlar Kur'an'ın davetinden, ruhi yönlerinden ve ilahi öğretilerinden tümüyle gafildirler. Bunlar da doktora müracaat eden, ondan reçete alan, ama kendi tedavisini; sadece bir nüshayı kaydetmekte, ezberlemekte, bileşimlerinin keyfiyetinde bilen hastalara benzemektedirler. Bunları bu hastalık öldürecektir. Sonunda reçeteyi bilmek ve doktora müracaat etmek onlar için tümüyle sonuçsuz kalacaktır!

---

[1] Usul-i Kafi, c. 1, s. 59, Kitab'ul Fezli'l İlm Bab-u Muste'kil bi ilmihi, 6. hadis
[2] a.g.e. 4. hadis

Ey aziz! Bütün ilimler amelidir. Hatta tevhit ilminin bile bir takım kalbi ve zahiri amelleri vardır. Tevhit amel etmektir ve o da kesreti vahdete çevirmektir. Bu da ruhi ve kalbi amellerdendir. Fiilî kesretlerde kaldığın müddetçe, hakiki nedeni tanımadıkça, Hakk'ı gören gözlere sahip olmadıkça, Allah'ı tabiatta müşahede etmedikçe; tabii ve gayr-i tabii kesretleri, kesret yönlerini, Hak ve fiillerinde fani kılmadıkça, Hakk'ın faaliyetinin vahdet sultanı kalbinde hükümran olmadıkça; hulus, ihlas, sefa ve tavsiyeden tümüyle uzak ve tevhitten mahrum kalırsın. Bütün fiilî riyakarlıklar ve çoğu kalbî riyalar, fiilî tevhidin noksanlığından kaynaklanmaktadır. Faydasız ve hiçbir etkisi olmayan çaresiz ve zayıf insanları gerçek alemde etki sahibi gören ve hak memleketinde tasarruf sahibi bilen kimseler, kendisini onların kalbini celbetmekten nasıl müstağni kılabilirler ve amellerini şeytanın şirkinden nasıl tasfiye ve halis kılabilirler? Sen kaynağı berrak kılmalısın ki ondan berrak sular aksın. Aksi taktirde bulanık kaynaktan berrak bir su beklentisi içinde olma. Sen eğer Allah'ın kullarının kalbini, Hakk'ın tasarrufu altında bilir, *"ey kalpleri evirip çeviren"* cümlesinin anlamını kalbinin damağına tattırabilir ve kalbinin kulağına ulaştırabilirsen, bizzat bütün bu zayıflık ve çaresizliklerle kalpleri avlamanın peşine düşmezsin. Eğer *"her şeyin melekutu onun elindedir, mülk onundur ve mülk onun elindedir"* gerçeğini kalbine anlatacak olursan, kalpleri celbetmekten müstağni olursun ve kendini bu zayıf yaratığın zayıf kalplerine muhtaç görmezsin. Senin için kalbi zenginlik ortaya çıkar. Sen kendinde ihtiyaç hissettiğin ve insanı da etkili bildiğin için, kalpleri celbetmeye muhtaç olmuş ve kendini kalplerde tasarruf eden kutsallık satıcısı sanmışsın. İşte bu yüzden de riyaya düşmüşsün. Eğer etkili olarak Hakk'ı görecek ve kendini de alemde tasarruf sahibi görmeyecek olsaydın, bu şirklere asla ihtiyaç duymazdın.

Ey benlik iddiasında bulunan müşrik ve ey insan şeklindeki iblis! Sen bu mirası, kendini tasarruf sahibi gören ve **"onları aldatacağım"**[1] feryadını yükselten lanetli şeytandan almışsın. O zavallı ve mutsuzluk

[1] Sad/82-83

içinde çırpınan şeytan; şirk ve bencillik içindedir. Alemi ve kendisini bir gölge değil de bağımsız bir varlık olarak gören, bir köle olarak değil de tasarruf sahibi olarak bilen kimseler iblisin şeytanlığından miras almışlardır. Ağır uykudan uyan ve kalbine ilahi kitabın ve nuranî sahifelerin ayet-i şerifelerini ilet. Bu azametli ayetler beni ve seni uyandırmak için nazil olmuştur. Biz bütün lezzetlerimizi tecvid ve Kur'an'ın zahirine münhasır kıldık. Kur'an'ın marifetlerinden gaflet ettik. Böylece de şeytan bizlere egemen oldu. Bizlere hükmetti ve şeytanın sultası altına girdik.

Konuyu burada hemen bitiriyor ve bu sözü başka bir yere bırakıyorum. İnşallah kıraatın adabı konusunda bu konuyu bir miktar daha açmaya çalışacağız ve Allah'ın izniyle ve başarısıyla Kur'an'dan istifade etme yolunu hem kendime ve hem de Allah'ın kullarına açıklamaya çalışacağım ve's selam

Beşinci Bölüm

Söz buraya geldiğine göre bu makama uygun bir şekilde ihlasın diğer bazı derecelerini de zikretmeye çalışacağım.

İhlasın derecelerinden biri de ameli; sevap ve ecrin istihkakını görmekten tasfiye etmektir. Bunun tam karşıtı ise ameli; sevap talep etmek ve sevap istihkakını görmekle karıştırmaktır. Bu da amelini büyük görmek meselesinden uzak değildir. Ve sülûk ehli kimse kendisini bundan temizlemelidir. Bu istihkakı görme durumu da; kendisi ve şanı yüce yaratıcı hakkındaki marifet noksanlığından kaynaklanmaktadır. Bu da şeytani ağaçtan dallanmaktadır ki sonuç olarak kendisini, amelini, benliğini ve enaniyetini görmeye dönmektedir. Zavallı insan, amellerini görme örtüsünde olduğu, ameli kendisinden kabul ettiği ve işte kendisini tasarruf sahibi bildiği müddetçe, bu hastalıktan asla kurtulamaz, bu tasfiye ve halis kılma makamına asla erişemez. Dolayısıyla sülûk eden kimse çaba göstermeli ve kalbi riyazetler, akli ve irfani sülûk ile kendi kalbine bütün amellerin; Hak Teala'nın, kulun eliyle icra ettiği, ilahi nimet ve bağışlardan olduğunu anlatmalıdır. Fiilî tevhit, sülûk eden

kimsenin kalbine yerleşince de, artık ameli kendisinden görmez ve dolayısıyla da sevap talep etmez, aksine sevabı bir ihsan ve nimetleri karşılıksız görür. İbtidai/istihkaksız kabul eder.

Tahir imamların sözlerinde ve özellikle de ilahi arifin irfan semasından ve Seyyid'üs Sacidin'in (İmam Zeyn'ül Abidinin) nuranî aklından; Allah'ın kullarını tabiat zindanından kurtarmak, ubudiyet edebini anlatmak ve rububiyet hizmetine soyunmak için nazil olmuş olan ilahi ve nurlu Sahife-i Seccadiye kitabında, bu ilahi latifeler oldukça fazla zikredilmiştir. Nitekim İmam Zeyn'ül Abidin (a.s) otuzikinci duasında şöyle buyurmuştur: *"Büyük nimetleri karşılıksız/istihkaksız olarak bağışladığın ve ihsanına şükretmeyi ilham ettiğin için, hamt sana mahsustur."*[1] Başka bir yerde ise şöyle buyurmuştur: *"Nimetlerin ibtiai/istihkaksız ve ihsanın bir bağıştır. Zira bütün ihsanların bir bağıştır ve bütün nimetlerin ibtiai/istihkaksızdır."*[2]

Misbahu'ş Şeria'da ise şöyle buyurulmuştur: *"İhlasın en düşük mertebesi; kulun bütün gücüyle çaba göstermesi, sonra da Allah katında ameli için bir değer biçmemesi ve bu ameli sebebiyle rabbine bir mükafat farz kılmamasıdır."*[3]

İhlasın bir diğer derecesi ise; amelini çok görmekten, ameliyle hoşnut olmaktan, amele itimat ve kalp bağlılığı içinde bulunmaktan temizlemektir. Bu da sülûk ehli için seyr-u sülûkun en önemli hususlarından biridir ve onu Allah'a doğru seyreden kafileden alıkoyar. İnsanı tabiatın karanlık hapsine mahkum eder. Bu da şeytanın pis ağacından türemekte ve **"beni ateşten yarattın onu ise topraktan yarattın"**[4] diyen şeytanın mirası olan bencilliktendir. Ve aynı zamanda bu, insanın kendi makamını ve azameti yüce olan mabudun makamını bilmemekten kaynaklanmaktadır.

---

[1] Sahife-i Seccadiye, 32. dua
[2] a.g.e, 12. dua
[3] Misbahu'ş Şeria el Bab-u Sadıs ve Seb'un, fi'l İhlas
[4] A'raf, 12 ve Sad/76

Eğer mümkün bir varlık olan bu zavallı, kendisinin; çaresizlik, acizlik ve zayıf makamını bilecek ve Hakk'ın kemal, büyüklük, azamet makamını tanıyacak olursa, asla amelini büyük görmez ve kendisinin bir iş yaptığını hesaba katmaz. Bu zavallı, dünya pazarında bir yıllık amele bile, sıhhat ve cüzlerinden güvende olmaları şartıyla, birkaç kuruştan fazla değer biçmedikleri halde, iki rekaattan dolayı sonsuz beklentiler içindedir. İşte bu hoşnutluk ve ameli çok görme gerçeği, bir çok ahlakı ve ameli fesatların kaynağıdır ve bunları zikretmek konuyu uzatacaktır. Hadisi şeriflerde de bu konuya işaret edilmiştir. Nitekim Kafi-i Şerif kendi senediyle Hz. Musa b. Cafer'in (a.s) bazı çocuklarına şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Ey oğulcağızım! Çaba ve gayret göster ve nefsini aziz ve celil olan Allah'a ibadet ve itaat hususunda kusur haddinden fazla görme. Şüphesiz Allah'a hakkıyla ibadet edilemez."*[1] Hakeza İmam (a.s) başka bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Kendisiyle aziz ve celil olan Allah'ı irade ettiğin her amel hususunda, kendi nefsini kusurlu gör. Şüphesiz bütün insanlar, aziz ve celil olan Allah'ın koruduğu kimseler dışında kendileriyle Allah arasında yaptığı amellerde kusur sahibidirler."* [2]

Hakeza İmam (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Hayrın çokluğunu çok görmeyiniz (Allah'a ibadet ve itaat her ne kadar çok da olsa azdır)."*[3]

Hakeza Sahife-i Kamile'de Allah'ın meleklerinin sıfatları hakkında şöyle buyurulmuştur: *"Onlar günah ehline ve cehennem ehline karşı alevlenen cehenneme baktıklarında şöyle derler: "Sen münezzehsin, biz sana hakkıyla ibadet edemedik"* [4]

Ey zayıf kimse! Allah'ın yaratıklarından en arifi olan, ameli herkesten daha nuranî ve azametli olan Resulullah (s.a.a) bile acizlik ve kusur ifadesinde bulunup *"Biz seni hakkıyla tanıyamadık ve hakkıyla sana*

---

[1] Uslu-i Kafi, c. 3, s. 116, Kitab'ul İman ve'l Kufr, bab-ul itiraf-i bi'l taksir, 1. hadis
[2] a.g.e, 4. hadis
[3] a.g.e, c. 3, s. 394; Kitab'ul İman ve'l kufr, bab-u istiğfar-i zenb, 2. hadis ve c. 4, s. 196, bab-u Muhasebet'il Amel, 17. hadis
[4] Sahife-i Seccadiye, 2. dua

ibadet edemedik"[1] derken ve masum İmamlar (a.s) da Allah'ın mukaddes huzurunda kusur ve acizlik izharında bulunurken, zayıf bir sivri sinekten ne çıkar."[2]

Evet onların mümkün varlığın acizliğini ve makamı yüce Vacib'ul Vücud'un azamet ve izzetini tanıma makamları, bu izhar ve itiraflarda bulunmayı gerektiriyordu. Oysa biz zavallılar cehaletten ve çeşitli örtülerden dolayı gurura kapılıyor, kendimiz ve amellerimizle üstünlük satmaya kalkıyoruz. Suphanallah! Müminlerin Emiri'nin (a.s) şu sözü ne kadar da doğrudur: *"İnsanın kendi nefsiyle övünmesi, aklının hasetçilerinden biridir."*[3] Şeytanın, zaruri bir işi bize örtülü kılması ve bizim de akıl terazisinde onu tartmaya kalkmamamız akılsızlıktan değil midir? Oysa biz; hiç şüphesiz bütün sıradan insanların, hatta Allah'ın meleklerinin ve ruhanilerinin amellerinin, Resulullah (s.a.a) ve Hidayet İmamları'nın (a.s) amelleriyle mukayese ölçüsünde hiçbir hissedilir değere sahip olmadığını ve asla sayılamayacağını bilmekteyiz. Oysa bu büyük insanlardan bir iş hususunda acizlik ve kusur itirafında bulunmaları, mütevatir olarak ve hatta ondan daha üstün bir şekilde bir ölçüde rivayet edilmiştir. Bu iki zaruri önermeden çıkan sonuç da, bizim amellerimizden hiç biriyle hoşnut olmamamız gerektiğidir. Eğer biz, bütün dünya ömrümüz boyunca ibadet ve itaat edecek olsak bile, utanç içinde olmalı, üzülmeli ve utanmalıyız. Ama buna rağmen şeytan kalbimizde yer etmiş, akıl ve hislerimizde egemen olmuştur. Bu zaruri önermelerden hiçbir sonuç almamış durumdayız ve de kalbimizin durumu bunun tam tersidir.

Resulullah'ın (s.a.a) da onayladığı gibi Hendek günü vurduğu bir darbesi, bütün cin ve insanların ibadetinden daha üstün olan[4] ve de Allah'ın yaratıklarının en çok ibadet edeni olan, Ali b. Hüseyin'in bile

---

[1] Mir'at'ul Ukul, c. 8, s. 146, Kitab'ul İman ve'l Kufr; Bab-uş Şükr

[2] "Kartalın tüy döktüğü yerde, zayıf sivri sinekten ne çıkar", Emsal ve Hikem-i Dehhuda, c. 2, s. 579, şairin adı zikredilmeksizin

[3] Nehc'ul Belağa, Feyz'ul İslam, s. 1172, 203. hikmet

[4] *"Hendek günü Ali'nin vurduğu bir darbe insanların ve cinlerin ibadetinden daha hayırlıdır."* Bihar'ul Envar, c. 39, s. 2, Tarih-u Emiri'l Müminin

benzeri olmaktan acizlik izharında bulunduğu[1] Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin bile, acizlik ve küçüklük izharı, kusur ve suç itirafında bulunuşu, bizlerden daha çok yücedir. Ali Murteza'nın ve Allah'tan başka bütün yaratıklarının, dergahının kölesi olduğu, sofrasındaki marifetler nimetinden istifade ettiği ve öğretilerinden ilim elde ettiği Allah Resulü bile, o şekilde işe koyulmakta, kemal dairesinin seyrinin tamamı ve tevhit ve marifetin son halkası olduktan sonra, tam on yıl Hira dağında ayakta durmakta, ibadet ve itaate koyulmakta, mübarek ayakları şişmektedir. Ve bunun üzerine Allah-u Teala şu ayeti nazil buyurmuştur: **"Ta-Ha biz sana Kur'an'ı meşakkate düşesin diye indirmedik."** [2]

Ey temiz hidayetçi! Biz Kur'an'ı sana, meşakkat ve sıkıntıya düşesin diye indirmedik, sen temiz ve hidayete erdiren bir kimsesin. Eğer insanlar sana itaat etmezse, bu onların kusurundan ve şekavetindendir, senin sülûkunun ve hidayetinin noksanlığından değil. Ama buna rağmen Peygamber (s.a.a) acizlik ve kusurunu ilan etmektedir.

Seyyid b. Tavus (k.s) Ali b. Hüseyin'den (a.s) bir hadis nakletmektedir ki biz de bu bölümü, her ne kadar uzun da olsa, bu hadisle bereketlendirelim. Zira bu hadis Ali b. Hüseyin'in (a.s) bazı haletlerini açıkladığı için, böylece ruhlar onun güzel kokusunu alır ve kalplerin damağı onunla tatlanmış olur.

Seyyid b. Tavus (r.a) Feth'ul Ebvab adlı kitabında ez'-Zehri'ye istinaden şöyle nakletmektedir: "Ali b. Hüseyin (a.s) ile Abdulmelik b. Mervan'ın yanına vardık. Abdulmelik, Ali b. Hüseyin'in perişanlığını ve alnındaki secde izini görünce şaşırarak şöyle dedi: "Ey Eba Muhammed! Senin için Allah nezdinde hayır taktir edildiği halde, ibadetlerde çabanın etkileri üzerinde aşikar olmuştur. Sen Resulullah'ın (s.a.a) bir parçasısın. Ona oranla daha yakın ve bağlarınız daha sağlamdır. Sen aile efradın ve zamanındaki halk arasında büyük bir üstünlüğe ve fazilete sahipsin. Sahip olduğun fazilet, ilim, din ve takva geçmişte ve

---

[1] *"İbadette kim Ali b. Ebi Talib gibi olabilir?*" Bihar'ul Envar, c. 46, s. 75, "Tarih-u Ali b. Hüseyin", 5. Bab, 65. hadis

[2] Ta-Ha/1 ve 2

şimdi, ailenden göçüp gidenler dışında hiç kimse için söz konusu değildir." Mervan b. Hakem böylece İmam'ı övdü sonunda Ali b. Hüseyin (a.s) şöyle buyurdu: *"(Bize oranla) söylediğin fazilet ve Allah'ın yardım nimetlerinin şükrünü eda etmek nasıl mümkündür? Resulullah (s.a.a) ayakları şişinceye kadar namaz kılıyor, oruç günlerinde ağzı susuzluktan kuruyordu, buna rağmen ona (Fetih suresi 2. ayete işareten) "Ey Resulullah! Senin geçmiş ve gelecek bütün günahların bağışlanmıştır" diye söylediklerinde şöyle buyurmuştur: "Şükreden bir kul olmayayım mı?" Bağışladığı ve bizi denediği şeyler sebebiyle Allah'a hamd olsun. Dünyada ve ahirette şükür, Allah'a aittir. Allah'a yemin olsun ki eğer bedenimin organları parçalansa, gözlerim çanağından çıkıp yuvarlansa bile, sayanların sayamayacağı ve bütün hamd edenlerin bile hakkını eda edemeyeceği Allah'ın bütün nimetlerinin onda birinin şükrünü bile yerine getiremem. Allah'a yemin olsun ki ben bunu yapamam, sadece Allah, gece gündüz, açık ve gizli, hiçbir şeyin beni O'nun zikrinden ve şükründen alıkoymadığını görmektedir. Eğer ailemin üzerimde hakkı olmasaydı ve diğerlerinin de gücüm oranında eda edeceğim bir takım hakları üzerimde olmasaydı, şüphesiz gözlerimi göğe diker, kalbimi Allah'a yöneltir ve Allah canımı alana kadar gözlerimi geri çevirmezdim. O hükmedenlerin en iyisidir."* Bunun üzerine İmam ağladı ve Abdulmelik de ağladı…" [1]

Dördüncü Kısım
Kıraatın Adabı ve Bazı Sırları Hususundadır

Bu bölümde; mübarek Hamd, Tevhid ve Kadir süresinin tefsiri vardır ve bu bölüm kitabın en değerli yeridir ve bunda birkaç meşale vardır:

Birinci Meşale

Kur'an-ı Şerif'in kıraatinin mutlak adabı hususundadır ve bunda birkaç bölüm vardır

[1] Bihar'ul Envar, c. 46, s. 57, Feth'ul Ebvab

Birinci Bölüm

Arif ve sıradan insanların ortak olduğu, kendisinden en güzel sonuçların çıktığı, kalbin nuraniyetine ve batın hayatına sebep olan, ilahi kitabın kıraatinin önemli adaplarından biri de "tazim" dir.

O da azamet, büyüklük, celalet ve kibriyayı anlamaya bağlıdır. Bu anlam gerçi hakikat açısından beyan imkanından ve beşer takatinden dışarıdır. Zira her şeyin azametini anlamak, hakikatini anlamakladır. İlahi Kur'an-ı Şerif'in yaratılış aşamaları, nüzulünden ve fiiliye haline geçişinden önceki hakikati de Hz. Vahidiyet'in huzurundaki zatî şeylerden ve ilmî hakikatlerdendir ve o da isimlerde zatî bir sesleniş olan nefsi kelamın hakikatidir. Bu gerçek; resmi ilimler, kalbi marifetler ve gaybî mükaşefe ile de hiç kimse için hasıl olmaz. Sadece Nebi'nin mübarek zatı (s.a.a) için **"Kabe kavseyn" (iki yay kadar yaklaştı)** üns mahfilinde, hatta **"ev edna" (hatta daha da yaklaştı)** makamının sır halvetinde, ilahi tam mükaşefe ile hasıl olur. Beşer ailesinin arzu eli bu makama erişmekten acizdir. Sadece Allah'ın halis velileri, manevi nurlar ve ilahi hakikatlerle, o mukaddes zatın ruhaniyetine ortak ve tam bir uyumla onda fani olmuşlardır ve mükaşefe ilimlerini ondan miras almışlardır. Kur'an hakikati, o mübarek zatın kalbine tecelli ettiği nuraniyet ve kemalle, bir aşamaya nazil olmadan ve bir hale bürünmeden, onların kalbine de yansımıştır. İşte o Kur'an tahrif edilmemiş ve değişmemiştir ve ilahi vahy kitabındandır. Bu Kur'an'a tahammül edebilen kimse de, mutlak Allah velisi Ali b. Ebi Talib'in (a.s) şerif vücududur. Diğerleri ise bu hakikati sadece gayb makamından şehadet yurduna indikten, mülki değişime dönüşten, lafız ve dünyevi harfler örtüsüne büründükten sonra elde edebilir. Bu da bütün ilahi kitaplarda ve Kur'an-ı Şerif'te vaki olan tahrifin anlamlarından biridir. Bütün ayet-i şerifeler tahrif ile, hatta bir çok tahrif ile isimler aleminden, şehadet ve mülk alemlerinin sonuna dek; kat ettiği aşamalar hasebiyle beşerin eline ulaşmıştır. Tahrif aşamalarının sayısı da tıpatıp Kur'an batınlarının aşamalarının sayısıncadır. Sadece tahrif, mutlak gaybten mutlak şehadete, alemlerin aşamaları hasebiyle nüzulüdür. Batınlar ise mutlak şehadet-

ten, mutlak gaybe dönüştür. O halde tahrifin mebdei ile batınların mebdei birbirinin tam aksinedir. Allah'a doğru seyreden kimse, batın mertebelerinden birine nail olunca, tahrif aşamalarından birinden kurtulur. Tümel aşamalar hasebiyle yedinci batın olan mutlak batına ulaşınca da, mutlak tahriften kurtulur. Dolayısıyla Kur'an-i Şerif bir kimse için tahrifin tüm çeşitleriyle tahrif olabilirken, bazısı için bazı aşamalarıyla ve bazısı için de hiç tahrif olmayabilir. Bir kimse için de bazı hallerinde tahrif, bazı hallerinde tahrif edilmemiş olabilir. Tahrif edilmiş haliyle de bazı tahrif çeşitleri söz konusu olabilir.

Bildiğin gibi Kur'an'ın azametini anlamak, beşer idrakinin dışındadır. Ama tüm beşerin elinde olan bu nüzul olmuş kitabın azametine icmalen bir işarette bulunmanın da bir çok faydası vardır. Ey aziz! Bil ki her kelam ve kitabın azameti, ya mütekellim ve katibinin azametiyledir, ya da konu ve hedeflerinin azametiyledir. Veya sonuç ve neticelerinin azametiyledir. Veya resul ve elçisinin azametiyledir, veya kendisine gönderilen ve onu yüklenen kimsenin azametiyledir, veya koruyucusunun azametiyledir, veya açıklayıcısının azametiyledir, veya irsal vakti ve niteliğinin azametiyledir. Bu şeylerden bazısı zatı ve cevheri gereği o azamette etki sahibidir, bazısı ise, ilineksel olarak ve vasıtayla azamette etkilidir. Bazısı ise azameti keşfedicidir. Zikredilen bütün bu şeyler bu nuranî sayfada en üstün ve kapsamlı şekilde mevcuttur, hatta ona has şeylerdendir. Diğer kitaplarda ise ya asla bu etkinlik söz konusu değildir veya bütün aşamalarıyla mevcut değildir.

Mütekellim, inşa edici ve sahibinin azametine gelince…Sahibi; mülk ve melekutta düşünülebilecek tüm azametler ve gayb ve şehadet alemine nazil olmuş bütün kudretler, o mukaddes zatın fiilinin azametinin bir tecellisi olduğu mutlak azimdir. Hak Teala hiç kimseye azametle tecelli etmez. Binlerce perdenin gerisinden tecelli eder. Nitekim bir hadiste şöyle yer almıştır: *"Allah'ın nur ve zulmetten yetmiş bin örtüsü vardır. Eğer bu örtüler kenara çekilecek olursa yüzünün nuru, masivayı (Allah'tan gayrisini) yakar."*[1] Marifet ehli nezdinde bu kitab-ı

[1] Bihar'ul-Envar, c. 55, s. 45'de, bu hadis Ehl-i Sünnet kanalıyla nakledilmiştir.

şerif bütün zatî, sıfatî ve fiilî işlerin mebdei ile ve bütün cemal ve celal tecellileriyle sudur etmiştir ve diğer semavi kitaplar bu mertebeye sahip değildir.

Muhteva, hedef ve konuları vasıtasıyla azametine gelince…Bunun çok küçük bir açıklaması bile, apayrı bir kitap yazmayı ve çalışmayı gerektirir ki kısa bir bölümü beyan edilebilsin.

Biz de kısaca ayrı bir bölüm halinde genel hususlarına işaret etmeye çalışacağız. O bölümde inşallah sonuç ve semereleri açısından azametine de işaret edeceğiz.

Vahy resulü ve ulaştırma vasıtasının azametine gelince… Bu elçi emin olan Cebrail ve en büyük ruhtur. Resul-i Ekrem (s.a.a) beşeriyet örtüsünden çıktıktan ve kalp yönünü ceberut hazretine yönelttikten sonra, bu en büyük ruha bağlanır. O diğeri de tahakkuk diyarının dört erkanından biri, hatta erkanının en büyüğü ve çeşitlerinin en eşrefidir. Zira, o nuranî şerif zat, ilim ve hikmetin müvekkel meleği, manevi rızıkların ve ruhani yiyeceklerin sahibidir. Allah'ın kitabından ve hadis-i şeriflerden de Cebrail'in ululanması ve diğer meleklerden önceliği anlaşılmaktadır. [1]

Kendisine gönderilenin ve vahyi yüklenenin azametine gelince… Hak Teala bütün zatî, sıfatî, esmaî ve efalî boyutlarıyla temiz, arınmış; Ahmedi, Ahadi, cem'i ve Muhammedi kalbe tecelli etmiştir. Peygamber nübüvvetin ve mutlak velayetin hatmi/son makamına sahiptir. Yaratıkların en yücesi, en büyük yaratık, varlığın özü, vücudun cevheri, tahakkuk diyarının usaresi, son halka, büyük berzahiyet ve yüce hilafet sahibidir.

Koruyucusunun azametine gelince… Koruyucusu da azameti yüce Hakk'ın mukaddes zatıdır. Nitekim mübarek ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur: "**Doğrusu Kitab'ı biz indirdik, onun koruyucusu elbette biziz."**[2]

---

[1] Şuara/193, Necm/5-9, Tekvir/19-24; Bihar'ul-Envar, c. 56, s. 258; Kitab'us-Sema ve'l-Alem, Ebvab'ul-Melaike, Bab-u Aher fi Vasf'il Melaiket'il-Mukarrebin, 23 ve 24. Hadis.

[2] Hicr suresi/9.

Açıklayıcı ve beyan edicisinin azametine gelince... Bunlar da Resulullah'tan Hüccet-i Asr'a (a.f) kadar vücudun anahtarları, kibriya ve vahy madenleri, marifet esasları cem' ve tafsil (genel ve detay) makamının sahipleri olan masumların mutahhar zatlarıdır.

Vahy vakti ise kadir gecesidir. Kadir gecesi gecelerin en büyüğü, **"bin aydan daha hayırlı"**, en nurlu zaman, hakikatte ise mutlak veli ve hatmi (son) Resul'ün (s.a.a) vüslat zamanıdır. Vahyin niteliği ve teşrifatı ise burada beyan edilmesi imkansız bir husustur. Ayrı bir bölümde incelenmesi gerekir ve uzayacağı için de burada açıklamaktan sarf-ı nazar ediyoruz.

İkinci Bölüm
İlahi Kitab-I Şerif'in Hedeflerine, Konularına ve Muhtevasına Kısaca Bir İşaret

Bil ki bu kitab-ı şerif (Kur'an) bizzat kendisinin de belirttiği gibi; hidayet, insanlık seyr-u sülûkun kılavuzu, nefislerin terbiye edicisi, kalbi hastalıkların şifası ve Allah'a doğru seyrin nurlandırıcısıdır.

Özetle, Allah Tebarek ve Teala kullarına olan rahmet genişliği esasınca, bu kitab-ı şerifi kendi yakınlık ve kutsal dergahından nazil buyurmuş, alemlerin tenasübü hasebiyle nazil kılmış, bu zulmanî aleme ve tabiat zindanına ulaştırmış, elfaz örtüsüne ve harfler şekline büründürmüştür. Bu kitab-ı şerif, bu dünyanın karanlık zindanında mahkum olanları ve arzular zincirlerine vurulmuşları kurtarmak, onları noksanlık, zayıflık ve hayvanlık mertebesinden; kemal, kuvvet ve insanlığın zirvesine ulaştırmak; şeytanın komşuluğundan, melekutilerle dostluğa, hatta yakınlık makamına vüslata ve ehlullahın en büyük hedefi olan likaullah mertebesine ulaştırmak için nazil olmuştur. Bu açıdan bu kitap Hakk'a ve saadete davet kitabıdır. Bu makama ulaşmanın niteliğini beyan etmektedir. Muhtevası ise kısaca bu ilahi seyr-u sülûkta katkısı bulunan veya Allah'a doğru sülûk eden kimseye yardımcı olan şeylerdir. Özetle en önemli hedeflerinden biri, marifetullaha davet ve zatî, esmaî, sıfatî ve efalî boyutlarda ilahi marifetleri beyan etmektir. Hepsinden

daha çok da zat, esma ve efal tevhidini amaçlamıştır ki, bazısı açıkça ve bazısı da ince bir işaretle zikredilmiştir.

Bilmek gerekir ki, bu kapsamlı ilahi kitapta, zatı tanımadan fiilleri tanımaya dek, tüm marifetler, her sınıfın kendi kabiliyeti ölçüsünce istifade edebileceği bir şekilde zikredilmiştir. Nitekim tevhid (ihlas) suresinin ayetlerini, özellikle de fiiller tevhidini, zahir alimleri, muhaddisler ve fakihler (r.a), tümüyle marifet ehlinin ve batın alimlerinin tefsirine muhalif ve aykırı bir şekilde tefsir ve beyan etmektedirler. Yazar her ikisini de kendi yerinde doğru kabul etmektedir. Zira Kur'an batınî dertlerin şifasıdır ve her hastayı belli bir şekilde tedavi etmektedir. Nitekim ayet-i kerime şöyle buyurmaktadır: **"O ilktir, sondur, zahirdir, batındır."** [1]

Hakeza: **"Allah göklerin ve yerin nurudur."**[2] Hakeza: **"Gökteki ilah da yerdeki ilah da O'dur."**[3] Hakeza: **"O sizinledir."**[4]

Hakeza: **"Nereye yönelirseniz Allah'ın yüzü oradadır."**[5] Ve benzeri ayetler, zat tevhidini beyan etmektedir. Haşr suresinin son ayetleri ve benzeri ayetler ise sıfat tevhidini beyan etmektedir.

"Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı."[6] Hakeza: **"Hamd alemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur."** ve hakeza: **"Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ı tesbih eder."**[7] ayetleri de efa'l tevhidini beyan etmektedir. Elbette bazısı dakik, bazısı da daha dakik bir irfana delalet etmekte ve zahir ve batın alimlerinin her tabakası için bir çeşit hastalıklara şifadır. Kafi'de yer alan bir hadis[8] esasınca da ahir zamanda derinleşmiş kimseler için nazil olan Hadid suresinin ilk ayet-

---

[1] Hadid/3
[2] Nur/35
[3] Zuhruf/84
[4] Hadid/4
[5] Bakara/115
[6] Enfal/17
[7] Cum'a/1 ve Teğabün/1
[8] Usul-i Kafi, c. 1, s. 123; Kitab'ut-Tevhid, Bab'un Nisbet, 3. hadis

leri ile Tevhid (ihlas) suresinin ayetleri gibi bazı ayetlerden, zahir alimleri yeterlice istifade etmektedir. Bu da bu kitab-ı şerifin mucizelerinden ve kapsamlılığındandır.

Kur'an'ın diğer bir hedefi de nefisleri temizlemeye ve batınları tabiat pisliklerinden arındırmaya davet, mutluluk elde etmek ve özetle Allah'ın doğru seyr-u sülûkun niteliğidir. Bu değerli konuda da iki önemli kola ayrılmaktadır. Birincisi içinde Hak'tan gayrisinden tümüyle yüz çevirmenin de yer aldığı tüm aşamalarıyla takva, diğeri de içinde Hakk'a yönelme ve mukaddes zata dönmenin de yer aldığı tüm aşamalara imandır. Bu husus, kitab-ı şerifin en önemli hedeflerinden biridir. Konularının çoğu da direkt veya endirekt bir şekilde bu hedefe irca etmektedir.

Bu ilahi sahifenin diğer bir konusu da peygamberler, veliler ve hikmet sahiplerinin kıssaları, Hakk'ın onları terbiye niteliği ile onların yaratıkları terbiye niteliğidir. Bu kıssalarda sayısız faydalar ve bir çok öğretiler vardır. Bu kıssalarda aklı hayran bırakacak bir ölçüde ilahi öğretiler ve rububi terbiye ve emirler mezkur ve gizlidir. Allah münezzehtir. Hamd ve minnet Allah'a mahsustur. Allah'ın kitabında defalarca zikredilen Adem'in (a.s) yaratılış kıssası, meleklere secde emri, isimlerin öğretilmesi ile Adem (a.s) ve iblis olaylarında, o kadar çok öğreti, terbiye marifet ve kaideler mevcuttur ki "**Doğrusu bunda, kalbi olana veya hazır bulunup kulak verene ders vardır**." [1] ayetinde belirtilen insanı hayretler içinde bırakmaktadır. Adem, Musa, İbrahim ve diğer peygamberlerin (a.s) kıssalarının defalarca zikredilmesi de, Kur'an'ın bir kıssa ve tarih kitabı olmayışı sebebiyledir. Zira Kur'an Allah'a doğru seyr-u sülûk, tevhit, marifetler, öğütler ve hikmetler kitabıdır. Bu işlerde ise istenilen, tekrar edilmesidir ki katı nefislere etki etsin ve kalpler ondan öğüt alsın. Başka bir ifadeyle terbiye, öğretim, uyarı ve müjdelemek isteyen kimse hedeflerini farklı ifade ve çeşitli beyanlarla, bazen bir kıssa içinde, bazen tarih ve nakil şeklinde, bazen açıkça, bazen ima, ör-

[1] Kaf/37

nek ve şifreli bir tarzda aşılamalıdır ki farklı nefislerin ve dağınık kalplerin her biri ondan hakkıyla istifade edebilsin. Bu Kitab-ı şerif tüm sınıfların ve beşer silsilesinin tamamının mutluluğu için olduğundan ve bu insan türü de kalb haletleri, adetleri, ahlak, zaman ve mekanlarda farklılık içinde olduğundan, hepsini bir şekilde davet etmek mümkün değildir. Bazı nefisler, öğretileri almak için, açık ifade ve konuyu sade bir şekilde açıklamakla yetinmez ve ondan etkilenmezler. Bunları beyin yapıları esasınca davet etmek ve konuyu anlatmak gerekir. Bazı nefisler de kıssa, hikaye ve tarih ile ilgilenmez ve sadece konu ve hedefin özüne ilgi duyarlar. Bunları birinci sınıf ile aynı teraziye koymak mümkün değildir. Bazı kalpler ise korkutma ve uyarı ile uyumludur. Bazı kalpler ise vaat ve müjdeleme ile ilgilenirler. İşte bu yüzden bu kitab çeşitli kısımlarla, türlü metotlarla ve çeşitli yollarla halkı davet etmiştir. Böyle bir kitap için, tekrar etmek, gerekli bir husustur. Tekrar edilmemiş ve metotsuz davet ve öğütler, belagat sınırından çıkar. Nefisler üzerinde de tekrar edilmeksizin istenilen etkiyi yaratamaz.

Buna rağmen bu Kitab-ı şerifte olaylar öylesine tatlı bir şekilde ifade edilmiştir ki, tekrarı da insanı usandırmamaktadır. Aksine konunun tekrar edildiği her defasında, diğerlerinde olmayan bir takım eklentiler ve özellikler mevcuttur. Her defasında irfani veya ahlaki önemli bir nükte gözönünde bulundurulmuş ve olayı bu nükte etrafında dönüp dolaştırmaktadır. Bu konunun beyanı, Kur'an'daki kıssaların tümünü incelemeyi gerektirir ki bu kitabın hacmini aşmaktadır. Bu sermayesiz, zayıf kul, Allah'ın verdiği bir başarıyla Kur'an'daki kıssalar, sembollerinin çözümü, tabir ve terbiye niteliği hakkında mümkün olduğu kadarıyla bir kitap yazmak düşüncesindedir. Gerçi bu iş de yazar gibileri için boş bir hayal ve ham bir arzudan başka bir şey değildir.

Özetle peygamberlerin (a.s) kıssasının zikri ve seyr-u suluklarının niteliği, Allah'ın kullarını terbiye ediş metotları, hikmetli sözleri, öğütleri ve güzel mücadeleleri; azameti yüce olan Hak Teala'nın kullarının yüzüne açtığı marifet ve hikmet kapılarının en büyüğü, saadet ve öğretiler kapılarının en yücesidir. Nitekim marifet erbabı ve sülûk ve riyazet ashabı bundan büyük ölçüde istifade etmiştir. Aynı şekilde diğerlerinin

de bundan yeterli bir nasibi ve sonsuz bir kısmeti vardır. Ayeti kerimede şöyle buyurmaktadır: "**Gece basınca bir yıldız gördü**." [1]

Örneğin marifet ehli Hz. İbrahim'in (a.s) seyr-u sülûkunun niteliğini idrak etmekte, Allah'a seyr-u sülûk yolunu öğrenmektedirler. Enfüsi seyrin ve manevi sülûkun hakikatini o meslekte "**gece basınca"** olarak adlandırılan tabiat karanlığının nihayetinden, bu meslekte **"Doğrusu ben yüzümü, gökleri ve yeri yaratana, doğruya yönelerek çevirdim"** ayeti ile kendisine işaret edilen benlik ve bencilliği atmak, benliği ve kendine tapmayı terketmek, kutsal makama ulaşmak ve dost mahfiline girmek derecesine kadar derketmektedirler. Diğerleri de ondan Halil'ur Rahman'ın afâki seyrini ve ümmetini terbiye ve talim etme niteliğini idrak etmektedirler. Bu diğer hikayeler ve kıssalar da bu esas üzeredirler. Örneğin Adem, İbrahim, Musa, Yusuf, ve İsa'nın kıssasıyla, Musa ve Hızır'ın mülakatı hususunda marifet, riyazet ve mücahede ehli ile diğerlerinin elde ettiği istifadeler, çok daha farklıdır. Hakeza Hakk'ın mukaddes zatının verdiği öğüt ve hikmetler de bu bölüme dahildir veya apayrı bir bölüm teşkil etmektedir. Nitekim uygun olduğu yerde Hak Teala kudret diliyle, kulları, mübarek Tevhit suresi, Haşr suresinin sonları ve Hadid suresinin başlarında olduğu gibi; ilahi marifetlere, tevhide ve tenzihe davet etmiştir. Veya ilahi kitab-ı şerifin diğer hususlarına çağırmıştır. Kalp ashabının ve geçmişi güzel olanların bu bölümden gördüğü sayısız faydalar vardır. Örneğin marifetler ashabı "**Evinden, Allah'a ve Peygamber'ine hicret ederek çıkan kimseye ölüm gelirse, onun ecrini vermek Allah'a düşer."** [2] ayetinden nafile ve farzların yakınlığını istifade etmektedirler. Oysa diğerleri bedenle çıkmayı ve Mekke'ye ve Medine'ye hicret etmeyi anlamaktadırlar. Ya da Hak Teala kulları nefsi tezkiye etmeye, batınî riyazetlere davet etmiştir. Tıpkı şu ve benzeri ayetler gibi: "**Kendini tezkiye eden kurtuluşa ermiştir.**" [3]

---

[1] En'am/76
[2] Nisa/100
[3] Şems/9

Veya Hak Teala malum olduğu üzere, kulları salih amele çağırmıştır. Veya bunlardan her birinin karşısında yer alan hususlardan sakındırmıştır. Bu ilahi sayfada zikredilen Lokmani hikmetler, diğer büyüklerin ve müminlerin söylediği anlamlı sözler de bu konuya dahildir. Tıpkı Ashabı Kehf'in olayında olduğu gibi.

Bu nuranî sayfanın diğer konularından biri de kafirlerin, inkarcıların, hak ve hakikate aykırı olanların, peygamberlere ve evliyalara düşman olanların halini beyan etmek, işlerinin sonucunu bildirmek, nasıl helak olduklarını göstermektir. Tıpkı Firavun, Karun, Nemrud, Şeddad, Ashab-ı Fil ve diğer kafir ve facirlerin olayları gibi. Bunların her birinde ehli için bir takım hikmetler, öğütler ve öğretiler vardır. Melun İblisin hikayeleri de bu bölüme dahildir. Hakeza değerli bilgilerin yer aldığı Resulullah'ın (s.a.a) gazveleri de bu konuya dahildir veya ayrı bir konu teşkil etmektedir. Bunlardan biri de Müslümanları gaflet uykusundan uyandırmak, Allah yolunda cihada teşvik etmek, hak kelimesini gerçekleştirmek ve batılı öldürmek için Resulullah'ın (s.a.a) ashabının mücahade niteliğidir.

Kur'an-ı Şerif'in diğer bir konusu da şeriatın zahiri kanunlarını ve ilahi sünnet ve adapları beyan etmektir. Bu nuranî kitapta bu hususların genel veya önemli ilkeleri beyan edilmiştir. Bu bölümün başlıcası, konuların kaide ve usullerine davettir. Tıpkı Namaz, Zekat, Hums, Hac, Oruc, Cihad, Nikah, Varis Kısas, Hudud, Ticaret ve benzeri konular gibi. Zahiren şeriat olan bu bölüm, dünya ve ahireti bayındır kılmak açısından bütün sınıflar için taktir edilmiştir, genel bir menfaate sahiptir ve insanların tüm sınıfları bundan kendi miktarlarınca istifade ederler. Bu yüzden Allah'ın kitabında bunlara bir çok yerde davet edilmiştir. Hadis ve rivayetlerde de bunların hususiyetleri geniş bir biçimde yer almıştır. Şeriat alimlerinin yazdığı bu bölümdeki kitaplar da diğer bölümlere oranla daha fazladır.

Kur'an-i Şerif'in diğer konularından biri de ahiretin durumu, ahireti isbat eden deliller, azap ve ceza ile mükafat ve sevabın niteliği, cennet, ateş, azap ve nimet vermenin detaylarıdır. Bu bölümde saadet ehlinin haletleri; marifet ehlinin, Allah'a yakınlaşan kimselerin, riyazet ehlinin, seyr-u sülûk edenlerin, ibadet ve menasik ehlinin dereceleri ve hakeza

kafirlerin, mutsuzluk ehlinin, inkarcıların, münafıkların, inatçıların, masiyet ehlinin ve fasıkların halet ve dereceleri zikredilmiştir. Ama genelin haline daha faydalı olan şeyler daha çok zikredilmiş ve de açık bir dille belirtilmiştir. Özel sınıf için faydalı olan şeyler ise, işaret ve sembollerle zikredilmiştir. Örneğin "**Allah'ın rızayeti daha büyüktür"**[1] ayeti ile likaullah ayetleri o grup için zikredilmiştir ve **"Hayır, onlar şüphesiz o gün rablerinden (onu görmekten) mahrum kalmışlardır"** [2] ayeti ise diğer sınıf için zikredilmiştir. Bu bölümde, yani ahiretin detayları ve Allah'a dönüş bölümünde sayısız öğretiler ve çok gizli sırlar zikredilmiştir. Bunların niteliği hakkında bilgi sahibi olmak, sadece burhani sülûk veya irfani nur ile elde edilebilir. Bu ilahi sahifede yer alan konulardan biri de Hak Teala'nın mukaddesatının, ya bizzat hak bir konuyu ve ilahi marifetleri isbat için ikame ettiği delil ve hüccetlerin niteliğidir. Tıpkı Hak, tevhit, tenzih ilim, kudret ve diğer kemal sıfatlarını isbat için ortaya konan deliller gibi. Bu bölümde bazen marifet ehlinin kamil bir şekilde istifade ettiği çok dakik deliller mevcuttur. Tıpkı şu ayet gibi: **"Allah, ondan başka ilah olmadığına tanıklık etti."**[3] Bazen de hikmet ve ilim sahibi kimselerin belli bir şekilde, zahir ve sıradan halkın ise ayrı bir şekilde istifade ettiği burhan ve deliller söz konusu edilmiştir. Tıpkı şu ayet-i kerime gibi: **"Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar bulunsaydı yer ve gök kesinlikle bozulup gitmişti."** [4]

Hakeza şu ayet-i kerime: **"Her tanrı kendi yarattığını sevk ve idare ederdi."** [5] Hakeza Hadid suresinin ilk ayetleri, mübarek Tevhid suresi ve diğer benzeri ayetler… Bu Kitab-ı Şerif'in farklı yerlerinde yer alan ahireti isbat, ruhların dönüşü, ahiret aleminin vücuda gelişi, Allah'ın meleklerinin ve büyük peygamberlerinin ispatı hususundaki delil ve burhanlar da bundandır. Bunlar Zat-ı Mukaddes'in bizzat ortaya

---

[1] Tevbe/72
[2] Mutaffifin/15
[3] Al-i İmran/18
[4] Enbiya/22
[5] Müminun/91

koyduğu hüccet ve delillerdir. Kur'an'da yer alan konulardan biri de Hak Teala'nın marifetleri isbat hususunda peygamberlerin ve alimlerin ortaya koyduğu burhanları nakletmesidir. Tıpkı Halilurrahman (a.s) ve diğerlerinin ortaya koyduğu deliller gibi.

İşte bunlar bu kitabın önemli konularıdır. Bunun yanı sıra sayılması için yeterli bir vaktin gerektiği çeşitli konular da mevcuttur.

Üçüncü Bölüm

Şimdi bu ilahi sahifenin konularını ve hedeflerini bildiğine göre, çok önemli bir konuyu göz önüne almalısın. Bu konuyu göz önünde bulundurduğun taktirde sana Kitab-ı Şeriften istifade yolu gözükür. Marifet ve hikmetler kapısı kalbine açılır. O da bu ilahi Kitab-ı Şerife eğitim ve öğretim gözüyle bakmandır ve onu bir eğitim ve öğretim kitabı olarak bilmendir. Kendini onu öğrenmek ve ondan istifade etmekle görevli bilmendir. Kur'an'ı öğrenmek, öğretmekten ve faydalanmaktan maksat ise; sadece edebiyat, nahiv ve sarf ilimlerini öğrenmen değildir. Veya fesahat, belagat ve bedi' ilmini anlaman değildir. Hakeza kıssa ve hikayelerine, tarihi veya önceki ümmetlerden haberdar olma gözüyle bakman değildir. Bunların hiç birisi Kur'an'ın hedefi değildir ve bu ilahi kitabın asıl maksadından çok uzaktır.

Bizim bu büyük kitaptan az istifade etmemizin sebebi de bu kitaba eğitim ve öğretim gözüyle bakmamamızdır. Biz genelde böyleyiz. Sadee Kur'an'ı sevap ve mükafat elde etmek için okuyoruz ve bu yüzden de tecvidi dışında da bir şeye itina göstermemekteyiz. Bizlere sevap verilmesi için Kur'an'ı doğru okumaya çalışmaktayız ve bu şeyle kanaat etmekteyiz. Bu yüzden de kırk yıl Kur'an'ı okuduğumuz halde, ondan asla kıraat sevabı dışında bir istifade edememekteyiz. Eğer bir eğitim ve öğretim gözüyle bakacak olursak, o zaman da bedii nükteleri beyan şekli ve icaz boyutuna bakmaktayız. Bazen de bundan bir miktar daha yukarı çıkarak; tarihi cihetlerine, ayetlerin nüzul vakitlerine, ayet ve surelerin Mekki veya Medeni oluşlarına, kıraat farklılıklarına Şii ve Sünni müfessirlerin ihtilaflarına ve Kur'an'ın asıl hedefinin dışında kalan ilineksel işlere yönelmekteyiz. Bu da bizzat Kur'an'dan örtülü kalmanın

ve ilahi zikirden gaflet etmenin sebebidir. Biz işte bu işlerle uğraşmaktayız. Büyük müfessirlerimiz ise güçlerinin önemli bir bölümünü bu boyutların birine veya daha fazlasına harcamış ve insanların yüzüne eğitim ve öğretim kapısını açmamışlardır.

Yazara göre şimdiye kadar Allah'ın kitabının bir tefsiri yazılmamıştır ve genel anlamda kitabın tefsiri o kitabın hedeflerini açıklamak demektir. Ve bu kitaba bakışta önemli olan, kitap sahibinin hedeflerini beyan etmektir. Bu Kitab-ı Şerif Allah-u Telanın da tanıklık ettiği üzere hidayet ve eğitim kitabıdır. İnsanlık yolunun yolunu kat etmenin nurudur. Dolayısıyla da müfessir bir insan Kur'an'ın kıssalarının her birinde, hatta ayetlerinin her birinde, gayp alemine hidayet olma boyutunu, saadet yoluna kılavuzluk niteliğini, insanlık ve marifet yolunu kat etme şeklini okuyucusuna öğretmelidir. Müfessir kimse bizlere tefsirlerde yer aldığı üzere *"nüzul "sebebi"*ni değil, *"nüzulün hedefini"* anlattığı taktirde müfessirdir. Bu Adem ve Havva kıssasında, Allah-u Teala'nın kendi kitabında defalarca zikrettiği, yaratılışın başlangıcından yeryüzüne ininceye kadar İblise ait olaylar, marifetler, öğütler ve sembollerle doludur. Bizleri büyük ölçüde nefsin ayıplarından, iblisi ahlaktan, nefsin kemallerinden ve insani öğretilerden haberdar kılmaktadır. Oysa biz bundan gaflet içindeyiz. Özetle Allah'ın kitabı; marifet, ahlak, saadet ve kemale davet kitabıdır. Dolayısıyla tefsir kitabı da, irfani ve ahlaki boyutları açıklayıcı ve saadete davetin diğer boyutlarını belirtici olmalıdır. Bu boyuttan gaflet eden, sarf-ı nazarda bulunan veya önem vermeyen bir müfessir, Kur'an'ın maksadından ve kitapların inişi ile Resullerin gönderilişi hedefinden gaflet etmiştir. Bu, asırlardır insanları Kur'an'dan istifade etmekten mahrum kılan ve insanlara hidayet yolunu kapayan bir hatadır. Biz kitabın nazil oluş hedefini, bizzat bizlere hedefini anlatan burhani ve akli boyutlardan sarf-ı nazarda bulunarak, bizzat Allah'ın kitabından almalıyız. Zira kitabın yazarı kendi maksadını daha iyi bilmektedir. Şimdi bu yazarın dediği esasınca Kur'an'ın esaslarına

bakacak olursak bizzat şöyle buyurduğunu görürüz: **O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur o müttakiler için yol göstericidir."**[1]

Bu ayet, bu kitabı hidayet kitabı olarak tanıtmaktadır. Hakeza küçük bir surede kaç defa şöyle buyurulduğunu görmekteyiz: **"Andolsun biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?"**[2]

Hakeza Kur'an'ın şöyle buyurduğunu görmekteyiz: **"İnsanlara kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana bu kitabı indirdik."**[3] Hakeza Kur'an'ın şöyle buyurduğunu görmekteyiz: **"Sana bu mübarek kitabı ayetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik."**[4] ve zikredilmesi uzayan bir çok ayet-i şerifeler mevcuttur…

Özetle bizim bu sözden maksadımız, tefsirler hususunda eleştiride bulunmak değildir. Zira müfessirlerden her birisi bir çok zahmetler çekmiş, sonsuz sıkıntılara katlanmış ve bir kitap yazmak için zorluklar görmüştür. Onlar Allah için çalışmış ve ecirleri de Allah'a aittir. Bizim bundan maksadımız, Allah'a yegane seyr-u sülûkta bulunma, nefisleri tezkiye etme ve ilahi sünnet ve adaplar kitabı olan bu Kitab-ı Şeriften istifade etme yolunu öğrenmektir. Bu Kitap; yaratıcı ve yaratık arasında en büyük vesile, en sağlam bir kulp ve rububiyet izzetine bağlanan kopmaz bir iptir. Bu kapı insanların yüzüne açılmalı, Farsça ve Arapça tefsir yazan müfessirler ve alimler bunları yazmalıdır. Amaçları ahlaki ve irfani öğretileri beyan etmek, mahluk ile yaratıcının ilişki niteliğini açıklamak, aldanış diyarından mutluluk ve ebediyet diyarına hicretin niteliğini bildirmek olmalıdır. Bunlar bu Kitab-ı Şerifede emanet olarak bırakılmış şeylerdir. Bu kitabın sahibi, maksadı belagat ve fesahat boyutları olan Sekkaki ve Şeyh değildir. Hakeza maksadı nahiv ve sarf boyutları olan Sibeveyh ve Halil de değildir. Hakeza alemin tarihini yazan Mes'udi ve İbn-i Hellakan da değildir. Bu kitap Hz. Musa'nın asası ve yed-i beyzası veya ölüleri dirilten İsa'nın soluğu değildir ki, sadece

---

[1] Bakara/2
[2] Kamer/17
[3] Nahl/44
[4] Sad/29

Nebi-i Ekrem'in doğruluğuna delalet ve icaz için gelmiş olsun. Bu ilahi sahife; ilahi marifet ve ilmin ebedi hayatıyla kalpleri ihya kitabıdır. Bu Allah'ın kitabıdır ve de yüce ve celil olan ilahi şeylere davet etmektedir. Müfessir, insanlara ilahi boyutları öğretmeli, insanlar da ilahi işleri öğrenmek için tam istifade bulunmak üzere onlara müracaat etmelidir. **"Biz Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o müminler için bir şifa ve rahmettir. Zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır."**[1] Allah'ın kitabını otuz kırk yıl okuduktan ve tefsir kitaplarına müracaat ettikten sonra asıl maksadından mahrum kalmamızdan daha büyük hüsran var mıdır?" **"Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik, eğer, bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz."** [2]

Dördüncü Bölüm

Şimdi Allah'ın kitabının azametin gerektirdiği, tüm boyutlarıyla malum olduğu ve konularından istifade yolu açıldığına göre Allah'ın kitabından istifade eden ve öğrenen kimseye istifadenin hasıl olması için, önemli adaplarından birini de kullanması gerekir ve o da istifadeye engel olan şeyleri ortadan kaldırmaktır ve biz de bunu istifade eden kimse ile Kur'an arasındaki örtüler olarak ifade etmekteyiz. Bu örtüler çoktur, biz bunlardan bazısına işaret edelim.

Büyük hicaplardan biri bencilik hicabıdır. Bu da öğrenen kimsenin kendisini bu örtü vasıtasıyla müstağni görmesi ve istifadeye muhtaç bilmemesidir. Bu şeytanın önemli şaheserlerinden biridir ve de sürekli insana hayali bir takım kemalleri süslemekte ve insanı sahip olduğu şeylerden hoşnut ve kâni kılmaktadır. Sahip olduğu şeylerin dışındaki her şeyi onun gözünden düşürmektedir. Örneğin tecvid ehlini o cüz'i ilimle kanaatkar kılmakta ve bu ilmi onların gözünde süslemekte, diğer ilimleri onların gözünden düşürmektedir. Kur'an'ı yüklenenleri onların nezdinde kendilerine tatbik etmekte ve onları bu ilahi ve nuranî kitabı

[1] İsra/82
[2] A'raf/23

anlamaktan ve istifade etmekten mahrum kılmaktadır. Edebiyat ashabını da o özden mahrum şekliyle hoşnut kılmakta ve onlara Kur'an'ın tüm boyutlarını, onların nezdinde olandan ibaret olduğunu göstermektedir. Tefsir ehlini de bilindiği şekliyle sadece kıraat şekilleri ve lügat erbabının muhtelif görüşleriyle meşgul kılmakta; nüzul zamanı, nüzul sebebi, Medeni ve Mekki oluşu, ayetlerin ve harflerin sayıları ve benzeri şeylerle oyalamaktadır. İlimler ehlini de sadece delalet sanatlarıyla, hüccet şekilleri ve benzeri şeylerle kani kılmaktadır. Hatta filozof, hekim ve ıstılahları bilen kimseyi de, ıstılahların, mefhumların ve benzeri şeylerin kalın örtüsüne mahpus kılmaktadır. Kur'an'dan istifade eden bir kimse bütün bu örtüleri yırtmalı, bu örtülerin ötesinde Kur'an'a bakmalı, bu örtülerin hiç birinde durmamalıdır. Aksi taktirde Allah'a doğru sülûk eden kafileden geri kalır, ilahi şirin davetlerden mahrum düşer. Bizzat Kur'an-ı Şerif'ten de, durmama ve belli bir sınır ile kani olmama emri istifade edilmektedir. Kur'an kıssalarında bu anlama bir çok işaretler yapılmıştır. Hz. Musa Kelim, büyük nübüvvet makamına rağmen o makamla kanaat etmemiş, yüce ilmî makamında durmamış, Hızır gibi kamil bir kimseyi görünce tevazu ve huzu içinde şöyle demiştir: **"Sana öğretileni bana hayra götüren bir bilgi olarak öğretmen için peşinden gelebilir miyim?"**[1]

Böylece istifade etmesi gereken ilimleri öğrenmek için onun hizmetinde bulundu. İbrahim (a.s) da iman makamı ve peygamberlerin özel ilmiyle kanaat etmedi ve şöyle arzetti: **"Ya rabbi bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster."**[2]

Böylece kalbi iman makamından, şuhudi itminan makamına ermek istedi. Bundan daha yücesi de Allah Tebarek ve Teala son Peygamber'e (s.a.a) –Allah'ın yaratıklarını mutlak şekilde tanıyan en iyi kimse olduğu halde- şu ayeti kerime ile emretmiştir: **"Ve de ki: "Ey Rabbim! İlmimi artır."** [3]

---

[1] Kehf/66
[2] Bakara/260
[3] Ta-Ha/114

Bu ilahi kitabın emirleri ve peygamberlerin kıssalarını nakletmesi, bizim bunlar vasıtasıyla uyanmamız ve gaflet uykusundan ayılmamız içindir.

Hicaplardan biri de bozuk görüşler, meslekler ve batıl mezhepler örtüsüdür. Bu bazen insanın bizzat kendi kötü kabiliyetinden kaynaklanmaktadır ve genellikle de tabi olmaktan ve taklitten hasıl olmaktadır. Bu, özellikle de Kur'an öğretilerinden mahrum kılan bir örtüdür. Örneğin eğer anne babadan veya minber ehlinden bazı cahillerin sözlerini salt işitmekten dolayı kalbimizde bozuk bir inanç vücuda gelince, bu inanç bizimle ilahi ayet-i şerifeler arasında bir engel olmaktadır. Eğer bunun aksine binlerce ayet ve rivayet olsa, ya zahirinden el çeker veya ona anlayış gözüyle bakmayız. İnançlar ve marifetler hususunda örnekler çoktur, ama ben onları saymaktan sarfı nazar ediyorum. Zira bu örtülerin, benim gibi birinin sözüyle ortadan kalkmayacağını biliyorum; ama örnek olarak, genel anlamda anlaşılması kolay olan bir örneğine işaret etmek istiyorum. Likaullah hakkında nazil olan bunca ayetleri, bu konuda varolan sayısız rivayetleri Masum İmamlar'ın (a.s) dualarında yer alan bunca açık beyanları, kinayeleri ve işaretleri, cahil kimselerin yaydığı marifetullah yolunun kapalı olduğu inancı sebebiyle ve marifet ve cemali müşahede kapısının yasaklanmış şekliyle zatta tefekkür babıyla mukayesesi sonucunda, tevil ve tevcih etmekte veya asla bu meydana girmemekte ve dolayısıyla da peygamberlerin ve evliyanın göz nuru olan marifetlerle aşina olmamaktadır. Ehlullah için peygamberlerin bisetinin nihayeti ve evliyanın isteklerinin zirvesi olan bir marifet babının kapatılması ve söz etmenin dahi salt küfür ve zındıklık olarak adlandırılarak halkın yüzüne örtülmesi, çok üzücü bir şeydir. Bunlar peygamberlerin ve evliyanın marifetlerini, halkın ve sıradan kadınların, Hakk'ın zat, isimler ve sıfatlar hakkındaki marifetleriyle eşit bilmektedirler. Hatta bazen onlardan daha üstün görmekte ve şöyle demektedirler: "Falan kimsenin güzel ve amiyane inançları vardır. Keşke bizim de onun gibi amiyane inançlarımız olsaydı." Bu konu doğrudur, zira bu sözü söyleyen çaresiz kimse, amiyane inançlarını bile kaybetmiş ve dolayısıyla da ehlullahın ve has insanların marifetlerini batıl saymıştır. Bu

arzu şu ilahi ayette belirtilen kafirlerin arzusuna benzemektedir: **"ve kafir şöyle der: Keşke ben toprak olsaydım."**[1]

Eğer biz şeytani gurur ve cehaletten kaynaklanan bu inancın rüsvalığını ortaya çıkarmak için detayları zikredecek olursak, bu, ayrı bir kitap yazmayı gerektirir. Ayrıca eğer bu şeytani kalın perdenin arkasında unutulmaya yüz tutulmuş marifetleri zikretmek istersek ve de Kur'an'dan mahrum kalmanın ve Kur'an'ı terk etmenin aşamalarından biri olduğunu belirtmek istersek –ki bunun üzüntüsü şayet hepsinden daha çoktur- bu ayrı bir çalışmayı gerektirir. Nitekim ayet-i şerifede şöyle buyurulmuştur: **"Ve Peygamber şöyle dedi: "Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'an'ı terk etmiştir"** [2]

Kur'an'ı terk etmenin bir çok ve sayısız aşamaları vardır ve şayet biz bunun başlıcalarına müptela durumdayız. Acaba biz bu Kur'an'ı temiz ve değerli bir ciltle ciltlediğimizde, kıraat veya istihare ettiğimizde, öpüp gözümüze koyduğumuzda onu terk etmiş olmamakta mıyız?

Acaba ömrümüzün çoğunu Kur'an'ın tecvit, lügat, beyan ve bedi' konularına harcayacak olursak bu Kitab-ı Şerifi terkedilmişlikten kurtarmış olur muyuz? Acaba farklı kıraatlerini ve örneklerini öğrendiğimiz taktirde, Kur'an'dan uzak düşme utancından kurtulmuş mu oluruz? Acaba Kur'an'ın mucize şekillerini, güzel sanatlarını öğrenecek olursak, Resulullah'ın şikayetinden kurtulmuş mu oluruz? Asla bu işlerden hiç birisi, Kur'an'ın ve Kur'an'ı indirenin (Allah'ın) hedeflediği bir amaç değildir. Kur'an ilahi bir kitaptır ve Kur'an'da ilahi şeyler bulunmaktadır. Kur'an yaratıcı ile yaratık arasında bağlantı ipidir. Kur'an'ın öğretileri vesilesiyle, Allah'ın kulları ile kendilerini terbiye eden kimse arasında manevi bir bağ ve ilişki kurulmalıdır ve Kur'an'dan ilahi ilimler ve ledunni marifetler hasıl olmalıdır. Resulullah (s.a.a) Kafi'de yer alan bir rivayet esasınca şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz ilim üç çeşittir: Muhkem ayet, adil (mutedil) bir farz ve sağlam bir sünnet."*[3] Kur'an-ı

---

[1] Nebe/40
[2] Furkan/30
[3] Usul-i Kafi, c. 1, s. 37, Kitab-u Fezli'l İlm Bab-us Sifeti'l İlm ve Fazlihi, 1. hadis

Şerif bu ilimlerin yüklenicisidir. Eğer biz Kur'an'dan bu ilimleri öğrenirsek, onu terketmiş olmayız. Eğer Kur'an'ın davetlerini kabul eder ve öğütler, marifetler ve hikmetler dolu peygamberler (a.s) kıssalarını öğrenecek olursak ve eğer biz Allah-u Teala'nın öğütlerini Kur'an'da zikredilmiş peygamberlerin ve hikmet sahibi kimselerin nasihatlerini dinleyecek olursak, Kur'an'ı terketmemiş oluruz. Aksi taktirde Kur'an'ın zahiri suretine gömülmek, yeryüzüne bağlanıp kalmaktır ve şeytanın vesveselerinden sayılmaktadır ki bundan Allah'a sığınmak gerekir. Bu nuranî sahifelerden istifade etmeye engel olan örtülerden biri de müfessirlerin yazdığı veya anladığı dışında hiç kimsenin Kur'an'ı şeriften istifade etme hakkına sahip olmadığı inancıdır. Onlar ayet-i şerifeler hususundaki tefekkürü, yasaklanmış olan kendi görüşü esasınca tefsir yapmakla karıştırmışlardır. Bu bozuk görüşleri ve batıl inançları sebebiyle Kur'an-i Şerifi bütün istifade metotlarından soyutlamış ve onu tümüyle terketmişlerdir. Oysa ahlakî, imanî, İslamî ve irfanî istifadeler hiçbir şekilde tefsirle ilgili değildir ki kendi görüşü esasınca tefsir sayılsın. Örneğin, eğer bir kimse Hz. Musa'nın Hızır ile olan görüşmesinin ve muaşeretinin niteliğinden; Hz. Musa'nın nezdinde olmayan bir ilmî elde etmek için sahip olduğu nübüvvet makamının azametine rağmen yaptığı yolculuğun zorluklarını ve ayeti kerimede de "**Sana öğretileni bana hayra götüren bir bilgi olarak öğretmen için peşinden gelebilir miyim?"**[1] diye belirtilen Hızır'a ihtiyacını arzetme niteliğini, Hızır'ın cevap şeklini ve Hz. Musa'nın özür dilemesini düşünür ve bunlardan ilim makamının büyüklüğünü ve içinde yaklaşık yirmi edebin bulunduğu öğrencinin öğretmenle olan seyr-u sülûk adabını anlayacak olursa, bunun kendi görüşü esasınca tefsirle ne ilişkisi vardır! Kur'an'dan yapılan istifadelerin bir çoğu bu türdendir. Marifetler hususunda da örneğin eğer birisi Allah-u Teala'nın bütün övgüleri Allah'a mahsus kılan ve bütün senaları Hak Teala'ya özgü kılan **"el-Hemdu lillahi rebbil alemin"** sözünden efalî tevhidi istifade eder ve ayet-i şerifeden alemde varolan bütün kemal, celal, izzet ve celalin; kör gözün

[1] Kehf/66

ve örtülü kalbin varlıklara isnat ettiği her azametin, Allah-u Teala'ya özgü olduğunu söyler ve hiçbir varlığın kendiliğinden bir şeye sahip olmadığını ifade eder, bütün övgülerin Hakk'a mahsus olduğunu ve buna hiç kimsenin ortak bulunmadığını dile getirirse, bunun kendi görüşünce tefsirle ne ilgisi vardır ki? Kendi görüşü esasınca tefsir olarak adlandırılıp adlandırılamayacağını tartışalım. Bu ve benzeri bir çok hususlar kesinlikle bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere asla tefsirle ilgili değildir. Ayrıca rey ile kendi görüşü esasınca tefsir hususu da, tartışma götürür. Zira, bunlar belki de burhani ölçülerle uyum içinde olan akli ilimler ve marifetler ayetleriyle, aklın müdahil olduğu ahlaki ayetler ile ilgili değildir. Zira, bu tefsirler akli sağlam bürhanlar veya akli açık itibarlar esasıncadır. Dolayısıyla da onların aksine bir zahir olduğu taktirde onu zahirinden çekip almak gerekir. Örneğin ayet-i şerifede **"Rabbin geldi"** [1] ve hakeza , **"Rahman arşı istila etti."** [2] buyurulmuşsa ve örfi anlayış burhana aykırı ise, bu zahiri reddetmek gerekir. Burhan esasına dayalı tefsir kendi görüşünce tefsir değildir ve asla da yasaklanmamıştır.

O halde ihtimalen zannedildiği üzere rey ile tefsir; akıl ve görüşlerin aciz kaldığı muhkem ayetlerle ilgilidir. Bunları, teslimiyet içinde vahiy hazinedarlarına ve meleklerin indiği yerlere boyun eğip almak gerekir. Nitekim Allah'ın dinini akıllarıyla ve mukayeselerle anlamak isteyen Ehl-i Sünnet fakihlerinin tam karşısında rivayet-i şeriflerin çoğu bu konuyu beyan etmektedir. Ayrıca bazı rivayet-i şerifelerde *"Akıl, Kur'an tefsirine en uzak şeydir*."[3] Ve hakeza, *"Allah'ın dini akıllarla elde edilemez"*[4] diye buyurulmuşsa, Allah'ın dininden maksadın, dinin teslimiyete dayalı hükümleri olduğuna tanıklık etmektedir. Aksi taktirde yaratıcının isbatı, tevhid, taktis, ahiretin ve nübüvvetin isbatı, hatta mutlak marifetlerin isbatı aklın talep ettiği bir hak ve akla özgü şeylerdir. Bazı makamı yüce muhaddislerin sözlerinde *"tevhidi isbat hususunda delile*

---

[1] Fecr/22

[2] Ta-Ha/5

[3] Bihar'ul Envar, c. 89, s. 95, Kitab'ul Kur'an, 8. Bab, 48. hadis, Tefsiri Ayyaşi, c. 1, s. 12'den naklen

[4] Bihar'ul Envar, c. 2, s. 303, Kitab'ul İlm, 41. hadis, İkmal'ud Din'den naklen

dayanmak naklidir" diye yer almışsa, bu işlerin gariplerinden ve Allah'a sığınılması gereken musibetlerdendir. Bu söz kınanmaya ve hakaret edilmeye muhtaç değildir. Şikayet Allah'a edilir.

Kur'an-ı şerifi anlamaya ve bu semavi kitabın öğüt ve öğretilerinden istifade etmeye engel olan perdelerden biri de, kalbin hakikatleri derketmesine engel olan alemlerin rabbinin mukaddes dergahına oranla isyan ve tuğyandan ortaya çıkan günahların bulanıklık örtüsüdür. Bilmek gerekir ki iyi veya kötü amellerin her birisi için melekut aleminde kendisiyle uyumlu bir suret olduğu gibi, nefis melekutunda da bir suret vardır. Bu suret vasıtasıyla nefsin melekut batınında ya nuraniyet ortaya çıkar, kalp temizlenir ve nurlanır ve bu durumda nefis cilalanmış bir ayna gibi marifet ve hakikatlerin zuhuruna ve gaybî tecellilerine layık hale gelir veya nefis melekutu zulmanî ve iğrenç bir hale gelir. Bu durumda da kalp paslanmış ve kirlenmiş bir ayna haline gelir ve ilahi marifetlerin ve gaybî hakikatlerin husulü bu aynaya yansımaz. Kalp, bu durumda yavaş yavaş şeytanın sultası altına girer. Ruh memleketinin egemenliği iblisin eline geçer, kulak, göz ve diğer kuvvetler de o aşağılık varlığın egemenliği altına girer. Kulak ilahi öğütlerden ve marifetlerden tümüyle mahrum kalır, göz, ilahi nurlu ayetleri göremez hale gelir. Hakk'ın eserlerini ve ayetlerini göremez konuma düşer. Kalp dinde araştırmaya koyulmaz ve böylece, ayetler ve beyyineler hakkında tefekkürden; Hakk'ı, isimleri ve sıfatları anmaktan mahrum düşer. Nitekim Hak Teala şöyle buyurmuştur: **"Kalpleri vardır bununla kavrayıp-anlamazlar, gözleri vardır bununla görmezler, kulakları vardır bununla işitmezler. Bunlar hayvanlar gibidir, hatta daha aşağılıktırlar. İşte bunlar gafil olanlardır."**[1] Böylece aleme bakışları, hayvanların bakışları haline gelir. İbret almaktan ve düşünceden uzak hale düşer. Onların kalbi, hayvanların kalbi gibi tefekkürden ve tezekkürden nasipsiz düşer. Ayetlere bakmak, öğütler dinlemek ve marifetler öğrenmek hususunda gaflet ve kibir haletleri gün geçtikçe artar, böylece de

[1] A'raf/179

hayvandan daha aşağılık ve sapık bir hale gelirler. Bizimle Kur'an öğütleri ve marifetleri arasında vaki olan kalın perdelerden biri de, dünya sevgisi örtüsüdür. Bu örtü sebebiyle kalp tüm gücünü dünyaya harcar ve kalp tümüyle dünyaya yönelir. Kalp bu sevgi vasıtasıyla Allah'ı zikretmekten gafil kalır, zikirden ve zikredilenden yüz çevirir. Dünyaya ve dünyanın durumlarına ilgisi arttıkça da bu kalp perdesi kalınlaşır, bazen de bu ilgi kalbe öyle bir galebe çalar ve makam ve üstünlük sevdası kalbi öyle bir egemenliği altına alır ki Allah'ın fıtrat nuru tümüyle söner ve saadet kapıları insanın yüzüne kapanır. Belki de "**Bunlar Kur'an'ı düşünmezler mi? Yoksa kalpleri kilitli midir?"** [1] ayetinde belirtilen kalp kilitleri; bu dünyevi ilgi, bağlılık ve kilitleridir. Kur'an'ın marifetlerinden istifade etmek ve ilahi öğütlerden nasiplenmek isteyen bir kimse kalbini bu pisliklerden temizlemeli ve Allah'tan gayrisiyle meşguliyeti ifade eden kalbi günahlar pisliğini kalbinden gidermelidir. Zira temiz olmayan bir kimse bu sırların mahremi olamaz. Nitekim Allah-u Teala da şöyle buyurmuştur: "**Şüphesiz bu, sadece arınmış olanların dokunabileceği, korunmuş bir kitabta mevcutken âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş olan değerli bir Kur'an'dır.**"[2] Bu kitabın zahirine, zahir alemde zahiri temizliğe sahip olmayan birinin dokunması şer'i ve teklifi açıdan yasak olduğu gibi, kalbi dünyevi bağlılıklar pisliğine bulaşan kimsenin Kur'an'ın öğrettiği öğüt, batın ve sırrından istifade etmesi de yasaktır. Nitekim Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "**Bu kitap (Kur'an), onda asla şüphe yoktur. O, muttakiler (takva sahipleri) için bir hidayettir.**"[3] Muttaki ve mümin olmayan bir kimse de genel bir iman ve takva hasebiyle Kur'an'ın hak inançları ve öğütlerinin zahiri nurlarından mahrumdur. Muttaki olmayan bir mümin ise hassın, hass'ul hassın ve ehess'ul havasın (özelin özelinin ve özellerin en özelinin) takvası olan, takvanın diğer mertebeleri hasebiyle, diğer mertebelerinden mahrumdur. Bunun etrafında detaylıca açıklamada bulunmak

---

[1] Muhammed/24
[2] Vakıa/77-79
[3] Bakara/2

ve maksada delalet eden diğer ayetleri de zikretmek sözü uzatacağından, biz tefekkür edildiği taktirde uyanış ehli olan kimseler için kifayet eden ilahi bir ayet-i şerifeyi zikrederek konuyu burada noktalamak istiyoruz. Allah Tebarek ve Teala şöyle buyurmuştur: "**Ey Kitab ehli! Kitap'tan gizleyip durduğunuzun çoğunu size açıkça anlatan ve (kusurunuzun) çoğunu da affeden peygamberimiz gelmiştir. Doğrusu size Allah'tan bir nur ve apaçık bir Kitab gelmiştir."**[1] Bu ayet-i şerifenin hususiyetleri oldukça fazladır. Bu ayetin nükteleri etrafında açıklamalarda bulunmak, şu anda imkanlar dışında kalan ayrı bir çalışmayı gerektirir.

Beşinci Bölüm

Kur'an'ın kıraatinin adaplarından biri de kalp huzurudur. Bu kitapta kalp huzurunu, ibadetlerin mutlak adabında zikrettiğimiz için yeniden açıklamanın gereği yoktur. Kur'an kıraatinin önemli adabından biri de tefekkürdür. Tefekkürden maksat ise ayet-i şerifelerden maksadı ve hedefi araştırmaktır. Çünkü Kur'an'ın maksadı bizzat bu nuranî sahifenin de belirttiği gibi esenlik yollarına hidayet etmek, zulmetin tüm mertebelerinden nur alemine çıkarmak ve doğru yola iletmektir. İnsan, ayet-i şerifeler üzerinde tefekkür sayesinde, mülk güçlerine ait olan en düşük mertebesinden, selim kalbin hakikati olan son aşamasına kadar tüm esenlik mertbelerini –Ehl-i Beyt'ten nakledilen yoruma göre ise Hakk'ı, Hak'tan gayrisinin olmayacağı bir şekilde mülakat etmeyi-[2] elde etmelidir. Mülkiye ve melekutiye güçlerinin esenliği, Kur'an okuyan kimsenin yitiği olmalıdır, bu semavi kitapta insanın yitirdiği şey mevcuttur ve insan tefekkür ederek onu elde etmelidir. İnsani güçler böylece şeytanın tasarrufundan salim olur, selamet yolunu elde eder ve uygulamaya geçirirse, hasıl olan her esenlik mertebesinde bir zulmetten kurtulur ve ister istemez ilahi parıldayan nur onda tecelli eder, böylece evveli tabiat aleminin zulmetleri olan zulmetlerin tümünden, tüm boyutlarıyla ve

[1] Maide/15
[2] Usul-i Kafi, c. 3, s. 26, Kitab'ul İman ve'l Kufr, Bab-u'l İhlas, 5. hadis

kesrete teveccühten ibaret olan zulmetin en sonundan bütün boyutlarıyla kurtulur, mutlak nur kalbinde tecelli eder, bu makamda rabbin yolu olan dosdoğru insanların yoluna hidayet olur: **"Şüphesiz Rabbim doğru yol üzeredir."**[1]

Kur'an-ı Şerif'te tefekküre davet ve tefekkürü övmek bir çok yerde mevcuttur. Nitekim Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "**Sana da, insanlara gönderileni açıklayasın diye Kur'an'ı indirdik. Belki düşünürler."**[2]

Bu ayet-i kerimede tefekkür hakkında büyük bir övgü vardır. Zira, semavi büyük kitabın ve nuranî büyük sahifenin nüzul hedefi, tefekkür ihtimali olarak taktir edilmiştir. Bu da tefekküre gösterilen şiddetli itinadandır. Bu yüzden tefekkür ihtimali bile, böylesine büyük bir yüceliğe sebep olmuştur. Başka bir ayette ise şöyle buyurulmaktadır: "**Sen onlara bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler."**[3] Bu türden veya buna yakın ayetler oldukça mevcuttur. Tefekkür hakkında bir çok rivayetler de nakledilmiştir. Nitekim son Peygamber'in (s.a.a) "**Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde akıl sahiplerine şüphesiz deliller vardır."**[4] ayeti nazil olduğunda şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Bunu okuduğu halde hakkında tefekkür etmeyen kimseye eyvahlar olsun."* [5]

Bu konuda başlıca mesele insanın övülmüş tefekkürün hangisi olduğunu anlamasıdır. Yoksa Kur'an ve hadiste tefekkürün övüldüğü hususunda hiçbir şüphe yoktur. Tefekkür hakkında en iyi tabir ise hacı Abdullah Ensari'nin (kuddise sırruhu) buyurduğu şu ifadedir: "Bil ki şüphesiz tefekkür maksat ve neticeye –ki nihayeti onun kemalidir- ulaşmak için basiretin –ki kalp gözüdür- arayış içinde olmasıdır. Açıkça bilindiği gibi maksat ise ilmî ve amelî kemal ile hasıl olan mutlak saadettir."

O halde insan ilahi kitabın ayet-i şerifelerinde, kıssa ve hikayelerinde, saadetten ibaret olan maksadı ve insanî sonucu elde etmelidir ve

---

[1] Hud/56
[2] Nahl/44
[3] A'raf/176
[4] Al-i İmran/190
[5] Nur'us-Sakalayn, c. 1, s. 350 (Az bir ifade farklılığıyla)

saadete, mutlak esenliğe, nur alemine ve doğru yola ulaşmaktan ibaret olduğu için de insan Kur'an-ı Şerif'ten esenlik yollarını, mutlak nurun madenini ve doğru yolu talep etmelidir. Nitekim önceki ayet-i şerifede de buna işaret edilmişti. Kur'an okuyan kimse hedefe ulaşınca da onu elde etmek hususunda basiret sahibi olur, kendisine Kur'an'dan istifade etme yolu açılır, Hakk'ın rahmet kapıları yüzüne açılır. Böylece kısa, ama aziz ömrünü ve kendi saadetini elde etme sermayesini, risaletin hedefi olmayan işlerde harcamaz, önemli bir işte gereksiz konuşmalardan sakınır.

Bir müddet kalp gözünü bu hedefe diker ve diğer işlerden sarf-ı nazar ederse, kalp gözü açılır, keskinleşir, Kur'an'da tefekkür, nefis için sıradan bir iş haline gelir, istifade yolları açılır, şimdiye kadar açık olmayan kapılar yüzüne açılır, ve Kur'an'dan asla elde etmediği konuları ve öğretileri elde eder. Böylece de Kur'an'ın bütün kalbi hastalıkların şifası olduğunu anlar. Bu durumda ise "**Kur'an'dan iman edenlere rahmet ve şifa olan şeyler indiriyoruz. O, zalimlerin ise sadece kaybını artırır**"[1] ayet-i şerifesinin anlamını ve Müminlerin Emiri'nin (a.s) *"Kur'an'ı öğreniniz, şüphesiz Kur'an kalplerin baharıdır. Kur'an'ın nurundan şifa arayınız. Şüphesiz Kur'an gönüllerin şifasıdır."*[2] sözünün anlamını idrak eder, Kur'an-ı Şerif'ten sadece cismani hastalıklarının şifasını talep etmez, asıl hedefini Kur'an'ın da hedefi olan ruhani hastalıkların şifası olarak karar kılar. Kur'an, cismani hastalıkların şifası olmak için nazil olmamıştır. Gerçi cismani hastalıkların şifası da Kur'an ile hasıl olur. Nitekim peygamberler (a.s) de her ne kadar şifa verseler de cismani şifa için gelmemişlerdir. Onlar nefislerin doktorları, kalp ve ruhların şifa vericisi idiler.

Altıncı Bölüm

İnsanı bir çok sonuçlara ve sayısız istifadelere eriştiren Kur'an kıraatinin önemli adabından biri de tatbiktir. Bu da insanın tefekkür ettiği

---

[1] İsra/82

[2] Nehc'ül-Belağa, Feyz'ul-İslam, s. 330, 109. hutbe; ifadede az bir fazlalıkla.

ayet-i şerifelerde, o ayetlerin anlamını kendi haline tatbik etmesidir. Böylece insan eksikliğini bu vasıtayla ortadan kaldırır, hastalıklarını onunla iyileştirir. Örneğin insan Hz. Adem (a.s) kıssasında, şeytanın bütün secdeler ve uzun ibadetlerine rağmen kutsal dergahtan kovuluşunun sebebinin ne olduğunu görürse, kendini ondan temizler. Zira ilahi yakınlık makamı temiz kimselerin yeridir. Şeytani ahlaklar ve sıfatlarla da o kutsal dergaha adım atmak mümkün değildir. Ayet-i şerifeden de istifade edildiği üzere İblisin secde etmemesinin sebebi, bencillik ve kendini beğenmişlikti. O, **"Beni ateşten yarattın, onu ise topraktan yarattın"**[1] davulunu çalıyordu. Bu bencilliği kendini büyük görmeye ve gösterişe ve o da emre isyan ve kendi başına buyruk olmasına neden olmuş, böylece de ilahi dergahtan kovulmuştu. Biz ömrümüzün başından beri şeytana lanet etmiş ve onun ilahi dergahtan kovulduğunu dile getirmiş olduğumuz halde, kendimiz o kötü sıfatlara sahip durumdayız. Kutsal dergahtan kovulma sebebinin herkimde olursa, onun ilahi dergahtan kovulmuş olduğunu düşünemedik bile. Şeytanın ayrı bir hususiyeti yoktur. Onu yakınlık dergahından kovan şey, bizim de o dergaha yakınlaşmamıza izin vermez. Dolayısıyla da şeytana ettiğimiz lanetlere, bizzat ortak olmaktan korkuyorum.

Hakeza bu değerli kıssa hakkında tefekkür edelim. Adem'in üstünlüğünü ve Allah'ın meleklerinden üstünlük nedeninin ne olduğunu görelim. Sonra da gücümüz oranında o sıfatlara sahip olmaya çalışalım. Baktığımızda bu sebebin, isimleri bildirme olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim şöyle buyurmuştur: **"Adem'e bütün isimleri öğretti."**[2]

İsimleri öğretmenin yüce mertebesi Esmaullah makamında tahakkuk etmektir. Nitekim rivayet-i şerifede yer alan, *"şüphesiz Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Herkim onları sayarsa cennete girer."*[3] İsimleri saymanın yüce mertebesi de insanın, esmai cennete nail kılan isimlerin hakikatiyle tahakkuk etmektir.

---

[1] A'raf/12
[2] Bakara/31
[3] Bihar'ul-Envar, c. 4, s. 186 ve 187

İnsan, kalbi riyazetlerle Allah'ın isimlerinin mazharı ve ilahi büyük bir ayeti haline gelebilir. Böylece, vücudu rabbani bir vücud olur. Vücud memleketinin tasarrufu, ilahi cemal ve celalin eline geçer. Nitekim şu hadiste de buna yakın bir anlam ifade edilmiştir: *"Şüphesiz müminin ruhunun Allah-u Teala'ya olan ittisali, güneş nurunun güneşe ve nura olan ittisalinden daha şiddetlidir."*[1] Sahih bir hadiste de şöyle yer almıştır: *"Kul nafilelerle bana yaklaşınca, onu severim, onu sevdiğim zaman da kendisiyle işittiği kulağı, kendisiyle gördüğü gözü, kendisiyle aldığı eli olurum."*[2]

Başka bir hadiste ise şöyle yer almıştır: *"Ali Allah'ın gözü ve Allah'ın elidir"*[3] vb. bir çok hadisler. Bir hadiste ise şöyle yer almıştır: *"Biz Allah'ın güzel isimleriyiz."*[4]

Bu hususta bir çok akli ve nakli şahitler de mevcuttur. Özetle Kur'an'ı Kerim'den çok nasiplenmek ve lezzet almak isteyen bir kimse, ayet-i şerifelerden her birini kendi haline uyarlamalıdır ki ondan kamil bir şekilde istifade edebilsin. Örneğin Enfal suresinde bir ayet-i şerifede şöyle buyurulmuştur: "**İman edenler ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer, ayetleri okunduğu zaman bu, onların imanlarını artırır ve Rablerine güvenirler."** [5]

Seyr-u sülûk eden bir kimse bu üç sıfatla uyum içinde olup olmadığına bakmalıdır. Acaba Allah'ın adı anılınca kalbi titremekte ve korkmakta mıdır? İlahi ayet-i şerifeler kendisine okunduğunda kalbinde iman nuru artmakta mıdır? Hak Teala'ya tevekkül ve itimat etmekte midir? Yoksa bu mertebelerin her birinden yoksun ve bu hususiyetlerin her birinden mahrum mudur? Eğer Hakk'tan korktuğunu ve kalbinin

---

[1] Usul-i Kafi, c. 3, s. 242, Kitab'ul-İman ve'l-Küfr, Bab-u İhvet'ul-Müminin ba'zuhum li ba'zin, 4. hadis.

[2] Usul-i Kafi, c. 4, s. 53, Kitab'ul-İman ve'l-Küfr, Bab-u Men Eze'l-Muslimin ve ihtekerehum, 7. hadis

[3] Müminlerin Emiri'nin bir hutbesinde ise şöyle yer almıştır: *"Ben Allah'ın gözü, doğru dili ve eliyim."* (Mean'il-Ahbar, s. 17, 14. hadis; et-Tevhid, s. 65, 22. bölüm, 2. hadis

[4] Usul-i Kafi, c. 1, s. 196, Kitab'ut-Tevhid, Bab'un-Nevadir, 4. hadis

[5] Enfal/2

Allah korkusuyla tepindiğini anlamak istiyorsa, amellerine bakmalıdır. Allah'tan korkan bir insan, yücelik dergahında mukaddes ilahi makama küstahlıkta bulunamaz. Hakk'ın huzurunda ilahi hürmeti asla çiğneyemez. Eğer ilahi ayetlerle imanı güçlenirse, iman nuru zahiri iklimine de sirayet eder. Kalp nuranî olduğu taktirde; dil, söz, göz, bakış, kulak ve dinlemenin nuranî olmaması mümkün değildir. Nuranî insan bütün mülki ve melekuti güçlerinin nur saçtığı kimsedir. Böyle bir kimse, bizzat saadete ve doğru yola ulaştığı halde, diğerlerine de nur saçar, onları da insanlık yoluna hidayet eder. Nitekim eğer bir kimse Allah-u Teala'ya tevekkül ve itimat ederse, başkalarının elinden ümidini keser, ihtiyaç ve fakirlik yükünü mutlak gani olan Allah'ın dergahına sunar, diğerlerini de kendisi gibi fakir ve yoksul görür, onları sorun halleden kimse olarak kabul etmez. O halde Allah'a doğru seyr-u sülûk eden kimsenin görevi, kendisini Kur'an-ı Şerif'e sunmasıdır. Nitekim bir hadisin doğru olup olmadığını ve muteber olup olmadığını anlamının ölçüsü, o hadisi Allah'ın kitabına sunmaktır. Eğer hadis, Allah'ın kitabına muhalif ise, batıl ve boş sözdür. O hadisi batıl ve boş bir söz olarak kabul etmelidir. Doğruluk, eğrilik, mutsuzluk ve saadetin ölçüsü de Allah'ın kitabının ölçüsüyle doğru ve uyum içinde olmaktır. Nitekim Resulullah'ın (s.a.a) ahlakı Kur'an idi. İnsan ahlakını Kur'an ile uyum içinde kılmalıdır ki, kamil velinin ahlakıyla da uyum içinde kılabilsin. Allah'ın kitabına muhalif olan ahlak, boş ve batıl olan ahlaktır. İnsan bütün öğretilerini, kalp hallerini, batın ve zahir amellerini, Allah'ın kitabına uyarlamalı ve Allah'ın kitabına sunmalıdır ki, Kur'an'ın hakikati tahakkuk etsin ve Kur'an onun batınî sureti haline gelsin.

"Sen apaçık bir kitapsın ki,
Harflerinle gizli aşikar olmaktadır."[1]

Bu makamda diğer bir takım adap da vardır ki onlardan bazısını bu kitabın başlangıcında, ibadetlerin mutlak adabı konusunda zikrettik. Onların bazısı ise bu adapta mevcuttur. Diğer bazısı ise uzadığı için onlardan sarf-ı nazar edilmiştir. Şüphesiz bilen Allah'tır.

---

[1] Bu beyitler müminlerin Emiri Ali'ye (a. s) mensuptur ve şöyle başlamaktadır: *"Sen kendinin küçük bir cisim olduğunu sanıyorsun. Oysa sende büyük alem gizlidir."*

Sonuç

Faydayı tamamlamak ve Ehl-i Beyt'in sözünden teberrük elde etmek için bazı rivayet-i şerifeleri tercüme etme hakkındadır.

Kafi-i Şerif'te Sa'd senediyle İmam Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Ey Sa'd Kur'an'ı öğreniniz. Zira Kur'an kıyamet günü en iyi suretlerde gelir."* İmam daha sonra şu anlama yakın söz buyurmuştur: *"Mümin, şehit ve peygamberlerden olan yaratıkların saflarından ve Allah'ın meleklerinin saflarından geçer, onların tümü de, "Bu bizden daha nuranidir" der. Sonra Peygamber onu tanıtır…"*[1] Hakeza İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Allah-u Teala ilkleri ve sonları bir araya getirmek isteyince, onlar aniden önden gelen birini görürler ki asla ondan daha iyi bir yüz görülmemiştir."*[2] Bu anlama yakın hadisler çoktur ve marifet ehlinin sözleri, bunun apaçık delilidir ve onların da dediği gibi bu alemdeki varlıkların ahirette de uhrevi yüzleri vardır.

Bu bölümdeki hadislerden amellerin uhrevi sureti de istifade edilmektedir. Kafi-i Şerif kitabı kendi senediyle İmam Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Ben, Allah'ın kitabı ve Ehl-i Beyt'im aziz ve Cebbar olan Allah'ın huzuruna varan ilk kimseleriz. Bizden sonra ümmetim gelir ve o zaman onlara Allah'ın kitabına ve Ehl-i Beyt'ime nasıl davrandıklarını sorarım."* [3]

Başka bir hadiste de yer aldığına göre, aziz ve celil olan Cebbar Allah Kur'an'a şöyle buyurur: *"İzzet, celal ve makamımın yüceliğine andolsun ki sana ikram eden kimseye mutlaka ikram edeceğim ve seni küçümseyen kimseyi küçümseyeceğim."*[4]

---

[1] Usul-i Kafi, c. 4, s. 394, Kitab-u Fezl'-il Kur'an, 1. konu, 1. hadis
[2] a.g.e.
[3] Usul-i Kafir, c. 4, s. 400, Kitab-u Fezl'il-Kur'an, 1. bölüm, 4. hadis
[4] a.g.e. 14. hadis

Bilmek gerekir ki eğer, Kur'an öğretileri ve hükümlerini ihya etmeyi, Kur'an ile amel etmek ve hakikatini gerçekleştirmek ile ihya etmediğimiz taktirde, o gün Resulullah'a cevap veremeyiz. Kur'an'ın davetlerini ve hedeflerini gözardı etmekten daha büyük bir ihanet düşünülebilir mi? Kur'an'a ve ismet Ehl-i Beyt'i olan Peygamber'in Ehl-i Beyt'ine ikram, sadece Kur'an'ın kabını ve Ehl-i Beyt'in mutahhar türbelerini öpmekle değildir. Bu, ihtiram ve ikramın çok zayıf bir mertebesidir. Eğer Kur'an'ın emirleri ve buyruklarıyla amel edersek makbuldur. Aksi taktirde bu bir alaya alma ve oyuncak haline gelir. Nitekim hadis-i şeriflerde de Kur'an okuyan kimseye, Kur'an ile amel etmemesi karşısında çok sert uyarılarda bulunulmuştur. Şeyh Seduk'un (r.a) İkab'ul-A'mal kitabında kendi senediyle Resulullah'ın (s.a.a) bir hadiste şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Herkim Kur'an'ı öğrenir ve onunla amel etmezse, dünya sevgisi ve ziynetini ona tercih ederse, onun şiddetli azabına mazhar olur, Allah'ın kitabını arkalarına atan Yahudi ve Hıristiyanlarla aynı konumda bulunur. Herkim de Kur'an okur, bununla riyada*[1] *bulunur ve dünyaya ulaşmayı irade ederse yüzünde etsiz bir kemiğin olduğu halde Allah'ı mülakat eder, Kur'an ateşe girmesi için arkasına vurur ve ateşe düşenlerle birlikte ateşe girer. Herkim de Kur'an okur, onunla amel etmezse, Allah onu kıyamet günü kör olarak haşreder. O kimse şöyle der:* **"Ey rabbim! Benim gözlerim olduğu halde neden beni kör olarak haşrettin." Allah şöyle buyurur: "Sana ayetlerimiz geldiği halde onu unuttun. Şimdi bugün de aynı şekilde unutuldun."**[2] *Böylece onun ateşe atılması emredilir. Herkim de Kur'an'ı Allah rızasına erişmek ve dini öğretileri öğrenmek için okursa kendisine bütün meleklere ve mürsel peygamberlere verilenlerin benzeri verilir.*

Herkim de Kur'an'ı öğrenir ve bununla beyinsizlerle tartışmak için riya ve gösterişi, alimlere karşı övünmeyi irade eder ve onunla dünyayı talep ederse, Allah kıyamet günü onun kemiklerini birbirinden ayırır ve

---

[1] Metinde geçen sum'a kelimesi riyanın bir çeşididir ve o da insanın diğerlerinin kalbini elde etmek için ibadetlerini onlara duyurmasıdır.

[2] Ta-ha/126

ateşte azabı ondan daha şiddetli bir kimse olmaz. Allah'ın gazabının şiddetinden dolayı her türlü azaba çarptırılır.

Herkim de Kur'an'ı öğrenir, ilimde tevazu gösterirse, onu Allah'ın kullarına öğretirse ve bu vesileyle Allah nezdinde olan sevabı dilerse, cennette onun sevabından daha büyük bir sevap olmaz ve cennette olan enfes ve yüce bir derecede, onun nasibi daha geniş ve makamı herkesten daha şerafetli olur." [1]

Hakeza Kur'an'ın anlamı hakkında tefekkür, Kur'an'dan öğüt almak ve etkilenmek hususunda da bir çok rivayetler yer almıştır. Nitekim Kafi-i Şerif, kendi senediyle İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"Şüphesiz hidayet nurunun yeri, karanlık gecelerin ışığı Kur'an'dadır. O halde, araştırmacı kimse, Kur'an'ı gözden geçirir, aydınlık için gözlerini açar. Zira tefekkür, gören kalbin hayatıdır. Nitekim nuru talep eden kimse de, karanlıklarda nurla yürür."*[2] İmam Sadık'ın (a.s) maksadı da şudur: İnsanın karanlıklarda uçuruma yuvarlanma tehlikesinden korunması için, zahiri nurla yürümesi gerektiği gibi, seyr-u sülûkun karanlık yollarında da helak edici uçurumlara düşmemek için irfan ve imanın ışıklı kandili ve hidayet nuru olan Kur'an ile de ahirete ve Allah'a doğru yürümelidir

Mean'il-Ahbar kitabında da Müminlerin Emiri'nin (a.s) bir hadiste şöyle buyurduğu yer almıştır: *"Gerçek fakih, Kur'an'ı isteksizlikten dolayı terk etmeyen ve başkasına teveccüh etmeyen kimsedir. Bil ki içinde tefekkür ve anlayışın olmadığı bir ilimde hayır yoktur, içinde düşüncenin olmadığı bir kıraatin hayrı yoktur ve içinde derinleşmenin olmadığı bir ibadetin hayrı yoktur."*[3]

Hisal ve Mean'il-Ahbar kitaplarında da Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmektedir: *"Kur'an'ı yüklenenler cennet ehlinin arifleridir."*[4] Açıkça bilindiği gibi bu yüklenmeden maksat Kur'an'ın

---

[1] İkab'ul-A'mal, s. 332, 337, 366

[2] Usul-i Kafi, c. 4, s. 400, Kitab-u Fezl'il Kur'an, 1. bölüm, 5. hadis

[3] Mean'il-Ahbar, s. 226, Bab-u Me'ne'l-Fekih, 1. hadis

[4] a.g.e. , s. 323, Bab-u Me'ne'l-Hulefa-i Ehle'l-Cennet, 1. hadis; el-Hisal, c. 1, s. 28, Bab'ul-Vahid, 100. hadis

ilimlerini ve marifetlerini yüklenmektir ve bunun ahiretteki sonucu da böyle bir insanın marifet ehli ve kalp ashabı arasında yer almasıdır. Nitekim Kur'an'ın öğütlerinden öğüt almadan, Kur'an'ın hikmetlerini ve marifetlerini yüklenmeden, hüküm ve sünnetleriyle amel etmeden, Kur'an'ın zahirini yüklenen kimsenin misali, Allah-u Teala'nın da buyurduğu gibidir: "**Kendilerine Tevrat öğretildiği halde, onun gereğini yapmayanların durumu, sırtına Kitab yüklenmiş merkebin durumu gibidir."** [1]

Kur'an-ı Şerif'in özellikleri ve adabı hususundaki hadis-i şerifler bu özet çalışmaya sığmayacak kadar çoktur. Muhammed'e ve Ehl-i Beytine selam olsun.

İkinci Meşale

Burada da namaz hususunda namaz adabının bir bölümü zikredilecektir ve bu konu da birkaç bölüm halindedir:

Birinci Bölüm

Bil ki, bu ruhani yolculukta ve ilahi miracda bir takım dereceler ve mertebeler vardır ki bu kitapla uyumlu olarak onlardan bazısına işaret etmekle yetineceğiz.

Birincisi kâri'nin (Kur'an okuyan kimsenin) sadece kıraat tecvidi ve ifade güzellikleri dışında bir şeyle ilgilenmemesi ve sadece teklifi eda etmek ve görevini yapmak için kelimeleri telaffuz etmek ve harflerin mahreçlerini doğru bir biçimde çıkarmak için çaba harcamasıdır. Böyle kimseler için teklifler bir külfet ve zahmettir. Bunların kalbi bezgin ve batınları Kur'an'dan sapmış bulunmaktadır. Bunlar için, Kur'an'ı terk eden kimsenin cezasından kurtulma dışında, ibadetten bir nasipleri yoktur, meğer ki gaybî hazinelerin bir ihsanı olsun ve böylece de bu virtleri sebebiyle ihsan ve nimete mazhar olsunlar. Bu grup kimselerin, bazen, dilleri Hakk'ı zikretmekle meşgul, kalpleri ise ondan tümüyle uzak ve beridir. Dünyevi kesrete ve mülki meşgalelere bağlıdır. Hakikatte bu grup, zahiren namazda, batınen ve hakikaten ise dünya ve dünyevi istek

---

[1] Cuma'/5

ve şehvetlerle meşguldür. Bazen de kalpleri namazın zahirini düzeltmeyi düşünmekle uğraşmaktadır. Bu durumda bunlar, kalp ve dilleriyle zahiri namaz içindedir ve bu suret onlardan makbul ve beğenilmiştir.

İkinci grup ise bu had ile kani olmayan, namazı, Hakk'ı tezekkür vesilesi bilen ve kıraati, Allah'a hamd ve senada bulunma olarak düşünen kimselerdir. Bu grubun da zikredilmesi uzun sürecek olan bir çok mertebeleri vardır. Belki şu hadis-i kudsi de bu gruba işaret etmektedir: *"Namazı kendimle kulum arasında bölüştürdüm; yarısı benim, yarısı ise kulumundur.*

Kul, "Bismillahirrahmanirrahim" deyince, Allah şöyle der: "Kulum beni zikretti." Kul, "Elhamdülillah" deyince de Allah şöyle der: "Kulum bana hamdetti ve senada bulundu" ve bu, "semiallahu limen hemide" sözünün anlamıdır. Kul, "errahmanirrahim" deyince Allah, "Kulum beni ululadı" der. Kul, "Maliki yevmiddin" deyince de şöyle der: "Kulum beni azametli bildi." (bir rivayette ise şöyle yer almıştır:) "Kul, işlerini bana havale etti." Kul, "İyyake ne'budu ve iyyake nestein" deyince de Allah şöyle der: "Bu benimle kulum arasındadır." Kul, "İhdinas sıratel mustakim" deyince Allah şöyle der: "Bu kulum içindir ve kulum ne isterse onundur"[1]

Namaz, bu hadis-i şerif esasınca Allah ile kul arasında bölüştürüldüğü için, kul; mevlanın Hakk'ı olduğu kadarıyla, Hakk'ın huzurunda kıyam etmeli ve bu hadiste yer aldığı üzere ubudiyet edebini yerine getirmelidir ki şanı yüce Allah da ona rububiyet lütuflarıyla davransın. Nitekim Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Ahdime vefa edin ki ben de ahdinize vefa edeyim."**[2] Allah-u Teala kıraatte ubudiyet adabını dört esasa ayırmıştır:

Birinci esası tezekkürdür ve bu tezekkür "bismillahirrahmanirrahim" cümlesinde hasıl olmalıdır. Böylece seyr-ü sülûkta bulunan kul, tahakkuk yurduna, müsemmada fani olan isim nazarıyla bakmalıdır ve

---

[1] Mehaccet'ul-Beyza, c. 1, s. 388; Bihar'ul-Envar, c. 92, s. 226; Sahih-i Müslim, c. 2, s. 92; az bir ifade farklılığıyla.

[2] Bakara/40

kalbini, mümkünatın tüm zerresinde Hakk'ı dilemeye ve Hakk'ı istemeye alıştırmalıdır. Fıtrat zatının mayasında kayıtlı olan isimleri öğrenmeyi, neşetin kapsamlılığı ve Allah'ın en büyük adının zuhuru gereğince –Nitekim Allah-u Teala'nın şu sözünde buna işaret edilmiştir: **"Adem'e tüm isimleri öğretti"[1]-** fiiliyet ve zuhur mertebesine çıkarmalıdır. Bu makam ise Hak ile halvet etmek ve ilahi işlerde çok tezekkür ve tefekkürde bulunmakla hasıl olur. Böylece kulun kalbi hakkani olur ve tüm vücudunda Hakk'tan başka bir ismin olmadığı bir yere ulaşır. Bu da uluhiyette fenanın bir mertebesidir. İnkarcı, katı ve tersine dönmüş kalpler, yaptığımız bu açıklama esasınca onu asla inkar edemezler; meğer ki inkarları, iblisî bir inkar olsun! Böyle kalplerin ise Allah korusun Hakk'ın isim ve zikirlerinden doğal bir nefretleri vardır. Eğer ilahi marifetlerden bir söz veya Allah'ın isimlerinden bir zikir söz konusu edilirse, sıkılır ve karın ve cinsel organlarının şehvetleri dışında hiçbir şeye göz açmazlar. Bu gruptaki kimseler peygamberler ve evliyalar için (a.s) de, cismani makamlardan ve hayvani isteklerin temin edildiği cismani cennetten başka bir şeye inanmazlar. Bunlar uhrevi makamların büyüklüğünü de dünyevi büyüklükler gibi geniş bağlar, akan nehirler, huriler, hizmetçiler ve sarayların çokluğuyla mukayese ederler. Eğer aşk, muhabbet ve ilahi cezbeden söz edilecek olursa, çirkin laflarla sahibine saldırır, adeta kendilerine kötü söz söylenmiş gibi, onu telafi etmeye çalışırlar. Bunlar; insanî yolun engeli, marifatullah yolunun dikeni ve insanı kandıran şeytandırlar. Grup grup Allah'ın kullarını Hakk'tan, isimlerden, sıfatlardan, zikrinden ve yadından alıkoyar ve hayvani hedeflere, karın ve cinsel organlarının şehvetlerine yöneltirler. Bunlar, şeytanın memurlarıdırlar. **"Onlar için senin doğru yolunun üzerinde oturacağım"[2]** ayeti gereğince, ilahi doğru yolun üzerine oturur, hiç kimsenin hakkıyla ünsiyet etmesine izin vermez ve hayvani şehvetlere bağlılık zulmetinden sayılan hurilere ve köşklere ilgiden kurtulmasına müsaade etmezler. Bunlar peygamberlerin ve Ehl-i Beyt'in (a.s) dualarından, onların da hurileri ve köşkleri istediklerine dair bir

---

[1] Bakara/31
[2] A'raf/16

takım deliller de ortaya koyabilirler. Bunlar, muhabbet ve inayetin alameti olan mahbubun bağışına ve yüceliğine bakışı ifade eden Allah'ın kerametini sevmek ile hayvani şehvetin mayasında bulunan huri, köşk ve benzeri şeylerin sevgisini birbirinden ayırt etmemek hatasına düşmüşlerdir. Oysa Allah'ın kerametini sevmek, Allah'ı sevmektir ki buna bağımlı olarak keramet ve inayete de sirayet etmektedir. *"Bütün aleme aşığım ki, bütün alem O'ndandır. Yemyeşil dünyayı O'ndan olduğu için severim ve bütün aleme O'ndan olduğum için aşığım.*" (Sa'di)

"Sevgilinin yurdunun sevgisi kalbimi sevindirmemiştir.
Lakin orada yaşayanın sevgisi kalbimi sevindirmiştir."[1]

Yoksa Ali b. Ebi Talib'in (a.s) huri ve köşklerle ne işi vardır? O hazretin nefsani istekler ve hayvani şehvetlerle ne münasebeti vardır? İbadeti hürlerin ibadeti olan bir kimsenin, mükafatı da tüccarların mükafatı olmayacaktır. Kalemin dizginleri yine koptu ve konudan uzak düştüm.

Özetle kendini, ilahi tedvin (yazılmış) ve tekvin (yaratılmış) kitabının ilahi isimlerini ve ayetlerini kıraat etmeye alıştıran kimsenin kalbi, yavaş yavaş zikir ve ayet suretine dönüşür, zatının batını Allah'ın ismini ve Allah'ın ayetini tahakkuk ettirir. Nitekim "zikir" kelimesi Resul-i Ekrem ve Ali b. Ebi Talib (a.s) olarak ve Esma-i Hüsna (Allah'ın güzel isimleri) ile ilahi ayetler de Hidayet İmamları diye tefsir ve tatbik edilmiştir. Onlar; Allah'ın ayetleri, güzel isimleri ve Allah'ın zikridirler. Zikir, makamı beyan edilmesi ve yazılması mümkün olmayan büyük ve yüce bir makamdır. Marifet ve ilahi cezbe ehli ile muhabbet ve aşk ashabı için şu ilahi ayet-i şerife yeterlidir: *"O halde beni zikredin ki ben de sizi zikredeyim."*[2]

Hakeza Allah-u Teala Musa'ya şöyle buyurmuştur: *"Ey Musa! Ben, beni zikredenin arkadaşıyım."*[3] Hakeza Kafi'de yer alan bir rivayette de Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Kim Allah'ı çok zikrederse, Allah da onu çok sever."*[4]

---

[1] Mecnun Amiri, Cami'uş-Şevahid, s. 220
[2] Bakara/152
[3] Usul-i Kafi, c. 4, s. 255, Kitab'ud-Dua, Bab-u ma Yecibu min Zikrillah, 4. hadis
[4] a.g.e. 3. hadis

Vesail de kendi senediyle İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"Aziz ve celil olan Allah şöyle buyurmuştur: "Ey Ademoğlu! Nefsinde beni zikret ki, ben de nefsimde seni zikredeyim. Ey Ademoğlu! Halvette beni zikret ki, ben de seni halvette zikredeyim. Ey Ademoğlu! Beni açıkta zikret ki ben de senin açığından daha hayırlı olan bir açıkta seni zikredeyim."* İmam Sadık (a.s) daha sonra şöyle buyurmuştur: *"Kul, bir topluluğun içinde Allah'ı zikrederse, Allah da onu meleklerden bir topluluğun içinde zikreder."*[1]

İkinci esas ise Allah'a hamdetmektir ve bu da namaz kılan kimsenin **"elhamdülillahi rabbil alemin**" sözünde hasıl olur.

Bil ki, namaz kılan kimse; zikir makamına erişir, kainatın tüm zerrelerini, düşük ve küçük varlıkları ilahi isimler olarak görür, bağımsızlık boyutunu kalbinden dışarı çıkarır, gayb ve şuhud alemindeki varlıklara gölge gözüyle bakacak olursa, onun için hamdetme makamı hasıl olur ve kalbi bütün övgülerin Zat-i Ehedi'ye mahsus olduğunu ve diğer varlıkların bunda bir payının olmadığını itiraf eder. Zira bu varlıkların kendiliğinden bir kemali yoktur ki, onlar için bir hamd ve övgü vaki olsun. İnşallah, bu mübarek surenin tefsirinde bu ilahi latifenin detaylı bir açıklaması gelecektir.

Kıraatte ubudiyetin üçüncü esası ise ta'zimdir. (Allah'ı ululamaktır) ve bu da **"er-Rahman'ir-Rahim**" diye söylemekle hasıl olur. Allah'a doğru seyr-u sülûk eden kul hamdetme esasında, övgüleri Hak Teala'ya mahsus kıldığı ve vücud kesretlerinden kemal ve övgüyü kaldırdığı zaman vahdet ufkuna yaklaşır, kesreti görme gözü yavaş yavaş körelir, vücudun genişliği olan rahmaniyet sureti ile vücud kemalinin genişliği olan rahimiyet sureti, kalbinde tecelli eder, Hakk'ı kesretin içinde yok olduğu muhit ve cami' isimleriyle nitelendirir.

Böylece kemalî cilve vasıtasıyla, cemalden hasıl olan bir heybet kalbte hasıl olur ve sonra da Hakk'ın azameti kalbine yerleşir.

Bu hal yer edince de kul dördüncü esasa intikal eder ve o da temcidin (Allah'ı ululamanın) hakikati olan takdisdir. Başka bir ifadeyle işlerini Allah'a tefviz (havale) etmektir. Bu ise Hakk'ın malikiyet ve kahiriyet

---

[1] Vesail'uş-Şia, c. 4, s. 1185; Kitab'us-Salat, Ebvab'uz-Zikr, 7. bölüm, 4. hadis

makamını görmek, kalp kâbesindeki putları kırıp, kesret tozlarını dökmek, kâlp evinin malikinin zuhuru ve şeytani engel olmaksızın kalbi hakimiyeti altına almaktır. Bu halde kul halvet makamına ulaşır, böylece kul ile Allah arasında hiçbir örtü kalmaz. **"İyyake ne'budu ve iyyake nestein"** ifadesi, o özel halvette ve ünsiyet topluluğunda vaki olur. İşte bu yüzden Allah şöyle buyurmuştur: *"Bu benimle kulum arasındadır."* Ezeli inayete mazhar olup, onu kendisine getirdiğinde de bu makamda istikamet göstermeyi ve *"ihdinassıratel-müstakim"* sözüyle Allah'ın kalbe yerleşmesini diler. İşte bu yüzden **"ihdina"** kelimesi *"elzimna, edimna ve sebbetna"* diye tefsir edilmiştir. Bu da hicaptan dışarı çıkan ve ezeli hedefe ulaşan kimseler içindir. Hicap ve örtü ehli olan bizim gibi kimseler ise hidayeti kendi anlamıyla Allah-u Teala'dan dilemelidir. Belki de inşallah-u Teala bunun devamı mübarek Hamd suresinin tefsirinde gelecektir.

Tamamlama

Kudsi Hadis-i Şerif'ten[1] anlaşıldığı üzere namazın tümü Hak Teala ile kul arasında bölüştürülmüştür ve sadece **"hamd"** örnek olarak zikredilmiştir. O halde örneğin namazın hallerinin değişiminde söylenen namaza giriş ve diğer tekbirler, rububiyetin zahiri ve Zat-ı Mukaddes'in payıdır. Eğer Allah'a doğru seyr-u sülûk eden kul, bu ubudiyet görevini yerine getirir ve rububiyetin hakkını yüce oranda eda ederse, Hak Teala da mükaşefe kapısının açılmasından ibaret olan kulun hakkını, kendi özel ezeli lütuflarıyla eda eder. Nitekim Misbah'uş-Şeria'da yer alan bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: *"Tekbir getirildiğinde Hakk'ın kibriyası nezdinde bütün varlıkları küçük gör."* Sonunda ise şöyle buyurulmuştur: *"Namaz vaktinde kalbine bir bak; eğer namazın tatlığını tadarsan, namazın sevinç ile mutluluğu hasıl olursa ve kalbin Hakk'ın münacaatıyla sevinçli ve hitaplarıyla lezzetlenmiş olursa, bil ki Allah*

[1] el-Meheccet'ül-Beyza, c. 1, s. 388; Bihar'ul-Envar, c. 92, s. 226 ve Sahih-i Müslim, c. 2, s. 92; az bir ifade farklılığıyla

da seni tekbirinde tasdik etmiştir. Aksi taktirde münacaat lezzetini yokluğunu ve ibadet tatlığından mahrum kalmayı, Allah'ın seni tekzib ettiğine ve dergahından kovduğuna bir delil say."[1]

Bu esas üzere namazın hallerinin ve fiillerinin her birinde, Hak Teala için kulun yerine getirmesi gereken ve o makamda ubudiyet adabından olan bir takım hakları vardır. Kul için; Hak Teala'ya, ubudiyet edebine riayet ettiği taktirde, Allah'ın da kendisine gizli lütfü ve yüce rahmetiyle inayette bulunacağı bir nasibi vardır. Ama eğer kul kendini ilahi mikatlarda, özel inayetlerden mahrum görürse, bilsin ki ubudiyet adabına riayet etmemiştir. Orta makam sahibi kimseler için de bunun alameti, ibadetin tatlılığını ve münacatın lezzetini kalben tatmaması ve Hakk'a bağlılık mutluluğundan mahrum olmasıdır. Lezzet ve tatlılıktan uzak olan bir ibadetin ise ruhu yoktur ve kalp ondan istifade edemez.

O halde ey aziz! Kalbini ubudiyet adabıyla ünsiyet ettir, ruh damağına, Allah'ın zikrinin tatlılığını tattır. Bu ilahi latife ilk önce Allah'ı çok anmak ve hak ile ünsiyet kurmakla hasıl olur. Ama zikirde kalp ölmüş olmamalı ve gaflet kalbe galebe çalmamalıdır. Allah'ı anmakla kalbini menus kıldığın zaman da, yavaş yavaş ilahi inayete mazhar olursun ve kalbin melekut kapılarını fetheder. Bunun da alameti aldatış diyarından uzak durmak, ebediyet yurduna yönelmek ve ölüm gelmeden ölüme hazırlıklı olmaktır. Ey Allah'ım! Münacat lezzetinden ve hitaplarının tatlığından bize de bir nasip inayet buyur. Bizleri seni zikreden ve kutsal izzetine bağlanan kimselerden kıl! Ölü kalplerimize inayet bağışla. Diğerlerinden kopup sana teveccüh etmemizi sağla. Şüphesiz ki sen ihsan ve nimet sahibisin.

İkinci Bölüm
Allah'a Sığınmanın Bazı Adabı Hususunda

Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "**Kur'an okuyacağın zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın. Doğrusu şeytanın, iman edenler ve yalnız Rablerine güvenenler üzerinde bir nüfuzu yoktur. O'nun**

[1] Misbah'uş-Şeriat, el-Bab'us-Salis Aşr, fi'l İhtimam'is-Salat; el-Mehecce'ul-Beyza, Mektebet'us-Sadık'ın baskısı, c. 1, s. 385; Müstedrek'ül-Vesail, Kitab'us-Salat, Ebvab-u Ef'al'is-Salat, 2. bölüm, 9. hadis

nüfuzu sadece, O'nu dost edinenler ve Allah'a ortak koşanlar üzerindedir."[1] Kıraatin, özellikle de Allah'a doğru ruhani bir yolculuk, hakiki bir mirac ve Ehlullah'a ulaşma merdiveni olan namazda kıraatin önemli adaplarından biri de, marifet yolunun dikeni ve Allah'a seyr-u sülûkun engeli olan taşlanmış şeytandan Allah'a sığınmaktır. Nitekim Allah-u Teala mübarek A'raf suresinde bizzat şeytanın dilinden şöyle buyurmaktadır: **"Beni azdırdığın için, andolsun ki, senin doğru yolunun üzerinde onlara karşı duracağım."[2]** Şeytan Adem'in evlatlarının yüzüne doğru yolu kapatacağına ve onları doğru yoldan mahrum bırakacağına dair yemin içmiştir. Dolayısıyla da insanlığın doğru yolu ve Allah'a ulaşma miracı olan namazda, bu eşkıyadan Allah'a sığınmaksızın kurtulmak mümkün değildir. Bu Allah'a sığınma da sadece dil lakırdısı, ruhsuz suret ve ahiretsiz dünyayla tahakkuk etmez. Nitekim görüldüğü gibi bazı kimseler, kırk elli yıl bu kelimeyi telaffuz ettikleri halde, bu, yol kesici şeytanın şerrinden kurtulamamış, ahlak ve amellerde, hatta kalbi inançlarında şeytana uymuş ve onu taklit etmişlerdir. Eğer Allah'a hakkıyla bu aşağılığın şerrinden sığınmış olsaydık, mutlak feyyaz, geniş rahmet, kamil kudret, ihata edici ilim ve geniş kerem sahibi olan mukaddes Hak Teala da bize sığınak verirdi ve böylece iman, ahlak ve amellerimiz düzelirdi. O halde bilmek gerekir ki bu melekuti ve ilahi seyr-u sülûktan geri kaldığımız müddetçe, şeytanın kandırması ve şeytanın sultası altına girmek vasıtasıyla bu bizim kendi kusurumuzdan ve eksikliğimizdendir. Zira biz böylelikle manevi adaba ve kalbi şartlara riayet etmedik. Nitekim ruhi sonuçlarını, zahiri ve batınî etkilerini elde edemediğimiz bütün zikir, vird ve ibadetlerde de bu ince nükte mevcuttur. Kur'an'daki ayet-i şerifelerden ve Masumlar'dan (a.s) nakledilen hadis-i şeriflerden de bir çok adap istifade edilmektedir. Onların tümünü saymak, daha fazla bir araştırmayı ve sözü uzatmayı gerektirir. Biz onlardan bazısını zikretmekle yetineceğiz.

---

[1] Nahl/98-100
[2] A'raf /16

Allah'a sığınmanın önemli adaplarından biri de hulustur (ihlastır). Nitekim Allah-u Teala şeytanın şöyle dediğini naklediyor: "**İblis: "Senin kudretine And olsun ki, onlardan, sana içten bağlı olan kulların bir yana, hepsini azdıracağım" dedi."**[1] Bu ihlas; ayet-i şerifede de açıkça yer aldığı üzere, ameli ihlastan daha yüce bir ihlastır. Ameli ihlastan -kalbi veya organlarla yapılan ameli ihlastan- daha yücedir. Zira bu ihlas mef'ul kipindedir. Eğer ameli ihlas söz konusu olsaydı, fail kipinde ifade edilirdi.

O halde bu ihlastan maksat, ameli ihlasın da kendisinden kaynaklandığı, insani hüviyetin bütün gaybî ve zahiri işlerden halis olmasıdır. Gerçi seyr-u suluk'un evvelinde bu ilahi latife ve hakikat, amelî riyazetlerin ve bunun aslı olan özellikle kalbî riyazetlerin şiddeti olmadıkça herkes için hasıl olmaz. Nitekim şu hadiste de buna işaret edilmiştir: *"Her kim kırk gün Allah için halis olarak sabahlarsa, hikmet çeşmeleri kalbinden diline dökülür."*[2] Yani herkim kırk sabah –Adem'in tıynetinin yoğrulduğu kırk sabah miktarınca sabahlarsa… Bu ikisi arasındaki ilişki de marifet ehli ve kalp ashabı arasında belli bir şeydir- kendisini Allah için halis kılar, kalbi ve zahiri amellerini hak için halis ederse, kalbi ilahileşir ve ilahi kalpten de sadece hikmet çeşmeleri akar. Böylece kalbinin en büyük tercümanı olan dili de hikmet ile konuşur, böylece işin başında amelin ihlası, kalbin halis olmasına sebep olur, kalp halis olunca da Adem'i tıynet'e ilahi yoğurmayla emanet olarak bırakılan cemal ve celal nurları, kalp aynasında zahir olur, tecelli eder ve kalbin batınından, bedenin mülkünün zahirine sirayet eder.

Özetle şeytanın sultasından çıkmaya sebep olan hulus, ruhiyetin ve kalp batınının Allah-u Teala için halis olmasıdır. Münacat-i Şabaniye'de Müminlerin Emiri'nin (a.s) söylediği şu söz de ihlasın bu mertebesine işarettir: *"İlahi! Bana, sana bütünüyle bağlanmayı nasip et."*[3] Kalp ihlasın bu aşamasına varınca ve Allah'tan gayrisinden tümüyle

---

[1] Sad/82 ve 83

[2] Bihar'ul-Envar, c. 67, s. 242, Kitab'ul-İman ve'l-Küfr, Bab'ul-İhlas, 10. hadis, Uyun-i Ahbar'ir-Rıza, c. 2, s. 69'dan naklen (az bir farklılıkla). Ayrıca bu anlam son kaynakta, s. 249, 25. hadis'de de nakledilmiştir.

[3] Münacaat-i Şabaniye, Bihar'ul-Envar, c. 91, s. 99

kopunca, vücud memleketinde, hak dışında hiçbir şey bulunmayınca, şeytan –ki hak olmayan yoldan insana hakim olur- onu egemenliği altına alamaz, Allah-u Teala onu kendi sığınağına kabul eder, sağlam uluhiyet kalesine sığınır. Nitekim şöyle buyurulmuştur: *"La ilahe illallah" benim kalemdir. Herkim kaleme girerse, azabımdan güvende olur."*[1] La ilahe illallah kalesine girmenin aşaması vardır. Nitekim azaptan güvende olmanın da aşamaları vardır. Dolayısıyla batın, zahir, kalp ve kalıp ile Hakk'ın kalesine giren ve ona sığınan kimse, en yücesi Hakk'ın cemalinden örtülü kalmak, yüce ve celil olan sevgilinin vuslatından ayrılmak olan azabın bütün mertebelerinden güvende olur. Nitekim Hz. Ali (a.s) Kumeyl duasında şöyle buyurmuştur: *"Farzedeyim ki azabına sabrettim, ama ayrılığına nasıl sabredeyim!"* Biz bu mertebeye ulaşamayız. Bu mertebeye ulaşan kimse gerçekten Allah'ın kuludur. Allah'ın rububiyeti altına girmiştir, Hak Teala onu egemenliği altına almıştır ve tağutun velayetinden kurtulmuştur. Bu makam evliyanın en değerli makamlarından ve seçkin insanların en özel derecelerindendir. Diğer kimselerin bundan nasibi yoktur. Bu aşamadan çok uzaklarda bulunan inkarcıların katı kalpleri ve cedelleşenlerin katı nefisleri bu makamları inkar eder, bu konuda konuşmayı batıl sayar. Hatta evliyanın göz nuru olan, kitap ve sünnette bir çok yerde yer alan bu şeyleri Allah korusun sufilerin yalanları ve Haşviyye mensuplarının boş sözleri olarak değerlendirir. Biz de hakikatte kâmil kimselerin makamı olan bu makamları zikrettiysek, bundan bir nasibimizin olduğu veya bu makamlara tamah gözüyle baktığımız anlamında değildir. Sadece bu makamları inkar etmediğimizi belirtmek içindir. Evliyayı ve makamlarını zikretmenin de kalpleri düzeltmede, halis ve tamir etmede etkili olduğunu kabul ettiğimiz içindir. Zira velayet ve marifet ashabının hayrını anmak da muhabbet, ilişki kurma ve uyum içinde olmaya ve bu uyum da cezbolmaya sebep olur. Bu cezbeler de zahiri cehalet karanlıklarından hidayet ve ilim nurlarına çıkmak olan şefaate neden olur ve batını

[1] et-Tevhid, s. 25; Bihar'ul-Envar, c. 3, s. 13 ve c. 90, s. 192

da ahiret aleminde şefaatin zuhuruna sebep olur. Zira şefaatçilerin şefaati de; münasebetsiz ve batınî cezbe olmaksızın ortaya çıkmaz, boş ve batıl üzere şekillenmez.

Özetle her ne kadar bu kamil mertebe evliya ve seçkinlerden kamil kimseler dışında hiç kimseye hasıl olmasa da ve hatta bu mertebenin kemal makamı, asaleten, son Peygamber'e, onun halis nuranî, Ehedi, Ahmedi, Cem'i ve Muhammed'i (s.a.a) kalbe ve ona bağımlı olarak da kâmil ve halis Ehl-i Beyt'e hasıl olsa da, mümin ve muhlis kimseler de onun tüm mertebelerinden el çekmemeli, ameli ve şekli ihlas ve fıkhi zahiri hulus ile kanaat etmemelidirler. Zira makamların birinde durmak; insan ve insanlığın yoluna oturan ve onu her vesileyle kemallere ulaşmasına ve yüceliklere çıkmasına engel olan İblis'in şaheserlerinden biridir. O halde himmet göstermek, iradesini güçlendirmek gerekir ki, bu ilahi nur ve rabbani latife, suretten batına ve mülkten melekuta sirayet etsin. İnsan ihlastan ulaştığı her mertebede, o ölçüde Hakk'ın sığınağına sığınmış ve Allah'a sığınmanın hakikati gerçekleşmiş, o aşağılık şeytanın hakimiyet eli, insandan kalkmış olur.

O halde, eğer insanî ve mülkî sureti Allah için halis kılmış, beden mülkünde yayılmış kuvvetlerden ibaret olan nefsin dünyevi zahiri ordularını Hakk'a sığındırmış; göz, kulak, dil, karın, tenasül organı, el ve ayaktan ibaret olan yeryüzüne ait küresel yedi iklimi günahların pisliğinden temizlemiş, ilahi ordulardan ibaret olan Allah'ın meleklerinin tasarrufuna bırakmış olursan, yavaş yavaş bu iklimler hakkani olur, Hakk'ın tasarrufu altına girer, böylece sonunda bizzat kendisi melaiketullah'dan olur veya melaiketullah'a benzer ki: **"Onlar Allah'ın emrettiklerine isyan etmez ve kendilerine emredileni yerine getirirler."**[1]

Böylece Allah'a sığınmanın en yüce mertebesi gerçekleşir, şeytan ve orduları zahiri memleketten göçer, batına yönelir ve nefsanî, mülkî kuvvetlere hücum eder. Bu seyr-u sülûk eden kimsenin işi daha da bir zorlaşır, sülûku daha da dakik bir hale gelir. Dolayısıyla da seyir adımları

[1] Tahrim /6

daha da bir güçlenmeli, kontrolü daha da kamil olmalı; kendini beğenme, riya, kibir ve böbürlenmeden ibaret olan nefsani helaketlerden Allah-u Teala'ya sığınmalı, yavaş yavaş batını, manevi bulanıklıklardan ve batınî pisliklerden tasfiye etmekle uğraşmalıdır.

Bu makamda, hatta tüm makamlarda Hakk'ın fiilî tevhidine tam bir teveccüh ve kalbe bu ilahi latifeyi ve semavi sofrayı hatırlatma, seyr-u sülûkun en önemli esaslarından ve miracın ve yükselişin temel esaslarındandır. Hak Teala'nın, gökler, yer, batın, zahir, mülk ve melekut üzerindeki malikiyetinin hakikatini kalbe tattırmak gerekir ki, kalp de uluhiyette tevhit ve tasarrufta Allah'ın ortağı olduğunu reddetme riyazetini elde eder. İlahi fıtrat rengine bürünür, tevhidi terbiye ile terbiye olur. Bu durumda kalp Allah dışında bir sığınak ve dost görmez ve bilmez, tam bir hakikat içinde teslim olarak kendiliğinden Hakk'a ve mukaddes uluhiyet makamına sığınır. Kalp başkalarının tasarrufundan yüz çevirmedikçe ve varlıklara tamah gözünü yummadıkça asla hakikat üzere Hakk'a sığınmış olmaz, onun davası yalan ve ehli marifet nezdinde münafıklar zümresinden sayılır, yalan ve aldatma ehli olarak görülür.

Bu korkunç vadide ve tehlike dolu derin denizde, ilmî kökleri kamil evliyalar ile bağlantı halinde bulunan rabbani bir hikmet sahibi kimsenin nefesinden, ilim olarak üç tevhidi istifade etmek, kalbin batınına büyük bir yardımda bulunur. Ama bu istifadenin temel şartı, ayet, alamet, Allah'a doğru seyr-u sülûk bakışıyla onunla meşgul olmasıdır. Aksi taktirde yolun dikeni ve canların yüzünün örtüsü olur. Nitekim Resulullah (s.a.a) de Kafi'de yer alan bir hadisi şerifte bu ilmî *"muhkem ayet"* diye adlandırmıştır.[1]

Özetle kalpte Hakk'ın fiilî tevhidinin kökleri sağlamlaşır, kalp kapısını çalır, amelle iç içe bulunan ilim suyuyla sulanırsa, bunun neticesi uluhiyet makamını hatırlamaktır ve böylece kalp, yavaş yavaş, Hakk'ın fiilî tecellisi için, duru ve berrak bir hale gelir. Ev hainden ve yuva yabancıdan boşalınca da, ev sahibi onu ele geçirir, Hakk'ın melekut eli, batın melekutu ve kalpten mülk ve bedenin zahirine kadar, tüm mülki

[1] Usul-i Kafi, c. 1, s. 37, Kitab-u Fezl'il-İlm, Bab-u Sıfat'il-İlm ve'l Fezlihi, 1. hadis

ve melekuti güçleri tasarruf ve egemenliği altına geçirir. Şeytanlar tümüyle bu aşamadan göçer ve batın memleketi Hak için tıpkı bir gölgeyi andıran bağımsızlığına geri döner ve bu Allah'a sığınmanın rabbani latifelerinden ikincisidir. O halde bu makamdan ruh ve batının Allah'a sığınması ile Allah'a sığınmanın ve diğer bir takım mertebelerini istifade etmekteyiz ki, onları burada saymak uygun değildir. Bu kadarı da kulun kaleminin tuğyanından veya yüce ve celil olan mevlanın kalemi yürütmesiyle yazılmıştır. Sığınmak sadece Allah'adır.

Allah'a sığınmanın adap ve şartlarından biri de bu bölümün başında zikredilen ayette de işaret edildiği gibi imandır ve iman her ne kadar felsefi bürhanla hasıl olmuş olsa da, ilimden ayrı bir şeydir. *"Delilcilerin ayağı tahtadandır."*[1]

İman ise şiddetli bir tezekkür, tefekkür ve Hak ile ünsiyet ve halvetten hasıl olan kalbi bir nasiptir. Şeytan, Kur'an'da da apaçık bir şekilde yer aldığı üzere yaratılış ve ahiret hakkındaki ilmine rağmen, kafirler zümresinden sayılmıştır. Eğer iman, bürhani ilimden ibaret olsaydı, bu ilme sahip olan kimselerin şeytanın tasarrufundan uzak olması ve içlerinde Kur'an'ın hidayet nurunun ışıldaması gerekirdi. Oysa bu etkilerin bürhani imanla hasıl olmadığını görmekteyiz. Dolayısıyla eğer şeytanın tasarrufundan dışarı çıkmak ve Hak Teala'nın sığınağına sığınmak istiyorsak, şiddetli bir kalbi riyazet, teveccühün devamı veya çokluğu ve şiddetli halvet sayesinde imani gerçekleri, ilahi olması için kalbe ulaştırmak gerekir. Kalb ilahi olunca da şeytanın tasarrufundan kurtulur. Nitekim Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Allah, iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan nura çıkarır."**[2]

Dolayısıyla zahir ve batınlarının, gizli ve açıklarının tasarruf edicisinin Hak Teala olduğu müminler, şeytanın tasarruflarından halis ve Rahman'ın egemenliği altındadırlar. Allah bu müminleri, karanlığın bütün mertebelerinden mutlak nura çıkarır. Onları masiyet ve tuğyan zulmetinden, rezil ahlakların bulanıklık zulmetinden; cehalet, küfür, şirk, bencillik, egoistlik ve kendini beğenmişlik zulmetinden, itaat ve

---

[1] "İstidlalcilerin ayağı tahtadandır/Tahta ayak ise çok dayanaksızdır" (Mevlana)
[2] Bakara/257

ibadet nuruna, üstün ahlak nurlarına; ilim, kemal, iman, tevhid, Allah'ı görme, Allah'ı isteme ve Allah'ı sevme nuruna ulaştırır.

Allah'a sığınmanın adaplarından biri olan tevekkül de imanın bölümlerinden ve imani, latif ve hakiki nurlardan biridir. Tevekkül işleri Hak Teala'ya bırakmaktır ve kalbin fiilî tevhide imanından hasıl olmaktadır. Bunun detaylarının ise bu sayfalarda zikredilmesi mümkün değildir. Seyr-u sülûk eden kul, Hak Teala'dan gayrisini bir sığınak olarak görmez ve işlerde tasarruf yetkisini Zat-ı Mukaddes'e münhasır bilirse; kalbinde gayrisinden kopma, Allah'a sığınma ve tevekkül haleti hasıl olur ve Allah'a sığınması hakikate erişir. Hakikat üzere rububiyet ve uluhiyetin sağlam kalesine sığınınca da, Allah-u Teala geniş ihsanı ve yüce rahmeti ile ona sığınak verir. Şüphesiz ki Allah büyük bir ihsan sahibidir.

Sonuç ve Netice

Geçen bölümün konularından da anlaşıldığı üzere Allah'a sığınmanın hakikati, Allah'ın fiilî tevhit makamına, bürhani kamil bir ilim ve bu makama imandan hasıl olan nefsani bir halet ve keyfiyetin hususludür. Yani felsefi sağlam bürhan, Kur'an naslarından istifade edilmiş nakli deliller, ilahi kitab ve hadis-i şeriflerin işaret ve incelikleriyle aydınlanmış bir akıl yoluyla, vücuda getiriş saltanatının, etkide bağımsızlığın, hatta etkinin aslının, Zat-ı Mukaddes'e münhasır olduğunu ve diğer varlıkların bunda bir ortaklığı olmadığını anlayacak olursa, -kendi yerinde ispat edildiği üzere- kalbini bundan haberdar kılmalı ve akıl kalemiyle kalp levhasına "Allah'tan başka ilah yoktur ve varlık aleminde Allah'tan başka etki sahibi yoktur" hakikatini yazmalıdır.

Kalp bu ilahi latifeye ve burhani hakikate iman edince de, onda, gayrisinden kurtuluş ve Allah'a sığınma haleti hasıl olur. Şeytanı insanlık yolunun yol kesicisi ve kendisinin güçlü düşmanı görünce de, bir çaresizlik haleti hasıl olur ki, bu kalbi halet, Allah'a sığınmanın hakikatidir. Dil, kalbin tercümanı olduğu için de o kalbi haleti tam bir çaresizlik ve ihtiyaç ile dile getirir ve böylece *"taşlanmış şeytandan Allah'a sığınırım"* cümlesini hakikat üzere söyler. Eğer kalpte bu gerçeklerden bir

etki yoksa, şeytan kalbini ve diğer varlık iklimini tasarruf etmişse, bu Allah'a sığınma haleti de şeytanın tedbir ve tasarrufu üzere gerçekleşir. Böylece lafız olarak şeytandan Allah'a sığındığını söyler, hakikatte ise şeytanın tasarrufu altında bulunur. Allah''tan şeytana sığınmış olur, ama bu sığınma istenilenin tam tersini gerçekleştirir. Şeytan Allah'a sığınan bu kimseyi alaya alır, bu alayın neticesi ise hatanın keşfinden ve tabiat perdesinin kenara çekilmesinden sonra belli olur. Lafzen Allah'a sığınan böyle bir kimsenin örneği ise, azgın bir düşmanın şerrinden sağlam bir kaleye sığınmak isteyen, ama düşmana taraf giden, kaleden yüz çeviren ve de "bu düşmanın şerrinden bu kaleye sığınıyorum" diyen bir kimsenin misalidir. Böyle bir kimse düşmanın kötülüğüne düçar olduğu gibi, onun alayına da maruz kalır.

Üçüncü Bölüm
İstiaze'nin (Allah'a Sığınmanın) Esaslarını Beyan Hakkındadır ve Bu Dört Esastır:

Birincisi Allah'a sığınan kimse, ikincisi kendisinden Allah'a sığındığı şey, üçüncüsü kendisiyle Allah'a sığındığı şey ve dördüncüsü ise kendisi için Allah'a sığındığı şeydir.

Bil ki, bu esasların burada zikredilmesi mümkün olmayan uzun bir açıklaması vardır ve biz kısaca açıklamakla yetineceğiz. Birinci esası, Allah'a sığınan kimsedir ve o da Allah'a doğru seyr-u sülûkun ilk konağından, zatî fenanın nihayetine kadar insanın hakikatidir: *"Mutlak fena kemale erince, şeytan helak olur ve Allah'a sığınma gerçekleşir."*

Bu özet açıklamanın detayı ise şudur: İnsan nefis ve tabiat evinde ikamet ettikçe, ruhani yolculuk ve Allah'a seyr-u sülûk ile meşgul olmadıkça ve bütün boyut ve aşamalarıyla şeytanın sultası altında kaldıkça, Allah'a sığınmanın hakikatine erişemez, dilinin lakırdısı faydasız olur, hatta bu şeytanın sultasını güçlendirir; insan bundan sadece ilahi inayet ve ihsan sayesinde kurtulur. İnsan Allah'a doğru seyr-u sülûka koyulunca ve ruhani yolculuğu başlatınca da, bu seyr-u sülûkta olduğu müddetçe, bu yolculuğa engel olan ve yolunun dikeni konumunda bulunan şey kendi şeytanıdır; bu, şeytanın ruhani güçlerinden

veya cin ve insanlardan olsun farketmez. Zira cin ve insan da eğer Allah'a doğru seyr-u sülûkun engeli ve yol dikeni olduğu taktirde, şeytanın yardımı ve tasarrufuyladır. Nitekim Allah-u Teala mübarek Nas suresinde buna işaret ederek şöyle buyurmuştur: **"İnsanlardan, cinlerden ve insanların gönüllerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden, insanların ilahı, insanların hükümranı ve insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım.""** Eğer şeytan cin olursa, ayet-i şerifeden de istifade edildiği gibi gizliden gizleye vesvese edicidir ve bu insan ve cin şeytanıdır. Birisi asaleten, diğeri ise bağımlı olarak. Ama eğer şeytan cine benzer başka bir hakikat olursa, ayet-i şerifeden anlaşıldığı üzere bu iki tür, yani cin ve insan da şeytani tecessümler ve mazharlardır. Nitekim diğer bir ayette bu anlama işaret edilerek şöyle buyurulmuştur: "**cin ve insan şeytanlarını…**" [1]

Bu mübarek surede, burada zikredildiği gibi Allah'a sığınmanın esaslarına işaret edilmiştir ve bu açıkça görülmektedir.

Özetle insan, Allah'a doğru seyr-u sülûku başlatmadıkça Allah'a sığınmış değildir. Bu seyr-u sülûk tamamlandığında, ubudiyet eserleri hiçbir şekilde baki kalmadığında ve mutlak zatî fenaya nail olduğunda kendisinden Allah'a sığınılan şeyden ve Allah'a sığınan kimseden hiçbir eser kalmaz, arifin kalbinde ilahi saltanat ve Hakk'tan başka bir şey olmaz. Kendi kalbinden ve kendisinden hiçbir haberi kalmaz. **"Senden sana sığınırım."** [2] hakikati de bu makamda mevcut değildir. Fena, üns ve dönüş haleti hasıl olduğunda ise, yine Allah'a sığınmanın bir hakikati vardır. Lakin bu istiaze (Allah'a sığınmak) sâlikin sahip olduğu istiaze gibi değildir. Bu yüzden, son Peygamber (s.a.a) de istiaze ile emredilmiştir. Nitekim Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "**De ki: "Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım. Rabbim! Yanımda bulunmalarından da sana sığınırım."**[3]

---

[1] En'am/112
[2] Furu-i Kafi, c. 3, s. 324, Misbah'-Şeria, 5. bab, Eval'il Leali, c. 1, s. 389, 21. hadis
[3] Müminun/97-98

O halde insan iki makamda müstaiz (Allah'a sığınan) değildir. Birincisi sülûktan önce ve o da şeytanın sultası ve tasarrufu altında bulunduğu salt örtü halidir. Diğeri de seyr-u sülûk sona erdikten sonradır ve orada mutlak fena hasıl olur; artık Allah'a sığınandan, kendisinden Allah'a sığınılan şeyden ve sığınmaktan bir haber yoktur. İki makamda da müstaiz (Allah'a sığınan) vardır. Birincisi Allah'a doğru sülûk halidir. Burada sülûk eden kimse, insanlığın doğru yolu üzerine oturan vuslat yolunun dikenlerinden Allah'a sığınır. Nitekim Allah şeytandan şöyle nakletmektedir: "**Beni azdırdığın için, andolsun ki, senin doğru yolunun üzerinde onlara karşı duracağım.**"[1] Diğeri ise mutlak fenadan dönüş ve sahv (kendine gelme) halidir. Burada da insan, her türlü örtülerden ve gayrisinden Allah'a sığınmaktadır.

Sığınmanın ikinci esası ise kendisinden Allah'a sığınılan şeydir ve o da lanetlenmiş iblis ve kovulmuş şeytandır. Bu İblis ve şeytan, kurduğu çeşitli tuzaklar vasıtasıyla insanı maksada ulaşmaktan ve hedefin gerçekleşmesinden alıkoyar. Bazı büyük marifet ehlinin belirtmiş olduğu şeytanın hakikatinin, Allah'tan gayrisi olduğu boyutuyla tüm alemden ibaret olması, yazarın nezdinde yeterli değildir. Zira, Allah'tan gayrilik boyutu, hakikatten uzak, vehmi bir suretten ibarettir ve bu insanı meşgul eden İblis'in tuzaklarındandır. Belki de Allah-u Teala'nın şu sözü buna işaret etmektedir: "**Çokluk kuruntusu sizi o kadar meşgul etti ki, mezarları ziyaretle oradakileri de sayacak kadar oldunuz.**"[2] Yoksa İblis'in bizzat kendisi misali bir soyutluluğa sahip bir hakikattir. Bütün İblislerin reisi olan tümel iblis hakikati de tümel vehimdir. Nitekim ilk adem olan tümel soyut ve akli gerçek de tümel akıldır. Mülki tikel vehimler ise onun mazharlarından ve işlerindendir. Nitekim tikel akıllar da tümel aklın işlerinden ve mazharlarındandır. Bu makamın detayları ve araştırması ise bu kitaba sığmayacak boyuttadır.

Özetle bu ilahi sülûk ve Allah'a seyire engel olan ve yol dikeni sayılan şey, şeytan ve mazharlarıdır ki amelleri de şeytanın amelidir. Gayp ve şuhud alemlerinden nefis için hasıl olan ilineklerden ve farklı

---

[1] A'raf/16

[2] Tekasür/1-2

haletlerden ister fakirlik, zenginlik, sıhhat, hastalık, kudret, acizlik, ilim, cehalet, afetler ve gayrisi gibi dünyevi mülk alemlerinden olsun ve isterse de cennet, cehennem, onlara ait ilim, hatta tevhit ve Hakk'ı takdis ile ilgili olsun, cananın yüzünü görmeye engel olan her şey, insanı Hakk'tan, Hakk ile ünsiyet ve halvetten alıkoyan ve insanı onlarla meşgul eden İblis'in tuzaklarıdır. Hatta zahiri, insanlık yolunda durmak, batını ise, Hak yolunda durmak olan ruhani derecelerde durmak ve manevi makamlarla meşgul olmak bile -ki ayrılık ve uzaklık cehenneminin ruhani köprüsüdür, lika (görüşme) cennetiyle sonuçlanmaktadır ve bu özel köprü, marifet ehli ve kalp ashabından az bir taifeye özgüdür- en büyük İblis'in büyük tuzaklarındandır ki, ondan azameti yüce Hakk'ın mukaddes zatına sığınmak gerekir.

Özetle seni Hakk'tan alıkoyan ve azameti yüce mahbubun güzel cemalinden örtülü kılan şey, senin şeytanındır. Bu ister insan şeklinde olsun, isterse de cin. Herhangi bir vesileyle seni bu maksattan alıkoyan şey, şeytanın tuzaklarıdır. Bu ister yüce makam ve dereceler cinsinden olsun, veya ilimler ve kemaller, ya da sanat ve meslekler veya rahatlık ve huzur veya sıkıntı ve zillet, yada başka şeyler olsun hiç fark etmez. İşte bunlar kınanmış dünyadandır ve başka bir tabirle kalbin Hakk'tan gayrisine bağlanması, onun dünyasıdır ve bu kınanmıştır. Şeytanın tuzağıdır, bundan Allah'a sığınmak gerekir. Belki de Resulullah'tan (s.a.a) nakledilen şu sözler, bu anlama işaret etmektedir: *"Gökten inen her şeyin, göğe yükselen her şeyin, yere nazil olan her şeyin, yerden çıkan her şeyin, gece ve gündüzün fitnelerinin, içinde hayır olanı dışında, gece ve gündüzün şiddetli olaylarının şerrinden kerim olan Allah'ın yüzüne ve iyi ve kötü hiç kimsenin geçemeyeceği Allah'ın kelimelerine sığınırım."*[1] Allah'ın vechine ve Allah'ın kelimelerine sığınmak, cemal ve celal denizine dalmaktır. İnsanı bundan alıkoyan şey ise kötülüklerdendir; şeytan alemi ve hileleri ile ilgilidir. Dolayısıyla ister semavi kamil gerçeklerden olsun ve isterse de yeryüzüne ait nakıs haki-

[1] Bihar'ul-Envar, c. 91, s. 215

katlerden olsun, hayra davet edenleri dışında, tümünden, Allah'ın vechine sığınmak gerekir. İnsanın hayrına olan şey ise, insanı Hak Teala'dan ibaret olan mutlak hayra davet eder.

Allah'a sığınmanın üçüncü esası ise, kendisiyle Allah'a sığınılan şeydir. Bil ki istiazenin hakikati Allah'a doğru seyr-u sülûk eden kimsede gerçekleştiği ve Hakk'a doğru seyirde hasıl olduğu için, yani istiaze, sülûk mertebelerinde sâlike mahsus olduğu için, seyredenlerin ve seyr-u sülûk edenlerin makam, mertebe ve dereceleri hasebiyle sığınma, sığınan, kendisinden sığınılan şey ve kendisiyle sığınılan şeyin hakikatleri farketmektedir. Belki de Nas suresi buna işaret etmektedir: **"İnsanların rabbine, insanların hükümdarına ve insanların ilahına sığınırım."**

Sülûkun temellerinden kalp makamının sınırlarına kadar seyr-u sülûk eden kimse, rububiyet makamına sığınır. Bu rububiyet, fiilî rububiyet de olabilir ve bu durumda da *"Allah'ın tam kelimelerine sığınırım"* hakikatine mutabık olur. [1]

Sâlikin seyri, kalp makamına erince, ilahi saltanat makamı kalbinde zuhur eder. Bu makamda İblis'in kalbi tasarruflarının ve onun zalimane batınî sultasının kötülüğünden **"İnsanların Meliki"**nin makamına sığınır. Nitekim birinci makamda da şeytanın göğüsteki tasarruflarının şerrinden Allah'a sığınır. Belki de "**İnsanların gönüllerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden**" ayetinde belirtilen vesvese, kalp ve ruhlara gizliden gizliye vesvese olmakla birlikte, tanıtma makamında, herkes nezdinde zahir olan, sıfatlar ve genel hususlarla tanıtılması uygundur. Zira burada sâlik kalp makamından, ilahi nefha olan ruh makamına geçmiştir ve Hak Teala'ya bağlılığı, güneş ışınlarının güneşe bağlılığından daha çoktur. Bu makamda hayret, cezbe, aşk ve şevk esasları başlar ve insan bu makamda insanların ilahına sığınır. Bu makamdan geçince, zat, işler aynası olmaksızın gözönünde bulundurulunca ve

[1] İkbal'ul-A'mal, s. 430, Recep ayının ilk gününün duası

başka bir ifadeyle sır makamına ulaşınca **"Senden sana sığınırım"** [1] gerçeği ile uyumlu hale gelir.

Bu makamların da buraya sığmayacak detaylı bir izahı vardır.

Bil ki Allah'ın ismine sığınmak, kapsamlılık vasıtasıyla bu tür makamlarla uyumludur ve o hakikatte mutlak sığınmadır. Diğer sığınmalar ise kayıtlıdır.

Sığınmanın dördüncü esası ise kendisi için sığınılan şeydir. Yani istiazenin hedefi ve nihayetidir. Bil ki sığınan insan için bizzat talep edilen şey, kemal, saadet ve hayır cinsindendir ve bu da sâliklerin makamları ve mertebeleri hasebiyle farklılık arzetmektedir. Nitekim sâlik nefis evinde ve tabiat örtüsünde kaldığı müddetçe, seyrinin gayeti, nefsani kemallerin ve düşük doğal saadetlerin usulüdür ve bu sülûkun başlangıcındadır. İnsan, nefis evinden dışarı çıkınca, ruhani ve kemaller makamından zevkli soyutluluğa erişince, hedefi yücelir, maksadı kemale erer, nefsani makamları geride bırakır. Maksadının kıblesi kalbi kemaller ve batınî saadetler olur. Bu makamdan da geçip ruhani sır makamına erişince, batınında, ilahi tecellinin esasları ortaya çıkar. Batınının dili, işin başlangıcında: *"Vechimi Allah'ın vechine çevirdim",* ondan sonra da *"vechimi Allah'ın isimleri veya Allah için çevirdim"* olur. Ondan sonra da *"Vechimi O'nun içinde çevirdim"* olur. Belki de **"Yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim."**[2] Sözü de, "fatıriyyet" (yaratıcılık) münasebetiyle bu makamla ilgilidir. Özetle her makamda sâlikin gerçek hedefi, bizzat kemal ve saadetin husulüdür. Her makamda saadet ve kemallerle birlikte bir şeytan olduğu ve de şeytanın tuzaklarından birinin husule engel olması hasebiyle de, sâlik kimse, zatî maksadı ve aslî hedefinin husulü için şeytandan, kötülüklerden ve şeytanın tuzaklarından Hak Teala'ya sığınmalıdır. O halde hakikatte sâlik için sığınmanın gayeti, istenilen saadetlerin ve kemallerin husulüdür. Gayetlerin gayeti ve istenilenlerin nihayeti ise azameti yüce olan Hak Teala'dır. Bu veya sonraki makamda yüce ve celil olan Allah'tan başka her şey yok olur.

---

[1] Peygamber-i Ekrem'den secdede nakledilen bir duadır. Furu-i Kafi, c. 3, s. 324, Misbah'ul Müteheccid ve Silah'ul Müteabbid, s. 308

[2] En'am/79

Şeytandan istiaze de tabiatıyla sahv makamında vaki olur. Başta da sonda da hamd Allah'a mahsustur.

Dördüncü Bölüm
Tesmiye'nin (İsimlendirmenin) Bazı Adapları

Tevhit kitabında, besmelenin tefsiri sorulunca İmam Rıza'nın (a.s), şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Bismillah" diyen kimsenin sözünün anlamı, "Ben kendime Allah'ın nişanelerinden bir nişane koydum" demesidir ve bu nişane de ibadettir." Ravi şöyle diyor: "Ben "(Arapça metinde geçen) "simeh" ne anlama geliyor?" diye sordum. İmam, "Nişanedir" diye buyurdu."*[1]

Bil ki –Allah seni ve bizleri Allah'ın isimleri ile isimlenen kimselerden kılsın- sâlik için "tesmiye" makamına girmek, sadece istiaze makamına girdikten ve o makamın nasiplerinden istifade ettikten sonra mümkündür. İnsan şeytanın tasarrufunda ve sultasının altında olduğu müddetçe, şeytanın isimleri ile isimlendirilmiştir. Şeytan onun batın ve zahirine tam bir galibiyet çaldığında ise, bizzat kendisi bütün mertebeleri ile O'nun ayeti ve alameti haline gelir. Bu makamda eğer tesmiyede (isimlendirmede) bulunursa, şeytani bir kuvvet ve irade ile tesmiyede bulunur. Onun Allah'a sığınma ve tesmiyesinden, sadece şeytani sultayı güçlendirme hasıl olur. İlahi başarı ile gaflet uykusundan uyanınca, onun için uyanıklık hasıl olunca, *"yakza*" (uyanıklık) makamında ilahi fıtrat nuru, Kur'ani öğretiler ve tevhit yolunun hidayetçilerinin sünneti nurlarıyla Allah'a doğru seyr-u sülûk etmenin gereğini anlayınca ve kalp seyr-u sülûka engelleri idrak edince, yavaş yavaş istiaze (sığınma) hali ortaya çıkar ve ondan sonra da Rabbani bir başarı ile istiaze makamına varır. Şeytani pisliklerden temizlendiğinde ise, batın ve zahirinin temizliği miktarınca uyumlu bir şekilde, o ilahi nurlar, sâlikin aynasında tecelli eder. İlk önce bu nurlar karanlıklarla karışıktır, hatta karanlığı daha üstündür: **"Salih ameli, salih olmayan ameli kötülüklerle karıştırdılar."**[2] Yavaş yavaş bu seyr-u sülûk güçlenince de nur zulmete

---

[1] et-Tevhid, s. 229, 31. bölüm, 1. hadis; Mean'il-Ahbar, s. 3

[2] Tevbe/102

galebe çalar. Rububiyet isimleri sâlikte ortaya çıkar. O hakikatin adlandırması belli bir ölçüde hasıl olur. Yavaş yavaş zahirde erdemli şehrin düzenine muhalif, batında riya, kibir ve benzeri şeyler, batının batınında ise kendini görmek bencillik ve benzeri şeyler olan şeytani alâmetler, sâlikin zahir ve batınından ayrılır, onun yerine zahirde erdemli şehrin düzenini koruyan, batında ubudiyet ve nefsin zilleti olan, batının batınında ise Allah'ı istemek ve Allah'ı görmek olan Allah'ın isimleri onların yerine yerleşir ve bu nur memleket ilahi olunca da, ins ve cin şeytanlarından boşalır. İlahi isimler onda vücuda gelir. Bizzat sâlikin kendisi ismiyet makamını hayata geçirir.

O halde önce sâlikin tesmiyesi, ilahi isimler ve alametlerle nitelendirilmesidir. Ondan sonra da bu mertebeden yükselir, bizzat kendisi ismiyet makamına ulaşır. Bu da nafile yakınlığının başlarıdır. Nafile yakınlığı vücuda geldiğinde ise, ismiyetin tamamına nail olur. Böylece kul ve kulluktan bir şey kalmaz. Eğer birisi bu makama ulaşırsa, bütün namazı ilahi dille vaki olur ve bu evliyadan çok azında gerçekleşir.

Orta halli ve bizim gibi nakıs kimseler için ise, "isimlendirme" vaktinde kalbi, ubudiyet dağı ile dağlamak, kalbi Allah'ın isimleri, ayetleri ve ilahi alametlerden haberdar kılmak ve dil lakırdısı ile iktifa etmemektir. Böylece ilahi inayetlerin bir parçası bizim halimize de şamil olur, geçmişimizi telafi eder, kalbimize isimleri öğrenme yolu açılır ve hedefe ulaşma yolu hasıl olur.

Bu hadis-i şerifte yer alan Allah'ın alametlerinden bir alametten maksat; belki de rahmaniye rahmetinin ve rahimiyye rahmetinin bir alameti olabilir. Çünkü bu iki isim ihata edici isimlerdendir. Bütün bir tahakkuk alemi, bu iki şerif ismin gölgesinde vücudun aslına ve kemaline ulaşmış ve de ulaşmaktadırlar. Rahmaniye ve rahimiye rahmeti, bütün vücud alemine şamil olmaktadır. Hatta bütün tevhid yolunun hidayetçilerinin hidayetinin bir cilvesi olduğu rahimiyet rahmeti de hepsini kapsamaktadır. Sadece istikamet fıtratından kendi kötü tercihleriyle mahrum kalanlar, bunun dışındadır. Yoksa bu rahmet onları kapsamıyor değildir. Hatta iyi ve kötü ekinlerin hasat zamanı olan ahiret aleminde de,

kötü şey ekenlerin bizzat kendisi, rahimiyye rahmetinden istifade etmekten kusurlu ve aciz durumdadırlar.

Özetle, sâlik kimse, tesmiyesinin ve alametinin hakikate dönüşmesini istiyorsa, Hakk'ın rahmetlerini kalbine ulaştırmalı, rahmaniyyet ve rahimiyet rahmetiyle tahakkuk ettirmelidir. Kalpte bir örneğinin hasıl olduğunun alameti de Allah'ın kullarına inayet ve lütuf gözüyle bakması, herkesin hayır ve salahını dilemesidir. Bu bakış, büyük peygamberlerin ve kamil evliyaların bakışıdır. Sadece onların iki bakışı vardır. Birinci bakışları, toplumun saadetine, aile düzenine ve erdemli şehre bakıştır. Diğer bir bakışları ise, şahsın saadetine bakıştır. Onlar bu iki saadete tam bir ilgi duyarlar. Onların eliyle tesis, infaz, keşif ve icra olan bütün ilahi kanunlar, bu iki saadete tümüyle riayet etmektedir. Hatta erdemli şehrin düzeninin mülahaza edilmesi ile tesis ve teşri olduğu gözlemlenen kısas, hudud ve benzeri cezaların icrasında da, her iki saadet göz önünde bulundurulmuştur. Zira bu işler genellikle bir ruhu terbiye etmek ve onu saadete ulaştırmak hakkında tam bir etkinliğe sahiptir. Hatta iman nuru ve saadeti olmayan ve cihad ve benzeri şeylerle öldürdükleri kimseler için de–tıpkı Ben-i Kureyza Yahudileri gibi- bu öldürme bizzat kendilerine de salah ve islah sayılmaktadır. Hatta denebilir ki son Peygamber'in kâmil rahmetinden biri de, onların ölümüdür. Zira onların bu alemdeki varlığı sebebiyle her gün kendileri için çeşitli azaplar hazırlarlar. Oysa bu dünyanın tüm hayatı, ahiretin bir günlük azabına ve zorluklarına değmez. Bu konu, ahiret azabının miktarının ölçüsünü, neden ve sonuçlarını bilen kimseler için çok açıktır. O halde Ben-i Kureyza Yahudilerinin boynuna vurulan her kılıç gazap ufkundan çok, rahmet ufkuna daha yakındı. İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak ise rahimiye rahmetinin bir boyutudur. O halde iyiliği emreden ve kötülükten sakındıran bir kimsenin kendi kalbine de rahimiye rahmetini tattırması gerekir. Emir ve yasaklardaki bakışı gösteriş, üstünlük taslama ve kendi emir ve yasaklarını zorla kabullendirme olmamalıdır. Zira eğer bu bakışla hareket ederse, kulların saadetinin ve tüm ülkelerde Allah'ın hükmünün icrasının husulu demek olan iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmanın hedefi hasıl olmaz. Hatta bazen cahil insan iyiliği emretmekten tam tersine bir sonuç elde eder. Nefsani

istekleri ve şeytanın tasarrufu ile yaptığı cahilane bir emir ve yasak için, birden fazla kötülük ortaya çıkar. Ama eğer rahmet ve şefkat hissi, türdeşlik ve kardeşlik hakkı, insanı, cahilleri irşad etmeye ve gafilleri uyandırmaya zorlarsa, rahimane kalpten kaynaklanan irşad ve beyanın niteliği, şüphesiz layık maddelere hakkıyla tesir eder, katı kalpleri bile o kibir ve inkar ruhundan uzaklaştırır. Ne yazık ki biz Kur'an'dan bir şey öğrenmiyor, bu ilahi yüce kitaba tefekkür ve öğrenme gözüyle bakmıyoruz. Bu hikmet dolu zikirden çok az ve değersiz bir istifade de bulunuyoruz. Şüphesiz şu ayet-i şerife hakkında tefekkür etmek, insanın kalbine marifet yollarını ve ümit kapılarını açar: **"Firavun'a gidin, doğrusu o azmıştır. Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt dinler veya korkar."**[1]

Firavun'un tuğyanı artınca **"Ben sizin en yüce Rabbinizim"** [2] diyecek yere vardı. Böylece büyüklenmesi ve fesadı nihayete erişti ve hakkında, **"Çocuklarını boğazladı ve kadınlarını diri bıraktı"** [3] ayeti nazil oldu.

Rüyayı görür görmez ve kahin ve sihirbazlar ona Musa bin İmran'ın (a.s) doğacağını haber verdiklerinde, kadınları erkeklerden ayırdı, günahsız çocukları boğazladı ve onca fesada bulaştı. Rahman olan Allah rahimi rahmetiyle tüm yeryüzüne baktı ve beşer türünün en kamil ve mütevazi olanını, yani Musa bin İmran (a.s) gibi büyük bir peygamberi seçti ve kendi eliyle onu terbiye etti. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "**Mûsa erginlik çağına gelip olgunlaşınca, ona hikmet ve ilim verdik. İyi davrananları böyle mükâfatlandırırız**."[4]

Onu, kardeşi Harun gibi biriyle destekledi ve insanlık aleminin efendisi olan bu iki büyük insanı Allah-u Teala seçti. Nitekim şöyle buyurmuştur: **"Ve ben seni seçtim"**[5]

---

[1] Ta-Ha/ 43-44
[2] Naziat/24
[3] Kasas/4
[4] Kasas/14
[5] Ta-Ha/13

Hakeza şöyle buyurmuştur: **"Gözümün önünde yetişesin diye."**[1]

Hakeza şöyle buyurmuştur: **"Seni kendim için ayırdım. Sen ve kardeşin, ayetlerimle gidin; beni anmakta gevşek davranmayın."**[2]

Bu konuda nazil olan diğer ayet-i şerifeler de burada beyan edilemeyecek kadar çoktur ve arif insanın söylemeyecek kadar bunlardan nasibi vardır. Özellikle de şu iki yüce kelime: **Gözümün önünde yetişesin diye"** ve "**Seni kendim için ayırdım."** Sen de eğer kalp gözünü açarsan bu latif, ruhani ezgiyi işitirsin. Kalbin ve tüm vücudun tevhid sırrı ile dolar.

Özetle Allah-u Teala bunca hazırlık gördü, Musa-i Kelimi ruhani metotlarla eğitti. Nitekim şöyle buyurmuştur: "**Ve seni bir çok musibetlerle denemiştik."**[3]

Musa (a.s) yıllarca hidayet yolunun adamı ve insanlık yolunun eğitilmişi yaşlı Şuayb'ın hizmetinde eğitim gördü. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: "**Bunun için, Medyen halkı arasında yıllarca kalmıştın. Sonra, ey Mûsa, peygamberlik görevini yüklenecek bir yaşa gelince dönüp geldin**."[4]

Daha sonra, daha üstün bir denemek için onu Şam yolundan bir çöle gönderdi. Ona yolunu kaybettirdi. Üzerine yağmur yağdırdı. Ona karanlıkları üstün getirdi. Eşini doğum sancılarına maruz kıldı. Bütün tabiat kapıları yüzüne kapanıp, mübarek kalbi kesretten bıkıp, Hakk'a yönelen saf fıtrat yoluna koyulunca, bu karanlık çölde ilahi ve ruhani yolculuk böylece sona erdi: **"Tur tarafından bir ateş gördü… Oraya gelince, kutlu yerdeki vadinin sağ yanındaki ağaç cihetinden: "Ey Mûsa! Şüphesiz Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım" diye seslenildi."**[5]

Bunca imtihanlar ve ruhani terbiyeden sonra Allah-u Teala onu nereye hazırladı? Sadece isyan etmiş ve **"Ben sizin en büyük Rabbinizim"** diye haykıran bir kulunu davet, hidayet, irşad ve kurtarmak için.

---

[1] Ta-HA/39
[2] Ta-Ha/41-42
[3] Ta-Ha/40
[4] Ta-Ha/40
[5] Kasas/29-30

Firavun yeryüzünde bir çok fesada bulaşmıştı. Allah-u Teala onu gazap yıldırımıyla yakabilirdi. Ama rahimiyye rahmeti ona iki büyük peygamber gönderdi, aynı zamanda ona, Firavun ile yumuşak konuşmalarını tavsiye etti. Olur ki Allah'ı hatırlar ve kendi yaptığından ve işinin akibetinden korkar. Bu iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma emridir. Bu Firavun gibi birini irşad etme niteliğidir. Şimdi sen de iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak ve Allah'ın yaratıklarını irşat etmek istiyorsan, tezekkür ve öğrenmek için nazil olan bu ayet-i şerifeleri hatırla ve ondan dersler al. Muhabbet dolu bir kalp ve duygu dolu bir gönülle Allah'ın kullarını gör ve onların hayrını can-u gönülden dile. Kalbini rahmani ve rahimî bulduğun zaman da, iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma gibi irşat etmeye koyul ki, duygu ışığı, katı kalpleri yumuşatsın, kalplerin demiri muhabbet ateşiyle karışık öğütlerle yumuşasın.

Bu, insanın din düşmanlarına karşı takınması gereken, Allah yolunda buğzetmek ve Allah yolunda sevmek vadisinden apayrı bir vadidir. Nitekim rivayet-i şerifeler ve Kur'an'ı Kerim'de de bu yer almıştır. O kendi yerinde doğru, bu da kendi yerinde doğrudur. Şu anda bunu beyan etme imkanımız yoktur.

Beşinci Bölüm
Mübarek Hamd Suresinin Kısaca Bir Tefsiri İle Allah'a Hamdetme ve Kıraat Adabı Hakkındadır.

Bil ki alimler "bismillahirrahmanirrahim" cümlesindeki "ba" harfinin ait olduğu şey hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. Herkes ilim ve irfan hususundaki meşrebi esasınca, onun için bir müteallik (ilgili olduğu bir şey) zikretmiştir. Nitekim edebiyat alimleri "ibtida" (başlangıç) maddesinden veya örneğin "istianet" (yardım dilemek) maddesinden türediğini ifade etmiş ve taktire almışlardır. Bazı rivayetlerde şöyle yer almıştır: *"bismillah, yani Allah'tan yardım dilerim."* Bu yorum Ehl-i Sünnetin zevkine daha uygundur. Nitekim bu hususta da bir çok rivayetler de yaygındır. Bir çok hadislerin ihtilafı da bu anlama yüklenmiştir. Dola-

yısıyla da bu bölümde "bismillah" hakkında İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Yani Nefsimi Allah'ın alametlerinden bir alametle işaretliyorum."*[1] Veya "istianet" (yardım dilemek) hakikati Ehl-i Sünnet'in derkettiği anlamdan daha ince bir anlam ifade etmektedir ve bunda tevhidin sırrı, çok dakik bir şekilde beyan edilmektedir.

Ehl-i marifetten bazısı ise, "bismillahı" *"zehere"* (zahir oldu, açığa çıktı) cümlesine mutaallık kılmış ve şöyle demiştir: "Yani zeherel vücud, bi ismillah" (Vücud Allah'ın adıyla zahir oldu)[2] bu yorum marifet ehli ve sülûk ve irfan ashabının görüşü hasebiyledir. Onlara göre bütün varlıklar, kainattaki zerreler, gayb ve şahadet alemleri, ilahi ve cami' ismin, yani Allah'ın en büyük isminin tecellisi ile zahir olmuşlardır. O halde, ya nişane ve alamet veya yücelik ve yükseklik anlamında olan "ism" kelimesi "feyz-i münbesit ve izafe-i işrakiyye" (genişleyen feyiz veya nursal feyizlendirme) olarak adlandırılan Hakk'ın genişleyen fiilî tecellisinden ibarettir. Zira bu görüşe görü bütün varlık alemi; soyut akıllardan tut, vücudun son mertebelerine dek, tümü bu feyzin tecessümleri ve bu latifenin tahakkuklarıdır. İlahi ayet-i şerifelerde ve Ehl-i Beyt'in (a.s) yüce hadislerinde bu görüş, birçok yerde teyit edilmiştir. Nitekim Kafi'de yer alan bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: *"Allah meşiyyeti bizzat yarattı. Daha sonrada eşyayı meşiyyetle yarattı."*[3] Bu hadisi şerifi herkes kendi görüşünce yorumlamıştır. Hepsinden daha zahiri ise bu irfan görüşüne mutabıktır ve o da şudur ki, maksat, feyz-i münbesitten (genişleyen feyizden) ibaret olan fiilî meşiyettir. Eşyadan maksat ise bu latifenin tecessümleri olan vücudun mertebeleridir. O halde hadisin anlamı şöyledir: "Allah-u Teala kadimî ve zatî meşiyyetin gölgesi olan fiilî meşiyyeti, bizzat vasıtasız olarak yaratmıştır. Gayb ve şehadet alemindeki diğer varlıkları ise, ona tabi olarak yaratmıştır. Sey-

---

[1] et-Tevhid s. 229, 31. Bölüm, 1. hadis, Meani'l ehbar, s. 3

[2] Bismillahın anlamı Hakkındaki bu yorumu Muhyiddin-i Arabi Futuhat'ul Mekkiyye c. 1, s. 102'de zikretmiştir.

[3] Usul-i Kafi, s. 1. s. 149 Kitab'ut Tevhid, Bab-ul İradeti, inneha min Sifat'il Fiil, 4. hadis; Bihar'ul Envar s. 4, s. 145

yid Muhakkık Damad sahip olduğu araştırma ve incelik makamına rağmen bu hadis-i şerifi çok ilginç bir şekilde yorumlamıştır.[1] Nitekim merhum Feyz'in [2] (r.a) yorumu da doğrudan uzaktır.

Özetle "ism" kelimesi, fiilî tecellinin bizzat kendisinden ibarettir ve bütün varlık alemi onunla tahakkuk etmiştir. "İsm" kelimesinin ayni ve reel işlerde kullanımı ise Allah'ın resulünün ve Ehl-i Beyt'inin (a.s) dilinde çok yaygındır. Nitekim Ehl-i Beyt şöyle buyurmuştur: *"Esma-i Hüsna biziz."*[3] Dua-i şerifelerde de *"Bi ismikellezi tecelleyte ala filanın" (Falana tecelli ettiğin isminle*) ifadesi çoktur.[4]

Her suredeki bismillahın, bizzat o sureye ait olması da muhtemeldir. Örneğin Hamd süresindeki bismillah, hamda aittir. Bu da irfani zevke ve marifet ehlinin mesleğine mutabıktır. Zira hamd edenlerin hamdının ve senada bulunanların senasının da, Allah isminin kayyumiyetiyle olduğuna işarettir. O halde bütün söz ve amellerin başındaki "tesmiye" (besmele) –ki şer'i müstahaplardan biridir- insandan ortaya çıkan her amel ve sözün ilahi ismin kayyumiyetiyle gerçekleştiğini hatırlamak içindir. Zira vücudun bütün zerreleri, Allah isminin tecessümüdür ve başka bir ifadeyle onlar bizzat Allah'ın isimleridir. Bu ihtimal üzere kesret görüşünde bismillahın anlamı her sure, söz ve fiilde farklıdır. Fakihler şöyle demişlerdir: "Her sure için bismillah önceden tayin edilmelidir. Eğer bir sure için bismillah söylenir de başka bir sure okunursa doğru değildir." Bu fıkhi meslek açısından da makbuldür ve kesretlerin en büyük ismullahtaki fenası görüşünce ise bütün bismillahların bir tek anlamı vardır.

Bu iki görüş, vücudun mertebelerinde, gayb ve şuhudun menzillerinde de söz konusudur. Kesret bakışında ve varlıkların ru'yetinde, varlıklar kesret halindedir; vücud mertebeleri ve alemdeki varlıklar; rahmaniye, rahimiyye kahriyye ve lütfiyyenin farklı isimleridir. Kesretin

---

[1] Mirat'ul Ukul, , c, 2, s. 19, ve el-Vafi, c. 1, s. 100

[2] El-Vafi, c. 1, s. 100, Ebvab-u Marifet'is Sifatihi Sübhanehu ve Esmaihi, Bab-us Sifatı'l Fiil, 4. hadisin beyanında

[3] Usul-i Kafi, c. 1, s. 196, Kitab'ud Tevhid, Bab'un Nevadir, 4. hadis

[4] Sumat adlı dua-i şerifte, Misbah'ul Müteheccid s. 376

izmihlali ve vücudî varlıkların, feyz-i mukaddesin ezeli nurunda yok oluşunda da, feyz-i mukaddesten ve ilahi cam'i isimden başka bir etki ve haber söz konusu değildir. Bu iki görüş ilahi isimler ve sıfatlarda da söz konusudur. Birinci bakışa göre Hz. Vahidiyyet, isim ve sıfatların kesret makamıdır ve bütün kesretler o hazrettendir. İkinci bakışa göre ise Allah'ın en büyük isminden başka bir isim ve resim yoktur. Bu iki bakış, hikmete dayalı ve fikir adımıyladır. Eğer bakış arifane olursa, kalp kapılarının fethi ve kalbi riyazet ve sülûk adımıyla, Hak Teala, fiilî ismî ve zatî tecellilerle, bazen kesret sıfatı, bazen de vahdet sıfatıyla ashabının kalbine tecelli eder. Kur'an-ı Şerif'te de bu tecellilere işaret edilmiştir. Bazen açıkça işaret edilmiştir. Örneğin Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "**Rabbi dağa tecelli edince onu yerle bir etti ve Mûsa da baygın düştü.**"[1]

Bazen de işaretle belirtilmiştir. Tıpkı İbrahim'in ve Resulullah'ın, En'am ve Necm surelerinin ayet-i şerifelerinde zikredilen müşahadeleri gibi. Masumların (a.s) dua ve rivayetlerinde de buna bir çok işaretler yapılmıştır. Özellikle de inkarcıların, senet ve metnini inkar edemeyeceği, özel ve genel, arif ve sıradan herkesin kabul ettiği, değerli Sumat duasında zikredilmiştir. O değerli duada bir çok yüce anlam ve öğretiler mevcuttur. Onun bir parçası bile, arifin kalbini kendinden geçirmekte ve o ilahi nefhanın bir nesimi, sâlikin ruhuna esmektedir. Nitekim şöyle buyurulmuştur: *"Dağa tecelli ettiğin, dağı yerle bir ettiğin ve Musa'yı kendinden geçirdiğin veçhinin nuruna yemin olsun ve Sina dağında görülen, kendisiyle kulun ve Resulün Musa bin İmran'la konuştuğun azametine yemin olsun ve Sair'de ki doğuşuna, görülüşüne ve Faran dağındaki zuhuruna yemin olsun…"*[2]

Özetle Allah'a doğru seyreden bir kimse, tesmiye vaktinde kalbi ile bütün zahir ve batın varlıkların, gayb ve şahadet alemlerinin, esmaullahın terbiyesi altında olduğunu, hatta Allah'ın isimlerinin zuhuruyla zahir olduğunu anlamalı, bütün hareket ve duruşlarının ve bütün alemin,

---

[1] A'raf /143

[2] Sumat duasından, Misbah'ul Muteheccid, s. 376

Allah'ın en büyük isminin kayyumiyetiyle olduğunu derketmelidir. Dolayısıyla Allah'ı övmesi; ibadeti, itaati, tevhidi ve ihlası Allah'ın isminin kayyumiyetiyledir. Bu makam ve ilahi latife, onun kalbine yerleşip sağlamlaşınca, ibadetin hedefi olan şiddetli bir tezekkürden sonra, marifetlerden olan başka bir yol arifin kalbine açılır, vahdet alemine cezbolur -nitekim Allah-u Teala üns halvetinde ve kutsal mahfilde kelimi olan Musa bin İmran'a şöyle buyurmuştur: "**Şüphesiz Ben Allah'ım, Benden başka ilah yoktur; Bana kulluk et; Beni anmak için namaz kıl."**[1] Burada Allah, namaz kılmanın hedefini, kendini zikretmek olarak taktir etmiştir- sonunda kalp ve hal lisanı ve kalbi, *"O'nun övgüsü O'nun kendisinedir", "Ve sen kendini övdüğün gibisin"*[2] ve *"Senden sana sığınırım"* [3] hakikatine erişir.

Bu bismillahın "ba" harfinin ait olduğu şeyin sırrının özeti ve ondan elde edilen marifetlerin bir bölümüdür. Ama "ba" harfinin sırları; batında alevi velayet makamı olan ve Kur'anî cem'ul cem (toplulurun toplusu) makamı sayılan "ba" harfinin altındaki noktanın gizemlerini beyan etmek ise, daha kapsamlı bir araştırmayı gerektirmektedir.

Ama ismin hakikatine gelince, onun için gaybî, gayb'ul gaybî, sırrî, sırr'us sırrî, zuhur ve zuhur'uz zuhurî makamı vardır. İsim, Hakk'ın alameti ve Zat-ı Mukaddes'te fani olduğu hasebiyle de, vahdet ufkuna daha yakın olan ve kesret alemine daha uzak olan her isim, ismiyet makamında daha kamildir. Ve isimlerin en kamili ise kesretten, hatta ilmî kesretten bile münezzeh olan isimdir ve o da zat makamında, feyz-i akdes makamıyla, gaybî ehedi ve Ahmedi tecelliden ibarettir. **"Veya daha da yakınlaştı"**[4] değerli ayet-i şerifesi de buna işaret etmektedir.

Bundan sonra da Hz. Vahidiyyet'te Allah'ın en büyük isminin tecellisi vardır. Ondan sonra da feyz-i mukaddes ile tecelli söz konusudur.

---

[1] Ta-Ha/14

[2] Peygamberin (s.a.a) secdede ettiği bir duadır, Furu-i Kafi, c. 3, s. 324, Misbah'uş Şeriat, 5. bab ve Aval'il Leali, c. 1, s. 389, 21. hadis

[3] Peygamber-i Ekrem'den secdede nakledilen bir duadır. Furu-i Kafi, c. 3, s. 324, Misbah'ul Müteheccid ve Silah'ul Müteabbid, s. 308

[4] Necm/9

Ondan sonra da varlıklar aleminde kesret sıfatıyla tecelliler söz konusudur. Yazar Misbah'ûl Hidaye[1] ve Şerh-i Dua-i Seher[2] kitaplarında bunu detaylıca izah etmiştir. *"Allah",* eğer isimden maksat vücudî tecessümler ise, feyz-i mukaddes ile zuhurdur. *"Allah"* kelimesinin; zahir ve mazharın ittihadı ve ismin müsemmada fenası cihetiyle onun hakkında kullanılışının ise sakıncası yoktur, belki de **"Allah göklerin ve yerin nurudur"**[3] ve **"Gökte ilah ve yerde ilah sadece O'dur"**[4] ayeti de bu makama işaret etmektedir ve bu itlakın şahidi konumundadır. Eğer isimden maksat feyz-i mukaddes ile tecelli makamı ise, o zaman da vahidiyet ve cemî (toplu) esma makamıdır. Ve başka bir tabirle ismi azam makamıdır. Bu da diğer ihtimallerden daha zayıftır. Eğer isimden maksat ism-i azam ise, bu durumda da zat veya feyz-i akdes makamıdır. Dolayısıyla rahman ve rahim makamları da bu ihtimal hasebiyle açıkça anlaşıldığı üzere farklılık arz etmektedir.

Rahman ve rahim, isim için veya Allah için bir sıfat da olabilir. Daha uygun olanı ise isim için sıfat olmasıdır. Zira onlar Allah'ın sıfatlarını övgü makamındadır ve bu esas üzere tekrar ihtimalinden de korunmuş olmaktadır. Gerçi eğer Allah'ın sıfatı olursa, bunun da bir yorumu vardır ve bu tekrarda da bir belagat nüktesi mevcuttur. Eğer ismin sıfatı sayacak olursak, isimden maksadın aynî isimler olduğunu teyit etmektedir. Zira sadece aynî isimlerle, rahmaniye ve rahimiyye sıfatıyla nitelendirilebilir. O halde eğer isimden maksat zatî bir isim ve cemî makamla tecelli olursa, rahmaniyet ve rahimiyet zatî sıfatlardan olur ki, Hz. İsmullah için vahidiyet makamıyla tecellide sabittir. Rahmaniyye ve fiilî rahimiyye rahmeti ise, onların mazharlarındandır. Ama eğer

---

[1] Nur/40

[2] Şerh-i Dua-i Seher İmam Humeyni'nin (r. a) Arapça yazdığı bir kitaptır. Bu kitabı yazmaktan maksadı yazarında önsözünde belirttiği gibi mübahale duası diye meşhur olan mübarek bir duanın boyutlarını anlatmaktır. (Seher anında okunan bu dua, Tahir İmamlar'dan (a. s) nakledilmiştir. Bu değerli kitabın yazılışı H. K. 1349 yılında sona ermiştir.

[3] Nur/35

[4] Zuhruf/84

isimden maksat meşiyet makamı olan fiilî ve cemi tecelli olursa, o zaman da rahmaniyet ve rahimiyet fiilî sıfatlardan olur. Dolayısıyla rahmaniye rahmeti, vücudun aslının genişlemesidir ve bu da bütün varlıklar için geneldir. Ama Hakk'ın özel sıfatlarındandır. Zira vücudun aslının genişlemesinde, Hak Taela için bir ortam söz konusu değildir. Diğer varlıkları ise icadî rahmetten acizdirler. Vücudda Allah'tan başka bir etki sahibi yoktur ve tahakkuk diyarında ise Allah'tan başka bir ilah mevcut değildir. Ama yol hidayetçilerinin hidayetinin beklenmesinden kaynaklandığı rahimiyye rahmeti ise, saadete ermişlere ve yüce fıtratlara mahsustur. Lakin diğer varlıkların da kendisinden nasiplendiği genel bir sıfattır. Daha öncede işaret edildiği gibi rahimiyye rahmeti de genel rahmetlerdendir. Mutsuzluk sahibi kimselerin bu rahmetten nasipsizliği, onların noksanlığı sebebiyledir; rahmetin sınırlılığı sebebiyle değil. Bundan dolayı hidayet ve davet bütün beşer ailesi için geçerlidir. Nitekim bunu Kurân apaçık bir şekilde beyan etmektedir. Ayrıca bir görüşe göre de rahimiye rahmeti, Hak Teala'ya mahsustur; diğerlerinin bundan bir nasibi yoktur. Rivayet-i şerifeler hususunda da nazar ve itibarlar farklılığı hasebiyle rahimiyye rahmetinin beyanında farklılık baş göstermiştir. Bazen şöyle buyurulmuştur: *"Şüphesiz rahman genel bir sıfat için özel bir isimdir. Rahim ise, özel bir sıfat için genel bir isimdir."*[1]

Hakeza şöyle buyurulmuştur: *"Rahman bütün yaratıkları kapsamaktadır, rahim ise sadece müminlere hastır.* [2]

Daha sonra şöyle buyurulmuştur: *"Ey dünya rahmanı ve ahiret rahimi!"*[3] Hakeza şöyle buyurulmuştur: *"Ey dünya ve ahiret rahmanı ve her ikisinin rahimi!"*

---

[1] Mecme'ul Beyan, c. 1, s. 21, İmam-ı Sadık'tan naklen (az bir faklılıkla)

[2] *"Rahman bütün alem için rahim ise müminlere hastır"* Meanil Ahbar, s. 3; Bihar'ul Envar, c. 89, s. 229

[3] "Ey dünya rahmanı ve ahiret rahimi ve dünya ile ahiret rahimi" Usul-i Kafi, c. 4, s. 340, Kitabu'd Dua, Bab-ud Dua-i li'l Kerb, 6. hadis; Sahife-i Seccadiye, 54. dua

İrfani İnceleme

Edebiyat alimlerinin belirttiği üzere "rahman" ve "rahim" *"rahmet"* kökünden türemiştir ve mübalağa içindir. Ama rahmanda, rahime oranla daha fazla bir mübalağa söz konusudur. Kıyas da; rahimin, rahmandan önce zikredilmesini iktiza etmektedir. Ama rahman şahsi bir isim olduğundan ve diğer varlıklar hakkında kullanılmadığından dolayı, rahimden öne geçirilmiştir. Bazısı ise her ikisinin de bir anlama geldiğini ifade etmiş, tekrarının sadece tekit için olduğunu söylemişlerdir. Kur'an'ın da en yüce mertebesiyle indiği irfani zevk ise, rahmanın rahimden önce zikredilmesini iktiza etmektedir. Zira Kur'an-ı Şerif kalp ashabı nezdinde, ilahi tecellilerin nazil olanı ve rububiyye esma-i hüsnasının yazılı suretidir. Rahman ismi, ism-i azamdan sonra, Allah'ın en kapsayıcı ismi olduğundan, marifet ashabı nezdinde de kuşatıcı isimlerle tecellinin, kuşatılan isimlerle tecelliden ve daha çok kuşatıcı isimlerle tecellinin hepsinden öncelikliği hasebiyle, evvela Hz. Vahidiyet'te tecelli, Allah'ın en büyük ismiyle tecellidir. Ondan sonra da rahmaniyet makamıyla tecellidir ve rahimiyet ile tecelli ise rahmaniyet ile tecelliden daha sonradır. Zuhurî ve fiilî tecellide de, bu şuhutta ism-i a'zam ve zatî ism-i a'zam'ın zuhur yeri olan meşiyet makamıyla tecelli de bütün tecellilerden önceliklidir. Gayb ve şehadet alemindeki tüm varlıkları ihata eden rahmaniyet makamıyla tecelli de, –şu ayette buna işaret etmektedir: **"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır"**[1]- diğer tecellilerden önceliklidir ve bazı açıdan da şu ifade buna işaret etmektedir: *"Allah'ın rahmeti gazabını geçmiştir."*[2]

Özetle batın ve ruh hasebiyle "bismillah", fiilî tecellilerin suretidir. Sır ve sırr'us sır hasebiyle de esma-i tecellilerin ve hatta zatî tecellilerin suretidir. Zikredilen tecelliler ise evvela Allah makamıyla, daha sonra rahman makamıyla ve daha sonra da rahim makamıyla tecellidir. Sözsel ve yazılı suretler de böyle olmalıdır ki ilahi ve rabbani sistem ile mutabık olsun. Ama mübarek Hamd suresindeki rahman ve rahim, Rabbu'l

---

[1] Araf/156

[2] İlm'ul Yakin, c. 1, s. 57

Alemin'den daha sonradır. Bunun sebebi ise belki de "bismillah"da vücudun gayb gizliliklerinden zuhuruna ve sure-i şerifede ise dönüş ve batınlara bakıştır. Elbette bu ihtimalde, bir problem de söz konusudur. Belki de rahmaniye ve rahimiye rahmetinin ihata ediciliğine işaret içindir. Belki de ayrı bir nüktesi vardır. Her haliyle "bismillah"ta zikredilen bu nükte onaya layık bir nüktedir. Belki de bu değersizin kalbinde rahimiyye rahmetinin bereketlerindendir. İhsan buyurduklarına karşılık hamd sadece Allah'a mahsustur.

Araştırma ve Sonuç

Zahir alimlerinin belirttiği üzere ise rahman ve rahim kelimeleri, rahmetten türemiştir ve her iki kelimede de yumuşaklık ve merhamet gizlidir. İbn-i Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir: *"Rahman ve rahim, iki latif (ince anlam içeren) kelimelerdir. Onlardan biri diğerinden daha latiftir. Rahman yani lütfeden, rahim ise kullarına rızık ve nimet vererek merhamet eden kimsedir."*[1]

Merhamet ve inceliğe bir tepki gerektiği için de bu iki kelimenin Zatı Mukaddes hakkında kullanılabilmesi için bir takım tevil ve yorumlara gidilmiş ve mecaz olduğu söylenmiştir.

Bazıları ise bu tür sıfatların geneli hakkında *"öncülleri bırak, hedefe koyul"* yoluna gitmişler ve bu tür sıfatların Allah hakkında kullanılmasının fiiller ve etkiler münasebetiyle olduğunu, öncüller ve sıfatlar mülahazasıyla olmadığını söylemişlerdir. O halde rahim ve rahmanın Allah hususundaki anlamı, kullarıyla merhamet üzere muamelede bulunan kimse demektir. Mutezile, Allah'ın bütün sıfatlarını bu şekilde veya buna yakın bir türde kabul etmiştir. O halde bu sıfatların Allah hakkında kullanılışı da mecazdır. Ama bizce mecaz oluşları uzak bir ihtimaldir. Özellikle de rahman hususunda uzak bir ihtimaldir. Aksi taktirde ilginç bir işi gerektirir ve o da şudur ki; bu kelimenin, caiz olmadığı bir anlam için kullanılmasının taktir edilmesini gerektirir. Dolayısıyla, gerçekte

[1] Ed-Durr'ul Mensur, fi't Tefsir, bi'l Me'sur, Celaluddin Suyuti, c. 1, s. 9, Esma ve Sıfat'ta, Beyhaki'den naklen.

bu mecaz, hakikati olmayan bir mecazdır. Biraz düşün! Araştırmacılar ise bu tür soruya şöyle cevap vermişlerdir: Kelimeler; genel anlamlar, mutlak hakikatler için ortaya konmuştur. O halde merhamet ve yumuşaklık kaydı, rahmet kelimesinin asıl anlamının içinde değildir. Bu kayıt halk zihinlerinde uydurulmuş, çıkarılmıştır. Yoksa konunun asıl anlamında bir etkisi yoktur. Bu konu da zahir açısından araştırmadan uzaktır. Zira bilindiği gibi kelimeleri çıkaran kimse, sıradan insanlardan olup soyut anlamları ve mutlak hakikatleri bu kelimeleri yaşarken göz önünde bulundurmamıştır. Evet eğer kelimeleri vaz eden kimse, Hak Teala veya ilahi ilham ve vahiy vasıtasıyla peygamber olsaydı, bu konu için bir yorum yapılabilirdi. Ama bu da sabit değildir. Özetle bu kelimenin zahiri problemlidir. Ama araştırmacıların maksadının da bu zahir olduğu malum değildir. Aksine bu konuyu beyan ederken şöyle demek de mümkündür: Lügatleri vazeden kimse her ne kadar mutlak ve soyut anlamları göz önünde bulundurmamışsa da, ama elfazın karşısında vazedildiği şeyler soyut ve mutlak anlamlar olmuştur. Örneğin nur lafzını vazetmek istediğinde, her ne kadar bu, ilineksel ve hissi nurlar olsa da, vazeden kimsenin göz önünde bulundurduğu nurlar –bu nurların maverasını anlamadığı vasıtasıyla- nur lafzının nuriyet boyutu olmuştur; nur ve zulmetin karışımı boyutu değil. Eğer vazeden kimseye şöyle sorulacak olursa: Bu sınırlı ve ilineksel nurlar, salt nurlar değildir. Zulmet ile karışık nurlardır. Nur lafzı, nuriyet boyutunun ifadesi midir, yoksa nuriyet ve zulmaniyetin ifadesi midir?" Zaruret gereği şöyle cevap verir: "Onun nuriyeti boyutunu ifade etmektedir ve zulmet boyutu asla onun anlamında yer almamıştır. Hepimizin de bildiği gibi ateş lafzını vazeden kimse de, vazetme esnasında sadece dünyevi ateşleri gözününde bulundurmuş, bu hakikate intikal sebebi dünyevi ateşler olmuş, ahiretten ve Allah'ın yüreklere çökecek olan tutuşturulmuş ateşinden gaflet etmiştir. Özellikle de vazeden kimse, başka bir aleme inanmıyorsa… Buna rağmen bu intikal vesilesi, hakikatte kayıt ve sınırlılık sebebi olamaz. O halde ateş, ateşlilik boyutu karşılığında vaki olmuştur. Dolayısıyla da vazeden kimsenin anlamları soyutladığını söylemiyoruz. Aksi taktirde çok uzak bir ihtimal ortaya çıkar. Biz şöyle diyoruz: "Kelimeler sınırsız ve kayıtsız anlamlar karşılığında yer almıştır. O halde hiçbir

uzak ihtimal söz konusu değildir. Anlamlar garipliklerden ve yabancılıklardan uzak kaldıkça hakikate daha yakın olur ve mecaziyet şüphesinden daha uzak düşer. Örneğin "bizzat zahir ve başkası için zahir kılıcı" anlamına gelen nur kelimesi, bu dünyevi ve ilineksel nurlar hakkında kullanılsa da, hakikatten uzak değildir. Zira onlar hakkındaki kullanılışında da, sınırlılık ve zulmetle karışıklık boyutu gözönünde bulundurulmamaktadır. Gözününde bulundurulan şey zatî zuhur ve mazhariyettir; ama zuhurları daha kamil, zatiyet ufkuna daha yakın, mazharları ise nicelik ve nitelik açısından daha fazla olan ve noksanlığı daha az olan melekuti nurlar hakkındaki kullanımı hakikate daha yakındır. Ceberutiye nurları hakkında kullanımı da aynı beyanla hakikate daha yakındır. Nuru'l Envar, zulmetin bütün boyutlarından halis, sırf ve salt nur olan yüce ve celil Allah'ın zat-ı mukaddesi hakkındaki kullanımı, salt ve halis bir hakikattir. Hatta denilebilir ki eğer nur kelimesi bizzat zahir ve gayrisini zahir kılıcı anlamı için vazedilmişse, bunun Hak Teala için kullanımı cüz'i akıllar açısından hakikattir. Ama teyit edilmiş akıllar ve marifet ashabı açısından mecazdır. Sadece Hak Teala hakkında kullanımı hakikattir. Aynı şekilde kemal anlamları, yani vücud ve kemal cinsinden olan anlamlar karşısında vazedilen kelimelerde de aynı şekiller geçerlidir.

O halde rahman, rahim, atuf, rauf ve benzerlerinde bir kemal ve tamam ciheti ve bir de noksanlık ve infial (tepki) ciheti vardır. Bu lafızlar söz konusu hakikatin aslı olan kemaliye ciheti esasınca vazedilmiştir. Ama hakikatin garipliklerinden, yabancılıklarından ve alemin gereklerinden olan ve de bu hakikatlerin imkan alemlerinde ve düşük dünyevi alemlere nüzulünden sonra kendileriyle birliktelik içinde bulunan infiali (tepkisel) cihetler -çünkü zulmet nur ile düşük alemde birbirine karışmış durumdadır- bu lafızların gerçek anlamında bir etkisi yoktur. Dolayısıyla salt kemal cihetine sahip olan, infial ve noksanlık cihetinden münezzeh olan bir varlık anlamında kullanımı, salt hakikattir ve hakikatin ta kendisidir. Bu açıklama marifet ehlinin zevkine yakın olmakla birlikte, zahir ehlinin bulgularıyla da uyum içindedir.

O halde açıklığa kavuştuğu üzere bazı alemlere nüzulünden sonra başka bir şeyle karışıp birliktelik arzeden bu tür kemal sıfatlarının mutlak türü –azameti yüce olan Hakk'ın mukaddes zatı bundan münezzehtir- Hak Teala hakkında kullanılınca mecaz değildir. Hidayete erdiren şüphesiz Allah'tır.

* * *

"Elhamdulillah" Yani bütün övgüler uluhiyetin mukaddesatına aittir. Ey aziz! Bil ki bu mübarek kelimenin altında has, hatta hasların hassı, tevhidin sırrı yatmaktadır. Bütün hamdedenlerin övgüsünün Hak Teala'ya mahsus oluşu, bürhan hasebiyle de hikmet ashabının ve yüce felsefe önderlerinin yanında aşikardır. Zira bürhanla açıklığa kavuştuğu gibi bütün varlık alemi, Hz. Hakk'ın geniş feyzi ve genişleyen gölgesidir. Bütün zahirî ve batınî nimetler, hangi nimet sahibinden olursa olsun, zahir ve halkın görüşü hasebiyle yüce ve celil olan Hak Teala'ya mahsustur. Hiçbir varlığın bunda bir ortaklığı söz konusu değildir. Hatta sayısal ortaklık dahi sıradan felsefe ehli nezdinde söylenen bir ifadedir, yüce felsefe ehli nezdinde değil! O halde hamd, nimetler ve ihsanlar karşısında olduğundan ve varlık aleminde de Hakk'tan başka bir nimet verici bulunmadığından, bütün hamd ve övgüler O'na mahsustur. Hakeza O'ndan ve O'nun cemalinden başka bir cemal ve celil de yoktur ve dolayısıyla da bütün övgüler O'na irca etmektedir.

Başka bir tabirle her öven kimsenin övgüsü nimet ve kemal ciheti karşısındadır. Onu eksikleştiren ve sınırlayan nimet ve kemalin mahallinin ise, sena ve övgüde hiçbir etkisi yoktur ve hatta ona aykırıdır. Dolayısıyla bütün övgü ve hamdler kemal ve cemal olan rububiyet payına dönmektedir; noksanlık ve sınırlamadan ibaret olan yaratık payına değil.

Başka bir tabirle bütün yaratıkların üzerinde yaratıldığı ilahi fıtratlardan biri de nimet veren kimseyi övmek, şükretmek ve tam bir şekilde hamdetmektir. İlahi fıtratlardan biri de noksanlık, nakıs ve nakıs kılan şeyden nefrettir. Her türlü katışıklık ve noksanlıktan halis olan mutlak

nimet ve her noksanlıktan münezzeh tam kemal ve cemal, Hakk'a mahsus olduğu ve diğer varlıklar da mutlak nimetleri ve mutlak cemali noksan kıldığı ve sınırladığı, artırıp teyit etmediği hasebiyle de, bütün insanların fıtratı Allah'ın mukaddes zatını övmektedir ve diğer varlıklardan nefret etmektedir. Sadece kemal memleketlerinde ve aşk şehirlerinde seyretme hasebiyle, zülcelalin zatında fani olan varlıklara aşk ve muhabbet ve övgü ise, Hakk'a aşık olmanın ve Hakk'ı övmenin bizzat kendisidir. *"Allah'ın haslarının sevgisi Allah sevgisidir."*[1] Buraya kadar zikredilenler de kesret hicaplarında olan orta halli kimselerin makamı hasebiyledir. Bunlar gizli ve en gizli şirkin bütün mertebelerinden münezzeh olmamış ve hulus ve ihlas mertebelerinin kemaline erişmemiş kimselerdir. Ama bazı özel haletlerde fani olan kalp ashabının irfanı hasebiyle, bütün nimetler, bütün kemal, celal ve cemaller zatî tecellinin suretidir ve bütün övgüler Hak Teala'nın mukaddesatına aittir. Hatta övgü de O'ndan ve O'nun kendisine yapılan övgüdür.[2] Nitekim bismillahın elhamdulillaha aidiyeti de bu anlama işaret etmektedir. Bil ki Allah'a seyr-u sülûk eden ve Allah yolunda cihad eden bir kimse, marifetlerin bu ilmî sınırıyla yetinmemeli, ömrünü hicaplar, hatta en büyük hicaplar olan istidlaller yolunda harcamamalıdır. Çünkü bu aşamayı tahtadan ayakla[3], Hatta Süleyman'ın kuşu[4] ile katetmek bile mümkün değildir. Bu vadi kutsal varlıklar vadisidir. Bu merhale takva sahiplerinin merhalesidir. Makam, şeref, kadın ve çocuk sevgisinin ayakkabıları çıkarılmadan, itimat asası atılmadan ve başkasına teveccüh kenara itilmeden, halis kimselerin makamı ve kutsalların menzili olan bu mukaddes vadiye ayak basmak mümkün değildir. Eğer sülûk eden

---

[1] Kaynağı bulunmamıştır.

[2] Allah'ın adıyla, bilmek gerekir ki elif-lam'daki iki ihtimal üzere bütün övgülerin özgünlüğü veya hamdın cinsi her ne kadar nedensellik dakik bir anlam taşısa da, felsefi nedensellikle çelişki halindedir. Kur'an dili ve evliyanın (a. s) irfanı olmaksızın yorumlanamaz.

[3] Mevlana'nın şu beytine işarettir: "İstidlalcilerin ayağı şu tahtadandır, tahtadan ayak ise çok dayanıksızdır. "

[4] Hafız'ın şu beytine işarettir: Ben Anka kuşunun konağına tek başıma varmadım/ Bu aşamayı Süleyman'ın kuşu ile katettim.

kimse bu vadideki ihlas gerçeklerine ulaşır, kesret ve hayal içinde hayal olan dünyaya sırt çevirirse, enaniyetinden geriye bir şeyler kalmış olsa bile, gayb aleminden kendisine yardım edilir. İlahi tecellilerle enaniyet dağı yok olur. Kendisi için "sa'k ve fena" hali meydana gelir. Bu makamlar dünya ve lezzetleri dışında bir şeyden haberdar olmayan ve şeytani gururdan başka bir şey tanımayan katı kalplere çok uyumsuz gelir ve bunları birer vehim olarak değerlendirir. Oysa tabiat ve dünya hakkındaki sahip olduğumuz fena –ki bu alemden her açıdan daha zahir olan bütün gayp alemlerinden ve hatta zuhurun zatına özgün olduğu Allah'ın mukaddes zatından ve zatî sıfatlarından gaflet etmiş bulunmaktayız ve o alemler ile yüce ve celil olan Hakk'ın mukaddes zatını isbat etmek için bürhan ve istidlallere sarılmaktayız- irfan ve sülûk ehlinin iddia ettiği fenadan aşama olarak çok daha garip ve ilginçtir.

"Bu hikayeler hayret içinde hayrettir...

Allah hasları, daha has olanların ahvalini görünce kendilerinden geçerler."[1]

Eğer metindeki "ehes" kelimesi "sad ile olursa bunun hayret edilecek bir yeri yoktur. Zira nakıs varlığın kamildeki fenası, doğal ve ilahi sünnetle uyumlu bir iştir. O halde hayret "ehas" kelimesinin "sin" harfiyle okunduğu yerdedir. Nitekim şuanda da bütün bizim gibiler için bu fena ve kendinden geçme tahakkuk etmiş bulunmaktadır. Öyle ki kulak ve gözlerimiz tabiata gömülmüş ve gayb aleminin olaylarından tümüyle habersiz bulunmaktayız.

Rivayet ve İnceleme

Bil ki zahir ve edeb alimlerinin dediğine göre *"hamd"* dil ile iradi olan bir güzelliği övmektir. Onlar (zahir ve edebiyat alimleri) bu etten dil dışında bütün dillerden gafil oldukları için, Hak Teala'yı tesbih ve hamdetmenin, hatta Zat-ı Mukaddes'in mutlak sözlerinin bir tür mecaz olduğunu söylemektedirler. Hakeza varlıkların tesbih ve hamdını da mecazi olarak değerlendirmektedirler. Dolayısıyla da Hak Teala da te-

[1] Mevlana

kellümün (konuşmanın), kelam icad etmekten ve diğer varlıklar hususunda ise tesbih ve hamdetmeyi zatî ve tekvinî bir işten ibaret olduğunu söylemektedirler. Bunlar, konuşma hakikatini kendi türlerine has kılmakta, yüce ve celil Hak Teala'nın mukaddes zatını ve diğer varlıkları konuşmayan, hatta neuzu billah dilsiz saymaktadırlar. Bunun, mukaddes zatı tenzih etmek olduğunu sanmaktadırlar. Oysa bu bir sınırlama ve hatta aklı iptal etmektir ve Hak Teala bu tenzihten münezzehtir. Nitekim Ehl-i Sünnetin tenzihlerinin çoğu birer sınırlama ve teşbihtir. Biz daha öncede lafızların mutlak ve genel anlamlar için vazedilme niteliğini beyan etmiştik. Şimdi de şöyle diyoruz: "Biz bu ilahi gerçeklerde lügavi doğruluğun veya hakikatin lazım geldiği endişesini taşımıyoruz. Aksine bu konulardaki ölçü, kullanmanın ve akli hakikatlerin sıhhatidir. Gerçi önceki açıklama hasebiyle, lügavi hakikatler de isbat edilmişti. Dolayısıyla diyoruz ki lisan, tekellüm, kelam, kitabet, kitap, hamd ve methetmenin vücudî neşetler hasebiyle birtakım merhaleleri vardır ve bunlardan her biri de neşetlerden bir neşet veya vücud mertebelerinden bir mertebeyle uyum içindedir. Çünkü hamdetmek her hususta bir güzelliğe ve methetmek de bir cemal ve kemale vaki olmaktadır. Yüce ve celil olan Hak Teala gaybî hüviyette, zatî ilmi hasebiyle cemil cemalini, ilim ve şuhud mertebelerinin en kemali ile müşahade ettiği için sevinmenin en şiddetli mertebesi ile, cemil zatına sevinmiştir. Dolayısıyla da zat için, Hz. Zat'ta tecelliler mertebesinin en yücesi olan ezeli tecelli ile tecelli etmiştir ve bu da, gayb hazretinde zat lisanı ile vaki olan zatî bir gürültü koparıştır. Bu kelami tecelliyi müşahede ise zatın duyuşudur ve bu zatın Hakk'ın zatını övmesi de, Hakk'ı övmektir ve diğer varlıklar bunu idrak etmekten acizdir. Nitekim son peygamber, Allah'a en yakın ve varlıkların en şereflisi olmasına rağmen acziyet itirafında bulunarak şöyle demiştir: *"Seni övmek mümkün değildir. Sen kendi övdüğün gibisin."*[1] Bilindiği gibi hamd ve senayı saymak, cemal ve kemali tanımanın bir parçasıdır. Mutlak cemal hakkında tam bir bilgi elde etmek ise

[1] Misbah'uş Şeria, 5. bab; Evali'l Leali, c. 1, s. 389

mümkün değildir. Dolayısıyla da hakiki bir hamd vaki olamaz ve marifet ashabının marifetinin nihayeti ise acziyet irfanıdır.

Marifet ehli, Hak Teala'nın beş dille kendini övdüğünü söylemektedir. O diller mutlak zat dili, gaybi ehadiyet dili, cemî vahidiyet dili, tafsili esma dili ve e'yan (özdekler) dili ve bunlar; vücudî kesret dili olan a'yanî (özdeksel) mertebelerinin sonuna dek, evveli meşiyet dili olan, zuhur dilinden ayrıdır.

Bil ki bütün varlıklar için bir takım nasipler, hatta salt hayat olan gayp aleminden bir takım nasipler vardır ve hayat bütün vücud aleminde caridir. Bu konu yüce felsefe erbabı nezdinde bürhanla ispatlanmış, kalp ve marifet ashabı nezdinde ise müşahade ve görmekle sabittir. İlahi ayet-i şerifeler ve vahiy velilerinin (a.s) rivayetleri de buna tam bir şekilde delalet etmektedir. Genel felsefe ehlinden örtülü kalanlar ve varlıkların konuşmasını derkedemeyen zahir ehli, bunu tevil etmeye çalışmışlardır. İlginç olanı da şudur ki, zahir ehli, felsefe ehlininin Allah'ın kitabını kendi akılları hasebiyle tevil ettiklerini ifade etmektedirler. Kendileri varlıkların konuşmasını derketmedikleri için bütün açık ayetleri ve sahih hadisleri tevil etmektedirler. Oysa bu konuda hiçbir delile de sahip değillerdir. Dolayısıyla da hiçbir bürhanları olmadığı halde sadece uzak ihtimal gördükleri sebebiyle, Kur'an'ı tevil etmektedirler. Özetle vücud alemi, hayatın aslı, ilim ve şuurun hakikatidir. Varlıkların tesbihi de iradi, bilinçli ve sözlü bir tespihtir; örtülü kimselerin söyledikleri gibi zatî ve tekvini değil. Bütün varlıklar vücuttan aldıkları nasip hasebiyle azameti yüce Allah'ın makamı hakkında bir bilgiye sahiptirler. Tabiatla meşgul olma ve kesrete gömülme hususunda, hiçbir varlık insan gibi değildir. Bu açıdan da insan bütün varlıklardan daha örtülüdür. Beşeriyet örtüsünden dışarı çıkan kesret ve gaybiyet örtüsünü yırtan insanlar ise, örtüsüz olarak cemil cemali müşahede etmektedirler. Dolayısıyla bu kimselerin hamd ve övgüsü, bütün hamd ve övgülerden daha kapsamlıdır ve de Hakk'ı bütün ilahi boyutlarıyla, bütün isim ve sıfatlarla övmekte ve ibadet etmektedir.

Sonuç

Bil ki "elhamdulillah" kelime-i şerifesi beyan edildiği hasebiyle kapsamlı kelimelerdendir. Eğer bir kimse onun incelikleriyle ve hakikatleriyle Hakk'ı övecek olursa, beşerin gücünün dahilinde olduğu kadarıyla Allah'a hamdetmiştir. Bu yüzden rivayet-i şerifelerde de bu anlama işaret edilmiştir. Nitekim bir rivayette yer aldığına göre İmam Bakır (a.s) bir gün evden çıktığında bineğini bulamadığı zaman şöyle buyurmuştur: *"Eğer merkep bulunursa hakkıyla Allah-u Tealaya hamdedeceğim."* Merkep bulunduğu zaman İmam Bakır (a.s) merkebe bindi, elbisesini düzeltti ve şöyle buyurdu: *"Elhamdulillah."*[1] Resulullah da (s.a.a) nakledilen bir rivayette şöyle buyurmuştur: *"Lailahe illallah terazinin yarısıdır, elhamdulillah ise teraziyi doldurur."*[2] Bu da beyan ettiğimiz üzere "elhamdülillah" kelimesinin tevhidi de kapsadığı hasebiyledir.

Resulullah'tan (s.a.a) hakeza şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Kul, "elhamdulillah" deyince bu terazisinde yedi kat gökten ve yedi kat yerden daha ağırdır."*[3] Hakeza Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Eğer Allah, kullarından bir kuluna bütün dünyayı verecek olursa ve o kul da buna karşılık "elhamdulillah" derse bu söylediği kendisine bağışlanan şeyden daha üstündür."*[4] Hakeza Peygamber'in (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Allah nezdinde hiçbir şey "elhamdulillah" diyen kimsenin sözünden daha sevimli değildir. Bu sebeple Allah onunla kendini övmüştür."*[5] Bu bölümdeki hadisler sayılamayacak kadar çoktur.

* * *

[1] Usul, Kafi, c. 3, s. 152, Kitab'ul İman ve'l Kufr, Bab-uş Şukr, 18. hadis
[2] Bihar'ul Envar, c. 90, s. 210; Emali-i Tusi, c. 1, s. 18'den naklen
[3] Mustedrek'ul Vesail, ; Alu'l Beyt kurumunun baskısı, c. 5, s. 314
[4] Mekarim'ul Ahlak, s. 307, el-Bab'ul Aşir el-Feslu's Salis fi't Tehmid (az bir farklılıkla)
[5] Kaynağı bulunmamıştır

Allah-u Taela'nın **"Rebb'ul Alemin"** sözündeki Rab eğer müteali (yüce), sabit ve seyyid (efendi) anlamında ise, bu zatî isimlerden sayılır ve eğer malik, sahip, galib ve kahir anlamında ise bu durumda sıfatî isimlerden sayılır ve eğer mürebbi, mun'im (nimet veren) ve mütemmim (tamamlayıcı) anlamında ise, o zaman da ef'alî isimlerdendir. Alem kelimesi ise vücudun bütün mertebelerine, gayb ve şuhud menzillerine şamil olan Allah'tan gayrisi anlamında ise, Rab sıfat isimlerinden sayılmalıdır ve eğer maksat tedricî husul ve kemal olan mülk alemi ise, rabdan maksat da fiil ismidir. Her haliyle burada maksat zat ismi değildir. Bir nükteye göre de "alemin" kelimesinden maksat, ilahi terbiye ve meşiyetin altında kendilerine layık olan kemale ulaşan mülk alemidir ve Rab'dan maksat ise efal isimlerinden olan mürebbi anlamındadır.

Bil ki biz bu kitapta ayet-i şerifelerin edebi, lügavi ve terkip boyutlarını zikretmekten sakındık. Zira onları genellikle beyan etmişlerdir. Burada ise ya genellikle beyan edilmeyen, ya da eksik zikredilen şeyler beyan edilmektedir.

Bilmek gerekir ki burada işaret edilen zat, sıfat ve ef'al isimleri, marifet erbabının kavramları esasıncadır. Marifet ehlinin bazı büyükleri ise İnşa'ud Devair kitabında isimleri; zat, sıfat ve ef'al isimleri diye bölmüşlerdir:

Zatî isimler şunlardır: Allah, er-Rab, el-Melik, el-Kuddus, es-Selam, el-Mü'min, el-Muheymin, el-Aziz, el-Cebbar, el-Mutekebbir, el-Aliyy, el-Azim, ez-Zahir, el-Batin, el-Evvel, el-Ahir, el-Kebir, el-Celil, el-Mecid, el-Hak, el-Mubin, el-Macid, el-Vacid, es-Semed, el-Muteali, el-Ganiy, en-Nur, el-Varis, Zulcelal, er-Rakib

Sıfat isimleri ise şunlardır: "el-Hayy, eş-Şekur, el-Kahhar, el-Kahir, el-Muktedir, el-Kaviyy el-Kadir er-Rahman, er-Rahim, el-Kerim, el-Gaffar-, el-Gefur, el-Vedud, er-Rauf, el-Halim, es-Sabur, el-Birr, el-Alim, el-Habir, el-Muhsi, el-Hakim, eş-Şehid, es-Semi', el-Besir

Fiilî isimleri ise şunlardır: el-Mubdi, el-Vekil, el-Baîs, el-Mucib, el-Vasi', el-Hasib, el-Mukit, el-Hefiz, el-Halik, el-Bari, el-Musevvir, el-Vehhab, er-Rezzak, el-Fettah, el-Kabiz, el-Basit, el-Hafiz, er-Rafi', el-Muizz, el-Muzill, el-Hekim, el-Adl, el-Latif, el-Muid, el-Muhyi, el-

Mumit, el-Vali, et-Tevvab, el-Mumtekim, el-Muksit, el-Cami', el-Muğni, el-Mani', ez-Zârr, en-Nafi', el-Hadi, el-Bedi', er-Reşid. [1]

Bu taksimin ölçüsü hususunda şöyle demişlerdir: Bütün isimler her ne kadar zat isimleri olsa da, lakin zatın zuhuru itibariyle, zatın isimleri olarak adlandırılmaktadır; sıfat ve fiillerin zuhuru itibariyle ise, sıfati ve ef'ali isimler olarak adlandırılmaktadır. Yani hangi itibar daha zahir olursa, isim ona tabidir. Bu açıdan bazen, bazı isimlerde iki veya üç itibar bir araya toplanır ve bu açıdan isimlerden zatî, sıfati, ef'alî veya bu üçünden ikisi söz konusu olur. Tıpkı daha önce zikredilen Rab kelimesi gibi. Ama bu konu yazarın zevkine mutabık değildir. İrfani zevke de uymamaktadır. Taksimden anlaşılan şu ki bu isimlerdeki ölçü şudur: Marifet adımıyla yola koyulan sulûk ehli, fiilî fenaya ulaştıktan sonra, Hak Teala'nın kalbine ettiği tecelliler, ef'al isimleriyle tecellilerdir. Sıfatî fenadan sonra ise, sıfatî tecellilerdir. Zatî fenadan sonra ise sâlik için zatî isimle tecelliler gerçekleşir. Eğer onun kalbi koruma gücüne sahip olursa, sahv (kendine gelme) makamından sonra, ef'alî müşahedeleri haber veren şey fiil isimleridir. Sıfati müşahedeleri haber veren şey ise, sıfat isimleridir. Hakeza zat isimleri de böyledir. Bu makamın burada ifade edilemeyecek, bu sayfalarda açıklanamayacak kadar uzun bir detayı vardır. İnşa'ud-Devair'de zikredilen şey ise, bizzat ortaya koyduğu ölçüleri ile de mutabık değildir. Nitekim isimlere bakışta bu apaçık bir şekilde anlaşılmaktadır. Söylenebilir ki bu üç isimler taksimine Kur'an-ı Şerif'te de işaret edilmiştir ve bu da Haşr suresinin son ayet-i şerifeleridir. Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "**O, görüleni de görülmeyeni de bilen, kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır. O, acıyıcı olandır, acıyandır**."[2] Bu ayet-i şerifelerden belki de birincisi, zatî isimlere, ikincisi sıfatı isimlere ve üçüncüsü ise fiilî isimlere işaret etmektedir. Zatî isimlerin sıfatî isimlere ve onun da fiilî isimlere takdimi ise, vücudî gerçeklerin tertibi hasebiyledir. İlahi tecelliler; müşahede ashabının müşahedeleri ve kalp ashabının kalbine ettiği tecelliler

[1] İnşaud-Devair s. 28
[2] Haşr/22

hasebiyle değildir. Bilmek gerekir ki bu ayet-i şerifelerin, burada zikredilmesi uygun olmayan bir takım sırları da vardır. İkinci ayet sıfatî isimler, üçüncü ayet ise fiilî isimlerdir ve bu çok açıktır. Ama **alim'ul gaybî veş'şahadet, rahman ve rahim** isimlerinin zatî isimlerden oluşu, gayb ve şehadet aleminin isimlerinin batınî ve zahiri isimlerden oluşu esasına dayalıdır. Rahmaniyet ve rahimiyetin feyz-i mukaddesin değil, feyz-i akdesin tecellilerinden olmasına dayalıdır. Hayy, Sabit, Rab ve benzeri isimlerin, zatî isimlere daha yakın olmasına rağmen bu isimlere özgü kılınışı, belki de onların ihatası sebebiyledir. Zira bunlar en önemli isimlerdendir. Şüphesiz Allah bilir.

Uyarı

"Alemin" kelimesinin türevi ve anlamı hususunda büyük bir ihtilafa düşülmüştür. Bazılarının dediğine göre alemin kelimesi çoğuldur ve somut ve soyut tüm yaratıkların türlerini kapsamaktadır. Her tür alemdir ve bu çoğulun kendi türünden tekili yoktur. Bu meşhur olan görüştür.

Bazılarının dediğine göre ise "alem" kelimesi ismi mef'ul, "alim" kelimesi ise ismi faildir. "Alemin" kelimesi ise "me'lumin" (malum olanlar) anlamındadır. Bu görüş kendi çapında delilsiz ve uzak bir ihtimal olmakla birlikte, "Rabbu'l ma'lumin" ifadesinin kullanılışı da oldukça güvensiz ve uzak bir olasıdır. Bazılarına göre ise bu kelimenin kökü alamettir. Bu durumda bütün varlıklar hakkında kullanılmaktadır. Zira bütün varlıklar Zat-ı Mukaddes'in ayeti, nişanesi ve alametidir. Dolayısıyla "vav" ve "nun" harfleri ise akıl sahiplerini kapsaması ve diğer varlıklar hakkında daha çok kullanılması itibariyledir.

Bazılarına göre ise "ilm" kökünden türemiştir. Bu durumda da bütün varlıklar hakkında kullanılması doğrudur. Nitekim akıl sahipleri hakkında kullanılışı da uygundur. Ama "alem" kelimesi Allah'tan gayrisi hakkında da kullanılmakta, her tür ve ferdi kapsamaktadır. Eğer "alem" kelimesini, fert ve tür hakkında kullanan kimse, lügat ve örf ehli ise, her bireyin yaratıcının zatının alameti olduğu itibariyledir. "Her şeyde onun

için bir ayet vardır"[1] Ama eğer arif-i ilahi ise, o zaman da, her varlığın cami' ismin zuhuru ve her hakikati, ehediyet-i cem zuhuru ve vücudun sırrı yoluyla kapsadığı itibariyledir. Bu açıdan bütün alemin her parçasını ehediyet-i cem makamıyla ism-i azam'dan saymak mümkündür. Yani isimlerin ve ayetlerin tümü, tümündedir.

Bu zikredilenler hasebiyle büyük filozof Sadr'ul Müteellihin'in, Beyzavi gibilerine yaptığı itiraz yerindedir. Zira onlar bu yolu tatmamışlardır. Ama irfan ashabının metoduna göre bu doğru değildir. Beyzavi'nin bu makamdaki sözü ve söz konusu filozofun kelamı çok uzundur. Uzun olduğundan burada zikredilmesi mümkün değildir. İsteyen kimse söz konusu merhum filozofun Fatiha suresinin tefsirine müracaat etmelidir.

"Rab" kelimesi sıfatî isimlerden olursa malik, sahip ve benzeri anlamlar ifade eder. "Alemin" den maksat ise Allah'tan gayri her şeyi kapsamaktadır. İster mülk aleminin varlıkları olsun; ister gaybî soyut varlıklar, hiç farketmez. Ama eğer ef'al isimlerinden olursa -ki bu daha zayıftır- "alemin" kelimesinden maksat sadece mülk alemidir. Zira bu durumda "rab" kelimesi mürebbi (terbiye eden) anlamındadır ve bu anlam bir tedricilik gerektirmektedir. Soyut alemler ise zamansal bir tedricten münezzehtir. Gerçi yazara göre bir anlamda tedric ruhu da "dehr" aleminde tahakkuk etmiştir. Bu bağlamda, zamanın ruhu ve tedric dehriyyeti anlamında soyut alemlerde zamansal hudusu (oluşu) da isbat ettik. İrfani meslekte de zamani hudusu bütün alemler için sabit kıldık. Ama mütekellimlerin ve hadis alimlerinin anladığı gibi değil.

Bir Başka Uyarı

Bil ki hamd cemilin karşısında yer almaktadır. Ayet-i şerifeden de anlaşıldığı üzere hamd ve övgünün, ism-i cami' olan ism-i azam makamı için vaki olduğu istifade edilmektedir ve de alemlerin rububiyet makamına, rahmaniye ve rahimiye rahmetine ve din gününün maliki

[1] Keşf'ul Esrar, c. 1, s. 436 bazıları ise bu beytin Ebu'l Attahiyye'ye ait olduğunu söylemişlerdir.

makamına sahiptir. Dolayısıyla da bu esma-i şerifeyi rab, rahman, rahim ve malik isimlerinin hamdda büyük bir etkisinin olduğunu kabul etmek gerekir. Biz daha sonra Allah-u Teala'nın "maliki yevmiddin" sözünün beyanında bu konuyu daha açık bir şekilde açıklamaya çalışacağız.

Şimdi ise alemlerin rububiyet makamının hamdetmek ile uyumu hakkında söz etmek istiyoruz ve bu iki açıdan münasiptir: Birincisi bizzat hamdedenin alemlerden biri olduğu, hatta tek başına bir alem olduğu açısından, hatta marifet ehli nezdinde varlıklardan her birisi tek başına bir alem olduğundan, kendisini rububiyet makamının terbiye eliyle zaaf, noksanlık, dehşet ve yokluk zulmetinden; kuvvet, kemal, itminan ve insanlık aleminin nuraniyetine çıkardığı hasebiyle; cismî unsuri, madeni, bitkisel ve hayvansal menzillerden düzenli bir sistem altında zatî ve cevheri bir hareket, fıtrî ve yaratışsal bir aşkla geçirdiği ve varlıkların en yüce makamı olan insanlık makamına ulaştırdığı sebebiyle Hak Teala'ya hamdetmesidir. Hak Teala bundan sonra da onu terbiye eder ve böylece insan, hayal bile edemeyeceği bir makama ulaşır.

"Böylece org gibi yok olurum,

İnna ileyhi raciun derim." [1]

Diğeri de felekî, unsurî, cevherî ve arazî (ilineksel) mülk aleminin düzenini yönetmek; kamil insanın varlığının ön şartı, hakikatte bu doğan varlığın tahakkuk aleminin üsaresi, alemlerin nihai hedefi, bu açıdan son yaratık olduğu, mülk alemi cevherî ve zatî harekete geçtiği ve de bu hareketin zatî ve kemale doğru yapılan bir hareket sayıldığı hasebiyle, vardığı en son yer yaratılışın ve seyrin nihayetidir. Genel olarak tümel cisme, tümel tabiata, tümel bitkiye, tümel hayvana ve tümel insana baktığımızda, insanın alemin cevheri ve zatî hareketinden sonra vücuda gelen ve kendisiyle sonuçlanan son yaratık olduğu hasebiyle, Hak Teala'nın terbiye eli bütün tahakkuk aleminde insanın terbiyesine koyulmuş ve böylece evvel ve ahir olan insan olmuştur.

---

[1] "Bir kere daha melekken kurban olur da o vehme gelmeyen yok mu, işte o olurum. Yok olurum, suretlerin hepsini terk ederim de erganun gibi " Biz, mutlaka geri dönenleriz O'na ulaşanlarız" derim.. " (Mevlana)

Bu zikredilenler tikel fiillerde ve vücud mertebelerine bakıştadır. Aksi taktirde mutlak fiil hasebiyle Hak Teala'nın fiilî için, mukaddes zatından başka bir hedef yoktur. Bu kendi yerinde de ispatlanmış bir konudur. Tikel fiillere baktığımızda da insanın yaratılış hedefi mutlak gayb alemidir. Nitekim kutsî bir hadiste şöyle yer almıştır: "Ey ademoğlu! Eşyayı senin için yarattım ve seni de kendim için yarattım."[1] Kur'an-ı Kerim'de de Musa bin İmran'a (a.s) hitaben şöyle yer almıştır **"Seni kendim için seçtim."[2]** Hakeza şöyle buyurmuştur: **"Ve ben seni seçtim"[3]**

O halde insan Allah için yaratılan bir varlıktır ve Zat-ı Mukaddes için yaratılmıştır. Varlıklar arasında seçilen ve özgür olan odur. İnsanın seyrinin nihayeti ise Allah'ın kapısına ulaşmak ve Allah'ın zatında fenaya ermek ve Allah'ta, fena makamında sabit kalmaktır. Onun dönüşü Allah'adır, Allah'tandır, Allah'tadır ve Allah iledir. Nitekim Kurân-ı Kerim'de şöyle yer almıştır: "**Şüphesiz onların dönüşü bizedir."[4]**

Diğer varlıklar insan vasıtasıyla Hakk'a döner, dolayısıyla onların dönüşü insanadır. Nitekim velayet makamlarının bir bölümünü izhar eden Ziyaret-i Camia'da şöyle buyurulmuştur: *"Yaratıkların dönüşü sizedir ve onların hesabı sizin üzerinizedir."* Hakeza şöyle buyurulmuştur: *"Allah sizinle (yaratılışa başlamıştır) ve sizinle sona erdirecektir."* [5] Ve Hak Teala ayet-i şerifede şöyle buyuruyor: **"Şüphesiz onların dönüşleri bizedir. Sonra onları hesaba çekmek de elbette bize aittir."[6]** Ziyareti Camiada hakeza şöyle buyurulmuştur: *"Yaratıkların dönüşü size ve hesapları sizin üzerinizedir."* Bu tevhid sırlarından bir sırdır ve de kamil insana dönmenin, Allah'a dönüş olduğuna işarettir. Zira kamil insan, mutlak fani ve Allah'ın bekasıyla bakidir. Kendiliğinden bir nesnelliği, sebatı ve benliği yoktur. Kendisi esma-i hüsna'dandır ve ism-i

---

[1] İlm'ul Yakin, c. 1, s. 381
[2] Ta-Ha/41-42
[3] Ta-Ha/13
[4] Gaşiye/25
[5] Uyun-u Ehbar'ir Riza (a. s) c, 2, s. 272; Ziyaret-i Camia-i Kebire
[6] Gaşiye/25 ve 26

a'zam'dır. Nitekim Kur'an'da ve hadis-i şeriflerde de buna oldukça işaret edilmiştir.

Kur'an-ı Şerif o kadar tevhid inceliklerini, sırlarını ve hakikatlerini kapsamıştır ki, marifet ehlinin aklı hayrette kalmıştır ve bu, semavi ve nuranî sayfanın büyük mucizelerinden biridir. Sadece terkip güzelliği, beyan inceliği, fesahatin sonu, belagatın nihayeti, davet niteliği, gaipten haber, güçlü hükümler, aile düzeninin sağlamlığı ve benzeri şeyler açısından değil. Oysa bunların her biri de bağımsız olarak harikulade ve beşer gücünün üstünde birer mucizedir. Ama bu Kur'an-ı Şerif, fesahat güzelliğiyle meşhur oldu ve bu mucizesi diğer mucizeler arasında daha da yaygınlaştı. Bunun sebebi de ilk yıllarda Arapların bu konuda uzman olduğu ve sadece bu mucizeyi derkettiği sebebiyledir. Kur'an'da varolan daha önemli boyutlar, daha üstün mucizeler ve daha üstün öğretiler, o zamanki Arapların derkedemediği gerçeklerdi. Şuanda da onlarla aynı çizgide olanlar, bu ilahi latifeden sadece lafzi terkipleri, bedii ve beyani güzellikleri derketmektedirler. Ama marifetlerin inceliklerini ve sırlarını bilenler tevhit ve tecridin latifelerinden haberdar olanlar, tümüyle bu ilahi kitaba yönelmiştir. Bu ilahi kitaptaki bakışları ve bu semavi vahiydeki arzularının kıblesi, Kur'anî marifetlerdir. Diğer boyutlarına fazla teveccüh etmemektedirler. Her kim Kur'an'ın irfanına, Kur'anî marifetleri elde eden İslam ariflerine bakacak, onlarla diğer dinlerin alimlerini eserlerini ve marifetlerini mukayese edecek olursa, dinin en büyük temeli, peygamberlerin gönderiliş ve kitapların nazil oluş hedefi olan Kur'an ve İslam'ın marifetlerinin yüceliğini anlar, böylece de bu kitabın ilahi bir vahiy ve bu marifetlerin ilahi marifetler olduğunu onaylamak hususunda hiç bir zorluğa düşmez.

İmanî İkaz

Bil ki azameti yüce Hak Teala'nın rububiyeti alemler üzerindeki rububiyeti iki türlüdür:

Birisi, alemdeki bütün varlıkların ortak olduğu genel rububiyet. Bu genel rububiyet her varlığı rububiyet tasarrufu altında, noksanlık çizgisinden, layık olduğu kemaline ulaştırdığı tekvini terbiyelerdir. Tabii ve

cevheri ilerlemeler, zatî ve ilineksel değişim hareketleri, rububiyet tasarrufları altında gerçekleşmektedir ve özetle maddeler maddesi ve ilk madde menzilinden; hayvanlık, cismani kuvveler ve hayvani ruhaniyetin ve tekvini terbiye menzilinin husuluna kadar her şey şöyle şahadet eder: "Azameti yüce olan Allah Rabbimdir."

İkincisi ise teşrii rububiyetin mertebelerindendir ve de insan türüne özgüdür. Diğer varlıkların bundan bir nasibi yoktur. Bu terbiye; kurtuluş yollarına hidayet etmek, insanlık ve saadet yollarını göstermek ve aykırı şeylerden sakındırmaktır ve bunlar da peygamberler vasıtasıyla izhar edilmiştir. Eğer bir kimse irade adımıyla kendini terbiye altına alacak ve Rabbu'l aleminin tasarrufu altına sokacak olursa ve de organlarının zahiri ve batini kuvvelerinin tasarrufunun, nefsani tasarruf olmayacağı bir şekilde terbiye olacak olursa, hatta bundan da öte ilahi ve rububi tasarruf altına girecek olursa, bu insani türe özgü insanlık kemali mertebesine ulaşmış olur. İnsan, hayvanlık makamına kadar diğer hayvanlarla aynı şekilde yürümektedir ve bu makamdan sonra önünde iki yol bulunmaktadır ve bu yolları irade adımıyla kat etmelidir. Birincisi Rabb'ul Aleminin doğru yolu olan saadet menzilidir: **"Şüphesiz Rabbim doğru yol üzeredir."**[1] Diğeri de taşlanmış şeytanın eğri yolu olan mutsuzluk yoludur. O halde eğer insan kuvvelerini ve vücud organlarını rabbu'l aleminin tasarrufu altına koyar ve Allah'ın terbiyesi ile terbiye olursa, yavaş yavaş bu memleketin sultanı olan kalbi, Allah'a teslim olur. Kalp alemlerin rabbinin terbiyesi altına girdiği taktirde ise, diğer ordular ona uyar ve bütün vücud memleketi Hak Teala'nın terbiyesi altına girer. Kabir aleminde, melekler kendisine, "Rabbin kimdir?" diye sorduğunda kalbinin gölgesi olan gaybî dili "Azameti yüce olan Allah benim Rabbimdir" diyebilir. Böyle bir kimse Allah Resulüne ve hidayet imamlarına itaat edeceğinden ve ilahi kitapla amel edeceğinden diliyle şöyle der: "Muhammed (s.a.a) benim peygamberimdir, Ali ve masum evlatları benim imamlarım ve Kur'an benim kitabımdır." Eğer kalbini

[1] Hud/56

ilahi ve rububi kılmamışsa, bu durumda da "Lailahe illallah, Muhammedun Resulullah, aliyyen veliyyullah" gerçeği kalp levhasına yazılmaz. Nefsin batınî sureti haline gelmez, Kur'an'ı şerifle amel etmiş sayılmaz, Kur'an'da tefekkür ve tezekkürde bulunmaz. Kur'an ona mensup olmaz ve o da Kur'an'la manevi ve ruhi bir irtibat kuramaz ve böylece ölüm hastalığının zorluklarında ve büyük bir olay olan ölümde, bütün marifetler hatırından silinip gider.

Ey aziz! İnsan ağır bir hastalık veya zihinsel güçlerinin zayıflamasıyla bütün bilgilerini unutabilir, meğer ki şiddetli tezekkür ve ünsiyetle bu bilgiler onun ikinci fıtratı haline gelmiş olsun! Eğer büyük bir olay meydana gelirse, insan birçok işlerden gaflet eder, bilgilerine unutkanlık çizgisi çizilir. O halde ölümün korkunç hallerinde hali ne olur? Eğer kalp kulağı açılmamışsa ve kalp duyucu değilse ölümden sonra inançların telkininin kendisine hiçbir faydası olmayacaktır. Telkin kalplerin hak inançlardan haberdar olduğu, kalpleri duyucu hale geldiği kimseler için faydalıdır. Ölümün zorluklarında bir gaflet hasıl olmuşsa, bu vesileyle Allah'ın melekleri onun kulağına duyurur, ama eğer insan sağır olur, berzah ve kabir aleminin kulağına sahip olmazsa, asla telkini işitmez ve bunun kendisine bir etkisi olmaz. Hadis-i şeriflerde de bu söylenen gerçeklere işaret edilmiştir.

Allah-u Teala şöyle **"Errahmanirrahim"** diye buyurmuştur.

Bil ki celil ve yüce Hak Teala'nın bütün isim ve sıfatları için genel olarak iki makam ve mertebe vardır: Birisi Hz. Vahidiyet'te sabit olan zatî sıfat ve isimlerdir. Zatî tecelli ve işlerden olan zatî ilim, zatî irade ve kudret ve diğer zatî işler gibi.

Diğeri ise Hak Teala için sabit olan feyz-i mukaddes tecellisi ile, fiilî sıfat ve isimler makamıdır. Tıpkı İşrakilerin sabit bildiği, tafsili ilmin ölçüsü kabul ettiği, filozofların en üstünü, Hacı Nasuriddin'in (Allah yüzünü şen kılsın) hakkında bürhan ikame ettiği fiilî ilim gibi. Hacı Nasuriddin de tafsili ilmin ölçüsünün fiilî ilim olduğu hususunda İşrakilere tabi olmuştur.[1] Gerçi bu konu araştırmalara aykırıdır. Aksine tafsili ilim zat mertebesinde sabittir. Zatî ilmin tafsil ve keşfi ise, fiilî ilimden daha

[1] Vesariu'l Mesari', Hacı Nasuriddin, Tashihi Muizi, s. 141

üstün ve daha çoktur. Nitekim bu konu kendi yerinde apaçık delillerle ispat edilmiştir. Ama vücud düzeninin, Hakk'ın tafsili ve fiilî ilmî olduğu konusu sabittir ve bürhan sünneti ile irfan meşrebinde bir gerçektir. Gerçi irfani daha tatlı bir zevk, daha üstün bir meslekte bundan ayrı bir yolda vardır: "Aşığın yolu diğer yollardan ayrıdır."[1] Özetle "Rahmaniyye" ve "rahimiye" rahmeti için iki mertebe ve iki tecelli vardır. Birisi feyz-i akdes tecellisiyle Hz. Vahidiyet'te, zat tecelligahında; diğeri ise feyz-i mukaddes tecellisi ile varlıksal özdekler tecelligahında. Zahir olduğu üzere mübarek surede eğer rahman ve rahim zatiye sıfatlarından ise "bismillahirrahmanirrahim" ayet-i şerifesindeki bu iki sıfatı, isme tabi tutmak mümkündür. Bu durumda da fiilî sıfattan sayılır. Dolayısıyla asla tekrar sözkonusu değildir ve de tekid veya mübalağa olduğu söylenemez. Bu ihtimal üzere –ilmî Allah nezdindedir- ayet-i şerifenin anlamı şöyle olmaktadır: Rahmaniyye ve rahimiyye meşiyeti ile hamd, rahmani ve rahimi zata mahsustur. Meşiyyet makamı; zat-ı mukaddesin cilvesi olduğu hasebiyle de, meşiyyet makamının taayyunatından (özdeklerinden) olan rahmaniyyet ve rahimiyet makamı da, zatî rahimiyet ve rahmaniyyetin cilvesidir. Burada zikretmediğimiz başka ihtimaller de vardır. Zira bu zikredilen ihtimal daha zahirdir.

* * *

Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Maliki yevmiddin"** (Din gününün sahibi). Kurrâlardan çoğu "melik" şeklinde kıraat etmişlerdir ve iki kıraattan her biri için de, bir takım edebi tercihler zikretmişlerdir. Hatta bazı büyük alimler (Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun) "Melik" diye kıraat edilmesinin, "malik" diye kıraat edilmesinden daha tercihli olduğu hususunda bir de kitap yazmışlardır.[2] Her iki tarafın da dediği sözlerden itminana ermek mümkün değildir. Yazarın görüşüne göre ise "malik"

[1] "Aşığın yolu diğer yollardan ayrıdır/Aşıkların mezhebi ve dini Allah'tır. " (Mevlana)
[2] Kaynağı bulunamamıştır.

diye kıraat edilmesi daha tercihli ve hatta daha belirgindir. Zira bu mübarek sure ile mübarek Tevhid suresi, diğer Kur'an sureleri gibi değildir. Bu iki sureyi insanlar farz ve nafile namazlarda okudukları için, her asır milyonlarca Müslümandan işitmişler ve onlar da önceki milyonlarca Müslümandan bunu aynı şekilde işitmişlerdir. Hakeza bu iki sure-i şerifeyi okudukları şekilde, her hangi bir harf azaltıp eksiltmeden, hidayet imamlarından (a.s) ve Peygamber'den (s.a.a) de nakletmişlerdir. Her ne kadar kurrâların çoğu "melik" diye okumuşsa da ve alimlerden bir çoğu "melik" kıraatını tercih etmişlerse de, bu husus zaruri, sabit, kesin ve mütevatir bir emre zarar vermemektedir ve hiç kimse onlara uymamıştır. Alimler de kurralardan her birine uymayı caiz görmüşlerse de, sözüne itina edilmeyecek az bir grup dışında hiç kimse, bu zaruret karşısında namazlarında "melik" şeklinde de kıraat etmemişlerdir. Ve eğer "melik" diye kıraat eden olmuşsa da ihtiyat babından kıraat etmişler ve "malik" diye de okumuşlardır. Nitekim nakli ilimlerdeki Allame şeyhimiz Hacı Şeyh Abdulkerim Yezdi (kuddise sırruhu) çağdaşı olan alimlerinden birinin isteği üzerine "melik" şeklinde okumuştur. Ama bu ihtiyat oldukça zayıftır. Hatta yazarın inancına göre kesin olan bir emre aykırıdır.

Bu açıklama ışığında bazılarının kufî hattında "melik" ve "malik" kelimeleri birbirine karıştırılmıştır. Sözünün zayıflığı ortaya çıkmaktadır. Zira bu iddia dillerde yaygın olmayan diğer sureler hakkında söylenebilir. Hatta bu bile tartışılabilir. Ama işitme ve kıraat şeklinde sabit olan böylesi surelerde, açıkça bilindiği gibi bu iddia oldukça zayıf ve itibarsız bir açıklamadır.

Zikredilen bu söz "kufuven" kelimesinde de caridir. Zira her ne kadar sadece Asım'ın kıraati olsa da, vav-ı meftuhe ve fa-i mezmume ile kıraat edilmesi işitilme yoluyla zaruret gereği sabittir. Diğer kıraatler bu zarureti ortadan kaldıramamıştır. Bazıları kendi zanlarınca ihtiyat ederek ekserin kıraati uyarınca "kufuen" şeklinde kıraat etmişlerdir, ama bu ihtiyat yersizdir.

Eğer insanların kıraat ettiği gibi kıraat etmemizi emreden rivayetleri tartışacak olursak –nitekim münakaşa edilebilir ve zannedildiği üzere de bu rivayetlerin maksadı şudur: "İnsanların okuduğu şekilde kıraat

ediniz, yedi kura arasından birini tercih etmekte serbest değilsiniz- o zaman "melik" ve "kufuen"i Müslümanlar arasında meşhur olanın ve Kur'an'da yazılı olanın aksine kıraat etmek, yanlış olacaktır. Velhasıl İhtiyat, insanlar arasında yaygın, dillerde meşhur ve Kur'an'da yazılı olduğu şekilde okumaktır. Zira o tür bir kıraat, her görüşe göre sahihtir. Şüphesiz Allah bilir.

Felsefi Araştırma

Bil ki Hak Teala'nın malikiyeti, kulların malik oldukları şeylere malikiyeti gibi değildir. Sultanların kendi memleketine malikiyeti türünden bir malikiyet de değildir. Zira bu malikiyetler, itibari izafelerdir. Hakk'ın yaratıklarına izafesi ise, bu türden değildir. Gerçi fıkıh alimleri nezdinde bu tür bir malikiyet Hak Teala için de boyuna (enine değil) sabittir. Ayrıca burada zikredilen görüşle de çelişmemektedir. İnsanın organlarına malikiyeti türünden bir malikiyet türü de değildir. Hakeza insanın zahiri ve batınî kuvvelerine malikiyeti gibi bir malikiyet de değildir. Bu malikiyet de önceden zikredilen diğer malikiyetlerden daha çok, Hak Teala'nın malikiyetine yakındır. Hakeza nefsin, kendi işlerinden olan zatî fiillerine malikiyeti de, bu türden bir malikiyet değildir. Tıpkı genişleyip daralması bir yere kadar nefsin iradesi altında olan zihni suretlerin icadı da, bu tür bir malikiyet değildir. Hakeza akli alemlerin altındaki alemlerin malikiyeti, de bu tür bir malikiyettir. Zira bu alemde tasarruf edenler de, yok etme ve icad etme şeklindedir. Zira alınlarına fakirlik zilleti yazılmış olan bütün imkani tahakkuk alemi, bir mahiyet sınırında da olsa, bir sınırla sınırlandırılmış ve bir ölçüyle belirtilmiştir. Bir sınırla sınırlandırılmış olan her şeyin, kendi fiiliyle sınırlılığı ölçüsünce bir fasılası vardır; kayyumî ve hakkanî bir ihataya sahip değildir. O halde bütün eşya zat mertebesi hasebiyle, kendi tepkileriyle farklı ve mütekabildir. Bu yüzden de zatî ve kayyumî bir ihataya sahip değillerdir. Ama işrakî izafe ve kayyumî ihata ile olan Allah-u Teala'nın malikiyeti; hakiki, gerçek ve zatî bir malikiyettir. Bu malikiyette, sıfat ve zat hususunda varlıklardan hiçbirisiyle bir aykırılık içinde değildir. Zat-ı Mukaddes'in malikiyeti, bütün alemlere oranla eşittir.

Varlıklardan hiç birisi hususunda farklılık arzetmemekte veya diğer alemlere oranla gayb ve soyut alemlere daha kapsayıcı ve yakın bir konumda bulunmamaktadır (Bütün alemlere karşı eşit bir konumdadır). Aksi taktirde bir sınırlılık ve aykırılık içinde bulunur, ihtiyaç ve imkan sıfatlarına sahip olmuş olur. Allah ise bundan çok daha yücedir. Belki de Allah-u Teala'nın şu sözü de buna işaret etmektedir: **"Biz ona sizden daha yakınız."**[1] Hakeza: **"Biz ona şah damarından daha yakınız."** [2] Hakeza: "**Allah göklerin ve yerlerin nurudur."**[3] Hakeza: **"Gökte de ilah O'dur ve yerde de ilah O'dur."**[4] Hakeza: **"Göklerin ve yerlerin nuru O'na aittir."**[5] Resulullah'ın (s.a.a) şu sözü de bu gerçeği ifade etmektedir: *"Eğer bir iple yeryüzünün en alt katına indirilecek olursanız, Allah'a inmiş olursunuz."*[6] Hakeza İmam Sadık (a.s) Kafi'de yer alan bir rivayette şöyle buyurmuştur: *"Hiçbir mekan O'ndan boş değildir. Hiçbir yer O'nu ihata etmemiştir ve hiçbir mekana, diğer bir mekandan daha yakın değildir."*[7] İmam Ali Naki (a.s) da şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz Allah dünya semasında olduğunda da, arşın üzerinde olduğu gibidir. Her şey ilim, kudret, mülk ve ihata açısından O'nun için eşit konumdadır."*[8] Zat-ı Mukaddes'in bütün eşyaya ve alemlere malikiyeti eşit bir konumda olmakla beraber, ayet-i şerifede şöyle buyurulmuştur: **"Malik-i yevmiddin" (ceza gününün sahibi)** Bu özgünlük, belki de ceza gününün toplu bir gün olduğu hasebiyledir. Bu açıdan toplu bir gün olan ceza gününün maliki, detay konumunda olan diğer günlerin de malikidir. *"Mülk aleminin dağınıklıkları melekut aleminde topludur."*

Veya azameti yüce Allah'ın kahhariyet ve malikiyetinin zuhuru, mümkün varlıkların Allah'ın kapısına döndüğü ve varlıkların Allah'ta

---

[1] Vakıa/85
[2] Kaf/16
[3] Nur/35
[4] Zuhruf/84
[5] Bakara/107
[6] İlm'ul Yakin, c. 1, s. 54
[7] Usul-i Kafi, c. 1, s. 170, Kitab'ut Tevhid, Bab'ul Hareketi ve'l İntikal, 3. hadis
[8] a.g.e. 4. hadis

fena makamına yükseldiği gün olan toplu günde (kıyamet gününde) zuhur edeceği hasebiyledir.

Bu özetin bu kitapla uyumlu bir açıklaması ise şöyledir: Vücud nuru ve hakikat güneşi, gaybın gizliliklerinden şahadet alemine doğru nüzul seyrinde, gizlilik ve gaybete doğru hareket etmektedir. Başka bir tabirle her nüzulde, bir tecelli vardır ve her tecelli ve takayyud ise bir hicabdır. İnsan bütün tecellilerin ve kayıtların toplusu olduğu hasebiyle de, yedi gök ve yedi kat yer olarak tevil edilen yedi zulmanî ve yedi nuranî hicab ile örtülüdür. İnsanın esfelessafiline düşüşü ise, belki de bütün hicap çeşitleriyle örtünmesini ifade etmektedir. Tecelliler ufkunda vücud güneşinin ve salt nurun örtünmesi leyl veya leyletu'l kadr olarak ifade edilebilir. İnsan bu örtülerde örtülü kaldığı müddetçe de, ezel cemalini müşahededen ve ilk nuru görmekten mahrum kalır. Suudi (yükseliş ifade eden) seyirde ise bütün varlıklar tabiat aleminin en düşük makamından, tabii hareketlerle -ki onların zatî yaratılışına, feyz-i akdesin ilmî taktiri hasebiyle ilahi fıtratın cazibe nuru, emanet olarak bırakılmıştır- asli vatanlarına ve gerçek miatlarına döndükleri için- nitekim ayet-i şerifelerde bu anlama bir çok yerde işaret edilmiştir- yeniden nuranî ve zulmanî hicaplardan kurtulmuş olurlar. Hak Teala'nın kahiriyyet ve malikiyeti tecelli eder. Hak Teala vahdet ve kahhariyet ile tecelli buyurur. Burada son ilke döner ve zahir batın ile birleşir. Zuhur hükmü düşer ve batın hükümeti tecelli eder. Mutlak Malik'den şu hitap gelir –Zat-ı Mukaddes'ten başka bir muhatap da yoktur: **"Bugün mülk kimindir?"** O gün cevap verecek bir kimse olmadığı için de bizzat Allah şöyle buyurmuştur: **"Vahid ve Kahhar olan Allah'ın'dır."** [1]

Hakiki güneşinin tecelliler ufku örtüsünden çıktığı gün olan bu mutlak gün, bir anlamda "ceza günü"dür. Zira varlıklardan her birisi kendisiyle uyumlu bir ismin gölgesinde Hak'ta fanidir. Sura üfürülünce o isimden zuhur eder ve o ismin tabileri ile birlikte olurlar: **"Bir grubu cennette, bir grubu ise ateşte."**[2] Kamil insan bu dünyada Allah'a

[1] Gafir/16
[2] Şura/7

doğru seyr-u sülûk ve Allah'a doğru hicret hasebiyle, bu örtülerden çıkar; kıyametin hükümleri, saat ve yevmuddin (ceza günü) kendisi için zahir ve sabittir. O halde Hak Teala, malikiyeti ile bu namazsal miraçta onun kalbine zuhur eder. Dili kalbinin tercümanı olur, zahiri batın müşahedelerinin dili olur. Malikiyetin yevmuddine (ceza gününe) özgünlüğünün sırlarından biri de işte budur.

Arş İle İlgili İlham

Bil ki arş ve arşı taşıyanlar hakkında bir takım ihtilaflar vardır ve bu konu ile ilgili rivayet-i şerifelerin zahirinde de ihtilaf söz konusudur. Ama batın hasebiyle hiçbir ihtilaf yoktur. Çünkü irfanî ve burhanî yol açısından arşın bir çok manaları vardır. İlgili alimlerin dilinde görmediğim anlamlarından biri de, feyz-i akdesin konumu olan Hz. Vahidiyet'tir. Bunu taşıyanlar ise önemli isimlerden dört isimdir ki "evvel" , "ahir" , "zahir" ve "batın"dır.

Hakeza ilgili alimlerin dilinde görmediğim anlamlarından biri de, ism-i azamın konumu olan feyz-i mukaddestir. Bunu taşıyanlar da "rahman", "rahim", "rab" ve "malik"tir.

Diğer bir anlamı ise Allah'tan gayrisi anlamındadır. Bunun taşıyıcıları ise şu dört melektir: "İsrafil", "Cebrail", "Mikail" ve "Azrail"dir.

Diğer bir ismi ise, cism-i küldür. (tümel cisimdir) taşıyıcısı ise erbab'ul enva'ın (türlerin rablerinin) suretleri olan dört melektir. Kafi'de yer alan bir rivayette de buna işaret edilmiştir.[1]

Bazen de ilim hakkında kullanılmaktadır. Belki de bu ilimden maksat ise, büyük velayet makamı olan Hak Teala'nın fiilî ilim makamıdır. Taşıyıcıları ise geçmiş ümmetlerdeki kamil evliyadan şu dört kişidir: Nuh, İbrahim, Musa ve İsa (a.s). Bu ümmette yer alan dört kamil evliya ise şunlardır: "Hatem'ul Enbiya, Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin (a.s)" Bu söz de anlaşıldıktan sonra mübarek Hamd süresinde zata işaret eden "Allah" isminden sonra, adı geçen rab, rahman, rahim ve malik isimleri, belki de batın hasebiyle bu dört şerif ismin vahdaniyet arşının taşıyıcısı olduğu içindir. Bunların zahiri ise tahakkuk arşının taşıyıcısı olan Hak

[1] Usul-i Kafi, c. 1, s. 131 ve 132

Teala'nın dört mukarreb meleğidir. O halde Mübarek "rab" ismi, rab mazhariyetiyle rızıkların müvekkili ve vücud diyarının mürebbisi olan Mikail'in batınıdır. Şerif olan "rahman" ismi ise; ruhların inşa edicisi, surun üfürücüsü, ruhların ve suretlerin harekete geçiricisi olan İsrafil'in batınıdır. Nitekim vücudun genişlemesi de "rahman" ismiyledir. Mübarek ve şerif olan "rahim" ismi de, varlıkları eğitmek ve kemale erdirmekle görevli olan Cebrail'in batınıdır. Şerif olan "malik" ismi ise ruhları ve suretleri almak ve zahiri batına çevirmekle görevli olan Azrail'in batınıdır. O halde bu sure-i mübareke, "maliki yevmiddin" ayetine kadar, rahmaniyet ve tahakkuk arşını kapsamaktadır ve onun taşıyıcılarına işaret etmektedir. O halde bütün varlık alemi ve Kur'an'ın tercümanı olduğu gayb ve şuhud tecellileri, mezkur surede, buraya kadar zikredilmiştir. Bu anlam toplu bir şekilde ism-i azam olan bismillahta da mevcuttur. Hakeza sebebiyet makamı olan "ba" harfinde ve hakeza nedenselllik sırrı olan "nokta"da da mevcuttur. Ali (a.s), velayet ve nedenselliğin sırrıdır. O halde "ba" harfinin altındaki nokta da Ali'dir (a.s)."[1] Yani "ba" harfinin altındaki nokta velayet sırrının tercümanıdır. Dikkatle düşünülsün! Düşünülmesinin sırrı ise, hadiste varolan bir husus sebebiyledir. Şüphesiz Allah bilendir.

[1] Esfar'ul Erbaa, c. 7, s. 32; Esrar'ul Hikme, s. 559

İrfani Tenbih

"Rab" kelimesinin takdimi, rahman ve rahim kelimelerinin sonradan zikredilişi ve malikin te'hiri, belki de tümel bir fenaya veya Maliku'l Müluk'un nezdinde huzur makamına kadar insanın dünyevi ve mülki neşetten seyr-u sülûk niteliğine işarettir. O halde sâlik kimse seyrin temelinde olduğu müddetçe Rabbu'l Alemin'in tedrici terbiyesi altındadır. Zira kendisi de alemlerden bir parçadır ve sülûku da zaman ve tedricin tasarrufu altındadır. Sülûk adımıyla tabiat aleminden çıktığı zaman da, sadece aleme ait olmayan –ki sivaiyet (gayriyet) boyutu onda daha galip haldedir- kuşatıcı isimler mertebesi kalbinde tecelli eder. Şerif bir isim olan "rahman" kuşatıcı isimler arasında daha özgün olduğu hasebiyle zikredilmiştir. Rahman, rahmetin zuhuru ve mutlak genişlik mertebesi olduğu için de batınlar ufkuna daha yakın olan rahimden önce zikredilmiştir. O halde irfani sülûkta ilk önce zahiri isimler tecelli eder, ondan sonra batınî isimler. Sâlikin seyri de kesretten vahdete olduğu için, malik isminin de onlardan biri olduğu, salt batınî isimlere erişir. Böylece malikiyet ile tecellide gayb ve şahadet aleminin kesretleri ortadan kalkar, tümel fena ve mutlak huzur hasıl olur. Kesret örtüsünden vahdet zuhuruna ve ilahi saltanata ulaştığında ve huzuriyye müşahedesine nail olduğunda da, huzuri muhataplık makamına erişir ve **"iyyake na'budu" (sadece sana ibadet ederiz"** der.

O halde sure-i şerifede, sülûk ehli olanların bütün seyir dairesi zikredilmiştir. Yani tabiat aleminin son örtülerinden zulmanî ve nuranî bütün örtülerin kalktığı ve mutlak huzura ulaşıldığı yere kadar. Bu huzur, sülûk eden kimsenin büyük kıyameti ve kıyametin koptuğu andır. Belki de "**Allah'ın dilediği bir yana, göklerde olanlar, yerde olanlar hepsi düşüp ölür"**[1] ayet-i şerifesindeki müstesnadan maksat, tümel sura üfürülmeden önce kendisi için sa'k ve mahv (fena) hasıl olan bu tür sülûk ehlidir. Belki de muhtemelen Resulullah'ın (s.a.a) şu sözü de buna işaret etmektedir: *"Ben ve kıyamet şu ikisi (işaret ve orta parmağını işaret ederek) gibiyiz."*[2]

---

[1] Zümer/68

[2] el-Eşa'siyyat, s. 212, Bab-u ma Yucib'us-Sabr, Bihar'ul Envar, c. 2, s. 39, Kitab'ul İlm, 72. hadis, Müfid'in Mecalis'inden

Edebi Tembih

Tefsirlerde gördüğümüz veya onlarda nakledildiği üzere din; ceza ve hesap anlamına alınmıştır. Lügat kitabında da bu anlam zikredilmiş ve Arap şairlerinin sözleri de delil olarak gösterilmiştir. Örneğin şair şöyle diyor: *"Bil ki cezalandırıldığın gibi cezalandırılırsın"* Sehl b. Rabia'ya isnat edilen bir sözde ise şöyle yer almıştır: *"Düşmanlıktan başka bir şey baki kalmamıştır. Onları cezalandırdıkları gibi cezalandırdı.k"* Söylendiği üzere ilahi isimlerden biri olan "deyyan" kelimesi de bu anlamdadır. Belki de dinden maksat, hak şeriattır. Çünkü kıyamette dinin eserleri zahir olur ve dini hakikatler, perde gerisinden ortaya çıkar. Dolayısıyla da bugün dünya günü olduğu gibi, o günü de "din günü" olarak adlandırmak gerekir. Zira bugün dünya eserlerinin zuhur ettiği gündür ve dini hakikatlerin sureti burada zahir değildir. Bu tıpkı Allah-u Teala'nın şu sözüne benzemektedir: **"Onlara Allah'ın günlerini hatırlat"**[1]

Yani Hak Teala'nın kahır ve saltanatıyla bir topluluğa davrandığı günler. Kıyamet günü hem Allah'ın günü ve hem de din günüdür. Zira o gün ilahi saltanatın zuhur ettiği ve Allah'ın dininin hakikatlerinin ortaya çıktığı gündür.

* * *

Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"iyyake na'budu ve iyya kenestein"** (Sadece sana ibadet eder ve sadece senden yardım dileriz). Ey aziz! Bil ki sâlik kul marifet yolunda bütün övgüleri Hakk'ın zat-ı mukaddesine has bildiği, vücudun genişleyiş ve daralışını Allah'tan kabul ettiği, başta ve sonda, başlangıçta ve sonuçta bütün işlerin Allah'ın malikiyet elinde olduğunu itiraf ettiği ve kalbinde ef'al ve zat tevhidinin tecelli ettiği durumda, ibadet ve yardım dilemeyi Hakk'a özgün kılmış

[1] İbrahim/5

olur ve bütün varlık aleminin isteyerek veya istemeyerek zat-ı mukaddesin karşısında huzur gösterdiğini kabul eder, tahakkuk diyarında yardım dilemeyi kendisine isnat edebileceği birini göremez. Zahir ehlinin "ibadetin özgünlüğü gerçek, yardım dilemenin özgünlüğü ise gerçek değildir" diye söylemeleri, zahir ehlinin üslubunca söylenmiş bir sözdür. Zira onlara göre Hak'tan gayrisinden de yardım dilenmektedir ve Kur'an-ı şerifte şöyle buyurulmuştur: **"İyilik ve takva üzere yardımlaşın"**[1] ve hakeza şöyle buyurulmuştur: **"Sabır ve namazdan yardım dileyiniz"**[2] Hakeza kesin bir şekilde bilindiği gibi Nebi-i Ekrem'in, hidayet imamlarının, ashaplarının ve Müslümanların sireti de bir çok mübah işlerde Hakk'tan gayrisinden yardım dilediklerini göstermektedir. Tıpkı hayvandan, hizmetçiden, eşten dosttan, elçiden, işçiden ve benzeri şeylerden yardım diledikleri gibi. Ama Hak Teala'nın fiilî tevhidinden haberdar olan vücud düzenini Hak Teala'nın failiyet sureti olarak gören, vücudda burhan ile veya açıkça Allah'tan gayrisini etkin görmeyen bir kimse, basiret gözü ve nuranî kalbi ile yardım dileme özgünlüğünün de gerçek bir özgünlük olduğunu bilir. Diğer varlıklardan yardım dilemeyi de, Hakk'tan yardım dilemenin sureti olarak kabul eder. Bunların dediğine göre övgüleri Hak Teala'ya özgün kılmanın da bir anlamı yoktur. Zira kendi meslekleri üzere diğer varlıkların da övgüye değer bir takım tasarrufları, iradeleri cemal ve kemalleri vardır. Onlara göre diriltme, öldürme, rızık ve yaratma da Hak Teala ve halk arasında ortak olan işlerdendir. Ama ehlullah nazarında bu bir şirktir ve rivayetlerde de bu gizli şirk olarak ifade edilmiştir. Nitekim bir şeyi hatırında tutmak için parmağa takılan yüzük de gizli şirkten sayılmıştır.[3]

Özetle "**iyyake na'budu ve iyyake nestein"** cümlesi "elhamdulillah" cümlesinin teferruatıdır ve hakiki tevhide işarettir. Kalbinde tevhidin hakikati tecelli etmeyen ve kalbini mutlak şirkten temizlemeyen bir

---

[1] Maide, 2

[2] Bakara/45

[3] Nitekim Ebu Abdillah (a. s) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz şirk karıncanın ayak izinden daha gizlidir."* Ve hakeza şöyle buyurmuştur: "*Hacetini ve benzeri şeyleri hatırlamak için yüzük takmak da bundandır."* Mean'il Ahbar, s. 379; Bab-u Nevadir'ul Meani, 1. hadis, Bihar'ul Envar, c. 69, s. 96

kimsenin **"iyyake na'budu**" demesi gerçek değildir. Bu kimse ibadet ve yardım dilemeyi Hakk'a has kılmış olmaz. Bu kimse Allah'ı gören ve Allah'ı dileyen bir kimse sayılmaz. Kalbinde tevhid tecelli ettiği taktirde, tecelli ölçüsünce varlıklardan yüz çevirmiş ve Hakk'ın kutsal izzetine bağlanmış olur ve sonunda **"iyyake na'budu ve iyyake nestain"** hakikatinin Allah'ın ismiyle baki olduğunu müşahade eder ve *"sen kendini övdüğün gibisin"*[1] hakikatlerinden bazısı kalbinde tecelli eder.

İşrakî Uyarı

Bu kitaptaki açıklamalardan da, gaybetten hitaba geçisin nüktesi açıklığa kavuşmuştur. Bu sanat, sözün güzelliklerinden ve belagatın süslerindendir. Fesahat ve belagat alimlerinin sözlerinde çok görülmektedir ve sözün güzelliğine sebep olmaktadır. Bir halden bir hale iltifat, muhataptan dalgınlığı giderir ve ruhuna yeni bir sevinç verir. Ama namaz Hz. Kuds'e ulaşma ve üns makamının husul merdiveni olduğu hasebiyle, bu sure-i şerifede de bu ruhani yüceliş ve irfani yolculuk emredilmiştir. Kul Allah'a doğru seyrin başlangıcında, tabiat aleminin zulmanî hicaplarında ve gayb aleminin nuranî örtülerine mahpus kaldığı ve de Allah'a doğru yolculuk manevi sülûk adımıyla bu örtülerden çıkış olduğu sebebiyle ve hakikatte Allah'a doğru hicret; nefis ve yaratıklar evinden, Allah'a doğru dönüş, kesretleri terk etmek, gayriyet tozunu silmek, tevhitlerin husulü, halktan uzak durmak, rab nezdinde huzura erişmek olduğundan ve de "**maliki yevmiddin"** ayet-i şerifesindeki kesretleri, Allah'ın kahiriyet ve malikiyet nuru ışığında gördüğünden, kesretten mahv ve Hak Teala'dan huzur haleti ortaya çıkar. Huzuri muhataplık, cemal ve celali müşahade ile ubudiyeti öne geçirir. Allah'ı istemeyi ve Allah'ı görmeyi, mukaddes huzura ve ünsiyet mahfiline ulaştırır.

---

[1] Peygamberin (s.a.a) secdede ettiği bir duadır, Furu-i Kafi, c. 3, s. 324, Misbah'uş Şeriat, 5. bab ve Aval'il Leali, c. 1, s. 389, 21. hadis

Bu maksadın **"iyyake"** zamiriyle eda edilişinin nüktesi de, bu zamirin kesretlerin içinde fenaya erdiği zata irca etmesidir. O halde bu makamda sâlike zatî tevhid makamı hasıl olabilir. Esma ve sıfat kesretinden yüz çevirebilir ve kalbin yüzü kesretler örtüsü olmaksızın Hz. Zat'a yönelebilir. Bu da muvahhitlerin imamı, arifler halkasının başı, aşıkların önderi, meczub ve mahbublar silsilesinin başı olan Müminlerin Emiri (a.s) ve masum evlatlarının buyurduğu tevhid kemalidir. *"Tevhidin kemali O'ndan sıfatları nefyetmektir."*[1]

Zira sıfatın gayriyet ve kesret boyutu vardır. Bu kesrete teveccüh – esma-i kesret bile olsa- tevhidin sırlarından ve tecridin gerçeklerinden uzaktır. Bu yüzden belki de Adem'in (a.s) hatasının sırrı da, yasaklanmış ağacın ruhu olan esmai kesrete teveccühtü.

İrfani Bir Araştırma

Bil ki zahir ehli, abid tek olduğu halde "na'budu" ve "nestain" diye çoğul kipiyle ifadesi hususunda, bir takım nükteler beyan etmişlerdir.

Bu nüktelerden biri de abid şahsın, ibadeti vesilesiyle Hak Teala'nın dergahında makbul olması için, şer'i bir hileye baş vurmuş olmasıdır. O da abid insanın kendi ibadetinin makbul olması için içlerinde Hak Teala'nın ibadetlerini kabul buyurduğu kamil evliyanın da bulunduğu diğer yaratıkların ibadeti arasında kendi ibadetlerini rahmet dergahına ve mukaddes huzura takdim kılmasıdır. Zira ayrıcalık gözetmek yüce varlıkların adetinden değildir.

Bu nüktelerden biri de işin başında namazın cemaatle kılınmış olması hasebiyle, çoğul kipiyle ifade edilmiş olmasıdır.

Biz ezan ve kametin cümlelerinin sırrı hakkında bu sırrı açıklayacak bir takım nükteler de beyan ettik. O da şudur ki, ezan, sâlikin Allah'ın huzuruna ermek için mülki ve melekuti güçlerini ilan etmesidir. Kamet ise, onları ilahi huzurda ikame etmesidir. Sâlik mülki ve melekuti güçlerini huzura eriştirince ve güçlerin önderi olan kalp de imamete kalkınca ve namaz ikame edilince *"mümin tek başına bir cemaattir."*[2] O

---

[1] Usul-i Kafi, c. 1, s. 191, Kitab'ut Tevhid Bab-u cemavi't Tevhid 6. hadis

[2] Vesail'uş Şia, c. 5, s. 379, Kitab'us Selat, Ebvab-u Salat'il Cemaat, 4. bab, 2 ve 5. hadisler

halde **"nabudu"**, **"nestain"** ve **"ihdina"** tümüyle bu cemiyet vasıtasıyla mukaddes huzurda hazır bulunmaktadır. İrfan ve şuhudun kaynağı olan ismet ve taharet Ehl-i Beyt'inden menkul rivayet ve dualarda da bu anlama işaret edilmiştir.

Yazara göre diğer bir nüktesi de şudur ki, sâlik elhamdulillah'ta, mülk ve melekutta, her övenin tüm övgülerini Hakk'ın zat-ı mukaddesine has kılmasıdır.

Burhan ehlinin kaynaklarında ve irfan ashabının kalplerinde, mülk ve melekutuyla tüm vücudu dairesinin idrakî, hayvanî ve hatta insanî bir şuura dayalı hayata sahip olduğu, Hakk Teala'yı şuur ve idrak üzere övüp tespih ettiği ispatlanmıştır. Tüm varlıkların özellikle de insan türünün fıtratında, mutlak cemil ve kamilin mukaddes dergahında huzu sabittir ve alınları mukaddes dergahta toprağa kapanmış durumdadır. Nitekim Kur'an'da da şöyle buyurulmuştur: **"O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiç bir şey yoktur; fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız."**[1]

Diğer ayet-i şerifeler ve bu ilahi latifelerle dolu olan Masumlar'ın rivayeti de bu sağlam felsefi bürhani teyid etmektedir. O halde Allah'a doğru seyr-u sülûk eden bir kimse, bürhani istidlal veya imanî zevk veya irfani müşahade adımıyla bu hakikati derkedince, olduğu her makamda tüm vücud zerrelerinin, gayb ve şühud sakinlerinin, mutlak abid olduğunu ve kendi yaratıcılarını talep ettiğini anlar. Dolayısıyla da çoğul kipiyle bütün varlıkların, bütün hareket ve sükunetlerinde, Hak Teala'nın mukaddes zatına ibadet ettiğini ve O'ndan yardım dilediğini izhar eder.

Bir Uyarı ve Bir Nükte

Bil ki kaide gereğince ibadette yardım dileme, ibadetten öncelikli olduğu halde **"iyyake na'budu"** cümlesinin **"iyyakenestein"** cümlesinden önce zikredilmesi hakkında, ibadetin, ianete (yardıma) değil, is-

[1] İsra/44

tianete (yardım dilemeye) takdim edildiğini söylemişlerdir. Bazen yardım, yardım dilenmeksizin gerçekleşir. Bu ikisi birbiriyle irtibatlı olduğu için de, takdim ve te'hir hususunda bir fark söz konusu değildir. Nitekim şöyle denmektedir. "Hakkımı eda ettin, dolayısıyla bana iyilik ettin" veya "bana iyilik ettin, dolayısıyla hakkımı eda ettin." Ayrıca istianet, yapılması düşünülen ibadet içindir, yapılmış ibadet için değil. Bu yorumların soğukluğu zevk erbabına gizli değildir.

Belki de nüktesi şudur ki, istianetin Hak Teala'ya özgün kılınışı, Allah'a sülûk eden kimsenin makamı hasebiyle ibadetin özgünlüğünden daha geri plandadır. Nitekim açıkça bilindiği gibi bir çok muvahhitler ve ibadeti Hakk'a özgün kılanlar, istianette ortaktırlar ve istianeti Hakk'a özgün kılmazlar. Nitekim tefsir ehlinin bazılarından, istianeti özgün bilmediklerine dair nakilde bulunmuştuk. O halde ibadette özgünlük, bilinen anlamıyla muvahiddlerin makamlarının ilklerindendir ve istianeti Hakk'a münhasır kılmak da, mutlak anlamda Hakk'tan gayrisini terk etmektir.

Dikkat etmek gerekir ki istianetten (yardım dilemekten) maksat sadece ibadette yardım dilemek değildir. Aksine bütün işlerde yardım dilemek anlamındadır ve bu da nedenleri ortadan kaldırdıktan, kesreti terk ettikten ve Allah'a tam bir yönelişten sonradır. Başka bir ifadeyle ibadet özgünlüğü; Hakk'ı istemek, Hakk'ı talep etmek ve gayrisini talep etmeyi terketmektir. Yardım dileme özgünlüğü ise; Hakk'ı görmek ve gayrisini görmeyi terketmektir. Gayrisini görmeyi terketmek ise arifler in makamlarında ve sâliklerin menzillerinde, gayrisini talep etmeyi terketmekten daha sonra gelmektedir.

İrfani Bir Fayda

Ey sâlik kul! Bil ki ibadet ve yardım dilmeyi Hakk'a özgü kılmak da muvahhidlerin makamlarından ve sâliklerin kemal derecelerinden değildir. Zira onda tevhid ve tedric ile çelişen bir takım iddialar vardır. İbadeti, abidi, mabudu, yardım dileyeni, kendisinden yardım dileneni ve yardım dilemeyi görmek bile tevhide aykırıdır. Sâlikin kalbine tecelli eden gerçek tevhitte, bu kesretler yok olmuştur ve bu işleri görmek söz konusu değildir. Evet gaybî cezbelerden kendine gelen ve kendisine

sahv (kendine gelme) makamı hasıl olan kimselere, kesret hicap değildir. Zira insanlar bir kaç gruptur: Bir grubu örtülüdürler, tabiatın karanlık örtülerine gömülen bizim gibi zavallı örtülülerdir.

Bir grubu da mukaddes dergaha doğru hicret eden ve Allah'a doğru yolculuğa çıkan sâliklerdir.

Bir grubu ise kesret hicaplarından çıkmış, Hak ile meşgul olan ve halktan gaflet etmiş, onlardan örtülü kalmış ve vuslata ermişlerdir. Onlar için mutlak yok oluş ve kendinden geçiş makamı hasıl olmuştur.

Bir gurubu ise mükemmel ve hidayetçi oluş makamına sahip olan büyük peygamberler ve onların vasileri (a.s) gibi halka dönenlerdir. Bu grup kesrette vaki oldukları ve yaratıkları irşat etmekle meşgul oldukları halde, yine de kesret onlara birer örtü olmamaktadır ve onlar için berzahiyyet makamı vardır.

O halde **"iyyake na'budü be iyya kenestein"** gerçeği bu grupların haletleri hasebiyle farklılık arzetmektedir. Dolayısıyla biz örtülüler için bu sadece bir iddia ve surettir. O halde eğer örtülerimizin farkına varır ve eksikliklerimizi terkedersek, eksikliklerimizden haberdar olduğumuz ölçüde, ibadetlerimiz de nuraniyet kazanır ve Hak Teala'nın inayetine mazhar olur. Sâlikler ise sülûk adımı miktarınca, hakikate yakındırlar. Vuslata ermiş kimseler ise, Hakk'ı görme oranınca bir gerçek arzetmektedir. Kesreti görme oranında da salt suret ve adetler üzere cari oluştur. Kemale ermiş kimselere göre ise salt hakikattir. Dolayısıyla onların ne Hak ve ne de halk ile bir hicabı yoktur.

İmanî Bir Uyarı

Ey aziz! Bil ki biz tabiat aleminin bu kalın perdeleri altında kaldığımız, tüm vaktimizi dünya ve lezzetlerini onarmaya harcadığımız ve Hak Teala'dan, zikrinden ve fikrinden gafil olduğumuz müddetçe, bütün ibadetlerimiz, zikirlerimiz ve kıraatlerimiz hakikatten yoksundur. Ne elhamdülillah'ta bütün övgüleri Hakk'a münhasır kılabiliriz ve ne de **"iyyake nabudu ve iyyake nestein"** de hakikate bir yol edinebiliriz. Bu hakikatte yoksun iddialarla Hak Teala'nın mukarreb meleklerinin, Peygamberlerin, resullerin ve masum velilerin huzurunda rezil rüsvay olmuş oluruz. Hal ve kalb dili, dünya ehlini öven bir kimse, nasıl elhamdulillah diyebilir? Kalp kıblesi doğal olan, ilahiyetten bir kokusu almayan ve halka dayanan bir kimse hangi dille **"iyyake na'budu ve iyyake nestein"** diyebilir? O halde bu meydanın eriysen, himmetini kuşan. Şiddetli bir tezekkür ve Hakk'ın azameti, yaratıkların acizliği, fakirliği ve zilletinde tefekkür ile daha işin başında bu kitap boyunca zikredilen gerçekleri ve incelikleri kalbine ulaştır ve kalbini Hak Teala'nın zikriyle dirilt ki, kalbine tevhidden bir koku gelsin. Gaybî yardımlarla marifet ehlinin namazına bir yol edinebilesin. Eğer bu meydanların eri değilsen, en azından eksikliklerini gözönünde bulundur, acziyet ve zilletine teveccüh et, utanç içinde başını önüne eğerek yola koyul ve ubudiyet iddiasında bulunmaktan sakın. İnceliklerini hayata geçiremediğin bu ayet-i şerifeleri, kemale ermiş kimselerin diliyle oku veya sadece Kur'an'ın suretini kıraat etmeyi gözönünde bulundur ki, en azından batıl ve yalancı bir iddiada bulunmamış olasın.

Fıkhi Bir İlke

Bazı fakihler "**iyyake nabudu ve iyya kenestein"** örneğinde inşa kastinin caiz olmadığını söylemektedirler. Onlara göre bu Kur'aniyete ve kıraate aykırı bir durumdur. Zira kıraat başkasının kelamını naklet-mektir. Bu söz doğru değildir. Zira insanın kendi sözüyle birini övmesi mümkün olduğu gibi, başkalarının sözüyle de övebilir. Örneğin eğer Hafız'ın bir şiiriyle birini övecek olursak, bizim onu övdüğümüz ve hem de Hafız'ın şiirini okuduğumuz anlamındadır. O halde **"elhamdilillah rebbil alemin"** cümlesiyle eğer hakikaten bütün övgüleri Hak

için inşa edecek ve **"iyya kena'budu"** cümlesiyle de ibadeti Hakk'a münhasır olarak inşa edecek olursak, bu Allah'ın kelamıyla hamdettiğimiz ve Allah'ın sözüyle ibadeti Allah'a has kıldığımız anlamındadır. Hatta eğer birisi bu kelamı inşa manasından soyutlayacak olursa, ihtiyaten kıraatinin batıl olduğunu söylemesek bile, en azından ihtiyata aykırıdır. Evet eğer bir kimse bunun anlamını bilmezse, öğrenmesi gerekmez. Bir anlamı olduğu hasebiyle suretinin kıraat edilmesi de kifayet etmektedir. Rivayet-i şerifelerde de kıraat eden kimsenin inşa ettiği yer almıştır. Nitekim kutsi bir hadiste şöyle yer almaktadır: *"Her hangi bir kul namazında bismillahirrahmanirrahim" derse Allah şöyle buyurur: "Kulum beni zikretmiştir" ve kul, "elhamdülillah" derse Allah şöyle der: "Kulum bana hamdetmiştir."*[1] Kul tarafından besmele ve hamd inşası kastedilmediği taktirde, *"kulum beni zikretmiştir ve kulum bana hamdetmiştir"* cümlesinin anlamı olmaz. Nitekim Mirac hadisinde de şöyle buyurulmuştur: *"Şimdi vuslata erdin, o halde adımı an."*[2] Hidayet imamlarında (a.s) **"maliki yevmiddin ve "iyya kena'budu"** cümlesinde ortaya çıkan haletler ve onların bazısının bu ayeti tekrar edişi, onların bunu inşa ettiğini göstermektedir; salt kıraat değil. Örneğin: *"İsmail Allah'tan başka bir ilah olmadığına şahadet etmektedir."*[3] Ehlullahın namaz mertebelerinin önemli farklılıklarından biri de onların kıraat mertebelerinin farklılığıdır. Nitekim buna daha önce işaret edilmişti. Bu da sadece kıraat eden kimsenin kıraat ve zikirleri inşa etmesiyle gerçekleşir. Bu anlamın şahitleri bundan daha çoktur. Özetle bu anlamların ilahi kelamla inşa edilmesinin sakıncası yoktur.

---

[1] Mehaccet'ul-Beyza, c. 1, s. 388; Bihar'ul-Envar, c. 92, s. 226; Sahih-i Müslim, c. 2, s. 92; az bir ifade farklılığıyla.

[2] İlel'uş-Şerai s. 315, mirac namazı hadisinden

[3] Bir rivayete göre bu cümle İmam Sadık'ın (a. s) oğlu İsmail'in kefenine yazdığı bir cümledir. Meşhur olduğu üzere rivayetlerin zahirine bağlı kalan Ahbariler de bu cümleyi ölülerinin kefenlerine yazmışlardır. (Vesail'uş Şia, Kitab'ut Teharet, Ebvab'ut Tekvin, 29. bölüm, 2. hadis

Bir Fayda

Lügat ehli, ibadetin; huzu ve tezellülün (boyun eğme ve teslimiyetin) nihayeti anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. Onların dediğine göre ibadet, huzu mertebelerinin en üstünü olduğu için de, sadece vücud ve kemal mertebelerinin en üstününe, nimet ve ihsan mertebelerinin en büyüğüne sahip olan bir kimse için layıktır. Bu açıdan Hakk'tan gayrisine ibadet şirktir. Farsça tapma ve kulluk anlamına gelen ibadet belki de hakikatte bu anlamdan daha geniştir ve o da yaratıcı ve Allah için huzu ve teslimiyetten ibarettir. Bu açıdan bu tür bir huzu; mabudu, ilah veya ve mazharı kabul etmekle birliktedir. Bu açıdan Hak Teala'dan gayrisine ibadet şirk ve küfürdür. Ama bu anlam hususunda bir yakin ve itikat olmadığı taktirde, her ne kadar huzunun nihayeti ifade edilse de, küfür ve şirke sebep olmamaktadır. Gerçi onun bazı türleri haramdır. Tıpkı huzu için alnını toprağa dayamak gibi. Bu gerçi ibadet ve takva değildir, ama zahiren şer'i açıdan yasaklanmıştır. O halde mezhep sahiplerinin mezhep büyüklerine gösterdikleri saygı onların her şeyde – vücudun aslında ve kemalinde- Hak Teala'ya muhtaç, kendileri hakkında bir fayda, zarar, ölüm ve hayata malik olmayan salih kullar, ubudiyet vasıtasıyla Hak Teala'nın inayetine mazhar ve ilahi dergaha yakın ve Allah'ın ihsanlarının vesileleri olduğu inancıyla birlikte olursa, bu hiçbir şekilde şirk ve küfür değildir. Zira Allah'ın has kullarına saygı göstermek Allah'a saygı göstermektir ve Allah'ın has kullarını sevmek, Allah'ı sevmektir.[1]

Allah'ın birliğine şahadette bulunan – ki şahit olarak Allah yetergruplar arasında vahiy ve ismet Ehl-i Beyt'inin, ilim ve hikmet hazinelerinin bereketiyle, beşer ailesinin tüm taifelerinden, Hak Teala'nın tevhid, taktis ve tenzihinde en seçkin olanı, şüphesiz on iki imama inanan Şia grubudur. Usul-i Kafi ve Tevhid-i Şeyh Seduk gibi akaid kitapları ve celil ve yüce olan Hak Teala'yı tevhit ve taktis hususunda Masum İmamlar'ından nakledilen dua ve hutbeler böyle bir ilmin beşer arasında geçmişinin olmadığına tanıklık etmektedir. Hak Teala'yı hiç

[1] Kaynağı bulunmamıştır.

kimse ilahi vahiy olan mukaddes kitaptan ve kudret eliyle yazılan Kur'an-ı Şerif'ten sonra onlar gibi takdis ve tenzih etmemiştir.

Şia bütün asırlarda böylesine tevhid, tenzih ve masumiyet ehli İmamlar'a tabi olmuş ve onların apaçık bürhanlarıyla Hakk'ı tanıyıp tenzih ve tevhid derecesine ulaşmışlardır. Ama buna rağmen akaid ve kitaplarından ilhad kokan bazı taifeler, bu Şia grubuna dil uzatmış ve sahip oldukları batınî düşmanlık vasıtasıyla, ismet Ehl-i Beyt'ine tabi olanları şirk ve küfür ile suçlamışlardır. Bu marifet ve hikmet pazarında her ne kadar bir değer ifade etmese de, maalesef nakıs kimseleri, ve cahil halkı ilim kaynağından uzaklaştırmakta ve cehalet ve şekavete sevketmektedir. Bu insanlığa karşı işlenmiş bir cinayettir ve hiçbir şekilde bunu telafi etmek mümkün değildir. Zira şer'i ve akli ölçüler hasebiyle de bu kusurlu cahil ve çaresiz kimselerin günahı, söz konusu insafsız kimselerin boynunadır. Zira onlar kendi birkaç günlük hayali menfaatları yüzünden, ilahi hüküm ve marifetlerin yayılmasına engel olmakta ve beşer türünün sefalet ve şekavete düşmesine sebep olmaktadır. Hayr'ul beşer (insanların en hayırlısı) olan Hz. Muhammed'in (s.a.a) bütün zahmetlerini zayi etmektedirler. Bunlar vahiy ve tenzil hanedanının kapılarını halkın yüzüne kapatmışlardır. Allahım! Onlara çok lanet gönder ve onları elim bir azapla azaplandır.

* * *

Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: "**Bizleri doğru yola hidayet et."**

Ey aziz! Şunu bil ki Hamd suresinde marifet ve riyazet erbabının sülûk keyfiyetine işaret edilmiştir ve **"iyyake na'budü" (sadece sana ibadet ederiz)** hakikatine kadar sülûkun bütün keyfiyetinin, halktan Hakk'a olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla sâlik olan kimse ef'ali tecellilerden, sıfati tecellilere, oradan da zatî tecellilere terakki eder, nuranî ve zulmanî hicaplardan çıkar ve huzur ve müşahade makamına ulaşırsa, tam bir fena ve tümel bir yok oluş mertebesi hasıl olur. İlallah seyri bitince de ubudiyet ufkunun batımına ve maliki yevmiddin"deki malikiyet saltanatının doğuşuna yakınlaşır. Bu seyr-u sülûkun sonunda da

istikrar ve yerleşme haleti ortaya çıkar. Sâlik olan kimse kendine gelir ve "sahv" (kendine gelme) makamı hasıl olur. Burada kendi makamına teveccüh eder. Lakin bu teveccüh; Hakk'a teveccühün halka teveccühe bağlı olduğu Allah'a dönüş halinin tam tersidir. Başka bir ifadeyle Allah'a doğru sülûk halinde halk ile ilgili hicaplarda, Hakk'ı görür, ama "maliki yevmiddin"de hasıl olan tümel fena mertebesinden dönüşten sonra, Hakk'ın nurunda, halkı müşahade eder. Bu yüzden de **"iyya"** ve **"kaf"** zamirlerini takdim edip **"İyya kena'budu"** diyerek kendi zatına ve ibadetine hitap eder. Çünkü bu haletin sabit olmaması da mümkündür ve bu makamda sürçmeye düşülebilir. Dolayısıyla kendisinin sebat ve lüzumunu **"ihdina"** sözüyle Hak Teala'dan talep eder. Nitekim **"ihdina"** cümlesi *"elzimna"* "bizimle ol, bizi kendi halimize bırakma" diye tefsir edilmiştir.

Bilmek gerekir ki zikredilen bu makam ve beyan edilen bu tefsir, marifet ehlinden kemal sahipleri içindir. Onların birinci makamı ise Allah'a seyrin dönüş makamında, Hak Teala onlarla halk arasına hicap olur. Onların kemal makamı büyük berzah haletidir. Orada ne halk Hakk'a hicap olur –biz örtülüler gibi- ve ne de Hak halka örtü olur. Tıpkı iştiyak sahibi vuslata erenler ve cezbeye kapılan fenaya ermiş kimseler gibi. O halde onların sırat-ı mustakimi Hakk'ın sıratı olan iki neşet arasındaki orta berzah haletidir. Dolayısıyla "**ellezine enamte aleyhim"** cümlesinden maksat, Hak Teala'nın Hz. İlmiye'de feyz-i akdes tecellisiyle kabiliyetlerini taktir ettiği ve tümel fena makamından sonra kendilerini, kendi memleketlerine döndürdüğü kimselerdir. Bu tefsir esasınca gazaba uğramış kimseler, vuslata ermeden önceki örtü ehli kimselerdir. Sapmışlar ise Hak'ta fenaya erenlerdir.

Kemal sahibi olmayan kimseler, eğer sülûka daha girmemişlerse, bu işler onlar hakkında geçerli değildir. Onların sıratı, şeriatın zahiri sıratıdır. Bu yüzden de sırat-ı mustakim din, İslam ve benzeri şeyler diye tefsir edilmiştir. Ama eğer sülûk ehli kimseler iseler, hidayetten maksat yol göstericilik ve sırat-ı mustakimden maksat ise Allah'a vuslat yolunun en yakınıdır ve o Allah Resulünün (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'inin yoludur. Nitekim Allah Resulü (s.a.a), hidayet imamları ve Müminlerin

Emiri Ali (a.s) diye tefsir edilmiştir. Rivayette de yer aldığına göre Resulullah düz bir çizgi çizdi ve etrafına da çeşitli eğri çizgiler çizerek, *"Bu ortadaki düz yol bendendir"*[1] diye buyurdu. Allah-u Tealanın: **"Sizleri orta bir ümmet kıldık"**[2] sözündeki orta ümmetten maksat da, mutlak ifadeyle mutlak şekilde ortada oluş anlamını içermektedir. Bunlardan biri de ruhi kemaller ve marifetlerin orta oluşudur ve bu da büyük berzahiyet makamı ve büyük orta oluştur. Bu yüzden bu makam da, Allah'ın kemal sahibi velilerine mahsustur. Nitekim rivayetlerde de yer aldığına göre bu ayetten maksat, Hidayet İmamları'dır (a.s). İmam Bakır (a.s), Yezid bin Muaviye İlciye şöyle buyurmuştur: *"Vasat ümmet biziz, Allah'ın halk üzerindeki şahitleri biziz."*[3] Başka bir rivayette ise şöyle buyurmuştur: *"Aşırı giden bize döner ve geride kalan bize katılır."*[4] Bu hadiste de zikredilen şeylere bir işaret vardır.

Nursal Bir Uyarı ve İrfani Bir Nur

Ey hak ve hakikat talibi! Bil ki Allah Tebareke ve Teala vücud sisteminin yaratılışını, gayb ve şühud mazharı olan her şeyi, *"Gizli bir hazineydim, tanınmak istedim ve böylece yaratıkları tanınmak için yarattım."*[5] hadis-i şerifi gereğince, esma ve sıfat aleminde, zatî tanınma sevgisi hasebiyle, zatî bir sevgi ve yaratışsal bir aşk fıtratı üzere yaratmıştır. Varlıklar o ilahi cezbe ve rabbani aşk ateşiyle mutlak kemale yönelmekte, mutlak cemil'e aşık ve talib olmaktadır. Her bir varlık için ilahi ve fıtrî bir nur taktir etmiştir ve her varlık bu nur vasıtasıyla maksad ve hedefine ulaşma yolunu elde etmektedir. Bu nur bir vüslat refrefi ve yüceliş burakıdır. Belki de Resulullah'ın (s.a.a) "Burak" ve "refref"i de bu latifenin bir inceliği ve bu gerçeğin mülki tecessümünün bir sureti idi. Bu yüzden de bu alemin batını olan cennetten nazil olmuştur.

---

[1] İlm'ul Yakin, c. 2, s. 967'de bu anlama yakın rivayet edilmiştir.
[2] Bakara/143
[3] Usul-i Kafi, c. 1, s. 270, Kitab'ul Hüccet, Bab-u fi enne Eimmete Şüheda lillah ala halkihi, 2. hadis
[4] Tefsir-i Ayyaşi, c. 1, s. 63, 11. hadis
[5] Esrar'ul Hikem, s. 20

Varlıklar özdeksel mertebelere nazil olduğu ve azameti yüce sevgilinin cemil cemalinden örtülü kaldıkları için de, Hak Teala bu nurla onları, bu zulmanî özdeklerden ve nuranî sabitlerden, bu inceliklerin hakikati olan mübarek *"hadi"* adıyla dışarı çıkarmakta, gerçek hedefe en yakın yola ve sevgilinin civarına ulaştırmaktadır. O halde o nur, Hak Teala'nın "hidayeti"; o ateş, ilahi "başarı" ve en yakın yola sülûk ise "sırat-ı müstakim"dir. Hak Teala da bu sırat-ı müstakim üzeredir. Belki de marifet ehli için zahir olduğu gibi "**Hiç bir canlı yoktur ki Allah ona el koymamış bulunsun. Rabbim elbette doğru yoldadır."**[1] ayeti de bu hidayete, bu seyre ve bu maksada işaret etmektedir.

Bilmek gerekir ki varlıklardan her biri için kendine özgü bir yol, nur ve hidayet vardır. *"Allah'a giden yollar, yaratıkların nefesleri sayısıncadır."*[2]

Her özdekleşmede zulmanî bir hicab ve her vücud ve sübutta nuranî bir örtü olduğundan ve insan da; özdeklerin toplandığı ve vücutların cami' bulunduğu yer olduğundan, Hakk Teala'dan en örtülü olan varlık sayılmaktadır. Belki de "**Sonra onu aşağıların en aşağısı kıldık"**[3] ayeti de bu anlama işaret etmektedir. Bu yüzden insanî yol, yolların en uzunu ve en zulmanî olanıdır. İnsanın "Rabbi"; zahir ve batının, evvel ve ahirin, rahmet ve kahrın ve bilahare karşılıklı isimlerin kendisine eşit seviyede bulunduğu Allah'ın en büyük ismi olduğundan, insan için seyrin sonunda büyük berzahiyet alemi hasıl olmaktadır. Dolayısıyla da onun yolu, yolların en incesidir.

İmani Bir Uyarı!

Söylendiği ve bilindiği gibi hidayet için; seyredenlerin seyir ve Allah'a doğru sülûk edenlerin mertebe türleri hasebiyle, bir takım mertebe ve makamları vardır. Biz de özetle bu makamlardan bazısına işaret et-

---

[1] Hud/56

[2] Bu hadis Peygamber'e mensuptur. Cami'ul Esrar ve Menbe'ul Envar, Seyyid Haydar Amuli, s. 8, 95, 121 ve Şerh-i Lahici ber Golşen-i Raz s. 153, Nekd'un Nusus, s. 185, Minhac'ut Talibin, s. 221, Usul'ul Aşere, s. 31

[3] Tin/5

mek istiyoruz. Böylece sırat-ı müstakim ile **"kendine gazab edilmişler"** ve **"sapmışlar"**dan ibaret olan sırat-ı mufritin ve sırat-ı muferritin de, mertebelerden her biri hasebiyle belli olacaktır.

İlki fıtrî hidayet nurudur. Nitekim önceki "uyarı"da buna işaret edildi. Hidayetin bu aşamasında sırat-ı müstakim; mülki ve melekuti örtüyle örtünmeksizin, Allah'a doğru sülûk veya organik ve kalbi günahlar örtüsüyle örtünmeden Allah'a doğru sülûk veya ifrat ve tefrit örtüsünden Allah'a doğru sülûk veya nuranî ve zulmanî örtülerle örtünmeden Allah'a doğru sülûk veya vahdet ve kesret örtüsüne örtünmeden Allah'a doğru sülûk demektir. Belki de **"istediğini saptırır ve istediğine de hidayet eder"**[1] ayeti de nezdimizde sabit özdeklerin tecellisiyle vahidiyet mertebesi olan kadir gecesinde, taktir edilen örtüler ve hidayet mertebesine işarettir. Bunun detayı ise bu kitabın, belki de genel anlamda yazı ve beyan dairesinin dışındadır. *"Bu Allah'ın sırlarından bir sır ve Allah'ın örtülerinden bir örtüdür."*[2]

İkincisi Kur'an nuruyla hidayet olmaktır. Bunun karşıtı ise, onu tanımada ifrat ve tefrite düşmektir veya onun zahiri ve batını ile yetinmektir. Nitekim bazı zahir alimleri Kur'an ilimlerini sıradan örfi anlamlardan ve revaçta olan adsal kavramlardan ibaret bilmektedir. Bu inançla Kur'an üzerinde tefekkür ve tedebbürde bulunmamaktadırlar. Onların insanın organik, kalbi, cismi ve ruhsal saadetin kefili olan bu nuranî sahifeden istifadesi, sadece zahiri ve şekli emirlere özgüdür. Onlar; Kur'an üzerinde tefekkürün gerekli veya üstün bir şey olduğuna veya Kur'an nurundan istifade edildiği taktirde marifet kapılarının fethedileceğine delalet eden onca ayetleri görmezlikten gelirler. Sanki Kur'an dünyaya ve hayvani lezzetlenmelere davet etmek, hayvanlık ve hayvani şehvetler makamını te'kid etmek için nazil olmuştur! Bazı batın ehli de zanlarınca ilahi huzur adabıyla edeplenmek ve Allah'a doğru

---

[1] Nahl/93 ve Fatır/8

[2] et-Tevhid, s. 383; Bab'ul Kaza ve'l-Kadr, 32. hadis. Müminlerin Emiri, kader Hakkında şöyle buyurmuştur: *"Bil ki kader Allah'ın sırlarından bir sır ve Allah'ın örülerinden bir örtüdür."*

seyrin niteliği olan -ki bundan gafildirler- Kur'an'ın zahirinden ve zahiri davetlerinden yüz çevirmiş, lanetli İblis'in ve kötülüğü emreden nefsin hileleriyle Kur'an'ın zahirinden sapmış ve hayallerince batınî ilimlere sarılmışlardır. Oysa batına ulaşma yolu, zahir ile edeplenmektedir.

O halde bu her iki grup da itidal çizgisinden sapmış, Kur'ani doğru yola hidayet nurundan mahrum kalmış, ifrat ve tefrite düşmüşlerdir. Araştırmacı bir alim ve incelik sahibi bir arif, hem zahir ve hem de batına yönelmeli, maddi ve manevi edepler ile edeplenmelidir. Zahirini Kur'an nuruyla aydınlattığı gibi, batını da marifetler, tevhid ve tecrid nuruyla aydınlatmalıdır. Zahir ehli bilmelidir ki Kur'an'ı zahiri/şekli adaba, ameli ve ahlaki emirlere; tevhid, esma ve sıfatlar babında sıradan inançlara özgü ve has kılmak, Kur'an'ın hakkını tanımamak ve son dini nakıs kabul etmektir. Oysa son dinden daha kamil bir din düşünülemez. Aksi taktirde adalet sünnetinde son din oluşu imkansız olacaktır. O halde İslam, şeriatlerin sonuncusu; Kur'an, nazil olan kitapların sonuncusu ve yaratıcı ve yaratık arasında son ilişki olduğu için; dinlerin, şeriatlerin ve nazil olan ilahi kitapların zatî hedefi ve asıl maksadı olan tevhid, tecrid ve ilahi marifetlerin hakikatlerinde, mertebelerin en sonuncusu ve kemalin nihai doruk noktası olmalıdır. Aksi taktirde şeriatta bir noksanlık sayılır ki, bu da ilahi adalete ve rububi lütfe aykırı düşer. Bu da çok kötü bir imkansızlık ve çirkin bir utançtır. Bu utancı hak dinlerin üzerinden yedi denizle yıkamak mümkün değildir. Allah korusun! Batın ehli de bilmelidir ki, asıl maksada ve gerçek hedefe ulaşmak da sadece zahir ve batını temizlemekle mümkündür. Suret ve zahire sarılmaksızın batın ve deruna ulaşmak imkansızdır. Şeriatın zahir elbisesini giymeden, batına ulaşmak mümkün değildir. O halde zahiri terk etmekte, şeriatlerin batın ve zahirini iptal etmek yatmaktadır. Bu da insan ve cin şeytanının oyunlarından biridir. Biz de bu konunun bir miktarını Kırk Hadis Şerhi'nde beyan ettik.

Üçüncüsü şeriat nuruyla aydınlanmaktır. Dördüncüsü İslam nuruyla aydınlanmaktır. Beşincisi iman nuruyla aydınlanmaktır. Altıncısı yakin nuruyla aydınlanmaktır. Yedincisi irfan nuruyla aydınlanmaktır. Seki-

zincisi muhabbet nuruyla aydınlanmaktır. Dokuzuncusu velayet nuruyla aydınlanmaktır. Onuncusu, tecrid ve tevhid nuruyla aydınlanmaktır.

Her biri için de ifrat ve tefrit, aşırılık ve kusur söz konusudur ki, detayı sözün uzamasına neden olduğundan geçiyoruz. Kafi'de yer alan şu hadis, belki de bunun bazı veya tüm mertebelerine işaret etmektedir: *"Biz aşırı gidenin ulaşamadığı ve geride kalanın da ileri geçemediği Al-i Muhammed'iz."*[1]

Bir nebevi hadiste de şöyle yer almıştır: *"Bu ümmetin hayırlısı, geride kalanın katıldığı ve aşırı gidenin de kendisine döndüğü orta/vasat topluluktur."*[2]

İrfani Bir Uyarı

Bil ki gayb, şehadet, dünya ve ahiret alemlerindeki bütün varlıklar için bir başlangıç ve dönüş vardır. Gerçi bütün mahiyetlerin başlangıç ve dönüşü ilahidir. Lakin yüce ve celil olan Hak Teala'nın mukaddes zatı, bizzat esma sıfatları olmaksızın, düşük veya yüce varlıklara tecelli etmediğinden ve makamsızlıktan ibaret olan bu makam hasebiyle, isim, resim, zatî sıfat ve fiilî isimlerle muttasıf olmaksızın, varlıklardan hiçbirinin onunla bir tenasübü yoktur. Hiçbir irtibat ve karışım söz konusu değildir: *"Toprak nerede? Rablerin Rabbi nerede!"*[3] Nitekim bu inceliğin detaylarını Misbah'ul-Hidaye'de zikrettik. O halde Hak Teala'nın mukaddes zatının başlangıç ve dönüş kaynağı, esmai örtülerdedir. İsim, müsemmanın aynısı olduğu halde, onun örtüsüdür de. O halde gayp ve şehadet alemlerinde tecelli, esma hasebiyle ve de onların örtüsündedir. Bu açıdan Zat-ı Mukaddes'in esma ve sıfat cilvelerinde, Hz. İlmiyye'd**e** marifet ehlinin "e'yan-i sabite" (değişmez özdekler) olarak adlandırdığı bir takım tecellileri vardır. O halde Hz. İlmî'de, her ismi tecellinin, bir sabit özdeğinin olması gereklidir. Her ismin de ilmî tecelli ile harici dış

---

[1] Kafi, c. 1, s. 136; Kitab'u-Tevhid, Bab'un Nehy anis's-Sıfat, 3. hadis

[2] Lisan'ul-Arab, Madde-i Nemt, 7. cilt, s. 417. Bu rivayet Ali'den (a.s) nakledilmiştir.

[3] Ayn'ul-Kuzat'ın Tehmidat kitabının musahhihi olan Afif Asiran s. 274'de bunu bir hadis olarak kaydetmiştir. (Esrar'ul-Hikem-i Sebzevari, s. 23)

alemde başlangıç ve dönüşünün kendisiyle uyumlu bir ilişkisinin olduğu, bir zuhuru vardır. Varlıkların her birinin başlangıcı ve sonu olan isim, onun sırat-ı müstakiminden ibarettir, dolayısıyla her birinin kendisine özgü bir seyri ve sıratı vardır ve de isteyerek veya istemeyerek, ilim halvetinde takdir edilen bir başlangıcı ve dönüşü söz konusudur. Zahirlerin ve sıratların ihtilafı da isim hazretlerinin ve zahirinin ihtilafı hasebiyledir.

Bilmek gerekir ki insanın a'la illiyin'de (en yüce alemlerde) takvimi (kıvamı ve doğruluğu), esma-i cem' iledir. Bu açıdan Esfel'es-Safilin'e kadar tardedilmiştir ve onun sıratı, Esfel'es-Safilin'den başlayarak a'la illiyinde sona ermiştir. Bu Hak Teala'nın kendilerine mutlak nimetle ihsan buyurduğu kimselerin sıratıdır ve bu nimet ilahi nimetlerin en yücesi olan esma-i cem'in kemal nimetidir. Diğer sıratlar ise; ister saadete erenlerin ve kendisine nimet verilenlerin sıratı olsun ve isterse de şekavete düşenlerin sıratı, mutlak nimet feyzinden yoksunluk miktarınca, ifrat ve tefritin iki tarafından birine dahildir. Dolayısıyla kamil insanın sıratı, mutlak bir sözle kendisine nimet verilenlerin sıratıdır ve bu sırat, asaleten son peygamberin mukaddes zatına özgüdür. Diğer nebilere ve velilere de bağımlı olarak bu yol sabittir. Bu sözü anlamak ise Nebi-i Ekrem peygamberlerin sonuncusu olduğundan, Esma ve e'yan (isimler ve özdekler) hazretlerini anlamaya bağlıdır ve bunu da Misbah'ul-Hidaye kitabında açıklamış bulunmaktayız. Doğru yola hidayet eden şüphesiz ki Allah'tır.

Meseleyi Kavratmak İçin Bir Söz Nakli

Büyük şeyh Bahai (kuddise sırruhu) Urvet'ul-Vuska adlı risalesinde şöyle buyurmaktadır: "Münezzeh olan Allah'ın nimetleri sayılamayacak kadar çoktur. Nitekim Hak Teala şöyle buyurmuştur: **"Allah'ın nimetlerini saymaya kalkarsanız, sayamazsınız."**[1] Lakin Allah'ın nimetleri iki türlüdür: Dünyevi ve uhrevi, onlardan her birisi de ya vehbidir, ya da kesbi. Bunlardan her biri de ya ruhanidir ya cismani. Dolayısıyla nimetler sekiz kısım olmaktadır.

---

[1] İbrahim/34 ve Nahl/18

Birincisi, ruhani, vehbi ve dünyevi nimettir. Tıpkı ruhun üfürülmesi veya akıl ve anlayışın ifazesi gibi.

İkincisi, cismani, vehbi ve dünyevi nimettir. Tıpkı organların ve kuvvelerin yaratılışı gibi.

Üçüncü ise, ruhani, kesbi ve dünyevi nimettir. Tıpkı nefsin aşağılık işlerden uzaklaşması ve temiz ahlak ve yüce melekelerle süslenmesidir.

Dördüncüsü ise, cismani, kesbi ve dünyevi nimettir. Tıpkı beğenilmiş heyetler ve güzel çarelerle süslenmesi gibi.

Beşincisi ise, ruhani, vehbi ve uhrevi nimettir. Tıpkı günahlarımızı bağışlaması ve önceden tövbe etmiş kimseden razı olması gibi.[1]

Altıncısı ise, cismani, vehbi ve uhrevi nimettir. Tıpkı süt ve baldan nehirler gibi.

Yedicisi ise, ruhani, kesbi ve uhrevi nimettir. Tıpkı bağışlama ve tövbe edildiği taktirde razı olmak ve itaat fiiliyle elde edilen ruhani lezzetler gibi.

Sekizincisi ise, cismani, kesbi ve uhrevi nimettir. Tıpkı itaat fiiliyle elde edilen cismani lezzetler gibi.

Burada nimetten maksat, son dört kısımda yer alan veya ilk dört kısımdan, bu son dört kısma ulaşma vesilesi olan şeylerdir."[2]

Şeyh Behai'nin bu nimet bölüştürmesi, gerçi çok incelikli bir bölüştürmedir, ama ilahi nimetlerin en önemlisi ve ilahi mukadder kitapların en yüce maksadı olan nimeti unutulmuş, sadece nakıs veya orta kimselerin nimetleri zikredilmiştir. Gerçi Şeyh Behai'nin sözünde ruhani lezzetler de zikredilmiştir. Ama itaat fiiliyle elde edilen uhrevi ve ruhani lezzetler, orta makamlı kimselerin nasibidir, nakıs kimselerin nasibi demesek bile.

Özetle, şeyh Behai'nin zikrettiği hayvani lezzetler ve nefsani nasipler dışında bir takım nimetler de vardır ki onların başlıcaları üç şeydir:

---

[1] Şeyh Behai'nin buradaki ifadesi zikredildiği gibidir ve zahiren istinsah eden kimse hata etmiştir. Belki de maksat, Hak Teala'nın, tövbe geçmişi olmaksızın bizleri bağışlamasıdır.

[2] Risale-i Urvet'il-Vuska, s. 38

Birincisi zat marifeti ve zatın tevhit nimetidir ki, bunun da aslı Allah'a doğru sülûk etmek ve neticesi ise lika cennetidir. Eğer sâlik kimse neticeye bakacak olursa, sülûkunda noksanlık vardır. Zira bu makam kendini ve lezzetleri terketme makamıdır. Hasıl olana teveccüh ise, kendine teveccühün bir neticesidir. Bu da kendine tapmaktır, Allah'a tapmak değil; teksirdir, tevhid değil ve örtünmedir, tecrid değil.

İkincisi ise isimlerin marifet nimetidir ve bu nimet, esmai kesretler hasebiyle dallara ayrılmaktadır. Eğer müfredatı hesaplanacak olursa, bin tanedir. Eğer iki veya daha fazla isimle terkibatı hesaplanacak olursa, sayılamayacak kadar çoktur: **"Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız, sayamazsınız."** Bu makamda esmai tevhid, isimlerin cem-i ahadiyet makamı olan ism-i a'zam'ı tanıma nimetidir ve isimlerin marifet neticesi ise isimler cennetidir. Herkes, bir veya birden fazla, tek veya toplu marifeti ölçüsünce bundan nasiplenir.

Üçüncüsü ise efa'li marifet nimetidir. Bu da sayısız bir çok konulara ayrılmaktadır. Bu mertebedeki tevhit makamı ise feyz-i mukaddes ve velayet-i mutlaka makamı olan fiilî tecellilerin cem-i ehediyet makamıdır. Bunun da neticesi, sâlikin kalbinde Hak Teala'nın fiillerinin tecellisi olan ef'ali cennettir. Belki de Musa b. İmran'ın, **"Bir ateş gördüm"**[1] diye buyurduğu tecelli de, ef'ali tecelli idi. Hak Teala'nın, "**Rabbi dağa tecelli edince onu yerle bir etti ve Mûsa da baygın düştü."**[2] diye buyurduğu tecelli de esmai veya zatî tecellidir.

O halde birinci makamdaki **"kendisine, nimet verilenlerin"** sıratı, Allah'ın zatına sülûk sıratıdır ve o makamdaki nimet de, zatî tecellidir. İkinci makamdaki sırat ise, Allah'ın isimlerine sülûktur ve o makamdaki nimet ise, esmai tecellidir. Üçüncü makamda ise Allah'ın fiillerine sülûktur ve ondaki nimet ise efali tecellidir. Bu makamın ashabının cennetlere ve genel insanların lezzetine teveccühü yoktur. Bu ister ruhani olsun, ister cismani fark etmez. Nitekim rivayetlerde de müminlerden bazısı için bu makam ispat edilmiştir.[3]

---

[1] Taha/10, Neml/7 ve Kasas/29
[2] A'raf/143
[3] Bihar'ul-Envar, c. 77, s. 23

Son

Bil ki mübarek Hamd suresi, vücudun bütün mertebelerine şamil olmakla birlikte, sülûkun bütün mertebelerine ve işaret olarak Kur'an'ın bütün maksatlarına şamildir. Bu konulara dalmak, her ne kadar daha geniş bir izah ve daha farklı bir mantık gerektirmekle birlikte, onlardan her birine işaret etmek, hiç de faydasız değildir. Hatta marifet ve yakin ashabı için bir çok faydaları vardır.

O halde, birinci makamda diyoruz ki, bismillahirrahmanirrahim, belki de vücudun bütün dairesine, nüzul ve suud (iniş ve çıkış) kavisine işarettir. O halde, Allah'ın ismi kabz ve bast'ın (toplanma ve genişlemenin) ahadiyet makamı ve rahman ise bast (genişleme) ve zuhur makamıdır ki, bu da nüzul boyutudur. Rahim ise kabz ve butun (toplanma ve batınlar) makamıdır ki, bu da suud (yükseliş) boyutudur. Elhamdulillah ise, ceberut ve melekut-i a'laya işarettir. Onların hakikati de mutlak övgülerdir. **Rabb'ul-Alemin** ise, gayrilik makamı olan terbiyet ve alemin münasebetiyle, belki de zat cevheriyle harekete geçmiş ve eğitilmiş olan tabiat alemine işaret etmektedir. **Malik-i Yevmiddin** ise, vahdet ve kahhariyet makamına işarettir ve vücud dairesinin rücu etmesidir. Buraya kadar vücudun nüzulen ve suuden (iniş ve çıkış olarak) bütün dairesi son buldu.

İkinci makamda ise diyoruz ki, müstahap olan istiaze (Allah'a sığınma) belki de Hakk'tan gayrisini terk etmeye ve şeytanın sultasından kaçmaya işarettir. Bu da makamların bir parçası değil, ön koşulları olduğu hasebiyledir. Zira öncüllerden soyutlanmak, süslenmektir ve bizzat kemaliyye makamlarından değildir. Bu açıdan istiaze, surenin bir parçası değildir. Belki sureye girişin ön koşullarıdır. Tesmiye ise belki de fiilî, zatî ve bu ikisinin arasındaki tevhit makamına işarettir. **Elhamdulillah**'tan **Rabb'ul-Alemin**'e kadar ise, belki de fiilî tevhide işarettir. **Malik-i Yevm'id-Din** ise tam fenaya ve zatî tevhide işarettir. **İyyake Ne'bud'**dan başlamakta ve sahv (kendine gelme) ve rücu haletiyle son bulmaktadır. Başka bir ifadeyle istiaze; yaratıklardan, Hakk'a yolculuk

ve nefis evinden çıkmaktır. Tesmiye; yaratılış ve kesret aleminden soyutlandıktan sonra, hakkaniyetle tahakkuka işarettir. **Elhamdulillah**'tan **Rabb'ul-Alemin'**e kadar da Hakk'tan Hakk'a, Hak'ta sefere işarettir ve bu yolculuk **Malik-i Yevmiddin**'de bitmektedir. **İyyake na'bud**'da ise Hakk'tan yaratığa sahv (kendine gelme) ve rücunun husulüyle başlayan bir yolculuktur ve bu yolculuk da **İhdina's Sırat'el Müstakim**'de sona ermektedir.

Üçüncü makamda ise diyoruz ki, bu mübarek sure Kur'an-ı Kerim'de başlıca ilahi amaçları kapsamaktadır. Zira Kur'an'ın maksatlarının aslı, marifetullah'ın kemale erdirilmesi ve üç boyutlu tevhidin hasıl olmasıdır. Hak ve halk (yaratıcı ve yaratık) arasındaki rabıta, Allah'a doğru sülûkun niteliği, zarif varlıkların hakikatlerin hakikatine dönüş niteliği, toplu, detaylı, bireysel ve katışıklı ilahi tecellilerin tanıtımı, sülûk ve tahakkuk açısından yaratığın irşadı, ilim, amel, irfan ve şuhud açısından kulun eğitilmesi ve özetle bütün bu gerçekler, bu mübarek surede kamil bir vecazet ve özetle beyan edilmiştir.

O halde bu mübarek sure, Fatihat'ul-Kitap, Ümmü'l-Kitap ve Kur'an hedeflerinin kısaca bir suretidir. Bütün ilahi kitapların amaçları da tek bir amaca irca ettiğinden ve o amaç da tevhidin hakikati olduğundan, bütün peygamberlerin hedefi ve amaçlarının nihayeti olduğundan, hakikatler ve tevhit sırları, mukaddes "**Bismillah"** ayetinde gözönünde bulundurulmuştur. O halde bu mübarek ayet, Allah'ın en büyük ayeti olup bütün ilahi kitapların amaçlarını kapsamaktadır. Nitekim hadis-i şerifte de bu yer almıştır.[1] Ba harfinin altındaki nokta da onun sırrıdır. O ba harfidir[2]. Bütün bir kitap zuhur ve sır açısından "ba" harfinde gizlidir. Kamil insan, yani mübarek alevi (a.s) vücud, tevhid sırrının

[1] Bihar'ul-Envar, c. 92, s. 238, bu babda üç hadis mevcuttur.

[2] Eğer Kur'an asrında yaygın olan Kufi hattında hiçbir noktanın olmadığı söylenecek olursa, şöyle cevap verilebilir ki, bu hakikat söz konusu iddiamıza zarar vermemektedir. Her ne kadar zuhurdaki bu rol ertelenmiş olsa da hakikatlerde bir etkisi yoktur. Dolayısıyla genel olarak bu iddianın sıhhatı hakkında mutlak olarak ikna edici bir delil yoktur. Bu konuda yaygın olmak, mutlak yok oluşun delili değildir. Biraz düşün.

ortasıdır.[1] Ayet aleminde ise son Peygamber'den (s.a.a) sonra o mübarek vücuddan daha büyük bir şey yoktur. Nitekim hadis-i şerifte de bu yer almıştır.[2]

[1] *"Ben "ba harfi"nin altındaki noktayım."* (Esrar'ul-Hikem, s. 559)
[2] Tefsir-i Safi, c. 2, s. 779, "An'in-Nebe'il Azim" ayetinin tefsirinde

Son ve Tamamlayıcı Bilgi

Bazı rivayetlerde bu mübarek surenin fazileti hakkında Peygamber'in (s.a.a) Cabir b. Abdillah-i Ensari'ye şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Ey Cabir! Acaba Allah'ın kitabında indirdiği en üstün surenin hangisi olduğunu sana öğreteyim mi?"* Cabir şöyle arzetti: "Evet, annem babam sana feda olsun, Ey Allah'ın Resulü! Onu bana öğret!" Böylece Resulullah kitabın esası olan Hamd suresini ona öğretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Ey Cabir! Seni bu sure hakkında bilgili kılayım mı?"* O şöyle arzetti: "Anam babam sana feda olsun, ey Resulullah! Beni haberdar kıl." Peygamber şöyle buyurdu: *"O ölüm dışında her hastalığın ilacıdır."*[1] İbn-i Abbas Resulullah'tan (s.a.a) şöyle naklet-mektedir: *"Her şeyin bir esası vardır ve Kur'an'ın esası da Fatiha'dır, Fatiha'nın esası da Bismillahirrahmanirrahim'dir."*[2] Ve Resulullah'tan şöyle nakledilmiştir: *"Hamd suresi her derdin devasıdır."*[3]

İmam Sadık'ın (a.s) ise şöyle buyurduğu yer almıştır: *"Elhamdulillah'ın şifa vermediği bir kimseye, hiçbir şey şifa vermez."*[4]

Müminlerin Emiri Hz. Ali'den nakledildiği üzere Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Allah Teala bana şöyle buyurmuştur:* **"And olsun ki, sana daima tekrarlanan yedi ayetli Fatiha'yı ve Kur'an'ı Azim'i verdik."**[5] *Ayrıca bana Fatihat'ul Kitab'ı lütfetti ve onu Kur'an'a denk kıldı. Şüphesiz Fatihat'ul Kitap arşın hazinesindeki en değerli şeydir. Allah-u Teala Muhammed'i (s.a.a) fatiha ile şereflendirmiştir ve sadece ona özgün kılmıştır. Bu konuda peygamberlerden kendisine fatihadan sadece* **"Bismillahirrahmanirrahim"** *ayetinin ihsan edildiği Süleyman dışında, hiç bir peygamberi ortak kılmamıştır. Nitekim Belkıs'tan şöyle nakletmektedir:* **"Bana Süleyman'dan yüce bir mektup gelmiştir ve onda şöyle yazılıdır: Bismillahirrahmanirrahim"**[6] *O halde her kim Muhammed ve Ehl-i Beyt'inin dostluğuna inanarak bu sureyi okur,*

---

[1] Tefsir-i Ayyaşi, c. 1, s. 20, 9. hadis.
[2] Mecme'ul-Beyan, c. 1, s. 17
[3] a.g.e
[4] Tefsir-i Ayyaşi, c. 1, s. 20 ve 10. hadis ve Bihar'ul-Envar, c. 89, s. 237, 34. hadis
[5] Hicr/87
[6] Neml/29, 30

emirlerine teslim olur ve zahir ve batınına iman ederse, Allah-u Teala bu surenin her harfine karşılık, her bir iyiliğinin, kendisi için dünyadaki bütün mal ve hayırlardan daha üstün olacak bir iyilik yazar. Her kim Kur'an okuyan birini dinlerse onun için de okuyan kimsenin sevabının üçte biri vardır. O halde sizden her biriniz, kendisine arzedilen bu iyiliğini artırma cehdi içinde olmalıdır. Zira bu bir ganimettir. Sakın elden çıkarmayın, aksi taktirde kıyamette sizler için hasreti baki kalır."[1]

İmam Sadık'dan (a.s) ise şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Eğer bir ölüye yetmiş defa hamd suresi okunur da o ölünün ruhu geri dönerse, bu ilginç bir iş değildir."*[2]

Resulullah'dan (s.a.a) da şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Her kim Fatihat'ul Kitab'ı okursa kendisine Kur'an'ın üçte ikisini okumanın sevabı verilir."*[3] Başka bir rivayette ise şöyle buyurulmuştur: *"Adeta Kur'an'ın bütününü okumuş gibidir."* [4]

Ubey b. Kaab'dan da şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resulullah'a (s.a.a) Fatihat'ul Kitab'ı okudum, bana şöyle buyurdu: *"Ruhum elinde olana andolsun ki Allah Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'an'da Fatihat'ul Kitab'ın bir benzerini indirmemiştir. O Ümm'ül kitab ve Seb'ul Mesani'dir. O Allah ile kulu arasında bölüştürülmüştür. Kul için dilediği şey vardır."*[5]

Huzeyfe b. Yeman'dan (r.a) nakledildiği üzere Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Allah-u Teala bir kavim için kesinleşmiş azabı indirir, onların çocuklarından birisi Kur'an'dan elhamdulillah ayetini okur, Allah-u Teala bunu işitince, kırk yıl onlardan azabı kaldırır."*[6]

Hakeza ibn-i Abbas'tan da şöyle dediği nakledilmiştir: *"Biz Resulullah'ın yanında iken aniden bir melek geldi ve şöyle buyurdu: "Sana*

---

[1] Uyun-u Ahbar-i Riza, c. 1, s. 301, Fima Cae an'il İman Ali b. Musa min Ahbar'il Mutafarrika, 60. hadis, Bihar'ul Envar, c. 89, s, 227, 5. hadis

[2] Tefsir-u Nur'is Sakalayn, c. 1, s. 4, Hamd suresinin tefsiri, 8. hadis

[3] Bihar'ul Envar, c. 89, s. 259 ve Mecme'ul Beyan, c. 1, s. 17

[4] a.g.e

[5] Mecme'ul Beyan, c. 1, s. 17

[6] Tefsir'ul Kebir, c. 1, s. 178

verilen ve senden önceki peygamberlere verilmeyen iki nur sana müjdeler olsun! O iki nur Fatihat'ul Kitap ve Bakara suresinin sonlarıdır. Her kim onlardan birini okursa hacetini gideririm."[1] Bu rivayeti Mecme de bu anlama yakın bir şekilde nakletmiştir."[2]

Altıncı Bölüm
Mübarek Tevhid Suresinin Tefsirinden Bir Parça

Bil ki bu mübarek tevhid suresi, hadisi şeriflerde de yer aldığı üzere Hak Teala'nın nispetlerini beyan etmektedir. Nitekim Kafi kitabında da senedi İmam Sadık'a varan bir hadiste şöyle yer almıştır: *"Yahudiler Resulullah'a (s.a.a) şöyle dediler: "Bizler için Rabbinin nisbetlerini (niteliklerini) beyan et." Bunun üzerine Resulullah üç gün bekledi ve onlara cevap vermedi ve daha sonra:* **"Kulhuvellahu ehad… (De ki Allah birdir.)"** *ayeti nazil oldu.* [3]

Bu açıdan insanların aklı; bu ayetlerin hakikatlerini, inceliklerini ve sırlarını anlamaktan acizdir, ama buna rağmen marifetler ehlinin nasiplendiği ve ehlullahın kalbinin elde ettiği gerçekler, soyut aklın ölçülerine sığmayan şeylerdir.

Sevgilinin ömrüne yemin olsun ki bu mübarek sure; ruh göklerinin, karartılar yeryüzünün ve nefsaniyet dağlarının taşımaktan aciz kaldığı emanetlerdendir. Bu emaneti ancak kamil insan taşıyabilir. Zira kamil insan imkan sınırlarını aşmış, kendinden geçmiştir. Ama yine de işin içinde bir müjde vardır ve bu müjde ahir zaman ehlinin gözlerini aydınlatmakta, marifet ehlinin kalbine güven bağışlamaktadır. Bu müjde Kafi'de yer alan bir hadistir ve bu hadiste Ali b. Hüseyin'e (a.s) tevhid sorulunca şöyle buyurduğu yer almıştır: *"Aziz ve celil olan Allah ahir zamanda derin görüşlü bir topluluğun geleceğini bilmekteydi. Bunun üzerine kulhuvellahu ehad ve Hadid suresinin "alimun bizatissudur"*

---

[1] Mustedrek'ul Vesail, Kitab'us Selat, Ebvab'ul Keraet, 44. bölüm, 3. hadis
[2] Mecme'ul Beyan, c. 1, s. 18
[3] Usul-u Kafi, c. 1, s. 122, Kitab'ut Tevhid, Bab-un nisbet, 1. hadis

ayetine kadar olan ayetleri nazil buyurmuştur. Dolayısıyla ondan başkasını kasteden kimse helak olmuştur."[1] Bu hadis-i şeriften de anlaşıldığı üzere bu ayetlerin ve bu mübarek surenin anlaşılması, derin düşünenlerin ve ince görüşlü kimselerin hakkıdır. Tevhid ve marifetin derinlikleri, incelikleri ve sırları burada gizlidir. Hak Teala ilahi ilimlerin inceliklerini, ehli için nazil buyurmuştur. Tevhidin ve ilahi marifetlerin sırlarından nasibi olmayan kimselerin bu ayete bakma hakkı yoktur. Bu ayetleri anladıkları sıradan anlamlara yükleme ve tahsis kılma hakkına sahip değildir.

Mübarek Hadid suresinin ilk ayetlerinde tevhidden, uluhiyyet ve tecrid sırlarının yüce marifetleri gizlidir. Hiç bir ilahi kitapta, marifet ehli ve kalp ashabının sayfalarında benzeri yoktur. Eğer nübüvvetin doğruluğunun ve son peygamberin getirdiği şeriatin kemale erdiğinin doğruluğu için sadece bu ayetler bile olsaydı, marifet ve görüş ehli kimseler için yeterliydi. Zira bu marifetler beşerin aklından üstün ve insani düşünce çerçevesi dışındadır. Bu yüzden söz konusu ve benzeri ayetler nazil olmadan önce, Kur'an'ın kapsadığı marifetlerin, insanlar arasında bu türden bir geçmişi yoktu ve bu sırlara hiç kimse erememiştir. Şimdi ilimleri ilahi vahiy çeşmesinden kaynaklandığı halde, alemdeki büyük filozofların kitapları da günümüzde mevcuttur. Bunlardan en büyüğü ve incelikli olanı ise değerli ve büyük filozof Aristoteles'in Esolojya[2]

---

[1] Usul-i Kafi, c. 1, s. 125, Kitab'ut Tevhid, Bab'un Nehy an'il Kelam fi'l Keyfiyet, 4. hadis

[2] Dehhuda lugatnamesi Aristo maddesi altında Esolojya'yı Aristo'nun kitaplarından biri saymıştır ve şöyle yazmıştır: "O söz rububiyet hakkındadır. Onu Ferfuryus-i Suri tefsir etmiş, Abdulmesih b. Abdullah el Hemsi en-Naimi ise Arapça'ya tercüme etmiştir. Ebu Yusuf Yakub b. İshak el-Kindi onu Ahmed b. Mutesim için düzeltmiştir. Berlin'de 1882 yılında basılmıştır. Mir Damad'ın yazmış olduğu Kebasat adlı kitabın dipnotunda H. K. 1314 yılında basılmıştır. Ama Esolojya maddesinin altında şöyle yazılmıştır: Esolojya ilahiyat anlamına gelen Yunanca Siusliges kökünden türemiştir. Meyamir ise Müslümanlar nezdinde Şeyh'ul Yunani diye meşhur olan Plotin'in eseridir. O da Tasuat'ın dördüncü ila altıncı kitaplarına şamildir. Bazı eski alimler yanlışlıkla bu kitabı Aristo'ya isnat etmişlerdir. Ama 1314 yılında Esolojya kitabı Ebu'l Hasan b. Ahund Molla Rıza Kemerbuni tarafından Kebesat adlı kitabın haşiyesine

adlı kitabıdır. Filozofların büyüklerinden biri olan Şeyh'ur Reis Ebu Ali Sina, zamanın dahisi olmasına rağmen onun karşısında baş eğmiş ve küçüklük izharında bulunmuştur. Aristo'nun fikri eserlerinden biri mantık ve kaidelerinin tanzimidir. Bu açıdan da ona muallim-i evvel (ilk öğretmen) demişlerdir. Şeyh'ur Reis şöyle diyor: "O büyük insan, mantığın kaidelerini düzenleyince hiç kimse onun bu kaidelerine itiraz edemedi veya bir eklemede bulunamadı." Bütün bunlara rağmen Aristo o değerli kitabı, rububiyet marifeti hakkında yazmıştır. Bakınız o kitabın başından sonuna kadar, rububiyet makamını tanıtma noktasında, Hadid suresinin evvelindeki bu ayet gibi veya bu büyük tevhid sırrından bir eser görebilecek misin? Ve bu da Allah-u Teala'nın sözüdür: **"Evvel, ahir, zahir ve batın O'dur."**[1] Veya şu sözün bir benzeri onların tümünün sözlerinde var mıdır: **"Nerede olursanız o sizinledir."**[2] Derin düşünceli marifet sahibi kimselerin de bildiği gibi, bu ayetlerde bir çok sırlar mevcuttur. Allah-u Teala ahir zaman ehline büyük bir sırrı en değerli ifadelerle beyan etmiş ve onlara lütufta bulunmuştur. Her kim dünyadaki dinlerin marifetlerine ve her yaygın dinin büyük filozoflarına müracaat eder ve onların yaratılış ve ahiretin hakkındaki bilgilerini; İslam dininde, büyük İslami filozofların ve yüce ariflerin beyan ettikleri bilgilerle kıyaslayacak olursa, bu marifetlerin Kur'an-ı Kerim'in marifetler nurundan ve son Peygamber'i ile Ehl-i Beyt'inin hadislerinden kaynaklandığını tastik eder. Ehl-i Beyt de bu bilgileri Kur'an'ın nurlu kaynağından istifade etmişlerdir. O zaman da insan, İslami irfan ve felsefenin eski Yunan'dan kaynaklanmadığını anlar. Aslında onlarla hiçbir benzerliği de yoktur. Evet bazı İslam filozofları Yunan felsefesi esasınca hareket etmiştir. Örneğin Şeyh'ur Reis bunlardandır. Ama Şeyh'ur Reis'in felsefesi; rububiyet, yaratılış ve ahireti tanıma hakkında marifet ehli nezdinde bir kabul görmemiştir ve marifet ehli nezdinde onların bir değeri yoktur.

---

kaydedilmiştir ve Lugatname-i Dehhuda kitabında kitabet tarihi yanlışlıkla baskı tarihi olarak yazılmıştır.

[1] Hadid/3

[2] Hadid/4

Özetle İslam filozoflarının bugünkü felsefesini ve marifet ehlinin büyük öğretilerini Yunan felsefesine isnat etmek, filozofların kitaplarından habersizliğin göstergesidir. Örneğin değerli İslam filozofu Sadr'ul Müteellihin (kuddise sırruhu), değerli üstadı Muhakkik Damat (kuddise sırruhu) değerli öğrencisi Feyzi Kaşani (kuddise sırrıhu), değerli öğrencisi Feyz, değerli arif İmani, Kadı Said Kummi (kuddise sırruhu) gibi filozofların kitaplarından haberdar olmamanın göstergesidir. Hakeza ilahi sahifelerin marifetlerinden ve Masum'ların (a.s) hadislerinden habersizliğin ifadesidir. Ne yazık ki bu kimseler her felsefeyi, Yunan'a isnat etmiş, İslam filozoflarının Yunan felsefesine tabi olduğunu sanmıştır.

Biz mübarek tevhid suresinin inceliklerini ve bu yüce ayetlerin bazı işaretlerini "Kırk Hadis Şerhi" kitabında beyan ettik. Ayrıca bunun özetle yorumunu da Sırru's Salat kitabında açıkladık ve burada da kısaca yazmaktayız. Tevekkül sadece Allah'adır.

O halde diyoruz ki, bu surenin **bismillah**'ı eğer surenin kendisine ait ise –nitekim Hamd suresinde de bu ihtimali kabul ettik- o zaman belki de Hak Teala'nın nispetlerinin şerhini ve tevhid sırlarının beyanını, insanın kendi enaniyeti ve kendisine ait bir dille açıklaması mümkün değildir. Sâlik olan kimse kendi örtüsünden dışarı çıkmadıkça, mutlak meşiyet ve feyz-i mukaddes'in meşiyyet makamıyla tahakkuk etmedikçe ve mutlak hüviyette fani olmadıkça tevhidin sırlarını asla derkedemez.

"Kul" (De ki) emri, büyük berzahiyet makamıyla cem ehadiyetinin emridir; cem ve tafsilin bir aynasıdır. Yani: De ki Ey Muhammed! Ey cem ehadiyetinin zuhur aynası! Zatî yakınlık makamında, veya **"veya daha da yakınlaştı"** mukaddes makamında, –belki de feyz-i akdes makamına işarettir- kendinden fani ve Allah'ın bekasıyla baki bir dille de ki: **"Huvellahu Ehad" (Bir olan Allah O'dur).**

Ey marifet ve tevhid yolunun sâliki ve miraç yolcusu! Tenzih ve tecrit aşamalarını kateden kimse! Bil ki Hak Teala'nın mukaddes zatı bizatihi zahir ve batın tecellilerden münezzehtir. İşaret, resim, sıfat ve

isimden müberradır. Marifet ehlinin arzuları kibriya eteklerine uzanamamaktadır. Kalp ashabının sülûk ayağı, mukaddes dergahını vusul edememektedir. Kamil evliyaların marifetinin nihayeti, "*Biz seni tanımadık*" makamı idi. Sırlar ashabının seyrinin nihayeti ise, "*Biz sana hakkıyla ibadet edemedik*" makamıdır.[1] Marifet ehlinin önderi ve tevhit ashabının emiri bu yüce makamda şöyle buyurmuştur: *"İhlasın kemali ondan sıfatları nehyetmektir."*[2] Sülûk ehlinin önderi, secde ehlinin efendisi ve ariflerin önderi bu yüce makamda şöyle buyurmuştur: *"Sıfatlar sende yok olmuş ve vasıflar sende silinmiştir."*[3] İlmî ve kavramlar sülûkunun ashabı olanlar da mukaddes zatı; "korunmuş", "gayb", "gizli sır", "gaip olan Anka kuşu" ve "mutlak meçhul" olarak tanımlamışlardır. İsimler ve sıfatlar örtüsü olmaksızın zat, hiçbir aynaya tecelli etmez ve hiçbir vücud, gayb ve şuhud aleminde zuhur etmez. Ama, **"Her gün bir iştedir"**[4] hasebiyle mukaddes zatı için, bir takım isimler, sıfatlar, cemal ve celal işleri vardır ve ahadiyyet makamında onun için zatî isimler söz konusudur ve bu da gayb makamıdır. O isimleri de zatî isimler olarak adlandırmak gerekir. Zatî isimlerin zuhuruyla feyz-i akdese tecelli etmektedir. Zatî isimler kisvesindeki bu tecelliden de vahidiyet, esma ve sıfat ve uluhiyyet makamı zuhur etmektedir.

O halde bilindiği gibi mutlak Zat-ı Mukaddes'ten sonra üç makam daha vardır: Gayb makamı ve feyz-i akdes ile tecelli makamı –ki belki de hadis-i nebevide yer alan "a'ma"[5] ibaresi buna işaret etmektedir- ve cem ehadiyeti ile ism-i azamın makamı olan vahidiyet makamıdır. Detaylı kesreti ile esma ve sıfatlar makamıdır. Bu makamların detaylı açıklaması ise bu sayfalara sığmayacak kadar geniştir.

---

[1] Bu da Resulullah'tan (s.a.a) nakledilen bir rivayete işarettir: *"Biz seni hakkıyla tanıyamadık ve sana hakkıyla ibadet edemedik."* Mir'at'ul Ukul, c. 8, s. 146, Kitab'ul İman-i Ve'l Küfr, Bab'uş Şükr

[2] Nehc'ul Belağa, Feyz'ul İslam, 1. hutbe

[3] Sahife-i Seccadiye 32. dua

[4] Rahman/29

[5] Allah Resulü'ne (s.a.a) "Rabbimiz gökleri ve yeri yaratmadan önce neredeydi?" diye soruldu, o da *"A'ma'daydı"* diye yanıt verdi. Evali'ul-Leali, c. 1, s. 54, , 4. Bölüm

O halde bu ön bilgiler ışığında diyoruz ki, ayette geçen "huve" kelimesi, belki de zatın, zatî isimle tecellisi olan feyz-i akdes makamına işarettir ve Allah ise, ism-i azam olan esmaî cem-i ahadiyet makamına işarettir. "Ahad" ise ehadiyyet makamına işarettir. O halde ayet-i şerife bu üç makamın esmai teksir makamında, kesret içinde olmasına rağmen, hakikat hasebiyle, nihai vahdet makamında olduğunu isbat etmek istemektedir. Feyz-i akdes ile tecelli de zuhur makamı hasebiyle Allah'tır ve batınlar makamıyla ise "ahad"dir.

Belki de "huve" kelimesi zat makamına işarettir. "Huve" kelimesi gaybî bir işaret olduğundan da, hakikatte meçhule işarettir. "Allah ve ahad" kelimeleri ise vahidiyyet ve ahadiyyet makamına işarettir. O halde mutlak meçhul olan zatı, zatî isimlerle ve sıfatsal vahidiyet isimleriyle tanıtmaktadır. Hakikatte de zatın gayb olduğuna ve arzuların elinin ona ulaşamayacağına işaret etmektedir. Dolayısıyla da bir ömür zat hakkında tefekkür etmek insanın delalete düşmesine sebep olmaktadır. Ehlullahın marifetine ve Allah'ı bilen alimlerin ilmine ait olan şey ise, vahidiyet ve ehadiyet makamıdır. Vahidiyet genel olarak ehlullah ve ehadiyet ise ehlullahtan halis olanlar içindir.

Felsefî Uyarı

Bil ki Hak Teala için filozoflar nezdinde subuti ve selbi sıfatları vardır. Selbi sıfatlar denilmesinin sebebi selbin (olumsuzluğun) selbedilmesidir. Yani noksanlığın selbedilmesine irca edilmektedir. Bazıları ise subuti sıfatlara, cemal sıfatı ve selbi sıfatlara ise, celal sıfatı demişlerdir. Zülcelali ve'l İkram bütün selbi ve subuti sıfatların toplamıdır. Bu söz her iki aşamada da araştırmalara aykırıdır.

Birinci aşamada selbi sıfatlar tahkik üzere sıfatlardan değildir. Zira Hak Teala'nın zatında ne selb ve ne de selbin selbi söz konusudur. Hak Teala selbi sıfatlarla muttasıf değildir. Zira selb ile muttasıf olmak, ma'dule önermelerde olur ve ma'dule önermeleri ise Hak Teala hakkında caiz değildir. Zira imkaniyye boyutlarını doğrular ve de Zat-ı Mukaddes'te terkibe sebep olur. Dolayısıyla selbi sıfatlar mutlak selb etme yoluyla basittir ve de sıfatın selbidir; selbin selbi sıfatını isbat değil.

Başka bir ifadeyle Hak Teala'dan noksanlıklar selb-i basit (yalın olumsuzluk) ile selbedilmiştir, yoksa olumlu ve madule yoluyla noksanlıkları selbetmek, O'nun hakkında sabit değildir. O halde hakikatte tenzihi sıfatlar, sıfat değildir. Hak Teala subuti sıfatlarla muttasıftır.

İkinci aşamada ise marifet ehli nezdinde cemal sıfatı, ünsiyet ve bağlılık gerektiren sıfattır. Celal sıfatı ise dehşet, hayret ve azamet getiren bir sıfattır. O halde lütuf ve rahmete taalluk eden şey, cemal sıfatındandır. Tıpkı rahman, rahim atuf, latif, rab ve benzeri isimler gibi. Kahır ve kibriya sıfatına taalluk eden şey ise celal sıfatındandır. Tıpkı malik, melik, kahhar, muntakim ve benzeri isimler gibi. Gerçi her cemalin içinde celal vardır. Zira her cemalin içinde de hayret ve dehşet vardır ve de azamet ve kudret sırrıyla kalbe zuhur etmektedir. Her celalin batınında rahmet vardır. Kalb onunla batini ünsiyet kurar. Bu açıdan kalp, fıtratı gereği cemal ve cemile cezbolduğu gibi; kudret, azamet, kadir ve azime de cezbolmaktadır. O halde bu iki tür sıfat subuti sıfatlardır; selbi değil.

Bu konu anlaşıldığına göre bil ki, Allah gerçi ism-i azamdır ve de cemal ve celal sıfatları O'nun tecellilerindendir ve hakimiyeti altındadır, ama bazen celal sıfatı karşısında cemal sıfatı hakkında kullanılmaktadır. Nitekim ilahiyyet ve uluhiyyet de tür açısından da cemal sıfatına aittir. Özellikle de eğer celal sıfatının karşısında vaki olursa. **"Kulhuvellahu ehad"** ayetindeki **"ehad"** kelimesi, belki de Zat-ı Mukaddes'in besatet (genişlik) kemali makamından ibaret olan celal sıfatlarının başlıcalarındandır ve Allah da cemal ismine işarettir. O halde ayeti şerifede Hak Teala'nın nisbeti ehadiyet ve vahidiyet makamı hasebiyledir. Ve de feyz-i akdes ile tecelli olarak- bu üçü, bütün ilahi boyutları kapsamaktadır- tanıtılmıştır. Elbette bu, önceki uyarıda zikredilen birinci ihtimale göredir. Bu uyarıda zikredilen ihtimale göre ise, Hak Teala'nın nispeti, bütün isimleri ihata eden celal ve cemal isimlerinin makamı hasebiyle tanıtılmıştır. Allah bilendir.

İrfani Uyarı

Bil ki her mütekellimin kelamı zuhur makamı hasebiyle onun zatının cilvesidir ve batınî melekelerinin kelimeler aynasında söz söyleme kabiliyeti miktarınca ortaya çıkışıdır. Nitekim eğer bir kalp nuranî olur ve

her türlü tabiat aleminin pisliklerinden temizlenirse, sözü de nuranî olur ve hatta nur kesilir ve o kalp nuraniyeti, lafızlar örtüsünde tecelli eder. Nitekim hidayet imamları hakkında şöyle buyurulmuştur: *"Sözünüz nurdur."*[1] Hakeza şöyle yer almıştır: *"Şüphesiz kulları için sözünde tecelli etmiştir."*[2] Nehc'ul Belağa'da ise şöyle yer almıştır: *"Şüphesiz O'nun sözü fiilidir."*[3] Ve fiil, failin zatının sozsuz bir tecellisidir. Eğer bir kalp zulmanî ve bulanık olursa, söz ve fiilî de zulmanî ve bulanık olur: "**Allah'ın, hoş bir sözü; kökü sağlam, dalları göğe doğru olan Rabbinin izniyle her zaman meyve veren hoş bir ağaca benzeterek nasıl misal verdiğini görmüyor musun? İnsanlar ibret alsın diye Allah onlara misal gösteriyor. Çirkin bir söz de, yerden koparılmış, kökü olmayan kötü bir ağaca benzer."** [4]

Yüce ve celil olan Hak Telanın mukaddes zatı **"Her gün bir iştedir"**[5] hasebiyle esma ve sıfat kisvesinde peygamberlerin ve velilerin kalbine tecelli etmektedir. Onların kalplerinin farklılığı hasebiyle, tecelliler farklılık göstermektedir. Vahiy meleği Cebrail tarafından peygamberlerin kalbine nazil olan semavi kitaplar da bu tecelliler ve onlar için başlangıcı olan esmaî farklılıklar hasebiyle farklılık içindededir. Nitekim peygamberlerin ve şeriatlerinin farklılığı da esmai devletleri hasebiyledir. O halde daha kapsamlı ve ihata edici olan her ismin devleti (hakimiyeti) daha geniş ve tabi olan nübüvveti de daha ihata edici ve nazil olan kitabı da daha kuşatıcı ve kapsamlıdır. Ona tabi olan şeriatı da daha kuşatıcı ve devamlıdır. Son nübüvvet, Kur'an-ı Kerim ve İslam şeriatı da zuhurlardan ve tecellilerden olup, ehadi cami' veya ismullah'il a'zam makamıdır. Bu yüzden nübüvveti, kitapları ve şeriatı, diğerlerinden daha kapsamlıdır. Onlardan daha kamili ve kapsamlısı düşünülemez. Gayb aleminden tabiat basitliğine, ondan daha üstün ve

---

[1] Uyun-u Ahbar'ir Rıza, c. 2, s. 277, Ziyaret-i Camia-i Kebire
[2] Bihar'ul Envar, c. 89, s. 107
[3] Nehc'ul Belağa, Feyz'ul İslam, s. 737, 228. hutbe
[4] İbrahim / 25 ve 26.
[5] Rahman/29

benzeri bir ilim nazil olmayacaktır. Yani o şeriatle ilgili olan ilmî kemalin son zuhurudur. Bundan daha üstün nüzul imkanı mülk aleminde mümkün değildir. Dolayısıyla son Peygamber (s.a.a) varlıkların en eşrefi ve ism-i azamın tam mazharıdır. Onun nübüvveti de mümkün olan nübüvvetlerin en kamili ve ezeli ve ebedi olan ism-i azam devletinin suretidir. Ona nazil olan kitap da gayb mertebesinden ism-i azam tecellisi ile nazil olmuştur ve bu açıdan bu değerli kitabın ahadiyet-i cem ve tafsili vardır ve sözlerin en kapsamlısıdır. [1] Nitekim peygamberin (s.a.a) kendi sözü de sözlerin en kapsamlısıdır. Kur'an'ın veya Peygamber'in sözünün kapsamlı oluşundan maksat ise, bütün kapsamlı kaideleri ve genel ilkeleri beyan etmiş olması değildir. Gerçi o anlamda da Peygamber'in hadisleri kapsamlı ve kaideli sözlerdir. Nitekim ilm-i fıkıhta bu malumdur. Kapsamlılığı ise beşerin ömrünün bütün dönemlerinde, bütün insanlar için nazil olması ve bu türün bütün ihtiyaçlarını gidermesidir. Bu türün hakikati de kapsamlı bir hakikattir ve mülk aleminin en düşük mertebesinden ruhaniyet, melekut ve ceberut aleminin en yüksek mertebesine kadar bütün aşamalara sahiptir. Bu açıdan da bu türün bireyleri, bu mülki en düşük alemde, tam bir farklılıklara sahiptir. Bu türün bireyleri arasında olan farklılıklar, diğer varlıkların bireyleri arasında yoktur. Bu türde mutsuzluk sahibi kimse, şekavetin kemalinde ve saadet sahibi bir kimse de saadetin kemalindedir. Bu türün bireyleri bütün diğer hayvan türlerinden daha aşağı, bazısı ise en üstün mukarreb meleklerden daha üstündür. Özetle bu türün bireyleri, algılama ve marifetler hususunda farklılıklar içindedir. Kur'an herkesin kendi kemali, idrak zaafı, marifetleri ve ilimden sahip oldukları derece hasebiyle istifade edebilecekleri bir şekilde nazil olmuştur. Örneğin şu ayet-i şerife: **"Eğer yerle gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı, ikisi de bozulurdu"**[2] Marifet edeb ve lügat ehli bir şey anladıkları halde, kelam alimleri başka bir şeyler anlamaktadır. Filozof ve hikmet sahipleri ise, başka

---

[1] Şu nebevi rivayete işaret etmektedir: *"Bana sözlerin en kapsamlısı verilmiştir."* (el-Hisal, 5. bab 56. hadis)

[2] Enbiya/22

bir şekilde, arifler ve veliler ise bambaşka bir şekilde istifade etmektedirler. Örf ehli ise hitabi bir beyanla kendi zevki hasebiyle anlamaktadır. Örneğin şöyle demektedirler: "İki sultan bir memlekete sığmaz ve bir taifede iki reisin varlığı, fesada sebep olur ve bir köyde iki muhtar ihtilaf ve kargaşalığa neden olur. Eğer alemde de iki ilah olacak olsa fesat, çelişki, ihtilaf ve tartışma olur. Bu olmadığı için de bu farklılıklar ile gök ve yerlerin düzeni mahfuzdur. O halde alemin yöneticisi birdir." Mütekellimler ise bundan temanu' (birbirine engel olma) burhanından istifade etmektedirler. Filozoflar ve hikmet sahibi kimseler ise: *"Vahidden, sadece vahit sudur eder ve vahid, sadece vahidden sudur eder."*[1] yoluyla sağlam ve metin bir bürhan ikame etmektedirler. Marifet ehli de alemin Hak Teala'nın tecelligahı ve zuhur aynası olduğu hasebiyle, başka bir şekilde vahdaniyeti istifade etmektedirler ve benzeri şeyler ki, her birini izah etmek konuyu uzatacaktır.

Bu önbilgilerden de anlaşıldığına göre bil ki **"Kul Huvellahu ehad"** suresi Kur'an'ın diğer ayetleri gibi, kapsamlı sözlerin en kapsamlısıdır. Bu açıdan da herkes ondan bir şekilde istifade etmektedir. Nitekim zahir ve edebiyat alimleri, **huve** zamirinin şe'n (makam) zamiri olduğunu söylemektedirler. Allah'ı ise zat ismi olarak ve **ehad** kelimesini ise vahit veya vahdette mübalağa anlamında kabul etmektedirler. Yani Allah birdir, uluhiyette ortağı yoktur veya onun benzeri yoktur[2], uluhiyet ve zatî kadimliği hususunda ortağı yoktur, veya fiilleri vahittir, yani salah ve ihsan üzeredir. Kendisi için bir menfaati yoktur ve Allah sameddir, yani büyüktür, ihtiyaçlar hususunda insanların başvurduğu kaynaktır veya samettir, yani içi boş değildir. İçi boş olmadığı için de ondan bir şey ortaya çıkmaz, o kendisi de bir şeyden doğmamıştır. Onun benzeri yoktur. Bu beyan birden fazla ilahlara sahib olan kafirler mukabilinde sıradan örfi bir beyandır. Kafirlerin bütün ilahları, imkanî sıfatlara sahiptiler. Peygamber-i Ekrem de onlara şöyle buyurmakla emrolundu:

---

[1] Bu, felsefî bir kaidedir. İşarat ve Tembihat (Şerh-i Hace Nesir, c. 3, s. 21 ve Esfar'ul-Erbea, c. 2, s. 204, 13. Bölüm)

[2] Şura/11

"Bizim ilahımız, sizin ilahınız gibi değildir, belki onun sıfatları, zikredilen bu sıfatlardır." Bu, örf ve adet üzere bu surenin tefsiridir ve bu bir taife içindir. Daha ince anlamlarının olmasıyla bir çelişkisi de yoktur. Nitekim onlardan bazısını zikretmiş bulunmaktayız.

Felsefî Yorum

Ahir zaman ehli için nazil olmuş olan mübarek Tevhit suresi hakkında belki de felsefi ölçüler ve burhanlarla uyumlu bir yorum vardır ve onu da arif Şeyhabadi'den, istifade ettim.

Dolayısıyla, "**huve**", salt vücuda ve mutlak hüviyete işarettir ve o mübarek surede Hak Teala için ispat etmiş olduğu altı yüce felsefi konuya delil teşkil etmektedir.

Birincisi uluhiyet makamıdır ki bütün kemalleri toplayan ve cemal ve celalin ehediyet-i cem (toplu birlik) makamıdır. Zira felsefi yorumlarla uyumlu makamlarda da ispat edildiği üzere salt vücut ve mutlak hüviyet, salt kemaldir. Aksi taktirde salt vücudun da yokluğu gerekir. Bu konu bir takım ön bilgilere ihtiyaç duyduğundan işaret ile yetiniyoruz.

İkinci makam ise ehediyet makamıdır ki; aklî, haricî ve vücudî hüviyetin tam vesatetine işarettir. Cins, fasl (ayrık), madde ve suretten oluşan akli bileşim ile madde, harici suret veya niceliksel parçalardan oluşan harici bileşimden, mutlak olarak münezzeh olduğunu ifade etmektedir. Bu konudaki bürhan da salt vücut ve mutlak hürriyet burhanıdır. Zira eğer salt ehedi bir zat olmazsa, saltlıktan uzaklaşır ve zatiyeti ortadan kalkar.

Üçüncü makam ise semediyet makamıdır ki mahiyetin nefsine işarettir. Eksikliğinin olmaması ve içinin boş olmaması da mahiyetinin olmadığına ve imkansal noksanlıklara sahip bulunmadığına işarettir. Çünkü bütün mümkün varlıkların zat mertebeleri boşluk ve ara mesabesinde olduğu için, bir boşluk ifade etmektedir. Zat-i mukaddes ise salt vücut ve mutlak hüviyyet olduğu hasebiyle, aslı mahiyet olan imkansal noksanlıktan uzaktır. Zira mahiyet, vücubî sınırlardan elde edilen ve vücudun tecellisinden algılanan bir gerçektir. Salt vücut ise her türlü hadden ve nesnellikten münezzehtir. Zira her sınırlı varlık, sınırlı hürriyet ve karışık vücuttur; mutlak ve salt vücut değil.

Dördüncüsü ise ondan hiçbir şeyin ayrılmamasıdır. Zira bir şeyin bir şeyden ayrılması, ilk madde, hatta niceliksel parçalara sahip oluşunu

gerektirmektedir ve o da mutlak hürriyet ve salt vücutla aykırılık içindedir. Sonuçların nedenden ayrılışı ise, imtisal suretinde değildir. Belki tecelli, zuhur ve sudur yoluyladır ve O'ndan suduruyla da nedenden hiçbir şey eksik olmamaktadır. Rücu edişiyle de ona hiçbir şey eklememektedir.

Beşincisi ise onun bir şeyden meydana gelmeyişidir. Zira bunun da önceki aykırılıklarla birlikte, vücudun sarafeti ve hürriyetin mutlak oluşuyla başka bir aykırılığı bulunmaktadır. Zira bu salt vücuttan önce bir varlığın olmasını gerektirir ve bu yüce felsefede ispat edildiği üzere salt varlık, her şeyden ezelidir. Diğer varlıklar ise mutlaktan sonra vücuda gelen varlıklardır.

Altıncısı ise eşinin ve benzerinin olmayışıdır ve o da salt vücudun tekerrür etmeyeceği burhanıyla sabittir. O halde iki mutlak hürriyet düşünülemez. Mutlak ve kayıtlı mahiyet de birbirine benzer değildir.

Bu konulardan her birinin bir takım ön koşulları ve ilkeleri vardır ki detayları uzayacağından bu kadarıyla yetiniyoruz.

İşrakî Felsefe

Bil ki bu mübarek sure oldukça özet olmasına rağmen bütün ilahi işleri tesbih ve tenzih mertebelerine şamildir. Hakikatte Hak Teala'nın ifadeler kalıbında mümkün olan şeylerle nispetini ortaya koymaktadır. Nitekim, **"Huvellahu ehed"** ifadesi kemal sıfatının bütün hakikatlerini ifade etmektedir ve bütün subutî sıfatlara şamildir. Samet kelimesinden surenin sonuna kadar ise, sıfat-i tenzihiyedir ve de noksanları selbetmeye işarettir. Mübarek surede iki hadden çıkış ispat edilmiştir ki, bu iki had de ta'til ve teşbihatlardır. Her ikisi de itidal ve tevhit hakikatinden uzaklaşmaktır. Ayet-i Şerife ilk önce ta'til meselesini (akılların Allah hakkında hiçbir bilgi edinemeyeceği ilkesini) nefyetmeye işaret etmekte, surenin sonu ise teşbihi nefyetmeye işaret etmektedir. Sure ayrıca mutlak zata, zatî isimlerle tecelliden ibaret olan ehediyet makamına ve sıfat isimleriyle tecelliden ibaret olan vahidiyet makamına işarettir. Nitekim bunun detayları münasebet miktarınca zikredilmiştir.

Tamamlama

Şeyh Saduk (r.a) el-Bahteri'den, o da Veheb Kareşi'den, o da İmam Sadık'tan, o da değerli babası Bakır'ul Ulum'dan Allah-u Teala'nın **"kulhuvellahu ehad"** ayeti hakkında şöyle buyurduğunu nakletmektedir: **"Kul" (De ki)** *kelimesi, "sana vahyettiklerimizi ve sana bildirdiklerimizi dinleyen ve müşahede eden kimselerin hidayete ulaşması için, sana kıraat ettiğimiz harf terkibiyle izhar et" anlamındadır.* **"Huve"** *kinaye olan bir isimdir ve gaibe işaret etmektedir. O halde "ha" harfi sabit anlama uyarı yapmaktadır.* **"Vav"** *harfi ise hislerden gaib olana işarettir. Nitekim "haza" kelimesi de duyular nezdinde hazır olan bir şeye işarettir. Ve bu gaibe işaret de kafirlerin kendi duyuları ile hissettikleri tanrıları hakkında bir uyarıdır. Onlar şöyle diyorlardı: "İşte bu bizim tanrılar, hissedilen ve gözle görülen varlıklardır. O halde ey Muhammed! Sen de ilahını işaret et ki, onu görelim, derkedelim ve şaşkınlık içinde bocalamayalım." Bunun üzerine Allah-u Teala şöyle buyurdu:* **"De ki: Huve (O)"** *dolayısıyla "ha" sabit olan bir şeyi tesbit etmekte ve "vav" ise gözlerden ve dokunma hissinden gaib olan bir varlığa işarettir ve Allah bundan münezzehtir. Zira Allah gözleri derkeden ve duyu organlarını yaratandır."*[1]

İmam Bakır (a.s) da şöyle buyurmuştur: *"Allah"ın anlamı, insanların hakikatini derkten aciz oldukları ve niteliklerini ihata edemediği mabud anlamındadır. Arap şöyle demektedir: "Alihe'r recul" Bunu bir şeyde şaşkınlık içinde bocaladıkları ve hakkında ilmî ihata elde edemedikleri zaman söylemektedirler. "Velehe" kelimesini ise, korktukları ve bir şeye sığındıkları zaman söylemektedirler. İlah ise insanların duyu organlarından gizli olan varlık anlamındadır."*

İmam Bakır (a.s) ise şöyle buyurmuştur: *"Ahad bir ve tektir, ehad ve vahid tek bir anlam ifade etmektedir ve o da eşi olmayan tek varlık anlamındadır. Tevhid ise bu vahdeti ikrar etmektir ve o da infirat (birleme) anlamındadır. Vahid ise bir şeyden kaynaklanmayan ve bir şeyle birleşmeyen, diğer şeylere aykırı varlık anlamındadır. Bundan dolayı*

[1] et-Tevhid, s. 88, Bab-ut Tefsir-i Kulhuvellahu ehad, 1. hadis

sayının temelinin tek olduğunu söylemektedirler ve tek, sayıdan sayılmamaktadır. Zira sayı, tek hakkında değil, iki şey anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla Allah-u Teala'nın **"Allah-u Ahad"** *sözünün anlamı şudur ki, insanların idrakten ve niteliklerini ihatadan aciz kaldıkları ilah, ilahlığı hususunda birdir ve yaratığın sıfatlarından münezzehtir."*[1]

İmam Bakır (a.s) hakeza şöyle buyurmuştur: *"Babam Zeyn'ul Abidin (a.s,), babası Hüseyin b. Ali'den (a.s) şöyle buyurduğunu naklet-miştir: "Samed; içi boş olmayan ve de yüceliği sonsuza varan varlıktır. Samed yemeyen ve içmeyen varlıktır. Samed uyumayan varlıktır, samed her zaman olan ve her zaman olacak olan varlıktır."*

İmam Bakır (a.s), "Muhammed b. Hanefiye'nin şöyle dediğini nakletmiştir: *"Samed zatıyla kaim olan ve gayrisinden mustağni olan varlıktır." Ondan gayrisi ise şöyle demiştir: "Samed oluşum ve bozukluktan uzak varlık demektir ve samed, değişiklikle nitelendirilmeyen bir varlık demektir."*

Hakeza İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Samed itaat edilen en büyük varlık demektir. Onun üzerinde bir emreden ve nehyeden yoktur."* Hakeza şöyle buyurmuştur: *"Ali b. Hüseyin Zeyn'ul Abidin'den (a.s), samedin anlamı sorulunca şöyle buyurmuştur: "Samed ortağı olmayan bir varlıktır, onun için bir şeyi korumanın zorluğu yoktur ve hiç bir şey O'ndan gizli kalmaz."*[2]

Veheb Karaşi ise şöyle diyor: "Zeyd b. Ali şöyle diyordu: *"Samed öyle bir varlıktır ki, bir şeyi irade ettiğinde ona "ol" der, o da oluverir. Samed eşyaları yaratan varlıktır. Allah varlıkları birbiriyle zıt, benzer ve çift oldukları halde yaratmıştır. Kendisi ise vahdeti ile münferittir (tektir). Ne zıttı vardır, ne şekli, ne misli ve ne de benzeri."*[3]

Veheb ayrıca Ali b. Hüseyin'den (a.s), samedin tefsiri hakkında da bir söz nakletmektedir: *İmam Bakır'ul Ulum'dan (a.s) da samed harflerinin sırları hakkında bir söz aktarmaktadır.. Veheb b. Veheb İmam*

---

[1] a.g.e, 2. hadis
[2] a.g.e 3. hadis
[3] a.g.e, 4. hadis

Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğunu söylemektedir: "Eğer Allah'ın bana buyurduğu ilmî taşıyacak birini bulsaydım, şüphesiz tevhid, İslam, din ve şeriatlerini "samed"den yayardım. Böyle birisini nasıl bulabilirim ki? Oysa ceddim Müminlerin Emiri de ilmî için bir taşıyıcı bulamamış ve bulamayınca acısından ah çekmiş ve minberin üzerinde şöyle buyurmuştur: "Beni kaybetmeden önce bana istediğiniz şeyi sorun. Şüphesiz şu göğsümde büyük bir ilim vardır. Ah! Ah! Onu taşıyacak birini bulamıyorum."[1]

Sonuç

Bu makamı da bu mübarek surenin fazileti hakkında bir takım hadisler zikrederek tamamlamak istiyorum. Gerçi bu surenin fazileti hakkındaki hadisler, bu kısa çalışmaya sığmayacak kadar çoktur.

Kafi kitabında Bakır'ul Ulum'un (a.s) şöyle buyurduğu yer almıştır: *"Her kim kulhuvellahu ehad" suresini bir defa okursa, ona bereket verir. Her kim iki defa okursa, ona ve ehline bereketli olur. Her kim de üç defa okursa; ona, ehline ve komşularına bereketli olur. Her kim on iki defa okursa, Allah onun için cennette on iki köşk bina eder. Koruyucu melekler şöyle der: "Bizi falan kardeşinizin köşklerine götürün de falan kimseyi görelim." Yüz defa okuyan kimse ise kan dökme ve mal hakkı dışındaki yirmi beş yıllık günahı bağışlanmış olur. Her kim dört yüz defa okursa, atları öldürülmüş ve kanları dökülmüş dörtyüz şehidin sevabını elde eder. Bir gece ve gündüz bin defa okuyan kimse ise, cennetteki makamını görmedikçe veya makamı kendisi için görülmedikçe asla dünyadan göçmez."*[2]

Hakeza Kafi'de İmam Bakır'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Her kim uyumak için yatağına gittiğinde, yüz defa "***kulhuvellahu ehad"** *suresini okursa, Allah elli yıllık günahlarını bağışlar."*[3]

---

[1] a.g.e, 6. hadis
[2] Usul-i Kafi, c. 4, s. 425, Kitab-u Fazl'il Kur'an, Bab-ul Fazl'il Kur'an, 1. hadis
[3] a.g.e. 4. hadis

Hakeza İmam Sadık'dan (a.s) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: *"Babam şöyle buyurmuştur: "Kulhuvellahu ehad, Kur'an'ın üçte biridir ve Kafirun suresi ise Kur'an'ın dörtte biridir."* [1]

İmam Sadık (a.s) ise şöyle buyurmuştur: *"Peygamber (s.a.a) Sad b. Muaz'ın cenaze namazını kıldı ve şöyle buyurdu: "Aralarında Cebrail'in de bulunduğu yetmiş bin melek geldiler ve Sad'ın cenaze namazını kıldılar. Ben Cebrail'e şöyle arzettim: "Hangi şey sebebiyle, Saad sizin namazınıza müstahak oldu." Cebrail şöyle buyurdu: Ayaktayken, otururken, süvari iken, yaya iken, giderken ve gelirken "***kulhuvellahu ehad***" suresini kıraat ettiği için."*[2]

Vesail de ise Mecalis ve Mean'il Ahbar'dan naklen, kendi senediyle İmam Sadık'tan (a.s), o da babalarından, onlar da Selman'dan (r.a) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Resulullah'ın (s.a.a) şöyle dediğini işittim: Her kim bir defa "***kulhuvellahu ehad"** *suresini okursa, Kur'an'ın üçte birini kıraat etmiştir. Her kim iki defa okursa, Kur'an'ın üçte ikisini kıraat etmiştir. Her kim üç defa okursa, bütün Kur'an'ı hatmetmiş gibidir."*[3]

Sevab'ul A'mal kitabında ise şöyle yer almıştır: *"Her kim Cuma günü* **kulhuvellahu ehad** *suresini okumadan geçirir ve ölürse ebu Leheb'in dini üzere ölür."*[4]

Müstedrek'te ise bu surenin fazileti hakkında bir çok uzun hadisler nakledilmiştir. İsteyen kimse Müstedrek ve Vesail kitaplarına müracaat etsin.[5] Hamd Allah'a mahsustur.

---

[1] a.g.e. 7. hadis

[2] a.g.e, 13. hadis

[3] Vesail'uş Şia, c. 4, s. 868 Kitab'us Selat, Ebvab-ul Kıraat'il Kur'an 31. bab 5. hadis, Mean'il Ahbar s. 234, Bab-ul Mana Kavl'is Salman

[4] Sevab'ul A'mal, s. 156, Sevab-u Kiraat-i kulhuvellahu ehad, 2. hadis

[5] Vesail'uş Şia, c. 4, s. 866 ve 870 Kitab'us Selat, Ebvab-u Kiraati'l Kur'an 31. 33. bablar ve Mustedrek'ul Vesail, Kitab'us Selat, Ebvab-u Kıraat-il Kur'an, 24 ve 26. bablar

Yedinci Bölüm

Bu kitapla uyumlu olacak miktarınca mübarek Kadir suresinin kısaca bir tefsiri

Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Şüphesiz biz onu Kadir gecesi nazil buyurduk."** Bu ayet-i şerifede çok yüce konular vardır ki, onlardan bazısına işaret etmek faydalı olur kanısındayız. Birinci konu şudur ki, bu ayet-i şerife ve diğer bir çok ayetler, Kur'an'ı nazil buyurmayı, Allah'ın mukaddes zatına isnat etmektedir. Nitekim şöyle buyurmuştur: **"Biz onu mübarek bir gecede nazil buyurduk."**[1] Hakeza: **"Şüphesiz biz zikri nazil kıldık ve şüphesiz onu biz koruyacağız."**[2] Bunlar ve benzeri bir çok ayet-i şerifeler… Bazı ayetlerde ise Kur'an'ın nüzul olayı, Ruh'ul Emin olan Cebrail'e isnat edilmiştir: **"Onu Ruh'ul Emin nazil kılmıştır."**[3] Zahir alimleri bu makamlarda, bunun **"Ey Haman! Bana bir kule yap"**[4] kabilinden mecaz olduğunu söylemektedirler. Örneğin, tenzilin Hak Teala'ya isnadı, mukaddes zatın tenzil hususunda sebep ve emredici olmasındandır veya tenzilin Hak Teala'ya isnadı hakikattir, Ruh'ul-Emin aracı olduğu için de ona mecazen isnat edilmektedir. Bunun sebebi de Hakk'ın fiillerinin yaratıklara isnadını, yaratıkların fiilinin yaratıklara isnadı gibi düşünmeleridir. Dolayısıyla da onlar Azrail ve Cebrail'in Allah tarafından görevinin, tıpkı Haman'ın Firavun; usta ve mimarların da Haman karşısındaki görevi gibi olduğunu sanmışlardır. Bu batıl bir kıyastır ve de ayrı bir konudur. Yaratıkların Hak Teala'ya isnadını, yaratıkların fiilîni ve yaratıcıyı anlayabilmek, ilahi marifetlerin en önemlisi ve felsefi konuların en temelleridir. Bundan bir çok önemli konular açıklığa kavuşmaktadır. Bu konulardan biri de cebir ve tefviz meselesidir ve bu konumuz da onun dallarından biridir.

Bilmek gerekir ki yüce ilimlerde ispat edildiği üzere bütün varlık alemi ve vücud mertebeleri, Hakk'ın işraki (nursal) tecellisi olan feyz-i

---

[1] Duhan/3
[2] Hicr/9
[3] Şuara/193
[4] Gafir/36

mukaddesin suretidir. İzafe-i İşrakiyye (nursal görecelik) salt ilgi ve fakirlik olduğu için de, özdekleri ve suretleri de salt ilgidir. Kendiliğinden hiçbir bağımsızlığa sahip değildir. Başka bir tabirle bütün varlık alemi; zat, sıfat ve fiil boyutlarında Hak Teala'da fanidir. Zira eğer varlıklardan birisi, zatî işlerinden birinde, herhangi bir bağımsızlığa sahip olacak olursa –ister vücudî hüviyetinde ve isterse de varlıksal işlerde olsun- bu durumda imkan sahasından çıkacak, zatî vücub makamına dönüşecektir. Bunun batıl olduğu ise açıktır. Bu ilahi latife kalpte kökleşince ve kalp bunu gerekli olduğu gibi tadınca kendisine kaderin sırlarından bir sır ve *"iki iş arasındaki iş"* hakikatinin bir latifesi keşfolur.

O halde kemaliye fiil ve eserleri, yaratıklara isnat ettikleri şekliyle, aynı nispetle Hakk'a da isnat etmek mümkündür. Hiçbir tarafta mecazın olması da gerekmez. Ve bu da vahdet ve kesret ile iki işin toplamı görüşünde tahakkuk etmektedir. Evet salt kesrette vaki olan ve vahdetten örtülü kalan kimse, fiili, yaratıklara isnat eder ve Hakk'tan gafil kalır. Tıpkı örtülü kalan bizler gibi. Ama kalbinde vahdet tecelli eden bir kimse, yaratıklardan örtülü kalır ve bütün fiilleri Hakk'a isnat eder. Muhakkık bir arif vahdet ve kesretin arasını bulur ve mecaz olmaksızın fiilî, Hakk'a isnat ettiği halde, mecaz olmaksızın yaratıklara da isnat eder ve, **"Attığında sen atmadın Allah attı"**[1] ayeti de atmayı ispat etmekle birlikte, onu nefyetmektedir ve nefyettiği halde de isbat etmektedir. Bu ayet irfani meşrebe ve dakik imani mesleğe işaret etmektedir. Kemali etkiler ve fiiller demekle, noksanlıkları istisna etmiş olduk. Çünkü noksanlar yokluğa dönmektedir ve kemalî etkiler ise vücudun tecellilerindendir. Bilaraz (ilineksel olarak) Hakk'a mensuptur. Bu konunun detayları bu sayfalara sığmayacağından bununla yetiniyoruz.

Bu bilgilerden de Hak Teala'ya ve Cebrail'e tenzilin; İsrafil ve Hakk'a ihyanın; Azrail'e, nefislere müvekkel meleklere ve Hakk'a ölümün isnadı açıklığa kavuşmaktadır. Kur'an-ı Şerif'te bu konuya bir çok işaretler vardır. Bu Kur'an-ı Kerim'in marifetlerinden biridir. Kur'an'dan önce, filozofların kitaplarında bunun bir izi dahi yoktur.

---

[1] Enfal/17

Beşer ailesi bu ihsan hakkında, ilahi sayfanın (Kur'an'ın) lütfüne borçludur. Tıpkı diğer ilahî ve Kur'anî marifetlerde olduğu gibi.

İkinci konu ise "inna" diye buyurulması nüktesine işaret hakkındadır. Burada çoğul kipi kullanılmıştır ve hakeza "enzelna" fiilinde de çoğul kipi kullanılmıştır. Bil ki bunun nüktesi Hak Teala'nın bu değerli kitabın tenzil mebdei oluşunu ta'zimdir. Belki de bu cem'iyyet, esmaî cem'iyyettir ve de şuna işaret etmektedir ki Hak Teala, bu şerif kitap için bütün sıfat ve isimlerin mebdei konumundadır. Bu açıdan da bu değerli kitap, bütün isim ve sıfatların ehadiyet-i cem (toplu birlik) suretidir. Ve Hak Teala'nın mukaddes makamını bütün yönleri ve tecellileri ile tanıtmaktadır. Başka bir ifadeyle, bu nuranî sahife, ism-i azamın suretidir. Çünkü kamil insan da, ism-i azamın suretidir. Hatta bu ikisinin gaybdeki hakikati birdir. Sadece tefrika (ayrılık) aleminde suret hasebiyle birbirinden ayrılmaktadır, ama yine de mana hasebiyle birbirinden ayrı değillerdir. *"Havuzda yanıma gelinceye kadar asla birbirinden ayrılmazlar"* [1] hadisinin bir anlamı da budur. Nitekim Hak Teala celal ve cemal eliyle, kamil insanın ve ilk Adem'in tıynetini yoğurmuştur. Cemal ve celal eliyle kamil kitabı ve kapsamlı Kur'an'ı nazil buyurmuş ve belki de bu yüzden Kur'an olarak adlandırmıştır. Zira ahadiyet makamı, vahdet ve kesretin cem makamıdır. Bu açıdan bu kitapta, neshedilme veya kopma imkanı yoktur. Zira ism-i azam ve mazharları ezeli ve ebedidir. Bütün şeriatlar bu şeriata ve Muhammediye velayetine davet etmiştir.

Belki de **"inna enzelnahu"** cümlesinde beyan ettiğimiz bir nükte de, **"inna ereznel emanete"**[2] ayeti hakkında da çoğul kipi kullanılmış olmasıdır. Zira emanet batın hasebiyle velayetin hakikatidir ve zahir hasebiyle de şeriat, İslam dini, Kur'an veya namazdır.

---

[1] Bu söz mütevatir ve meşhur Sakaleyn hadisinin bir bölümüdür. Usul-i Kafi, c. 1, s. 299, Kitab'ul Huccet, Bab-u Ma Ferezellahu ve Resuluhu mine'l Kevn meel Eimmeti (a.s) 6. hadis, c. 4, s. 141, Kitab'ul İman ve'l Kufr, Bab-u edna ma yekunu bihi'l Abdu Müminen 1. hadis

[2] Ahzab/72

Üçüncü konu ise Kur'an'ın nüzulünün niteliğinin kısaca bir beyanıdır ve bu da ilahi marifetlerin inceliklerinden ve dini hakikatin sırlarındandır ki, hiç kimse ilmî bir yolla onun hakkında bir bilgi sahibi olamaz. Sadece ilkleri son Peygamber'in vücudu olan kamil veliler ve daha sonra Peygamber'in ellerinden tutmasıyla diğer veliler ve marifet ehli kimseler, bunun hakkında bilgi edinebilirler. Başka hiç kimse keşif ve şuhud yoluyla bu ilahi inceliklerden haberdar olamaz. Zira bu hakikati müşahade etmek, sadece vahiy alemine vasıl olmak ve imkani alemlerin sınırlarından çıkmakla mümkündür. Biz bu makamda işaret ve sembolik olarak bu gerçekleri beyan etmeye çalıştık.

Bilmek gerekir ki manevi sülûk ve batınî sefer ile Allah'a doğru seyreden ve nefsin karanlık konağı ile enaniyet evinden hicret eden kalpler, genel olarak iki gruptur. Birincisi ilallah'a yolculuğunu bitirdikten sonra ölümün kendilerine gelip çattığı kimselerdir. Onlar bu halde cezbe, fena ve ölüm halinde baki kalırlar. Bunların ecri Allah'a aittir ve onlara ecir veren Allah'tır. Bunlar Allah'ta fani olmuş meczublardır. Kimse onları tanımaz, onlar kimseyle irtibata geçmez ve onlar, Hak Teala'dan başkasını tanımazlar: *"Benim velilerim örtümün altındadırlar. Onları benden başkaları tanımaz."*[1]

İkinci grubu ise Allah'a doğru ve Allah'taki seyrin bitmesinden sonra kendilerine dönebilme kabiliyetine sahiptirler. Bunlar da sahv (kendine gelme) ve uyanıklık haletine bürünürler. Bunlar "kadr"in sırrı olan feyz-i akdes'in tecellisi hasebiyle, kabiliyetleri taktir edilmiş kimselerdir. Allah onları kulları kemale erdirmek ve beldeleri imar etmek için seçmiştir. Bunlar Hz. İlmiyye'ye ittisalden ve özdeklerin hakikatine irca ettikten sonra, özdeklerin seyrini, onların Hz. Kuds'a ittisalini, ilallah'a ve saadete doğru yolculuklarını keşfederler ve nübüvvet elbisesine bürünürler. Bu keşif Cebrail'in vahiy alemine inmesinden önceki ilahi vahiydir. Bu alemden daha düşük alemlere teveccüh edince de, ilmî ihataları ve esmaî hazretlere tabi olan kemali neşetleri miktarınca,

---

[1] İhya-u Ulumuddin, c. 4, s. 256, kudsi bir hadis olup *"Kıbabi" ve "Kıbayi"* diye iki şekilde nakledilmiştir.

yüce kalemlerde ve kudsî levhalarda olan şeyleri keşfederler. Şeriatların, nübüvvetlerin ve hatta bütün ihtilafların kökeni buradandır. Bu makamda bazen Hz. İlmiyye'de, kalemlerde ve en yüce levhalarda müşahade ettikleri o kudsi sır ve gaybî hakikat Hz. Cebrail olan vahiy meleği vasıtasıyla, nefis gaybı ve şerafetli ruh sırları vasıtasıyla mübarek kalplerine nazil olur. Bazen Cebrail, onlar için misal hazretinde misali bir tecessüme bürünür. Bazen mülki bir temessüle bürünür ve o hakikat vasıtasıyla gayb mümkününden, şehadet aleminin meşhedine kadar zuhur eder ve o ilahi latifeyi nazil kılar. Alemlerin her birinde vahiy sahibini bir şekilde idrak ve müşahade eder. Hz. İlmiyye'de bir şekilde, Hz. A'yan'da (özdeklerde) ise başka bir şekilde, kalemler hazretinde başka bir şekilde, levhalar hazretinde başka bir şekilde, misal hazretinde başka bir şekilde, ortak histe başka bir şekilde, mutlak şehadetlerde ise başka bir şekilde… Bu da nüzulün yedi mertebesidir. Belki de Kur'an'ın yedi harf üzere nazil oluşu da bu anlama[1] işaret etmektedir. Bu anlamın bilindiği gibi *"Kur'an bir olan Allah katından inen bir kitaptır"*[2] ile hiçbir aykırılığı yoktur. Bunun da, burada zikredilmesi uygun olmayan detayları vardır.

Dördüncü konu ise "enzelnahu" cümlesindeki gaip "ha"nın sırrı hakkındadır. Malum olduğu üzere Kur'an'ın bu aleme nazil olmadan önce bir takım makamları ve dereceleri vardır. Birinci makamı, onun zatî tekellüm ve ehediyet-i cem yoluyla zatî seslenişle gaybî hazretlerdeki ilmî makamıdır. Gaip zamiri de belki o makama işaret etmektedir. Bu anlamı ifade etmesi için de gaybet zamiri zikredilmiştir. Adeta şöyle denilmek istenmiştir: "Leylet'ul-Kadr'de nazil olan Kur'an, o gizli sırda ve ilmî neş'ette var olan ilmî Kur'an'dır. Bu Kur'an'ı, zat ile ittihat halindeki ve esmai tecellilerden sayıldığı o makamından nazil buyurduk. Bu zahiri hakikat, o ilahi sırdır ve ifadeler ve lafızlar kisvesinde zuhur eden bu kitap, zat mertebesinde, zatiye tecellileri suretinde ve fiil

---

[1] *"Şüphesiz Kur'an yedi harf üzere nazil olmuştur."* (Bihar'ul-Envar, c. 89, s. 83)

[2] *"Şüphesiz Kur'an Vahid'in nezdinden inen vahiddir."* (Usul-i Kafi, c. 4, s. 438, Kitab-u Fezl'il-Kur'an, Bab'un-Nevadir, 12. hadis)

mertebesinde ise, fiilî tecellinin aynısı suretiyledir. Nitekim Müminlerin Emiri (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz Allah'ın sözü, fiilidir."*[1]

Beşinci konu ise Leylet'ul-Kadr'in beyanı hakkındadır. Burada da bir çok konular ve sayısız marifetler vardır. Büyük alimler (r.a) kendi meslekleri hasebiyle bunu ele almışlardır. Bizler bu kitapta onlardan bazısına kısaca işaret edeceğiz. Bu alimlerin zikretmediği bir takım konulara da, bir takım şeylerin zımnında işaret edeceğiz.

Evvela Leylet'ul-Kadr'in isimlendirilişi konusunda ihtilaflar vardır. Bazısına göre şeref ve makam sahibi olduğu için ve makam sahibi Kur'an, makam sahibi melek vasıtasıyla, makam sahibi Resule, makam sahibi ümmet için nazil olmuştur. Bu yüzden adına Leylet'ul-Kadr (şeref ve makam sahibi gece) denilmiştir. Bazısının dediğine göre Leylet'ul-Kadr olarak adlandırılışın sebebi, o gecede işlerin, ecellerin ve insanların rızkının taktir edilmesi hasebiyledir. Bazısının dediğine göre ise de meleklerin çokluğundan yeryüzü daraldığı için, o geceye "kadr" denilmiştir ve o da, **"Men kudire aleyhi rızkuhu"**[2] türündendir. Bu sözler, bu makamda söylenen şeylerdir. O makamlardan her birisi için bir takım araştırmalar gerekir ki, onlardan bazısına kısaca işaret etmek, faydalı olur kanısındayız.

Birinci konu makam ve değer sahibi anlamında oluşudur. O halde bil ki, bu makamda, mutlak zaman ve mekan ile ilgili bir söz vardır. Bu zaman ve mekanın bazısı değerli, bazısı değersiz, bazısı uğurlu, bazısı uğursuzdur. Bu acaba zamanın kendi zatından mıdır, yoksa zatî tecessümünden midir? Mekan hususunda da bu böyledir. Acaba olayların vaki olması, değerli veya değersiz işlerin husulü, ilineksel olarak o özelliğe sahip midir? Gerçi bu konu çok önemli değildir ve bu konu hakkında detaylıca konuşmanın faydası yoktur. Dolayısıyla biz özetle zikretmeye çalışacağız.

Birinci ihtimalin tercih ediliş sebebine gelince… Zaman ve mekanın şerafetini veya uğursuzluğunu ispat eden ayet ve rivayetlerin zahirine bakacak olursak, bunlar bizzat onların sıfatıdır, taalluk eden şeyin sıfatı

---

[1] Nehc'ul Belağa, Feyz'ul İslam, s. 737, 228. Hutbe

[2] **"Rızkı kendisine daralan kimse"** (Talak/7)

değil. Akli bir engel olmadığı için de, onların kendi zahirine isnad edilmesi daha uygundur. İkinci ihtimalin tercih ediliş sebebi ise, zaman ve mekanın tek bir hakikat, hatta onların şahsiyetinin tek bir şahsiyet oluşudur. Bu açıdan da tek bir şahısta hüküm hususunda parçalanma ve ihtilaf olmaz. O halde zaman ve mekanın şerafetine veya uğursuzluğuna delalet eden ayetler ve rivayetler, onlarda hasıl olan önermeleri ve olayları ifade etmektedir. Elbette bu burhani bir yorum değildir. Zira zaman her ne kadar tek bir gerçek olsa da, dereceli ve uzantılı bir gerçek olup, niceliksel bir hakikati ifade etmektedir. Dolayısıyla bazı parçalarının, diğer bazı parçalarıyla hüküm ve eserde farklı oluşunun sakıncası yoktur. Her gerçeğin iki hüküm ve etkiye sahip olmadığı hususunda hiçbir bürhan yoktur. Aksine bunun aksi zahirdir. Örneğin insan bireyleri tek bir şahıs olduklarına rağmen, cismiyye suretlerinde bir çok farklılıkları vardır. Örneğin cildi, beyni ve kalbi diğer organlarından daha latif ve daha önemlidir. Hakeza batınî ve zahiri kuvvelerinin bazısı da, diğer bazısından önemli ve değerlidir. Bu da bu alemde insanın tam ve tek bir sıfatla zahir olmaması nedeniyledir. Gerçi tek bir şahıstır. Ama bir çok sıfatlarla zahirdir, ahkamı da farklılık arzetmektedir. Ama birinci ihtimalin tercih sebebi de doğru ve beğenilir bir yorum değildir. Zira bu sözler, örneğin asalet'uz-zuhur'a ve asalet'ul-hakikate irca etmektedir. Usul ilminde de ispat edildiği üzere asalet'ul-hakikat ve asalet'uz-zuhur, hedefte şek edildiği durumda hedefi tayin etmektedir, hedefin belli oluşundan sonra hakikati ispat etmemektedir, biraz düşünmek gerekir.[1]

O halde her iki ihtimal de mümkündür. Ama ikinci ihtimal, daha beğenilirdir. Belki de Leylet'ul-Kadr son Peygamber'in vuslat gecesi ve gerçek aşıkın mahbubuna ulaşma gecesi olduğu sebebiyle kadir ve kıymet sahibi olmuştur. Geçen konularda da anlaşıldığı gibi, meleklerin tenezzülü ve vahyin nüzulü fena ve gerçek yakınlığın hasıl olmasından

[1] Düşünmenin sebebi ise burada bu iddiayı başka bir şekilde beyan etmenin mümkün oluşudur ve o da şudur ki, bir yüklemi, bir özneye isnat etmek için, o öznenin bir hükme sahip oluşu ve bütün özneyi ifade edişi gereklidir. Nitekim itlak bahsinde de üstadımız, bu beyanla itlakın mukaddemelerine ihtiyaç duymaksızın taklit ilimlerinde itlakı ispat etmişlerdir.

sonradır. Bir çok rivayetlerde ve ayet-i şerifelerden de istifade edildiği gibi, zaman ve mekanların şerafet ve uzunluğu, onlardaki olaylar vasıtasıyladır. Bu da müracaat ile malum olur. Gerçi onlardan bazısından zatî şerafet de istifade edilmektedir.

Leylet'ul-Kadr denmesinin bir başka ihtimali ise, o gecede yılın günlerindeki işlerin taktir edilişidir. O halde bil ki, kaza ve kaderin hakikati, keyfiyeti ve zuhur aşamaları; ilahi ilimlerin en yücesi ve şerafetlisidir. Dolayısıyla da dikkat ve letafetin kemali babından bu konunun etrafına dalmak bile, insan türüne yasaklanmış ve onların şaşkınlıkla delalete düşme sebebi olarak beyan edilmiştir.

Bu açıdan bu hakikati şeriatin sırlarından ve nübüvvetin emanetlerinden saymak gerekir. Bunun hakkında detaylı konuşmalardan sarf-ı nazar etmek icab eder. Biz bu makamına uygun olan bir konusuna işaret etmek istiyoruz. O da şudur ki, bu işlerin taktiri Allah-u Teala'nın ilminde, ezeli olarak taktir edilmesine ve rububi ilmin münezzeh makamına oranla tedrici işlerden olmamasına rağmen, her yıl belirli bir gecede taktirin anlamı ne olabilir?

Bil ki kaza ve kaderin bir takım mertebeleri vardır ve o neş'etler sebebiyle hükümleri farklılık arzetmektedir. Bunun ilk mertebesi, Hz. İlim'de sıfat ve isimlerin zuhuruna tabi olarak feyz-i akdes tecellisi ile taktir edilen ve ölçülen hakikatlerdir. Ondan sonra da yüce kalemlerde ve yüce levhalarda, zuhur hasebiyle fiilî tecelliyle taktir edilmekte ve hüküm verilmektedir. Bu mertebelerde asla değişiklikler vaki olmaz. Değişmeyen kesin kaza, a'yan (özdekler) hazretlerinde, ilmî neş'ette vaki olan ve soyut levha ve kalemlere nazil olan soyut gerçeklerdir. Ondan sonra da hakikatler, berzahi bir surette, diğer levhalar ve daha aşağı alemlerde, misali şekillerde zuhur eder ve o da ayrılan hayal veya tümel hayaldir. İşrak filozoflarınca o alem, "muallak (asılı) örnekler" olarak adlandırılmaktadır. Bu alemde, değişiklikler ve vaki olması mümkün farklılıklar vaki olmaktadır. Ondan sonra da taktirler ve ölçümler, tabiat aleminde müvekkel melekler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu kadr levhasında ise daimi değişiklikler ve sürekli farklılıklar olmaktadır. Hatta kendisi seyyal bir surettir. Dereceli ve aşamalı bir surettir. Bu lev-

hada hakikatler şiddetle zaaf gösterir, hareketler sürat, hızlılık ve devinim arzeder. Buna rağmen Hakk'a yakınlığın ciheti, genişleyen feyzin ve uzayan gölgenin zuhur sureti olan eşyaların bu gaybî vechesi, Hak Teala'nın fiilî ilminin hakikatidir. Bu asla değişmez ve başkalaşmaz. Özetle bütün değişiklikler, ecellerin fazlalığı ve rızıkların taktiri filozoflara göre misal aleminde olan ilmî kadr levhasındadır. Ama yazara göre taktirlerin bizzat mahalli olan aynî kadr levhasındadır ve müvekkel meleklerin eliyle vaki olmaktadır. O halde leyletulkadr kamil velinin tam teveccüh ettiği ve onun melekuti saltanatının zuhur ettiği gecedir. Kamil velinin ve her asır imamının ve kutbunun, şerif nefsi vasıtasıyla tabiatlar aleminde değişiklikler vaki olmaktadır. Günümüzün kamil velisi ise yeryüzünde Allah'ın bakiyesi olan efendimiz, mevlamız, imamımız ve hidayetçimiz Hüccet b. Hasan Askeri'dir (ruhlarımız ona feda olsun). O istediğinde tabiat parçalarını yavaş hareket ettirir ve istediğini de hızlı hareket ettirir. İstediği rızkı genişletir, istediği rızkı daraltır. Bu Hakk'ın iradesinin iradesidir. Ezeli irade nurudur ve ilahi emirlere tabidir. Nitekim Allah'ın melekleri de kendiliğinden bir tasarrufa sahip değildir. Bütün tasarruflar, hatta bütün vücudun zerreleri, ilahi tasarrufa bağlıdır ve o ilahi gaybî latifeden kaynaklanmaktadır: "**Sana emredildiği gibi dosdoğru ol."**[1]

İkinci ihtimalde leyletulkadr'in adlandırılış sebebi olarak söylenen "yeryüzünün meleklerin çokluğundan daralması" vechi ise, uzak bir yorumdur. Gerçi bu yorumu zamanının dahisi Halil b. Ahmed (r.a)[2] buyurmuştur. Burada tartışılması gereken konu meleklerin tabiat alemi ve

---

[1] Hud/112

[2] Halil b. Ahmed b. Ömer b. Temim, Ebu Abdurrahman Bahili Basri Nahvi Aruzi H. K 100 veya 105 yılında Basra'da doğmuştur ve 170 veya 175 yılında vefat etmiştir. O meşhur edip ve lügatçidir ve Aruz ilminin kurucudur, Şiidir. Bir görüşe göre de İmam Sadık'ın (a. s) ashabından biridir ve Hazret'ten rivayet etmiştir: Onun farklı ilimlerde çeşitli eserleri vardır. Örneğin Zubdet'ul Aruz, el-Ayn, İmemet Hakkında bir kitap, El-Lika, En-Niem, El-Cumel, eş-Şevahid, en-Nuked, eş-Şekl, isimlerin ve harflerin anlamları hakkında bir kitap. Daha çok bilgi için Rical ve Biyografi kitaplarına, örneğin Ayan'uş Şia, c. 30 s, 50'ye müracaat ediniz.

maddiyet cinsinden olmadığıdır. O halde yeryüzünün daralmasının anlamı nedir? Bil ki bu konunun benzeri değerli rivayetlerde de mevcuttur. Örneğin Sad b. Muaz'ın (r.a)[1] teşyi edilme olayı veya meleklerin ilim ehline kanatlarını germesi gibi.[2] Bu, meleklerin misalî suretle temessülü veya gayb aleminden misal alemine tenezzülüdür ve de arzın melekutunun daralmasıdır. Veya yeryüzü mülkünde onların mülkü temessülüdür. Gerçi bu temessülü de doğal ve hayvanî gözler göremez. Özetle bu daralma ya misali temessüller veya mülki temessüller itibari iledir.

Leyletul Kadr'in gerçeği hakkındaki ikinci husus ise bil ki, her varlığın bir hakikati, her mülki suretin; batinî melekutî ve gaybî sureti vardır. Marifet ehli olan kimselerin dediği gibi, vücudun hakikatinin nüzul mertebeleri, hakikat güneşinin tecessümler ufkunda örtülmesi itibariyle gecelerdir. Suud (yükseliş) mertebeleri ise hakikat güneşinin tecessümler ufkundan çıkışı itibariyle günlerdir. Günlerin şerafet ve uğursuzluğu ise bu beyan üzere çok açıktır.

Başka bir ifadeyle nüzul boyutu Muhammedi leylet'ul Kadr'dir. Suud boyutu ise Ahmedi yevm'ul kıyamettir. Zira bu iki boyut genişleyen feyz nurunun yayılmasıdır ve bu da Muhammedi hakikattir. Bütün özdekler İsm-i Azam'ın ilk tecellisindendir. O halde vahdet görüşünde alem, Kadir gecesi ve kıyamet günüdür. Dolayısıyla da bir gece ve gündüzden fazla değildir ve o da bütün tahakkuk alemi, Muhammedi Leylet'ul Kadr ve Ahmedi yevm'ul kıyamettir. Her kim bu hakikatle tahakkuk ederse, sürekli leylet'ul Kadr'de ve yevm'ul kıyamet'te olur ve bu bir araya gelebilir.

Kesret bakışı itibari ile geceler ve gündüzler ortaya çıkmaktadır. O halde bazı geceler Kadr sayılır ve bazıları Kadr değildir. Bütün geceler arasında vücud hakikatinin nurunun; bütün boyutlar, isimler ve sıfatlarıyla, nuraniyet kemali ve bütün hakikati ile battığı Muhammedi tecessüm ve Ahmedi bünye, mutlak Leylet'ul Kadr'dir. Nitekim Muham-

---

[1] Furu-i Kafi, c. 3, s. 236, Kitab'ul Cenazi, Bab'ul Meseleti fi'l Kabr, 6. hadis

[2] Mealim'ul Usul, s. 7. Bu anlam, birkaç yolla İmam Sadık'a (a. s) isnat edilmiştir.

medi gün de, mutlak yevm'ul kıyamettir. Diğer gece ve gündüzler kayıtlı gece ve gündüzlerdir. Kur'an'ın bu şerafetli bünyeye ve temiz kalbe nazil oluşu, Leylet'ul Kadre nazil oluşudur. O halde Kur'an hem Leylet'ul Kadr'de tümel mutlak keşif yoluyla nazil olmuştur ve hem (astrolojik olarak) Leylet'ul Kadr'de 23 yıl boyunca nazil olmuştur.

Arif Şeyh Şahabadi şöyle buyurmuşlardır: "Muhammedi dönem Leylet'ul Kadr'dir ve bu ya bütün vücud dönemlerinin Muhammedi oluşu itibariyledir, ya da bu dönemde Muhammedi kamil kutupların ve masum hidayet imamlarının Leyletul Kadr oluşu itibariyledir. Leylet'ul Kadr'in hakikati hususunda verdiğimiz bu ihtimale, Tefsir-i Burhan'ın, Kafi'den naklettiği uzun bir hadis de delalet etmektedir. O hadiste yer aldığına göre bir Hıristiyan, Musa b. Cafer'e "**Ha, Mim. Apaçık olan Kitab'a And olsun ki, biz onu, kutlu bir gecede indirdik. Doğrusu biz, insanları uyarmaktayız. Katımızdan bir buyrukla, her hikmetli işe o gecede hükmedilir"**[1] ayetini sorunca Hz. Musa b. Cafer şöyle buyurmuştur: *"Ha, Mim, Muhammed'dir (s.a.a). Kitab'ul Mubin ise Müminlerin Emiri Ali'dir (a.s). Leyl ise Fatıma'dır (a.s)."*[2] Bir rivayette ise *"leyalin aşr" (on gece) "Hasan'dan (a.s) Hasan'a (a.s) temiz İmamlar"* diye tefsir edilmiştir."[3] İmam Musa b. Cafer'in zikrettiği bu mertebe de, Leylet'ul Kadr'ın mertebelerinden biridir ve de Leylet'ul Kadr'in bütün Muhammedi dönem olduğuna tanıklık etmektedir.

Tefsir-i Burhan'da İmam Bakır'dan (a.s) bir rivayet nakledilmiştir. Bu rivayet değerli bir rivayet olduğundan, bazı marifetlere işaret ettiğinden ve de önemli sırları keşfetmiş olduğundan uğur sayarak bu hadisi aynen zikrediyoruz: "Tefsir-i Burhan'ın sahibi Şeyh Ebu Cafer Tusi'den – ki onun ricallerindendir-, o da Abdullah b. İclan Sekuni'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İmam Bakır'ın (a.s) şöyle dediğini işittim: *"Ali ve Fatıma'nın evi Resulullah'ın (s.a.a) hücresidir. Evlerinin tavanı Rebbu'l Alemin'in arşıdır. Evlerinin sonunda bir yarık vardır ki oradan arşa kadar vahiy miracından perde kaldırılmış, melekler sabah*

[1] Duhan/1-4 ve Tefsir-u Burhan, c. 4, s. 158
[2] Usul-u Kafi, c. 2, s. 326, Kitab'ul Huccet Bab-u Mevlid'in Nebiyy (s.a.a) 4. hadis
[3] Tefsir-i Burhan, c. 4, s. 457, Suret'ul Fecr 1. hadis

akşam her saat ve her an vahiyle onlara nazil olmaktadır. Meleklerin grup grup gelişi asla kesilmemektedir. Bir grup inmekte ve diğer bir grup yukarı çıkmaktadır. Şüphesiz Allah Teala İbrahim için de göklerden perdeyi kaldırdı ve böylece arşı gördü. Allah onun görüşünü artırdı. Şüphesiz Allah; Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'in görüş gücünü de artırmıştır. Öyle ki onlar arşı görüyorlardı, arş dışında evleri için bir tavan göremiyorlardı. Evleri Rahman'ın arşıyla örtülmüştür. Meleklerin ve ruhun miracları onların evindedir ve Rablerinin emriyledir: **"Her türlü iş için… esenliktir."** *Ravi,* **"her türlü iş için… esenliktir"** *ne demektir?" diye sorduğunda ise, İmam (a.s) şöyle buyumuştur: "Yani her şey için" Ben (ravi) şöyle arzettim: "Böyle mi nazil olmuştur?" İmam "Evet." diye buyurdu.*[1]

Bu hadis-i şerif üzerinde düşünmek, ehline marifetten kapılar açar ve ona velayetin ve Leylet'ul Kadr'in hakikatinden bir parça keşfolur.

Üçüncü iş ise bil ki, Leylet'ul Kadr'in işaret edilen bir batını ve hakikati olduğu gibi, onun sureti ve hatta tabiatlar aleminde mazharları da vardır. Bu mazharlar, noksanlık ve kemal hususunda farklılık içinde olabileceğinden, Leylet'ul Kadr'in tayini babındaki rivayetlerde yer alan o bütün değerli gecelerin, Leylet'ul Kadr'in mazharları olduğu şeklinde ortak bir tespite gitmek de mümkündür. Elbetteki şerafet ve kemal mazhariyeti hususunda birbirinden farklılık içindedirler. Leylet'ul Kadr'in tam zuhuru, son Peygamber'in tam vuslatı ve son kamilin kavuşması olan o mübarek gece, bütün yıl boyunca ya mübarek Ramazan ayında, ya son on günde veya üç gecede gizlidir. Şii ve Sünni rivayetlerde bu konuda ihtilaflar vardır. Şii rivayetlerde de şüphe üzere 19, 21 ve 23. geceler zikredilmiştir. Bazen de 21 ve 23. gece arasında ihtilafa düşülmüştür.

Şahab b. Abdurrabbih şöyle diyor: "İmam Sadık'a (a.s), "Bana Leylet'ul Kadr'i haber ver" diye arzedince şöyle buyurdu: *"21. ve 23. gece."*[2]

---

[1] Tefsir-i Burhan, c. 4, s. 487, Suret'ul Kadr, 25. hadis

[2] Mecme'ul Beyan, c. 10, s. 519 ve Nur'us Sakaleyn, c. 5, s. 628, Suret'ul Kadr 71. hadis

Abdulvahid b. Muhtar Ensari şöyle diyor: "İmam Bakır'a (a.s) Leylet'ul Kadr'i sorunca bana şöyle buyurdu: *"İki gecededir. 23. ve 21. gece."* Ben şöyle dedim: "Bu ikisinden sadece birini zikret." İmam şöyle buyurdu: *"İkisinden birinin leylet'ul Kadr olduğu her iki gecede de aynı şekilde amel etsen, ne olur."* [1]

Hassan b. Ebi Ali şöyle diyor: "İmam Sadık'a (a.s) leylet'ul Kadr'i sorduğumda şöyle buyurdu: *"Onu 19, 21 ve 23. gecelerde ara."* [2]

Seyyid bin Zahid İkbal de şöyle diyor: "Bil ki Ramazan ayının 23. gecesinin açık rivayetlerde, açık bir beyan ve mükaşefeyle Leylet'ul Kadr olduğu belirtilmiştir. Örneğin kendi senedimizle Sufyan b. Seid'den (veya Semt'ten) şöyle dediğini rivayet ediyoruz: "İmam Sadık'dan (a.s) bana Leylet'ul Kadr'i belirtmesini istedim. İmam şöyle buyurdu: "23. gecedir." Hakeza kendi isnadıyla Zürare Abdulvahid b. Muhtar Ensari'den şöyle dediğini nakletmektedir: "İmam Bakır'a (a.s) Leylet'ul Kadr'i sorduğumda bana şöyle buyurdu: *"Allah'a yemin olsun ki sana haber veriyorum ve senden gizlemiyorum. O son yedi gecenin ilk gecesidir."* Ayrıca Zürare'den naklettiğine göre İmam'ın (a.s) leylet'ul Kadr'i tayin ettiği ay, 29 gün çekmiştir."[3] Ondan sonra da naklettiği rivayetlerde leylet'ul Kadr'in 23. gece olduğu belirtilmiştir. Örneğin maruf olan Cehni[4] olayında.

İrfani Bir Uyarı

Geçen mübarek surede de söylendiği gibi daha açık olan görüşe göre, her suredeki bismillah, bizzat o sureye aittir. Dolayısıyla mübarek Kadir suresindeki bismillah da, mübarek Kadir suresinde şu anlamı ifade etmektedir: Kur'an'ı Kerim'in hakikati ve ilahi mukaddes latifeyi; esma-i cem hakikati, rububi ism-i azam ve mutlak rahimiyye ve rahmaniye rahmetiyle tecessüm eden Allah'ın ismiyle, Muhammedi (s.a.a)

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 95, s. 149
[2] Mecme'ul Beyan, c. 10 s. 519 ve Vesail'uş Şia, c. 7, s. 263, Kitabu's Sevm, 32. bab 21. hadis
[3] İkbal'ul A'mal, s. 206
[4] İkbal'ul A'mal, s. 207

kadir gecesinde nazil kıldık. Yani Kur'an'ın zuhuru, ilahi cem zuhuruna, rahmaniyyet ve rahimiyyetin genişleyip daralmasına tabidir. Hatta Kur'an'ın hakikati rahmaniyyet ve rahimiyyetin zuhuruyla, İsmullah'il A'zam hazretlerinin zuhur makamıdır ve de cem ve tafsile şamildir. Bu açıdan bu değerli kitap, Kur'an'dır ve furkandır. Nitekim son peygamberin ruhaniyeti ve onun mukaddes velayet makamı da Kur'an ve furkandır. Cem ve tafsilî ehadiyyet makamıdır.

O halde Mukaddes Zat, bu ihtimal esasınca adeta şöyle buyurmaktadır: Biz cem ve tafsili ehadiyyet makamı olan İsm-i Azamın tecellisiyle, rahmaniyyet ve rahimiyyetin zuhuru esasınca Kur'an'ı Muhammedi Kadir gecesinde nazil kıldık. Fark aleminde, hatta farkın farkı aleminde, iki Kur'an, yani nazil olan yazılı Kur'an ile Peygamber'e inen Kur'an arasında, yani ilahi kitap ile Muhammedi hakikat arasında hasıl olmuştur. Yani Visal gecesinde iki Kur'an'ı birleştirdik ve iki Furkan'ı bir araya getirdik. Bu itibarla da bu gece leylet'ul Kadir'dir. Ama onun kadrini, Kadir gecesinin asaleten sahibi olan son Peygamber (s.a.a) ve ona bağımlı olarak masum vasiler dışında hiç kimse bilmemektedir.

Tamamlama

Leylet'ul Kadr'in Fazileti Hakkında Bazı Rivayetlerin Zikri

Arif Billah Seyyid Tavus (r.a) değerli eseri İkbal adlı kitabında şöyle buyurmuştur: Ebu Fazl b. Muhammed Herevi'nin, Yevakit adlı kitabında leylet'ul kadr'in fazileti hakkında şu rivayeti gördüm. Peygamber'den şöyle buyurduğu nakledilmiştir: Musa şöyle buyurdu: *"Allahım! Ben sana yakınlığı diliyorum" Allah şöyle buyurdu: "Benim yakınlığım Kadir gecesinde uyumayan kimse içindir." Musa (a.s) şöyle buyurdu: "Allahım! Ben senin rahmetini diliyorum" Allah şöyle buyurdu: "Rahmetim Kadir gecesinde fakirlere merhamet eden kimse içindir." Musa şöyle arzetti: "Ben sırattan geçmeyi istiyorum" Allah şöyle buyurdu: "Bu da Kadir gecesi bir sadaka veren kimse içindir." Musa şöyle arzetti: "Allahım! Ben cennetin ağaçlarından ve meyvelerinden istiyorum." Allah şöyle buyurdu: "Bu da Kadir gecesinde bir tesbihte bulunan kimse içindir." Musa şöyle buyurdu: "Allahım! Ben senden kurtuluşu istiyorum." Allah şöyle buyurdu: "Ateşten kurtuluş*

mu?" Musa "Evet" diye arzetti. Allah şöyle buyurdu: "Bu da Kadir gecesinde mağfiret dileyen kimse içindir." Musa şöyle buyurdu: "Allahım! Ben senin rızanı istiyorum." Allah şöyle buyurdu: "Benim rızam da Kadir gecesinde iki rekat namaz kılan kimse içindir."

Hakeza o kitapta Peygamber'in (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Kadir gecesi göklerin kapıları açılır. Böylece o gece namaz kılan bir kimseye, Allah-u Teala yaptığı her secde için cennetten bir ağaç yazar. Öyle ki bir süvari o ağacın gölgesinden bin yıl gidecek olsa, yine de onu katedemez. Ayrıca yaptığı her rekata karşılık da cennette inci, yakut ve Zebercet taşından bir ev verir. Okuduğu her ayete karşılık da cennet taçlarından bir taç giydirir. Yaptığı her tesbihe karşılık da en güzel kuşlardan birini verir. Yaptığı oturuma karşılık da cennetin derecelerinden bir ihsanda bulunur. Yaptığı her teşehhüde karşılık da, cennetin odalarından bir oda verir. Verdiği her selama karşılık da cennet elbiselerinden bir elbise giydirir. Sabahleyin şafak sökerken Allah ona, göğüsleri elbisenin altından belirgin ve gözüken üns ve muhabbet dolu hurilerden, temiz, güzel ahlaklı cariyelerden, kalıcı hizmetçilerden, temiz kuşlardan, kokulu reyhanlardan, akan nehirlerden, hoşnut kılan nimetlerden, hediyelerden ve yüceliklerden verir. Nefis istediğini orada bulur ve göz lezzet alır, sizler de orada kalıcısınız."*

Hakeza o kitapta İmam Bakır'dan (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: *"Kadir gecesini ihya eden kimsenin günahları, gökteki yıldızlar, dağın ağırlığı ve denizler miktarınca da olsa bağışlanır."*[1]

Kadir gecesinin fazileti hakkındaki rivayetler buraya sığmayacak kadar çoktur.

Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Kadir gecesinin ne olduğunu nereden bileceksin?"** Bu terkip konunun büyüklüğü ve azameti sebebiyledir. Hakikatin azameti, özellikle de mütekellim ve muhatap açısındandır. Kudreti yüce olan Hak Teala, mütekellim ve Resulullah (s.a.a) muhatap olmakla birlikte, bazen konu o kadar azametlidir ki, onun iz-

[1] Bihar'ul Envar, c. 98, s. 168

harı harflerin ve kelimelerin terkibi ile beyan edilememektedir. Dolayısıyla adeta şöyle buyurmaktadır: "Kadir gecesinin ne kadar yüce ve azametli bir hakikat olduğunu bilemezsin. Onun hakikati beyan edilemez. Harf ve kelimeler o hakikati dile getiremez. Bu yüzden de hakikatinin beyanı için "ma" (şey) harfi kullanılmıştır. Dolayısıyla onu beyan etmekten sarf-ı nazar etmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Leylet'ul kadr hayrun min elfi şehr" (Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır)** Yani Kadir gecesini etkileri ve özellikleriyle tanıtmıştır. Zira hakikatini beyan etmek mümkün değildir. Buradan da anlaşılacağı üzere leylet'ul Kadrin hakikati ve batını, suret ve zahirinden ayrıdır. Gerçi bu zahiri de, ehemmiyetli ve azametlidir. Ama mutlak veli ve bütün alemleri ihata eden Resulullah'a oranla bu şekilde tabir edilecek mesabede değil.

Evet, "zikredilen ihtimale göre leylet'ul Kadr'in batını, değerli Peygamber'in (s.a.a) bünyesi ve hakikatidir ki, o da bütün boyutlarıyla hakikat güneşi ile örtülüdür. Burada daha büyük bir problem vardır. Zira burada "Peygamber'in mülki sureti olan leylet'ul Kadr'in hakikatini bilmediğini söylemek, o halde mümkün değildir." diyecek olursan şöyle derim: Bu konunun, bir sırrı ve batınî bir latifesi vardır.[1]

Ey aziz! Bil ki gerçek leylet'ul Kadrin batınında, yani mülk sureti ve bünyesi veya Muhammed'in sabit özdeğinde, ism-i azam'ın tecellisi ve ilahi, cemî, ahadî tecellisi olduğundan, Allah'a doğru sülûk eden kul, yani Resulullah (s.a.a), kendi hicabındadır. O batınî ve hakikati müşahade edemez. Nitekim Musa b. İmran (a.s) hakkında Kur'an'da: **"Beni göremezsin"** [2] diye buyurulmuştur. Oysa Musa için zatî veya sıfatî tecelli ortaya çıkmıştı. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur: **"Rabbi dağa tecelli edince onu yerle bir etti ve Mûsa da baygın düştü**."[3] Hakeza değerli Sumat duasındaki ifadeler de bunun apaçık delilidir. Bunun nüktesi de şudur: "Ey Musa! Musevi hicaplarda ve benlik örtüsünde olduğun müddetçe, müşahede imkanı yoktur. Cemilin cemal müşahedesi, kendinden ayrılan kimse içindir. Kendinden ayrılan kimse ise, Hak

---

[1] **"Doğrusu bunda, kalbi olana veya hazır bulunup kulak verene ders vardır. "** Bu ifade (Kaf/37) ayetinden iktibas edilmiştir.

[2] Araf/143

[3] Araf/143

gözüyle görür ve Hak gözü Hakk'ı gören gözdür. O halde leylet'ul Kadr'in kamil sureti olan ism-i a'zam'ın cilvesini, benlik örtüsünde kaldıkça, görmek mümkün değildir. Dolayısıyla bu ifade tahkik esasınca doğru ve yerinde bir ifadedir.

Ama eğer, "Kadir gecesi ondaki güneşin örtülmesi itibariyle Ahmedi bünyenin kendisidir; bu yorum doğru olsun diye, güneşin kendisi değil." diyecek olursan ben şöyle derim: "Nazar ehlinin lisanıyla bir şeyin nesnelliği, o şeyin kemal sureti iledir. Sebeplerin zatını, özellikle de ilahi sebepleri tanımaksızın hakikati tanınamaz. Marifet ehlinin diliyle de zahir ve batın, cilve ve tecelli eden arasındaki oran, birbirinden ayrı iki şeyin oranı değildir. Aksine bir hakikat, bazen zuhuri bir cilveye bürünür, bazen de batınî bir cilveye bürünür. Nitekim maruf arif şöyle buyurmuştur:

"Biz varlıkları gösteren yokluklarız.

Sen mutlak vücud ve varlığımızsın."

Arif-i Rumi'nin (Mevlana'nın) ifadesiyle bu söz bitmez. Ama ondan sarf-ı nazar etmek daha evladır.

Allah-u Teala şöyle buyurmuştur: **"Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır."** Eğer leylet'ul Kadr'in mülki zahir sureti mülahaza edilecek olursa, içinde Kadir gecesi olmayan bin aydan hayırlı oluşudur veya Kadir gecesinin ve o gecedeki ibadet ve itaatlerin İsrailoğullarının silah taşıdıkları ve Allah yolunda cihat ettikleri bin aydan hayırlı oluşudur veya Kadir gecesi Ümeyyeoğullarının (Allah onlara lanet etsin) bin yıllık saltanatından daha hayırlıdır. Nitekim rivayetlerde böyle beyan edilmiştir.[1]

Eğer leylet'ul Kadr'in hakikati mülahaza edilirse, bin yıl, bütün varlıklardan kinayedir. Zira bin, kamil bir sayıdır ve aylardan maksat ise türlerdir. Yani kamil insan olan Muhammedi mübarek bünye, bütün varlıklardan ibaret olan bin türden daha iyidir. Nitekim bazı marifet ehli kimseler bunu beyan etmiştir.[2]

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 94, s. 8, Mecalis'uş Şeyh'ten, Tefsir-i Ali bin İbrahim, s. 732, Tefsir-i Burhan, c. 4, s. 486, Kafi (Revze) s. 222, 280. hadis

[2] Kaynağı bulunamamıştır.

Yazara göre başka bir ihtimal de şudur ki, leylet'ul Kadr, ism-i a'zam'ın mazharına işarettir. Yani Muhammedi (s.a.a) tam aynaya işaret etmektedir. Bin ay ise, diğer isimlerin mazharıdır. Zira Hak Teala için bir isim vardır. Her isim de gayp ilminde gizlidir. Bu açıdan Kadir gecesi de gizlidir. Muhammedi bünye olan Kadir gecesi, Allah'ın gizlediği isimlerdendir. Son Peygamber'in (s.a.a) mukaddes zatından başka hiç kimse, o gizli isim hakkında bilgi elde edemez.

İrfani Bir Uyarı

Bilmek gerekir ki kamil veli olan son Peygamber (s.a.a), kendisindeki ism-i a'zam'ın batınları, bütün işleriyle Hakk'ın onda örtünmesi itibariyle, leylet'ül Kadr'dir. Ayni şekilde hakikat güneşinin zuhuru ve tecelli ufkundan kapsamlı ismin ortaya çıkışı itibariyle de leylet'ül Kadr'dir. Nitekim yevm'ül kıyamet ise onun bizzat kendisidir.

Özetle o mukaddes zat, Kadir gecesi ve gündüzüdür. Kıyamet günü de Kadir gecesidir. O halde diğer mazharlar arasından sadece ay ve bu tam mukaddes mazhardan da gece diye bahsedilmesi, belki de ayların ve yılların başlangıcının, gündüz ve gece olması hasebiyledir. Nitekim vahid de sayıların başlangıcıdır. Peygamber de ism-i a'zam olan hakikatin batınıyla, diğer isimlerin mebdeidir. Kendi tecellisi ve sabit tecessümüyle temiz ağacın aslı ve diğer tecessümlerin mebdeidir. Düşün, tanı ve ganimet bil.

Allah-u Teala'nın, **"Melekler ve Cebrail o gecede Rablerinin izniyle her türlü iş için inerler"** ayetinde de doğru bir takım konular vardır ki, onlardan bazısına özetle işaret edeceğiz.

Birinci husus: Allah-u Teala'nın meleklerinin çeşitlerini zikretmek, özetle onların hakikatine işarettir. Bil ki muhaddisler ve araştırmacılar arasında meleklerin soyut veya somut oluşu hakkında ihtilaf vardır. Filozofların, araştırmacıların tümü ve fakihlerden araştırmacıların çoğu, meleklerin düşünen soyut nefse sahip olduklarına inanmışlardır ve bu konuda da güçlü deliller ortaya koymuşlardır. Bir çok rivayetlerden ve ayet-i kerimelerden de meleklerin soyut olduğu istifade edilmektedir. Nitekim araştırmacı muhaddis, Mevlana Muhammed Taki Meclisi (Merhum Meclisi'nin babası) Şerh-i Fakih'te bazı rivayetlerin altında

bu rivayetlerin düşünen soyut nefse delalet ettiğini beyan etmiştir.[1] Bazı büyük muhaddisler de soyut olmadığına inanmışlardır. Getirdikleri nihai delil de şudur ki, soyut olduklarına inanmak, şeriata aykırıdır. Zira onlara göre Hak Teala'nın mukaddes zatından başka hiçbir varlık soyut değildir. Oysa bu görüş çok zayıftır. Zira onların bu görüşünün başlıca iki temeli vardır. Birincisi alemin zamansal ortaya çıkış olayıdır. Onlar Hakk'tan başka bir varlığın soyut olmasının buna aykırı olduğunu sanmışlardır. Diğeri de Hak Teala'nın irade sahibi fail oluşudur. Onlar bunun da akıl ve melaiketullah aleminin soyut oluşuna aykırı olduğunu sanmışlardır. Bu her iki mesele de yüce ilimlerde beyan edilmiştir. Ve bu tür meselelerin soyut varlıklarla çelişmediği, orada açıklığa kavuşmuştur. Hatta düşünen soyut nefsin yokluğuna, akıl ve melaiketullah aleminin imkansızlığına inanmak, bir çok ilahi meselelere ve sayısız hak inançlara aykırıdır. Ama şu anda bunları beyan etmek mümkün değildir. Alemin zamansal ortaya çıkışı bu grubun sandığı gibi zamansal ortaya çıkış meselesinin aslına aykırıdır. Bundan da öte, bir çok ilahi kaidelerle de çelişmektedir.

Yazara göre hak olanı, akıl ve nakil ile de uyumlu olanı Allah'ın melekleri için çeşitli türlerin olduğudur. Onlardan bir çoğu soyuttur ve bazısı da berzahî ve cismanî surete sahiptir: **"Rabbinin ordularını sadece O bilir."** [2] Meleklerin türleri tümel bölüştürme hasebiyledir ve de melekuti varlıkların iki kısım olduğu söylenmiştir. Onlardan birinin cisimler alemiyle hiçbir ilintisi yoktur. Ne hulili ve ne de tedbiri bir bağlantı içinde değillerdir. Diğeri de bu ikisinden birisiyle irtibatı olanlardır.

---

[1] Örneğin İmam Sadık'ın (a. s), *"Ruh alınınca cesedin üzerinde durur"* rivayeti hakkında şöyle yazmıştır: "Bu, bundan sonraki ve benzeri bir çok rivayetler tevatür haddindedir ve ayetlerin zahiri de ahiretin ruhani olduğuna delalet etmektedir ve bu da beden bozulduktan sonra nefsin bekasıdır." Revzet'ul Muttakin, c. 1, s. 492

[2] Müddessir/31

Birinci tür iki kısımdır. Bir kısmına "müheymine melekler" denmektedir ve onlar cemilin cemalinde kaybolan ve celilin zatında hayrete düşen meleklerdir. Bunlar diğer yaratıklardan habersiz ve diğer varlıklara asla teveccüh etmemektedirler.

Allah'ın veli kulları arasında da böyle bir grup bulunmaktadır. Tıpkı bizim tabiatın zulmanî denizinde boğulduğumuz ve bizzat zahir ve her zuhurun kaynağı olduğu halde Zülcelal olan zattan ve gayb aleminden tümüyle gaflet ettiğimiz gibi. Ama onlar alemden ve alemde olan her şeyden gaflet ederek Hakk'a ve cemilin cemaline yönelmişlerdir. Rivayetlerde de yer aldığı üzere Allah'ın bir takım yaratıkları, Allah'ın Adem ve İblis'i yarattığından bile haberdar değillerdir.[1]

İkinci kısmı ise Allah-u Teala'nın, vücut rahmetinin vasıtaları kıldığı kimselerdir ve onlar varlıklar zincirinin temelleri ve şevklerinin nihayetidir. Bu gruba ceberut ehli denmektedir. Öncüsü ve reisleri de ruh-i azamdır (en büyük ruhtur) **"Melekler ve ruh nazil olur"** ayeti de belki de Allah'ın meleklerinden bu gruba işarettir. Meleklerden olmasına rağmen Ruh'un ayrıca zikredilmesi de, onun azameti sebebiyledir. Nitekim, **"Melekler ve ruh sıraya dizildiği gün"[2]** ayeti de buna işaret etmektedir. Bir itibarla da ruha kalem-i a'la (en yüce kalem) denmektedir. Nitekim şöyle buyurulmuştur: *"Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir"*[3] Bir itibara göre de akl-i evvel denmektedir. Nitekim şöyle buyurulmuştur: *"Allah'ın yarattığı ilk şey akıldır."*[4] Bazıları ise ruhun Cebrail olduğunu kabul etmektedirler. Filozoflar ise Cebrail'i, kerrubin meleklerinin sonuncusu kabul etmekte ve Ruh'ul Kudus olduğunu söylemekte ve ruhu, kerrubin meleklerin evveli saymaktadırlar. Rivayetlerden de istifade edildiği üzere ruh'ul a'zam (en büyük ruh) cebraildendir. Nitekim Kafi'de yer aldığı üzere Ebu Basir şöyle demektedir: İmam Sadık'a (a.s), **"Sana ruhu soruyorlar. De ki ruh Rabbimin emrindendir"** ayetini sordum, şöyle buyurdu: *"Cebrail'den ve Mikail'den*

---

[1] İlm'ul Yakin, c. 1, s. 250 ve Kafi (Ravza) s. 231, 301. hadis
[2] Nebe/38
[3] Tefsiri, Nur'is Sakaleyn, s. 5, s. 389, 9. hadis ve İlm'ul Yakin , c. 1, s. 154
[4] Bihar'ul Envar, c. 1, s. 97

daha büyük bir yaratıktır. O Resulullah (s.a.a) ve İmamlar (a.s) ile birlikteydi ve o melekuttandır."[1]

Bazı rivayetlerde de yer aldığına göre *"Ruh, meleklerden değildir ve belki de onlardan daha büyüktür."*[2] Belki de ruh Kur'an ve rivayetlerde iki anlamda kullanılmaktadır. Nitekim terminolojistlerin nezdinde de bunun çeşitli anlamları vardır. Bir ruh, meleklerin türündendir. Nitekim melekuttan olduğu buyurulmuştur. Bir ruh da, bizzat velilerin kendisidir, meleklerden değildir ve onların en büyüğüdür. O halde mübarek Kadir suresindeki ruh, belki de Kadir gecesindeki nüzulü itibariyle ruh-i emin'den ve ruh-i a'zam'dan ibarettir. **"Senden ruhu soruyorlar"**[3] ayetindeki ruh ise, kemal mertebesinde Cebrail'den ve diğer meleklerden daha büyük olan insanî ruhtur. O da emir alemindendir ve bazen de mutlak emir olan meşiyyet ile ittihat halindedir.

Allah'ın meleklerinden diğer bir kısmı ise, cismaniye varlıklara müvekkeldir ve bunları idare edendir. Onların da çok türleri ve sayısız grupları vardır. Zira düşük veya yüce, göksel veya elementsel her varlık için, melekutî bir suret vardır. Bu sureti ile melaiketullah alemine bağlıdır ve Hakk'ın orduları ile ilişki halindedir. Nitekim Hak Teala şu ayette, eşyanın melekutuna işaret etmektedir: **"Her şeyin melekutunun elinde olduğu ve kendisine dönülen Allah münezzehtir."**[4]

Resulullah da (s.a.a) rivayet edildiği üzere meleklerin çokluğu hakkında şöyle buyurmuştur: *"Gökler feryat etmiştir ve de feryat etmesi gerekir. Zira gökte meleklerin secde veya rüku halinde olmadığı bir adımlık yer yoktur."*[5]

Bir çok rivayetler de meleklerin çokluğu ve türlerinin fazlalığı açısı ifade edilmiştir.[6]

---

[1] Usul-i Kafi, c. 2, s. 18, Kitab'ul Hüccet, Bab-u Ruhulleti Yüseddidulah biha el- Eimmete, 3. hadis

[2] Bihar'ul Envar, c. 25, s. 64, Kitab'ul İmamet, Ebvab-u Halkihim ve Tiynetihim ve Ervahihim, 3. bab, 45. hadis

[3] İsra/85

[4] Yasin/83

[5] İlm'ul Yakin , s. 1, s. 259

[6] Bihar'ul Envar, c. 56, s. 144'den sonrası, Ebvab'ul Melaike

İkinci husus ise Allah'ın meleklerinin emir sahibine nazil oluşunun keyfiyetinin beyanı hakkındadır.

Bil ki ruh-i a'zam, Allah'ın meleklerinden en büyük yaratıktır. Yani ilk aşamada Allah'ın meleklerindendir. Ama hepsinden daha büyük ve daha yücedir. Allah'ın ceberut alemindeki soyut varlıklar, kendi makamlarını aşmazlar. Cisimler hakkındaki iniş ve yükseliş, onlar hakkında düşünülemez. Zira soyut varlıklar, cisimlerin özelliklerinden münezzehtir. O halde onların kalp veya göğüs veya velinin müşterek hissi mertebesinde, yeryüzünde, Kabe'de Resulullah'ın kabri etrafında ve Beyt-i Mamur'da tenezzülü, melekuti veya mülki temessül yoluyladır. Nitekim Hak Teala Ruh'ul Emin'in Meryem'e (a.s) nazil oluşu hakkında şöyle buyurmuştur: **"Ona kamil bir insan şeklinde tecelli etti."**[1] Nitekim kamil veliler için de melekutî temessül ve ruhi zuhur mümkündür. O halde Allah'ın meleklerinin, mülk ve melekuta temessül şeklinde müdahale gücü vardır. Kamil evliyaların da zahirden batına rucu etme ve tecelli şeklinde, melekut ve ceberuta müdahale gücü vardır. Melekuti veya ceberuti veya melekuti soyutlardan olan soyut varlıkları anlayan ve varlığın aşamalarını, mahzarlarını, batının zahire ve zahirin batına nispetini tasavvur eden kimseler için bu konuyu onaylamak kolaydır.

Bilmek gerekir ki ceberut ve melekut varlıklarının kalp, göğüs ve beşer hissine tecellisi, sadece beşeriyet ölçüsünden çıkışı ve alemler ile uyumu akabinde mümkündür. Aksi taktirde nefsin; mülki tedbirlerle meşgul olduğu ve diğer alemlerden gaflet ettiği taktirde, bu müşahadeleri ve temessülatı görmesi mümkün değildir.

Evet, bazen velilerden birinin işaretiyle, nefsin bu alemden vazgeçmesi hasıl olmaktadır ve liyakat gücüyle gayb alemlerinden manevi veya şekli idrakler hasıl olmaktadır. Bazen de bir takım işler sebebiyle, örneğin insan için tabiattan insiraf hasıl olmaktadır ve de gayb aleminden bir örneği derketmektedir. Nitekim Şeyh'ul Reis Beytullahı hacceden ve cehennem ateşinden kurtuluş beraatini alan o sade kimsenin hi-

[1] Meryem/17

kayesini nakletmektedir. Şeyh Arif Muhyiddin de bu olayın bir benzerini nakletmiştir.[1] Bunlar nefislerin mülk aleminden insirafından ve melekuti teveccühündendir. Bazen de kamil velilerin nefisleri, alemlerden soyutlandıktan, ruh'ul a'zam'ı veya diğer melaiketullahı müşahade ettikten sonra, nefsin gücü vasıtasıyla kendine gelmekte, gayb ve şehadeti korumaktadırlar. Bu durumda bütün alemlerde, anında ceberuti hakikatleri müşahade etmektedirler. Bazen de bizzat kendi kamil velinin kudretiyle, meleklerin nüzulü hasıl olmaktadır. Allah daha iyi bilir.

Üçüncü husus ise şudur ki leylet'ul Kadr Resulullah'ın (s.a.a) ve Hidayet İmamları'nın mükaşefe gecesidir. Bu açıdan da melekut gaybinden, bütün mülki işler onlar için keşfolmaktadır. Her işe müvekkel melekler onlar için gayb ve kalb aleminde zahir olmaktadır. Yaratıklar için yıl boyunca taktir edilen ve düşük ve yüce levhalarda yazılan bütün işler, melekuti kitaplar ve varlıksal şekiller olarak onlara keşfolmaktadır. Bu mükaşefe, tabiat aleminin bütün zerrelerini ihata eden melekuti bir keşiftir. Dolayısıyla insanların hiçbir işi, Veliyy-i Emr'e gizli değildir. Onlar için bir gecede bir yılın işleri, bir halde zamanın bütün hususları ve bir anda mülki ve melekuti bütün takdirlerin ve tedricen yıl boyunca bütün günlük işlerin icmal ve tafsil şeklinde keşfolması, aykırı bir şey değildir. Örneğin Kur'an'ın nüzul keyfiyeti hakkında hadislerde yer aldığı üzere, toplu olarak Beyt'ül Mamur'da ve 23 yıl boyunca Resulullah'a nazil olmuştur.[2] Beyt'ül Mamur'a giriş de Resulullah'a nazil oluştur.

Özetle bazen Veliyy-i Emr, mele-i alaya, yüce kalemlere ve soyut levhalara ittisal eder ve ezeli ve ebedi olarak bütün varlıkları tam bir keşifle keşfeder. Bazen de düşük levhalara ittisal hasıl olur. Bir müddet mukadder olanı keşfeder. Bütün varlık sayfası da onun velayetinde hazırdır. Vaki olan her iş, onun gözünün önünden geçer.

---

[1] Kaynağı bulunamamıştır.

[2] Usul-i Kafi, c. 4, s. 437, Kitab-u Fezlil Kur'an, Bab'un Nevadir 6. hadis

Rivayetlerde amellerin Veliyy-i Emr'e arz edilmesi yer almıştır. Her Pazartesi ve Perşembe günü ameller Resulullah'a ve Hidayet İmamları'na arz olur. Bazı rivayetlerde de yer aldığına göre her sabah ve bazılarında da her sabah ve akşam kulların amelleri onlara arzedilir. Bunlar da icmal, tafsil, cem' ve tefrik hasebiyledir. Tefsir-i Burhan ve Safi gibi çeşitli tefsirlerde konu ile ilgili olarak ismet ve taharet Ehl-i Beyt'inden rivayetler nakledilmiştir.[1]

"**O gece tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir."** Yani bu mübarek gece, her türlü kötülüklerden, belalardan ve şeytani afetlerden, tan yeri ağarıncaya kadar esenliktir. Veya Allah'ın velilerine ve itaat ehline esenliktir veya tan yeri ağarıncaya kadar onlarla görüşen Allah'ın melekleri, Hak Teala tarafından onlara selam gönderir.

İrfani Bir Uyarı

Önceden leylet'ül Kadr'in hakikati hakkında zikredildiği gibi, bu gece; vücudun mertebelerinde ve nurlu ufuklarında, hakikat güneşinin örtünmesi itibariyle, şühud ve gayb aleminin özdekleşmesinden dolayı, "leyl" (gece) olarak adlandırılmıştır. O halde leylet'ul kadr, Hak Teala'nın, İsm-i a'zam'ın hakikati olan sıfat ve isimlerinin, vahidiyet-i cem işleri hasebiyle gizlendiği gecedir. Ve o Resulullah döneminde, Resulullah'ın (s.a.a), ondan sonra da tek tek bütün Hidayet İmamları'nın bünyesi ve tecessümüdür. O halde leylet'ul Kadr'in fecri de hakikat güneşinin etkilerinin, özdekler örtüsünün gerisinden zahir olduğu vakittir. Güneşin özdekler ufkunda duruşu, kıyamet gününün fecridir. Bu kamil velilerin özdekler ufkunda, hakikat güneşinin batışı, leylet'ül Kadri'n müddeti olan fecrin doğuşuna kadar sürdüğünden, o şerafet sahibi gece mutlak olarak şeytanın tasarruflarından uzaktır. Güneş örtülü olduğu gibi, lekesiz ve şeytani tasarruflardan uzak bir şekilde doğar. O gün tan yeri ağarıncaya kadar esenliktir. Ama diğer gecelerin ya aslında esenliği yoktur veya o geceler Ümeyyeoğullarının veya benzerlerinin gecesidir. Veya bütün anlamlarıyla o gecelerde esenlik yoktur ve o diğer insanların geceleridir.

---

[1] Bihar'ul Envar, c. 24, s. 338, 346, 347 ve Tefsir-i Safi

Sonuç

Büyük velilerin, marifet ehlinin nurlu kalbinden tutmasıyla zahir olan irfani beyanlar ve imani mükaşefelerden de anlaşıldığı üzere, mübarek Tevhid suresi, Hak Teala'nın yüce zatına mensuptur. Mübarek Kadir suresi ise büyük Ehl-i Beyt'e (a.s) mensuptur. Nitekim bu mirac rivayetlerinde de yer almıştır.

Muhammed b. Yakub kendi isnadıyla Ebu Abdillah'ın (a.s) İsra hadisinde Peygamber'in kıldığı namaz hususunda şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"O zaman aziz ve celil olan Allah ona şöyle vahyetti: "Ey Muhammed! Yüce ve mübarek olan Rabbinin nispetlerini oku. "Allah ahaddir, Allah samettir, Allah doğmamış ve doğurulmamıştır, hiç kimse onun dengi ve benzeri değildir. Bu ilk rekattır." Daha sonra aziz ve celil olan Allah ona şöyle vahyetti: Elhamdulillahı oku." Peygamber önce okuduğu gibi, onu da okudu. Sonra Allah ona şöyle vahyetti: "İnna enzelnahu'yu oku" Şüphesiz bu da senin ve ehlinin kıyamet gününe kadar nispetidir."*[1]

Mübarek Kadir suresinin hakkındaki rivayetler çoktur. Örneğin Kafi'de yer alan bir rivayette İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Her kim açıkça "inna enzelnahu fi leyletil kadr" suresini okursa kılıcını Allah yolunda, kınından çekmiş gibidir. Her kim de gizli okursa, Allah yolunda kanına bulanmış gibidir. Her kim onu on defa okursa günahlarından bin günah silinir."* [2]

Hevas'il Kur'an'da da Resulullah'ın şöyle buyurduğu yer almıştır: *"Her kim bu sureyi okursa Ramazan ayında oruç tutmuş, leylet'ül kadr'i derk etmiş ve Allah yolunda cihat etmiş kimsenin sevabını elde eder."*[3] Başta da sonda da hamd Allah'a mahsustur.

---

[1] Burhan Tefsiri, c. 4, s. 487, Suret'ul Kadr, 22. hadis

[2] Usul-i Kafi, c. 4, s. 427, kitab-u fezlil Kur'an, bab-u fezlil kuran 6. hadis

[3] Tefsir-i Bürhan c. 4, s. 480 Suret'ül Kadr, 1. hadis, Hevas'ul Kur'an'dan naklen

Bir Özür

Yazar bu kitapta fazla ünsiyet edinmeyen irfani konuları yazmamayı ve namazın kalbi adabıyla iktifa etmeyi karar almıştı. Ama gördüğünüz gibi kalem isyan ve tuğyan etti ve bu surenin tefsiri hakkında kararını aştı. Dolayısıyla da iman kardeşlerimden ve ruhani dostlarımdan özür diliyorum. Eğer bu sayfalarda zevkinize uymayan bir şey görürseniz, lütfen onu batıl olarak saymayınız. Zira her ilmin bir ehli ve her yolun da bir yolcusu vardır: *"Allah ölçüsünü bilen ve haddini aşmayan kimseye rahmet etsin."*[1]

Bazılarının hal hakikatinden gaflet etmesi mümkündür. Kur'anî marifetlerden ve ilahi sünnetlerin inceliklerinden habersiz oldukları için, bu kitapta yer alan bazı konuları, kendi görüşünce tefsir olarak sayabilirler. Bu salt hata ve büyük bir iftiradır. Zira bu marifetler ve incelikler, Kur'an-ı Kerim'den ve değerli hadislerden istifade edilmiştir. Bunun duyulan kanıtları da vardır. Bu konular arasında, onlardan bazısı zikredilmiş ve çoğu da özet olsun diye zikredilmemiştir.

İkinci olarak, bu konuların tümü veya çoğu aklî veya irfanî burhanlarla uyum içindedir ve böyle bir şey, kendi görüşünce tefsir etmek sayılmaz.

Üçüncü olarak, zikrettiğimiz veya ayet-i şerifelerin beyanında ifade ettiğimiz konuların çoğu, kavramların mistaklarının beyanı türündendir. Mistakın ve hakikatin mertebelerinin beyanı ise, tefsirle ilgili değildir ki, kendi görüşünce tefsir etme sayılsın.

Dördüncü olarak, bütün bu aşamalardan sonra biz dinde ihtiyat için zaruri olmayan konularda, ihtimal üzere ve ihtimallerden biri olarak konuları zikretmiş bulunmaktayız. Dolayısıyla da ihtimal kapısını hiç kimse kapamamıştır ve bu da kendi görüşünce tefsir etmek sayılmaz. Burada diğer bir takım konular vardır ki onları zikretmekten sarf-ı nazar ettik ve özetle beyan etmeye çalıştık.

---

[1] Gurer'ul Hikem, 3. Bölüm, "Ra" harfi, 1. hadis

Beşinci Kısım
Rukunun Bazı Sırları ve Adapları Hakkındadır ve Bunda Beş Bölüm Vardır
Birinci Bölüm
Rükudan Önceki Tekbir Hakkında

Zahiren bu tekbir rukuya aittir ve namaz kılan kimsenin rüku makamına hazırlığı içindir. Adabı da Hakk'ın celal ve azamet makamını ve rububiyet saltanatı ve izzetini göz önünde bulundurması, kendi zaafını, aczini fakirliğini, içinde bulunduğu zilletini gözönünde bulundurmasıdır. O halde marifet miktarınca rububiyet izzeti ve ubudiyet zilleti içinde, Hak Teala'yı niteliklerden tekbir (daha büyük kabul) etmesidir.

Sülûk eden kul, Allah hakkında yaptığı nitelendirmeyi, tesbihi ve takdisi, sadece Allah'ın emrine itaat ve Allah-u Teala'nın izni vasıtasıyla nitelendirme ve ibadet olarak kabul etmelidir. Aksi taktirde asla rububiyet huzurunda hiçbir şey olmayan, sahip olduğu her şeyiyle makamı yüce mabuda ait olan bir kulun, tavsif ve tazime kalkışma cesareti olamaz. Öyle ki Ali b. Hüseyin gibi bir kimse Allah'ın dili olan tatlı velayet diliyle şöyle arzetmektedir: *"Bu konuşamayan dilimle mi sana şükredeyim?"*[1] Zayıf bir sivri sineğin elinden ne gelir ki?[2] O halde sülûk eden kul tehlikeli rüku makamına gelmek isteyince, kendisini o makama hazırlamalı, kendi eliyle tavsif, tazim, ibadet ve sülûkunu geride bırakmalı, ellerini kulaklarına kadar kaldırmalı, boş avuçlarını kıbleye doğru tutmalı, eli boş, kalbi korku ve ümit dolu olarak, ubudiyet makamı hakkındaki kusurundan korkarak, kendisini şereflendiren ve halis velilerin ve kamil dostların makamlarından olan böyle bir makama girişine izin veren Hakk'ın mukaddes makamına bağlılığını umut ederek, rüku makamına girmelidir. Belki de elleri bu şekilde kaldırmak; kıyam makamını terk etmek ve o sınırda durmayı terk etmek ve kıyam makamından azığını almadığına işarettir. Tekbirde kıyam makamında söyledikleri niteliklerden, tazim ve tekbir etmeye işarettir. Marifet ehli nezdinde rüku makamı, sıfat tevhidinin makamı olduğu için, rüku tekbiri

---

[1] Misbah'ul Müteheccid, s. 534, Ebu Hamza Duası'ndan
[2] Emsal ve Hikem-i Dehhoda, c. 2, s. 579, şairin adı zikredilmemiştir

de bu tevhitten tekbire ve ellerini kaldırmak da yaratıkların bazı sıfatlarını reddetmeye işarettir.

İkinci Bölüm
Rükuya Eğilmenin Adabı Hakkında

Bil ki namazın başlıca üç hali vardır. Diğer amel ve fiiler ise, onların öncülleridir. Birincisi kıyam, ikincisi ruku, üçüncüsü ise secdedir. Marifet ehli bu üç haletin, üç tevhide işaret ettiğini kabul etmektedir. Biz de Sırru's Salat kitabında o makamları irfani zevk açısından zikrettik. Şimdi de diğer bir dille bu makamları, geneli ilgilendirdiği kadarıyla beyan edeceğiz.

O halde diyoruz ki namaz; müminin kemali, miracı ve takva ehlinin yakınlaştırıcısı olduğundan, iki işe dayalıdır. Biri diğerinin öncülüdür. Evvela bencilliği terk etmektir ve bu da takvanın batını ve hakikatidir.

İkinci olarak da, Allah'ı istemek ve Hakk'ı talep etmektir ki, o da yakınlık ve miracın hakikatidir. Bu yüzden rivayetlerde şöyle buyurulmuştur: *"Namaz her takvalı kimsenin yakınlaşma vesilesidir."*[1] Nitekim Kur'an da takva sahipleri için hidayet vesilesidir: **"Bu kitapta şüphe yoktur ve müttakiler için hidayettir."**[2]

Özetle kıyam, ruku ve sucud makamları olan bu üç makamda, bu iki makam tedrici olarak hasıl olmaktadır. O halde kıyam halinde failiyet makamı hasebiyle; bencilliği terketmek, Hakk'ın failiyetini ve mutlak Hakk'ın kayyumiyetini görmek vardır. Rüku ise sıfat ve isimler makamı hasebiyle, kendini görmeyi terketmektir ve Hakk'ın sıfat ve isimleri makamını görmektir. Secdede ise mutlak olarak bencilliği terketmek ve Allah'ı talep etmek vardır. Sâliklerin bütün makamları bu üç makamın işlerindendir. Nitekim bu konu, basiret ehli ve irfan ve sülûk ashabı kimseleri için çok açıktır.

---

[1] Furu-i Kafi, c. 3, s. 265, Kitabu's Salat, Bab-ul Fezl'is Salat 6. hadis
[2] Bakara/2

Sülûk eden kimse, bu makamlarda, bu amellerin sırrının, üç tevhid olduğuna teveccüh edince, daha latif ve dakik olan makamların her birinde, sâlikin daha dikkatli olması gerekir. Elbette makamın tehlikesi ve sürçme ihtimali daha çoktur.

O halde rüku makamında sülûk eden kimse, vücud aleminde Hakk'ın ilmî, kudreti, hayatı ve iradesi dışında bir şeyi olmadığını iddia etmektedir ve bu iddia oldukça büyük bir iddiadır ve çok dakik bir makamdır. Bizim gibiler böyle bir iddiada bulunamaz. Dolayısıyla zatın batınıyla Hakk'ın mukaddes dergahına yalvarıp yakarmalı; boyun eğmeli, kusurumuzdan dolayı özür dilemeliyiz. Noksanlıklarımızı açık bir gözle ve vicdan müşahedesiyle görmeliyiz. Böylece belki de mukaddes makamdan bizlere bir teveccüh edilir ve çaresizlik haleti, Mukaddes Zat'ın elimizden tutmasına neden olur. **"Ya da sıkıntı ve ihtiyaç içinde olana, kendisine dua ettiği zaman icabet eden, kötülüğü gideren mi?"**[1]

Üçüncü Bölüm

Resulullah'ın (s.a.a) Mirac namazında yer aldığı üzere, rukuya gittikten sonra izzet hitabı şöyle buyurmuştur: *"Arşıma bak"* Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: "*Bunun üzerine öyle bir azamete baktım ki, onu görmekle kendimden geçtim. O azameti gördükten sonra bana ilham edildi ve şöyle dedim: "Subhane rebbiyel azimi ve bi hamdih" (Büyük olan Rabbim münezzehtir ve O'na hamd ederim.) Böylece bunu söylediğim zaman baygınlık halinden kendime geldim, bir biri ardınca ilhamlarla bunu tekrarladım, kendime gelince de normal halime döndüm."*[2]

Ey aziz! Genel önder ve yol hidayetçisi olan Peygamber'in (s.a.a) sülûkunun azamet makamına bir bak ki, kendinden aşağısına bakmak olan rüku halinde, arşın nurunu görmektedir. Arşın nuru evliyaya göre, aynasız zatın cilvesidir. Burada nefsi tecessüm ortadan kalkmakta, ken-

---

[1] Neml/62

[2] İlel'üş Şerayi, s. 315, "Mirac namazı" hadisinden bir bölüm

dinden geçmek ve baygınlık hali ortaya çıkmaktadır. Böylece Mukaddes Zat, ezeli inayeti ile o değerli varlığın elinden tutmuştur. Sevgiye dayalı ilhamla; tesbih, tazim ve hamdetmeyi o mukaddes zata telkin buyurmuştur. O da -örtüler ve insanın mertebeleri sayısınca- yedi defanın ardından kendine geldi. Sahv haleti ortaya çıktı ve mirac namazının tümünde bu haller devam etti.

Bizler ünsiyet halvetine girecek bir halde değiliz ve de mukaddes makamda bir yerimiz yoktur. O halde acizlik ve zilletinizi hedefe ulaşma sermayesi ve istenilenin hasıl olmasına bahane kılarak, tevessül eteğinden el çekmeyelim ki mutluluğa erişelim. En azından, bu meydanın eri değilsek de, hidayet yolunu katedenlerden yardım dileyelim ve kamil insanların ruhaniyetinden yardım alalım. Böylece marifetlerin bir kokusunu alırız. Ölü bedenlerimize o lütuflardan bir esinti eser. Zira Hak Teala'nın adeti, ihsan ve ahlakı ise nimet vermek ve bağışta bulunmaktır.[1]

Bilmek gerekir ki ruku haleti; tesbih, tazim ve azameti yüce Rabbi hamdetmekten ibarettir. O halde tesbih, tavsif etmekten münezzeh ve taktis ise tanıtmaktan münezzeh bilmek anlamındadır. Tazim ve tahmid (hamdetmek) teşbih ve ta'til haddinden dışarı çıkmaktır. Zira tahmid yaratışsal aynada zuhuru ifade etmektedir. Ta'zim ise bu sınırlandırmayı ortadan kaldırmaktadır.

O halde O zahirdir ve alemde onun zuhurundan daha zahir bir şey yoktur ve o yaratışsal nesnel elbiseye bürünmemiştir.

Dördüncü Bölüm

Misbah'uş Şeria'da yer aldığına göre İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Bir kul Allah için hakikat üzere ruku ederse, Allah-u Teala onu cemal nuruyla süsler, kibriya gölgesinde ona yer verir. Seçtiklerinin elbisesini ona giydirir. Ruku evveldir, secde ikincidir. Her kim evvelinin hakikatini yerine getirirse, ikincisine liyakat elde eder. Rükuda edep (ubudiyet) vardır. Secdede ise ma'buda yakınlık vardır. Her kim edebi güzelleştirmezse, yakınlık için liyakat elde edemez. O halde kalbi*

[1] *"Zira adetinden biri ihsan, ahlakından biri de bağışta bulunmaktır."*

Allah'a huzu ile dolan miskin, Allah'ın saltanatı altında korkan ve organlarını üzüntüden ve rüku edenlerin nasibinden nasipsiz kalma korkusuyla yere yayan kimselerin rukusu gibi ruku et. Rivayet edildiği üzere Rebi b. Hüseym, gece sabaha kadar sadece bir rukuda bulundu. Sabah olunca belini doğrulttu (veya inledi) ve şöyle dedi: "ihlas sahipleri yola düştüler ve biz geri kaldık." Rükunu kamil bir şekilde eda et, sırtını dik tut ve kendi himmetinle O'na hizmete soyunduğun düşüncesini terket ki onun yardımı olmaksızın bu sana nasip olmaz. Kalben şeytanın vesveselerinden, hilelerinden ve oyunlarından kaç ki Allah-u Teala kullarının mertebesini, tevazuları miktarınca yüceltmektedir. Allah; azametinin kullarının batınına zuhur ettiği miktarda onları tevazu ve huzu yollarına hidayet etmektedir."[1]

Bu hadis-i şerifte bir takım işaretler, müjdeler, adaplar ve emirler vardır. Nitekim Allah'ın cemalinin nuruyla süslenmek, Allah'ın kibriya gölgesinin altında gölgelenmek ve Allah'ın seçkin kullarının elbisesini giymek; esmai öğretim makamına vuslatın müjdesidir: **"Adem'e tüm isimleri öğretti."**[2] Sıfatî fena makamının gerçekleşmesi ve o makamdan sahv haletinin husulüdür. Zira Hak Teala'nın kulunu cemalinin makamıyla süslemesi, Ademî eğitimin hakikati olan esma makamı ile tahakkuk ettirmesidir. Kahriyye isminden olan kibriya gölgesine götürmesi ve ona fenasında yer vermesi de kulu kendinde fani kılmaktır. Bu makamdan sonra da onu seçkinlerinin elbisesine büründürmek fenadan sonra onu baki kılmaktır. Buradan da anlaşıldığı üzere secde zatî bir fenadır. Nitekim marifet ehli de bunu ifade etmişlerdir. Zira ruku öncedir ve o da bu makamlardır. Secde ise ikincidir ve o da zatta fena makamıdır.

Hakeza anlaşıldığı üzere secdede hasıl olan mutlak yakınlık da, sadece rukunun hakikatiyle hasıl olması sayesindedir. İkincisine layık olmak isteyen kimse, rukusal yakınlığı ve edepleri elde etmelidir.

---

[1] Misbah'uş Şeria, s. 12, ve Bihar'ul Envar, c. 82, s. 108

[2] Bakara/31

Rüku ve secdelerin sırlarını ve latifelerini beyan ettikten sonra da orta dereceli kimseler için kalbi adaba işaret etmiştir ve o da bazı genel işlerdir ki, önsözde zikrettik. Bazıları ise rukuya hastır. Bu işler beyan edildiği için de bunun detaylarından sarf-ı nazar ediyoruz.

Beşinci Bölüm
Başını Rukudan Kaldırma Hususunda

Vukuftan dönmenin sırrı, esmai kesrettedir. Nitekim şöyle buyurmaktadır: *"Tevhidin kemali ondan sıfatı nefyetmektir."*[1] Zira esmai fenadan sahv halinin husulünden sonra, sâlik olan kul, kusur ve suçunu müşahede eder. Adem'in hatasının nedeni –ki zürriyeti onu telafi etmelidir- ağacın batını olan esma-i kesretlere teveccühtü. Zürriyeti olan kendi hatası ile kendi aslı olan Adem'in hatasını anladığı zaman da, boyun bükme makamını ve noksanlığını anlar. Böylece de kibriya hazretinde, kanatları germekten ibaret olan hatasını ortadan gidermeye hazırlanır ve bu makamı selbeder. Rükudan sonra tekbir getirerek esmai kesretleri ortadan kaldırır. Eli boş olarak zillet, meskenet ve aslı topraktan olma makamına teveccüh eder. Bunun önemli adapları ise, makamın büyük tehlikesini derketmek, tam tezekkür yolunu kalbe tattırmak, Hz. Zat'a teveccühte mücahadeye girişmek, kendine teveccühü, hatta kendi zillet makamına teveccühü terketmektir.

Bil ki ey Aziz! Hazret-i Hakk'ı tam tezekkür ve o Mukaddes Zatl'a kalbin batınına mutlak teveccüh, kalbin batınî gözlerinin açılmasına sebep olur ve onunla da velilerin göz nuru olan Allah'ı mülakat haleti hasıl olur: **"Bizim uğrumuzda cihad edenlere, şüphesiz yollarımızı gösteririz."**[2]

---

[1] Usul-i Kafi, c. 1 s. 191, Kitab'ut Tevhid, Bab-u Cevami'it Tevhid, 6. hadis
[2] Ankebut/69

Altıncı Kısım
Secdenin Adab ve Sırlarına Kısa Bir İşaret ve Bunda Birkaç Bölüm Vardır
Birinci Bölüm
Toplu Sırrı Beyanında

Bu sır irfan ashabı ve kalp erbabı nezdinde, kendini terketmek, Allah'tan gayrisinden yüz çevirmek ve balığın karnına girmekle hasıl olan Yunusi miracla, hicabı görmeksizin kendi aslına teveccühün hasıl olmasıdır. Başını toprağa dayamakta ise; toprağın kalbinin batınında ve tabiat aleminin aslında cemilin cemalini görmeye işaret vardır.

Bunun kalbi adabı ise; kendi hakikatinin ve vücudunun köklerini elde etmek, en önemli nefis sultanının merkezi ve ruhun arşı olan kafasını, mukaddes makamın en yakın yerine koymak ve Malik'ul Müluk'un kutsal aleminin toprağını görmektir.

O halde sucudi durumun sırrı kendinden göz yummaktır. Başını toprağa koyma edebi ise, en yüce makamlarını gözden uzaklaştırmak ve topraktan daha düşük görmektir. Eğer kalpte namazsal durumlar hasebiyle kendilerine işaret edilen iddialardan bir sebeb olursa, bu marifet ehli nezdinde nifaktır. Zira bu makamın tehlikeleri en büyük tehlikelerdir. Allah'a doğru sülûk eden kimsenin zatî tabiatı ve kalbi fıtratıyla, celil ve yüce olan Hakk'ın inayetine sarılması ve zillet ve meskenetle kusurlarının bağışlanmasını dilemesi gerekir. Bu da bizim gibilerin erişemeyeceği ve uhdesinden gelemeyeceği önemli bir makamdır.

Biz Sırru's Salat risalesinde bu makamları detaylıca zikrettik. Dolayısıyla bu risalede bundan sakınıyoruz ve adabı hakkında Misbah'uş Şeria'da yer alan bu rivayeti nakletmekle yetiniyoruz.

İkinci Bölüm

Misbah'uş Şeria'da yer aldığına göre İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur:[1] *"Allah'a yemin olsun ki ömründe bir defa bile olsun secdenin*

[1] Bu hadisi şerifte sırların ve edeplerin beyanı bir araya getirilmiştir. Bu konuda düşünmek Allah'a doğru seyreden kimsenin yüzüne marifet kapılarını açar ve inkarcıla-

hakikatini yerine getiren kimse hüsrana uğramaz. Bu kendisini terketme halinde Hak'la halvet eden, ama aldatan kimseler gibi sadece zahirde halvetle ünsiyet kuran, hakikatte ise Hakk'tan ve Allah-u Teala'nın; bu alemde Hak'la ünsiyetten ve o alemde rahatlıktan ibaret olan, secde edenler için hazırladığı nimetlerden gafil olan kimseler ise, kurtuluş yüzünü göremezler. Ayrıca secdede Hak Teala'ya güzellikle yakınlık dileyen kimse, asla uzak düşmez ve secde haletinde edepsizlik eden ve kalbini Hakk'tan başkasına bağlayarak saygınlığını yitiren kimse, asla Hak Teala'ya yaklaşamaz. Şimdi secdenin bazı sırlarını bildiğine göre, Hak Teala'nın mukaddes dergahında mütevazi ve zelil olan kimseler gibi secde et, kendi noksanlık ve çaresizlik haline bak. Bil ki yaratıkların ayakları altındaki topraktan ve herkesin iğrendiği nutfeden yaratıldın.

İnsan önceden zikredilen bir şey olmadığı halde sonradan yaratılmıştır. Allah-u Teala secdenin unvanını kendine yakınlaşma olarak karar kılmıştır. Yakınlaşma; kalp, sır ve ruhladır. O halde Hakk'a yakın olan kimse Hakk'tan gayrisinden uzaklaşır. Zahirde secde de, her şeyden el çekmek ve gözün gördüğü her şeyden yüz çevirmekle olur. Batında da bu iş böyledir. Dolayısıyla kalbi namazda Hakk'tan gayrisine bağlanan kimse, o şeye yakınlaşır, Hakk'ın irade ettiği şeyden ise uzaklaşır. Nitekim Hak Teala şöyle buyurmuştur: **"Biz kul için iki kalp karar kılmadık"** *Nitekim Resulullah da Allah-u Teala'nın şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Ben bir kulun kalbinde bana itaatin ihlas sevgisini ve rızamı elde etme isteğini bulacak olursam bizzat işlerini yürütmeyi üstlenirim ve işlerini tedbir ederim. Benden gayrisiyle meşgul olan kimse ise alaycılardan sayılmaktadır ve ziyan edenlerin kitabına yazılmaktadır."*[1]

---

rın inkarını ortadan kaldırır. Aynı zamanda irfan velilerinin ve yakin ashabının iddialarını teyit etmektedir. Hak ile halvet, ünsiyet hakikati ve Hak Teala'dan gayrisinin terk edilmesini hatırlatmaktadır.

[1] Misbah'uş Şeria, 16. Bab'us Sadis Aşer, "fi-s-Sucud"

Üçüncü Bölüm

Bir hadiste de yer aldığı üzere, **"Yüce Rabbinin adını tesbih et"**[1] ayeti nazil olunca Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: *"Bu ayeti rukuda okuyunuz."* Ayrıca Allah-u Teala, **"Yüce Rabbinin adını tesbih et."**[2] ayetini nazil kılınca da Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Bu ayeti secdede okuyunuz."*[3] Kafi'de yer alan bir hadiste de şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın kendisi için seçtiği ilk isim el-Aliyy ve el-Azim'dir."* [4] Belki de bu el-Aliyy'den maksat zatî isimlerdeki ilk el-Aliyy'dir ve el-Azim de sıfatı isimlerdeki ilk el-Azim'dir.

Bil ki secde de namazın diğer durumlarında olduğu gibi bir halet, bir zikir ve bir sır vardır. Kamil kimseler için bu işler, bu kitapta beyanına işaret edildiği gibidir ve daha fazla bilgi vermek uygun değildir**.** Orta dereceli kimseler için ise onun şekli tevazu göstermek, kibirlenmeyi ve bencilliği terketmektir. Müstahaplardan biri olan ve terkinin de ihtiyata aykırı bulunduğu burnuna su çekmek de tevazu, tezellül ve alçak gönüllüğünün kemalini izhar etmektir ve kendi aslına teveccüh etmek, kendi durumunu hatırlamaktır. İdrak mahalli, harekete geçme ve kudret zuhurunun yeri olan bu yedi veya sekiz zahiri organı; meskenet ve zillet toprağına dayamak da tam teslim olmanın, bütün güçlerini takdim etmenin ve Ademi hatadan çıkmanın alametidir.

Bu anlamları kalpte hatırlamak güçlenince, yavaş yavaş kalp ondan etkilenir, bir halet ortaya çıkar ve bu halet de kendinden kaçmak ve bencilliği terketmektir. Bu haletin neticesi ise ünsiyet haletinin hasuludur; bunun ardından ise tam halvet hasıl olur ve tümel sevgi ortaya çıkar.

Secdenin zikrine gelince, tavsiften tenzih ve emre kıyamdan ibaret olan tesbihten veya esmai teksirden tenzihten ya da tevhidî tenzihten ibarettir. Çünkü tevhid tef'ildir ve o da kesretten vahdete gitmektir ve

---

[1] Vakıa/74
[2] A'la/1
[3] Mecme'ul Beyan, c. 9, s. 224, Vakia/74. ayetin tefsirinde
[4] Usul-i Kafi, c. 1, s. 153, Kitab'ut Tevhid, Bab-ul Hudus'il Esma, 2. hadis

bu da teksir ve şirkten uzak değildir. Nitekim zatî yücelikleri tavsif ve tahmid (hamdetmek) de bu anlamlardan uzak değildir.

el-Aliyy kelimesi zatî isimlerdendir. Kafi'de yer alan bir rivayete göre de Hak Teala'nın kendisi için seçtiği ilk isimdir. Yani evvela zatın kendisi için tecellisidir. Sülûk eden kul da bu makamda kendinden fani olup alemdeki her şeyi terkedince, bu zatî tecelliyle övünür. Bil ki ruku, birinci ve secde ise ikincidir ve onlardaki tesbih ve tahmid de farklıdır. Hakeza bu her iki makamdaki rab da farklıdır. Zira marifet ehlinin dediği gibi rab kelimesi, üç itibarla zatî, sıfati ve efali isimlerdendir. O halde "**elhamdülillahi rabbil alemin"** cümlesindeki rab, kıyam makamı münasebetiyle fiiliye isimlerindendir ve de efali tevhid makamıdır. Rukuda ise rukunun sıfat tevhidinin makamı olması münasebetiyle sıfatî isimlerdendir. Secdede ise secdenin zatî tevhit makamı olduğu münasebetiyle, zatî isimlerdendir. Tesbih ve tahmid ise bu makamların her birinde vaki olunca o makamla ilgilidir.[1]

Dördüncü Bölüm

Mirac namazında olduğu gibi kendinden geçme ve sa'k secdesi, Hakk'ın azamet nurlarını müşahade etme neticesindedir. Kul kendinden geçip mahv ve sa'k haletine ulaşınca, ezeli inayete mazhar olur ve kendisine gaybî ilhamlar ilham edilir. Secdenin zikri ve tekrarı da sahv ve kendine gelme halinin ortaya çıkışı içindir.

O halde insan kendine gelince, kalbinde Hakk'ın nurunu müşahade iştiyakının ateşi alevlenir ve secdeden başını kaldırır ve kendinden enaniyetten bir kalıntı görürse, elinin işaretiyle onu reddeder ve böylece ikinci defa azamet nuru ona tecelli eder, enaniyetinin kalıntılarını yakar ve fenadan fani olur. Tekbir getirince de mutlak tümel mahv ve hakiki tam sa'k haleti onun için hasıl olur. Dolayısıyla zikirlerin ilhamı yoluyla, gaybî yardım onu bu makamda kalıcı kılar ve velayet makamının

---

[1] Elyazmasında dördüncü bölümden önce İmam bu konuyu irfani bir uyarı olarak kaleme almışlardır; ama sonradan bu sayfaların üzerini çizerek haşiyesinde şöyle yazmışlardır: "Bu uyarı fazladır ve silinmesi gerekir. Kitabın yeniden istinsah edilen nüshasında da bu bölüm mevcut değildir, ama bu konu önceki baskılarda bu kitapta yer almıştır ve bu baskıda da silinmiştir.

sahvı ve her türlü örtünmeden ve yaratışsal süslerden münezzeh olan bu makamdaki sahv haleti, onun için ortaya çıkar. Kesretin hükümlerinden olan teşehhüd ve selam hali de bu mahvdan sonraki sahv da hasıl olur. Buraya kadar insani seyir dairesinin tümü tekmil oldu ve tamamlandı.

Yedinci Kısım
Teşehhüdün Adabına Kısaca Bir İşaret Hakkındadır ve Bunda İki Bölüm Vardır
Birinci Bölüm

Bil ki namazın ilintilerinden ve namaza giriş hazırlıklarından olan ezan ve ikamet ile namazın sonundaki fenadan bakaya ve vahdetten kesrete çıkış olan teşehhütte; vahdaniyet ve risalete tanıklık etmek, sülûk eden kula, namazın hakikatinin hakiki tevhidin husulu olduğunu ve vahdaniyete tanıklığın kapsamlı makamlardan olduğunu hatırlatır ve de namazda baştan sonra sülûk eden kimseyle birliktedir. Ayrıca onda yüce ve celil olan Hak Teala'nın evveliyet ve ahiriyyet sırrı da gizlidir. Hakeza onda büyük bir sır olan sâlikin Allah'tan ve Allah'a seferi de vardır. **"Sizi yarattığı gibi yine O'na döneceksiniz."**[1] O halde sülûk eden kimse bütün makamlarda, bu hedefe teveccüh etmelidir. Hakk'ın uluhiyyet ve vahdaniyet gerçeğini kalbine iletmelidir ve kalbi bu miracı yolculukta ilahi kılmalıdır ki şahadeti hakikat olsun ve nifak ve şirkten münezzeh kılınsın.

Risalete şahadet hususunda da mutlak velinin ve son peygamberin bu sülûki miracda insanın elinden tutması, kapsamlı makamlardandır. Sâlik, bütün bu makamlarda ona teveccüh etmelidir ve velayet makamlarından olan evveliyet ve ahiriyyetinin zuhur sırrı da ehli için açıklığa kavuşmuş olacaktır.

Bilmek gerekir ki namazın evvelindeki şahadet ile teşehhütteki şahadet arasında fark vardır. Zira o sülûktan önceki şahadettir. Taabbudi veya taakkuli (ibadî veya aklî) bir şahadettir. Bu şahadet ise dönüşten sonradır ve bu şahadet, tahakkuki ve temekküni (reel ve yerleşik) şehadettir. Dolayısıyla teşehhüdün şahadeti çok tehlikelidir. Zira o iddiada

[1] Araf/29

tahakkuk ve tevekkül vardır. Ve örtüsüz bir şekilde kesrete dönüş iddiası sözkonusudur. Bu yüce makam biz ve bizim gibilere hasıl olmamaktadır. Hatta sahip olduğumuz bu hal sebebiyle bu yüce makamın beklentisi içinde olmamak gerekir. Hak Teala'nın huzurundaki edepte zillet, noksanlık, acizlik ve çaresizliğimizi göz önünde bulundurmak ve utanç içinde mukaddes dergaha yönelmek gerekir.

Allahım! Bizim birkaç lafız dışında velilerin makamlarından, seçkinlerin derecelerinden, ihlas sahiplerinin kemalinden ve sâliklerin sülûkundan bir nasibimiz yoktur. Bütün bu makamlardan sadece söylentilerle kanaat ettik. Ondan ne bir keyfiyet hasıl oldu, ne de bir hal. Allahım! Dünya ve içindekilerin sevgisi bizi mukaddes dergahından ve ünsiyet mahfilinden mahcup kılmıştır. Meğer ki sen gizli lütfünle biz zavallıların elinden tutasın ve geçmişimizi telafi edesin. Böylece gaflet uykusundan uyanarak mukaddes dergahına bir yol bulalım.

İkinci Bölüm

Misbah'uş Şeria'da İmam Sadık'dan (a.s) nakledilen bir hadiste[1] ibadetlerin kalbi adabına, hakikatlerine ve sırlarına işaret edilmiştir ve şöyle buyurmuştur: *"Teşehhüd yüce ve celil olan Hakk'ın övgüsüdür. Hatta önceden de işaret edildiği gibi mutlak ibadet, bir isim veya isimlerle, veya tecellilerden bir tecelliyle veya hüviyet aslıyla Hakk'ı övmektir.*"

Bu hadis daha sonra adabın başlıca ilkelerine işaret etmekte ve şöyle buyurmaktadır: *"Zahirde kulluk ettiğin ve ubudiyet iddiasında bulunduğun gibi batınında da ibadet et ki kalbi/gizli ubudiyet, organik dış amellerine de sirayet etsin. Amel ve söz, batın ve sırrının sureti olsun. Ubudiyetin hakikati, vücudun bütün parçalarıyla, hem zahiri ve hem de batini parçalarıyla cereyan etsin. Organlardan her biri tevhitten nasiplensin ve zikreden kimsenin lisanı, zikri kalbine ulaştırsın."* Muhlis muvahhidin kalbi, tevhid ve ihlası diliyle ifade etmektedir. Ubudiyet hakikatinden rububiyeti talep eder ve bencillikten dışarı çıkarak Hakk'ın

[1] Misbah'uş Şeria el-Bab-us sabi' Aşer, fi't Teşehhud,

uluhiyetini kalbine ulaştırır. Bil ki kulların perçemi Hak Teala'nın elindedir. Herkes Hak Teala'nın meşiyet ve kudretiyle bakar ve nefes alır. Onlar bütün çeşitleriyle Hak memleketinde tasarruftan acizdirler. En küçük bir tasarrufta dahi bulunamazlar, meğer ki Mukaddes Zat'ın iradesi ve izni olsun. Nitekim buyurulduğu gibi **"Allah-u Teala istediğini yaratır ve irade ettiğini seçer."** Hiç kimsenin kendi içinde iradesi yoktur, yani bağımsız bir şekilde Allah-u Teala, vücud memleketinde tasarruf hususunda şirkten münezzehtir. Bu latifeyi kalbine ulaştırdığın zaman Hakk'a şükretmen, hakikate dönüşür. Şükür, organlarına ve amellerine sirayet eder. Ubudiyette dil ve kalp birlikte olması gerektiği gibi, bu fiilî tevhidde de dilin doğruluğu, vuslata ermiş kalbin sırrının sefasıyla olmalıdır. Zira yüce ve celil olan Hak, yaratıcıdır. Ondan başka bir etken yoktur. Bütün iradeler ve meşiyetler, onun ezeli irade ve meşiyetinin gölgesidir.

Hakk'ın vahdaniyet ve uluhiyyetine şahadet adabından sonra da, mutlak kul ve son resul olan Peygamber'in mukaddes makamına tevecc üh eder, ubudiyet makamının risalet makamından önceliği sebebiyle de ubudiyet adımının, sâliklerin bütün makamlarının öncülü olduğunu anlar. Zira risalet, ubudiyetin bir şubesidir ve son Peygamber hakiki kul ve de hakk'ta fanidir. Ona itaat Hakk'a itaattir. Risalete şahadet, vahdaniyete şahadete ulaşmaktadır. Sülûk eden kul da kendine dikkat etmeli ve Allah'a itaat olan Resul'e itaat hususunda, hiç bir kusur etmemelidir ki mukaddes dergaha ulaşmaktan ibaret olan ibadetin bereketlerinden, mutlak velinin yardımıyla mahrum kalmasın ve bilmek gerekir ki nimetlerin velisinin ve Resul-i Ekrem'in (s.a.a) yardımı olmaksızın mukaddes dergaha ve ünsiyet yerine ulaşmak mümkün değildir.

Sekizinci Kısım
Selamın Adabı Hakkındadır ve Bunda İki Bölüm Vardır
Birinci Bölüm

Bil ki sırrı fena olan sâlik kul, kendine gelip, uyanınca, yaratıklardan gaybet halinden huzur haline dönünce varlıklara selam verir. Tıpkı yol-

culuktan ve gurbetten dönen kimsenin verdiği selam gibi. O halde yolculuktan dönüşün başlangıcında Nebiyy-i Ekrem'e selam verir; zira vahdetten kesrete döndükten sonra ilk hakikat, velayet hakikatinin tecellisidir: *"ve öncekiler bizleriz"*[1] Ondan sonra da diğer varlıkların özdeklerine tafsil ve cem yoluyla teveccüh eder.

Namazda yaratıktan gaip olmayan ve Allah'a yolculuk etmeyen kimseye selamın, hiçbir hakikati yoktur. Sadece dilinin lakırtısıdır. O halde selamın kalbî edebi, namazın bütün edebidir. Eğer miracın hakikati olan bu namazda, bir yükseliş yoksa ve nefis evinden çıkılmamışsa, onun için selam yoktur. Ayrıca bu yolculukta eğer şeytan ve nefsi emmarenin tasarrufundan esenlik varsa ve bu hakiki miracın tümünde kalbin bir hastalığı yoksa, selamı gerçektir. Aksi taktirde onun selamı yoktur. Dolayısıyla Peygamber'e (s.a.a) selam göndermenin bir hakikati vardır. Zira o bu miraci yolculukta ve Allah'a doğru suudi ve nüzuli seyirde esenlikle muttasıftır. Ve bütün seyirde Hakk'tan gayrisinin tasarrufundan münezzehtir. Nitekim mübarek "**inna enzelnahu"** suresinde de buna işaret edilmiştir.

İkinci Bölüm

Misbah'uş Şeria'da yer aldığına göre İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: *"Namazın sonunda verilen selamın anlamı şudur: "Her kim Allah'ın emrini ve Peygamber'in sünnetini kalb huzuru içinde eda ederse, dünyevi belalardan güvende olur ve ahiret azabından uzak kalır. Selam, Allah-u Tealanın kulları arasında emanet bıraktığı isimdir. Böylece alıverişlerde, emaneti korumada, birbiriyle ilişkide, doğru dostlukta kaynaşmanın sıhhatinde ve muaşeretlerinde bundan istifade etsinler. Eğer selamı yerli yerine koymak ve anlamını eda etmek istiyorsan Allah'tan korkmalısın. Kalb, din ve aklın senden esenlikte olsun. Onları günahların pisliğiyle kirletme, koruyucu meleklerini de güvende kılmalısın. Onları üzmemelisin ve onları usandırmamalısın. Uygun olmayan davranışlarınla onları kendinden uzaklaştırmamalısın. O halde*

[1] Bihar'ul Envar, c. 15, s. 15 *"Evvel biziz ve sonlar da biziz. "* Sahih-i Müslim c. 2, s. 585, Sahih-i Buhari, c. 1, s. 36 "Sonlar biziz ve ilkler biziz" şeklinde nakletmiştir.

dostun ve düşmanın senden taraf güvende olmalıdır. Her kimin yakınları kendisinden güvende olmazsa, şüphesiz yabancılar da ondan güvende olmaz. Her kim selamı yerli yerine koymazsa ona ne bir selam vardır ve ne de teslim. Ve o her ne kadar halk arasında Müslüman görünse de selamı hakkında yalan söylemektedir."[1] Bu hadiste buyurulduğu gibi namazın sonundaki namazın anlamı esenliktir. Yani kalbi huşu ile Peygamber'in sünnetlerini ve ilahi işleri eda eden kimse, dünya belasından ve ahiret azabından güvende olur. Yani dünyada şeytanın tasarruflarından esenlikte bulunur. Zira kalp huzuruyla ilahi emirleri eda etmek şeytanın tasarruflarının kesilmesine neden olur. **"Şüphesiz namaz fuhuştan, kötülükten alıkoyar."**[2]

Daha sonra selamın sırlarından birine işaret ederek şöyle buyurmaktadır: *"Selam, Allah'ın varlıklar arasında emanet bıraktığı isimlerinden bir isimdir."* Bu da varlıkların ilahi isimlerden mazhariyetine işarettir. Sâlik kul, zat batınına ve fıtratına emanet olarak bırakılan bu ilahi latifeyi izhar etmelidir. Bütün muamelelerinde, muaşeretlerinde, emanetlerinde ve irtibatlarında kullanmalıdır. Batın veya zahir memleketine de sirayet ettirmelidir. Muamelelerde Hak ve Hakk'ın dini üzere kullanmalıdır ki, bu ilahi emanete ihanet etmemiş olsun. O halde selamın hakikati bütün mülki ve melekuti güçlerine sirayet eder ve bütün adetlere, inançlara, ahlaka ve amellere bulaşır. Böylece de bütün tasarruflardan esenlik içinde olur. Bu esenliğin elde edilme yolunun ise takva olduğunu belirtmiştir. Bilmek gerekir ki takvanın bir takım mertebeleri ve menzilleri vardır: Dolayısıyla zahiri takva, zahiri günahların zulmetinden korunmaktır. Bu takva insanların genelinin takvasıdır.

Batın takvası ise batını ifrattan, tefritten temizlemek ve ahlak ve ruhi içgüdülerdeki itidal sınırını aşmamaktır. Bu da özel kimselerin takvasıdır. Akıl takvası ise, aklı, ilahi olmayan ilimlerde aklı kullanmaktan temizlemek ve korumaktır. İlahi ilimlerden maksat ise şeriatler ve ilahi

---

[1] Misbah'uş Şeria el-Bab-u fi Samın Aşer, fi's-Selam, Bihar'ul Envar, c. 82, s. 307
[2] Ankebut/45

dinler ile ilgili olan ilimlerdir. Bütün tabiat ilimleri ve Hakk'ın mazharlarını tanımaya yarayan diğer ilimler ilahidir. Eğer öyle değilse her ne kadar konuları yaratılış ve ahiret olsa da ilahi değildir. Bu da Ehess'ul Hevas'ın (hasların hassının) takvasıdır.

Kalp Takvası ise, kalbi Hakk'tan gayrisini müşahade ve müzakere etmekten korumaktır. Bu evliyanın takvasıdır. Hak Teala'nın, *"Benimle oturanla ben de otururum."*[1] diye buyurduğunu belirten hadisten maksat da, bu kalbi halvettir. Bu halvet en iyi halvettir. Diğer halvetler ise bu halvetin husulü için bir öncül konumundadır. O halde takvanın bütün bu mertebelerine sahip olan kimsenin dini, aklı, ruhu, kalbi, bütün zahiri ve batınî güçleri esenlikte olur. Koruyucu ve müvekkel melekler de ondan güvende olur. Ondan usanmaz, bıkmaz ve dehşete kapılmazlar. Böyle bir şahsın muamele ve muaşereti de dost ve düşmana karşı esenlik yoluyla gerçekleşir. Ve böylece her ne kadar insanlar ona düşmanlık etse de, düşmanlığın kökleri kalbinin batınından sökülür. Her kim de takvanın bütün mertebelerinde güvende olmazsa, o ölçüde de selam feyzinden mahrum kalır ve nifak ufkuna yaklaşır. Allah bizi ondan korusun. ve's-selam.

[1] el-Mevahib'us Seniyye, s. 77 ve Meheccet'ul Beyza, c. 8, s. 58 (az bir farklılıkla)

Kitabın Sonu
Namazın Dahili ve Harici Hakkındadır ve Bunda Birkaç Bölüm Vardır
Birinci Bölüm

Namazın Üçüncü veya Dördüncü Rekaatında Okunan Teshibat-i Erbaa, ve Tesbihat-ı Erbaa'nın Münasip Olduğu Miktarda Kalbi Adabı ve Sırları hakkındadır

Bu Tesbihatın da Dört Rüknü Vardır

Birinci rüknü tesbihtir ve tesbih kapsamlı makamlardan olan tehlil ve tehmid ile nitelendirmekten tenzihtir. Sâlik kul bütün ibadetlerinde buna teveccüh etmeli, kalbini Hakk'ı övme ve nitelendirme iddiasından korumalıdır ve kul için hakkıyla ubudiyet etmenin mümkün olduğunu sanmamalıdır. Nerede kaldı ki kamil evliyaların bile arzu gözlerinin kesildiği ve marifet ashabından büyüklerin tamah ehlinin uzanamadığı rububiyet hakkını eda etmek! *"Anka kuşu hiç kimsenin tuzağına düşmez tuzağını topla"*[1] Bu açıdan maarif ehlinin marifetinin kemalinin, kendi aczini tanımak olduğu ifade edilmiştir.[2]

Evet yüce ve celil olan Hak Teala'nın geniş rahmeti, biz zayıf kulları kapsadığı için, rahmetinin genişliği de biz zavallılara hizmet imkanını vermiş ve Allah'a yakın olanların yakınlıktan dolayı sırtının eğildiği münezzeh ve mukaddes makama giriş iznini merhamet buyurmuştur. Bu da, nimet sahibinin mukaddes zatının kullarına uzanan ellerinden ve ihsanlarından en büyüğüdür. Marifet ehli, kamil veliler ve ehlullah, onun değerini kendi marifetleri miktarınca bilmektedir. Oysa her makam ve mevkiden örtülü kalan biz çaresizler, her türlü kemalden ve marifetten tümüyle uzak kalan biz zavallılar, bundan gafiliz. Sonsuz büyük nimetlerden biri olan ilahi işleri külfet olarak saymaktayız. Bıkkınlık ve usangaçlıkla onu eda etmeye kalkışmaktayız. Bu açıdan da onun nuraniyetinden tümüyle mahrum ve örtülüyüz.

Bilmek gerekir ki tehmid ve tehlil, fiilî tevhidi kapsadığından ve onda sınırlama ve noksanlık şüphesi bulunduğundan ve hatta teşbih ve

---

[1] Hafız

[2] Bihar'ul Envar, c. 94, s. 150, el-Munacat-u Semaniyete Aşr, Münacatun li'l Arifin

karıştırma şüphesinden dolayı sâlik kul, tesbih ve tenzih sırrıyla oraya girmeli ve kalbinin batınına, azameti yüce olan Hakk'ın her türlü yaratışsal özdeklerden münezzeh olduğunu ve kesret elbiselerinden beri olduğunu anlatmalıdır ki, yaptığı övgülerinde teksir şüphesinden münezzeh olsun.

İkinci rüknü ise tehmiddir ve o da kıyam ve kıraat ile münasip olan fiilî tehmid makamıdır. Bu açıdan da bu tesbihler son rekaatlarda hamd makamının yerine geçmektedir ve namaz kılan kimse isterse Hamd suresini, onun yerine okuyabilir. Fiilî tevhidi ise, hamd suresinde olduğu gibi hamdın Hak Teala'ya has kılınışından anlamaktayız. Böylece kulun övgülerden tümüyle elini kesip atmaktayız. **"O evvel ahir, zahir ve batındır."**[1] Hakikatini kalbin kulağına götürmeli **"Sen attığında sen atmadın, lakin Allah attı"**[2] hakikatini ise ruha tattırmalıyız. Bencilliği sülûkun ayakları altına alarak, kendimizi tevhid makamına ulaştırmalı ve kalbi yaratıkların minnetinin altından dışarı çıkarmalıyız.

Üçüncü rükün ise tehlildir, onun da bir takım makamları vardır.

Makamlarından biri, fiilî uluhiyeti nefy makamıdır. Başka bir tabirle, varlık aleminde Allah'tan başka bir etkenin olmayışıdır. Bu tekit, hamdin tahsis sebebidir. Çünkü imkani varlıklar ve mertebeler, yüce Hakk'ın vücud hakikatinin gölgesidir ve salt irtibattır. Onlardan hiç birisi için bağımsızlık sözkonusu değildir. Bu açıdan icadî etkiyi onlardan birine isnat etmek doğru değildir. Zira tesirde icadın istiklali de, vücudun istiklalini de gerektirmektedir. Zevk ehlinin ifadesiyle gölgesel varlıkların hakikati, Hakk'ın kudretinin yaratışsal aynadaki zuhurudur. Lailahe illallah'ın manası ise Hakk'ın yaratılıştaki kudretinin faaliyetini ifade etmektir. Ve yaratışsal özdekleri nefyetmektir. Onların failiyet makamını fani kılmaktır ve onların Hak'taki tesiridir.

Bir makamı da, Hakk'tan gayri ilahları nefyetme makamıdır. Lailahe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur) anlamındadır. O halde tehlil makamı tehmid makamının sonucudur. Zira eğer, övgüler Hakk'ın mukad-

---

[1] Hadid/3
[2] Enfal/17

des zatına özgün olursa, ubudiyet de o mukaddes makama oturur. Yaratıkların bir güzellik gördüklerinde yaratıklara yaptıkları bütün ibadetler de böylece yok olur. Adata sâlik şöyle demektedir: "Bütün övgüler Hak Teala'ya münhasırdır. O halde ubudiyet de O'na münhasırdır. O mabuttur ve diğer putların tümü kırılmalıdır. Tehlil için burada zikredilmesi uygun olmayan diğer bir takım makamlarda vardır.

Dördüncü rüknü ise tekbirdir ve o da tavsiften tekbirdir. Adeta kul tehmid ve tehlil makamına girince, ilk önce tavsiften tenzih etmiş ve ondan mezun olduktan sonra da tavsiften tekbir ve tenzih etmiştir ki, tahmid ve tahlil ise kusurunu ve düşüklüğünü itiraf etmekle birliktedir. Bu makam da tekbir**,** tehmid ve tehlil makamından tekbirdir. Zira orada kesret şüphesi vardır. Nitekim bu önceden de zikredilmiştir.

Belki de tesbihte, tedbirden tenzih ve tekbirde ise tenzihten tekbir vardır. Böylece kulun iddiaları tümüyle çürümüş olur ve fiilî tevhide sarılır. Ardından Hak ile kıyam etme makamı kalbinde melekeleşir. Renklerden uzak durur ve temkin haleti hasıl olur.

Sâlik kul, marifetlerin ruhu olan bu mübarek zikirlerde boşluk, yalvarıp yakarma, kopma, zillet ve tevazuyu kalbine yerleştirmelidir. Çoğu zaman batının müdavemeti, kalbi zikir suretine dönüştürür ve zikrin hakikatini, kalbin batınında mütemekkin kılar ki, zikir elbisesini giysin, uzaklık elbisesi olan kendi elbisesini üzerinden çıkarsın. Böylece ilahi kalpler hakkani olur, "**Allah müminlerden nefsini satın almıştır"** [1] ruh ve hakikati onda tahakkuk eder.

[1] Tevbe/111

İkinci Bölüm
Kunutun Kalbi Adapları Hakkındadır

Bil ki kunut, müekket müstahaplardan biridir ki onu terk etmek uygun değildir. Hatta ihtiyat onu yerine getirmektir. Zira bazı ashap, onun farz olduğuna inanmışlardır. Bazı rivayetlerin zahiri de farz olduğunu söylemektedir. Gerçi daha güçlü olan bir görüşe göre, fıkhi sanatta kunut farz değildir. Nitekim büyük alimler arasında meşhur olan da budur. İmamiye arasında yaygın olan şekliyle yerine getirilmelidir. Yani elleri yüzün hizasına kaldırmak, avuçlarını göğe açmak, nakledilen ve her hangi bir duayı okumak, kunutta her dilde dua etmek caizdir. İster Arapça olsun ister diğer bir dille, ama Arapça daha ihtiyatlı ve daha üstündür.

Fakihlerin buyurduğuna göre ondaki en üstün dua Ferec duasıdır.[1] Önemli fıkhi delili ise, yazara göre faziletine delalet etmemektedir, ama duanın anlamı onun da fazilete sahip olduğunu göstermektedir. Zira hem tehlil, hem tesbih, ve hem de tevhidin ruhu olan tahmide (hamdetmeye) şamildir. Nitekim daha öncede bu beyan edildi. Hakeza Allah; el-Halim, el-Kerim, el-Aliy, el-Azim, er-Rab gibi bir takım ilahi isimleri de kapsamaktadır. Hakeza ruku ve sucudun zikirlerini de kapsamaktadır. Zat sıfat ve ef'al isimlerini de barındırmaktadır. Hakeza yüce ve celil olan Hak Teala'nın tecellilerinin mertebelerini de kapsamaktadır. Hakeza peygamberlere selamı da ihata etmektedir. Gerçi ihtiyat olan bunu terketmektir. Daha güçlü olan görüşe göre de caizdir. Peygamber'e (s.a.a) ve onun Ehl-i Beyt'ine salavat göndermeyi de kapsamaktadır. Adeta bu mübarek dua, bu özet haliyle namazın bütün zikir görevlerini kapsamaktadır.

Fakihlerin (r.a) dediği gibi bu duanın faziletini isbat etmek mümkündür. Veya sünnet delillerinde göz yumulabilir.[2] Ama yazara göre bu delil üzerinde düşünmek gerekir veya bize ulaşmayan muteber bir delilin

---

[1] "Lailahe illallah'ul Halim'ul Kerim" Vesail'uş Şia, c. 4, s. 906, Kitab'us Selat, Ebvab-ul Kunut 7. bab, 4. hadis ve Müstedrek'ul Vesail'uş Şia, Kitabu's Selat, Ebvab'ul Kunut 9. ve 4. hadisler

[2] İstifaze haddine varan çeşitli rivayetlerde yer aldığına göre, eğer bir kimseye herhangi bir amelin sevap olduğu ulaşır ve o da o ameli yaparsa, her ne kadar o rivayet

keşfi yoluyla, son dönem alimlerinin görüşündeki icmanın temelleri konumundadır.

Fazileti çok olan ve kulun Hak ile münacat adabına şamil bulunan ve hakeza münacat ve Hakk'a bağlanmak hali olan kunut hali ile, ilahi kamil bir takım ihsanları kapsayan ve de bazı büyük alimlerin (r.a) hakkında özen gösterdiği dualardan biri de *"Ya Men Ezher'el Cemil"* duasıdır. Bu dua arşın hazinelerindendir. Hak Teala'nın Resulullah'a hediyesidir. Cümlelerinin her birinin bir çok faziletleri ve sevapları vardır. Nitekim Tevhid adlı kitapta da Şeyh Saduk bunu aktarmıştır.[1]

Ubudiyet edebi hakkında en önemli şey, münacat ve Hakk'a bağlılık olan kunut halinde ve tümüyle ibadet izharı ve övmekten ibaret olan namazda, yüce ve celil olan Hak Teala'nın Mukaddes Zat'ının münacat ve dua kapılarını kulun yüzüne açmış olması ve onu şerafetlendirmesidir. Kul da mukaddes rububiyet makamının edebini göz önünde bulundurmalı, dualarına dikkat etmelidir. Zira bu dualar Hak Teala'nın tenzih ve tesbihini kapamaktadır. Hakk'ın yâdını ve zikrini içinde bulundurmaktadır. Kulun bu değerli halde Hakk'tan istediği şey, ilahi marifetler türündendir. Münacat, ünsiyet, halvet, Hakk'a bağlılık kapısını fethetmeyi talep etmektir. Kul, dünyayı talep etmekten el çekmeli ve hayvani düşük işleri ve nefsani şehvetleri terk etmelidir. Kendisini temiz kimselerin önünde utanacak bir hale düşürmemeli ve iyilerin huzurunda kendini değersiz kılmamalıdır.

Ey Aziz! Kunut, Hakk'tan gayrisinden elini yıkamak, bütünüyle rububiyet izzetine yönelmek ve boş ellerini mutlak ganiye doğru uzatmaktır. Bu Allah'a bağlılık haletinde, karnından ve tenasül organından bahsetmek ve dünyayı yad etmek ise noksanlığın kemalinden ve hüsrandandır.

---

doğru olmasa da, o ameli yaptığı için sevabını elde eder. Bu rivayet *"ehbaru menbelaga"* rivayetleri diye meşhurdur ve onların anlamı ise sünnet delillerinde müsamahadır. Bihar'ul Envar, c. 2, s. 256, Kitab'ul İlm, 30. bab ve Usul-i Kafi, c. 3, s. 139 Kitab'ul İman ve'l küfr Bab-u Men Belegehu Sevabun Minellah an Amelin

[1] Et-Tevhid, Bab-u Esmaillahi Teala, 29. bölüm 14. hadis

Ey can! Şimdi sen vatanından uzak düşmüş ve hürlere komşuluktan alıkonmuşsun. Bu sıkıntılı karanlık yere düçar olmuşsun, tıpkı ipek böceği gibi kendi ağını örme.

Ey aziz! Rahman olan Allah senin fıtratını kendi marifet nuruyla ve aşk ateşiyle yoğurmuştur. Seni peygamberlerin nuru ve evliyaların benzeri aşıkların nuruyla teyit etmiştir, bu ateşi aşağılık dünya külüyle söndürme. O nuru, karanlığa ve gurbet diyarı olan dünyaya teveccüh karanlığına çevirme. Bil ki eğer asıl vatanına teveccüh edecek ve halktan koparak Hakk'a bağlanmayı sadece Hakk'tan dileyecek olursan, hicran ve mahrumiyet haletini acılı bir kalple Allah'ın huzuruna arzedersen, çaresizlik, fakirlik ve dertlerini izhar edersen, mutlaka gaybî yardım gelir batınî elinden tutar, noksanlıklarını telafi eder. Zira haletlerinden biri ihsan ve ahlakından biri de bağışta bulunmaktır.

Muttakilerin İmamı Müminlerin Emiri ile hepsi de marifet ve hak inançların imamı olan masum evlatlarından nakledilen Şabaniye duasının sözlerini kunutta okuyacak olursan, özellikle de *"Allahım! Bana, sana doğru insanlardan tam kopmayı nasip eyle!"*[1] cümlesini yazarın kalbi gibi ölü bir kalple değil, ıstırap ve yalvarıp yakararak Allah'ın dergahına sunacak olursa bu hal ile çok münasiptir.

Özetle kunut makamı, yazara göre tıpkı sucud makamı gibidir ve o da ubudiyetin zilletine teveccüh etmek ve rububiyetin izzet makamını hatırlamaktır. Ayrıca rububiyet izzetine yönelmek ve ubudiyetin zillet ve acizliğini hatırlamaktır. Bu da orta dereceli kimselerin makamının hasebiyledir. Ama kamil kimselerin makamının hasebine gelince, sucud makamı, kulun fenasıdır ve gayrisini terketmektir. Kunut Hakk'a bağlılık ve gayrisine güvenmeyi terk etme makamıdır ki, tevekkül makamının ruhu sayılmaktadır. Özetle kıyam ef'alî tevhit makamıdır. Bu tevhit, ikinci rükuda temkin olursa, kunutta bunun sonucunu izhar eder ki, fakirlik keşkülünü Hakk'a götürür. Yaratıklardan kopar ve kaçar.

---

[1] Münacat-ı Şabaniye, Bihar'ul Envar, c. 91, s. 99

Üçüncü Bölüm
Namazın Ta'kibatı Hakkındadır

Namazda tekid edilen ve terkinin mekruh olduğu ve özellikle de sabah ve ikindi namazlarında daha fazla tekid edilen müstahaplardan biri de, namazın ta'kibatıdır.[1] Nakledilen takibatlar oldukça çoktur, onlardan biri de namazın sonunda yer alan üç tekbir cümlesidir.

Büyük şeyhler tıpkı iftitahiye tekbirleri gibi, her tekbirde elini kulağına kadar kaldırmaya ve avuçlarını kıbleye doğru açmaya dikkat gösterirler. Bunun isbatı müşküldür, gerçi bazı rivayetlerden elleri üç defa kaldırmayı istifade etmek mümkündür, belki de elini üç defa kaldırmak ve üç defa tekbir getirmek, sonra da *"la ilahe illallahu vehdehu vehde"*[2] okumak yeterlidir. Eğer büyük şeyhlerin dikkat gösterdikleri şekilde elleri kaldırmak müstahap ise, bu zikredilen sırları temkin etmektir, belki de kendi namazını ve ibadetlerini reddetmektir ki, sakın kalpte bencillik ortaya çıkmasın.

Üç tekbir belki de namazın tüm ruhunun kıvamı olan üç tevhitten tekbire işarettir. O halde bu tekbirlerin kalbi adabı, her elini kaldırdığında, üç tevhitten birini tardetmektir. Yüce ve Celil olan Hakk'ı tavsiflerden ve tevhidlerden tenzih ve tekbir etmektir. Yüce ve celil olan Hakk'ın mukaddes dergahına kusurunu, zilletini ve acizliğini arzetmektir. Biz Sırr'us Salat kitabında bu tekbirlerin ve elini kaldırmanın ruh haletini güzel bir şekilde, bu risalede yer aldığı gibi zikrettik ve o da bu miskine Allah-u Teala'nın lütuflarından biridir. Hamd Allah'a mahsustur.

Takibat-i Şerife'den biri de Sıddıka-i Tahire'nin (a.s) tesbihatıdır. Resulullah (s.a.a) kendisine bizzat öğretmiştir ve o takibatların en üstünüdür. Bir hadiste yer aldığı gibi *"Eğer ondan daha üstün bir şeyi olsaydı, Resulullah (s.a.a) Fatıma'ya (a.s) onu ihsan ederdi.*"[3]

---

[1] Namazdan sonra yapılan zikir ve dualar

[2] Vesail-i Şia c. 4 s. 1030, Kitab'us Salat, Ebvab'ut Takib 14. bab, 2. hadis

[3] Furu-i Kafi, c. 3, s. 343, Kitab'us-Salat, Bab'ut-Takib ba'dez Salat ve'd-Dua, 14. hadis

İmam Sadık'tan (a.s) nakledildiğine göre de *"Bu tesbihatı her gün ve her namazın ardından okumak, benim nezdimde her gün bin rekaat namaz kılmaktan daha sevimlidir."*[1] Ashab nezdinde maruf olan tertibe göre; otuz dört defa tekbir, otuz üç defa hamd ve otuz üç defa da tesbih etmektir. Bu esas üzere, bunun belirlenmiş değil de, en üstün olması ihtimaldir. Hatta insan hamd ve tesbihin takdim ve tehiri hususunda da özgürdür. Belki de tekbiri ertelemek ve tesbihi öne almak hususunda da özgürdür. Ama üstün ve ihtiyata yakın olanı meşhur olan tertiptir.

Bunun kalbi adapları da tesbihat-i erbaa'da zikredilmiştir. Ayrıca bu değerli zikirler, namazdan sonrası için nakledilmiştir. Tesbihi ise, tekbir ve ubudiyete hakkıyla kıyam etmekten tenzihtir. Allah'ın mukaddes huzuruna ibadet liyakatinden, tekbir ve tenzihtir ve hakeza ibadetin gayeti olan marifeti tekbir ve tenzihtir. Dolayısıyla salih kul, namazın ardından bir miktar noksanlıklarını, ibadetlerini ve muhabbet mezhebinde günah sayılan huzur halindeki gafletini tefekkür etmelidir. Azameti yüce olan Hakk'ın mukaddes huzurundaki nasipsizliklerini göz önüne getirmeli, bizzat başka bir kapıyı fethetmek olan takibat'ta Hak Tebarek ve Teala'nın rahmetinden mümkün mertebe istifade etmeli, bu değerli zikirleri kalbine ulaştırmalı, kalbini onlarla ihya etmelidir. Olur ki böylece akıbeti iyilik ve saadetle son bulur. Hz. Fatıma'nın (a.s) tesbihatındaki tehmidde, ubudiyete kıyam övgüsünü ilahi hüviyet için ispat etmelidir. Ayrıca bunu o Mukaddes Zat'ın başarısı, teyidi ve gücü olarak kabul etmelidir. Bu işlerin hakikatini kalbine ulaştırırsa ve o latifelerin gizliliklerini kalbe tattırırsa, böylece kalp, Hakk'ın zikriyle ihya olur ve kalp Hak ile ebedi hayata kavuşur. Sabahleyin, kesretle meşguliyetin başlangıcı ve dünyaya giriş olduğundan ve de yaratıklarla meşgul olma ve Hakk'tan gaflet tehlikesiyle karşı karşıya olduğundan, sâlik insan hassas zamanlarda bu karanlık yere girmek için Hak Teala'ya tevessül etmeli ve Allah'a sarılmalıdır. Eğer kendini o mukaddes dergahta değerli görmüyorsa, o zaman da son Peygamber'e ve Masum İmamlar'a sarılmalı, o değerli zatları şefaatçi karar kılmalıdır. Her günün bir sahibi

---

[1] Bihar'ul-Envar, c. 83, s. 332; Sevab'ul-A'mal, s. 149'dan naklen ve Vesail'uş-Şia, c. 4, s. 1024, Kitab'us-Salat, Ebvab'ut-Takib, 9. bab, 2. hadis

olduğu için de, Cumartesi günü Resulullah'ın mübarek vücuduna, Pazar günü Hz. Ali'ye (a.s), Pazartesi günü Hasan ve Hüseyin'e (a.s), Salı günü İmam Seccad, imam Bakır ve İmam Sadık'a (a.s), Çarşamba günü, İmam Kazım, İmam Rıza, İmam Taki ve İmam Naki'ye (a.s), Perşembe günü de Hz. Hasan-i Askeri'ye (a.s) ve Cuma günü de -Allah zuhurunu yakın kılsın-, Veliyy-i Emr'e aittir. [1]

Dolayısıyla sabah namazından sonra, bu zulmanî helak edici denize ve şeytani korkunç tuzağa girmek için, o günün sahibine tevessül etmek ve ünsiyetin mahremleri ve kutsal dergahın yakınları olan İmamlar'ın şefaatiyle Hak Teala'dan şeytanın ve nefsi emmare'nin kötülüğünü gidermesini taleb etmek gerekir. Nakıs ibadetlerinin tamamlanması ve kabulü hususunda, o büyükleri vasıta karar kılmalıdır. Elbette yüce Hak Teala, Muhammed'i (s.a.a) ve Ehl-i Beyti'ni hidayet aracıları ve önderlerimiz kılmıştır. Onların bereketi, ümmeti sapıklıktan, cehaletten kurtarmaktadır. Onların şefaati vasıtasıyla kusurlarımızı gidermekte, doğru olmayan itaat ve ibadetlerimizi kabul buyurmaktadır. Şüphesiz ihsan ve nimetlerin sahibi Allah'tır. Dua kitaplarında menkul olan takibatlar mezkurdur ve herkes kendi haliyle münasip olarak birini seçmeli, bu değerli yolculuğu hayır ve saadetle sona ulaştırmalıdır.

Son ve Dua

Bizim bu kitabı riya, kendini beğenme vb. namazın manevi engellerini zikretmekle tamamlamamız daha uygundur. Lakin Erbein kitabında bazı hadislerin şerhinde, bu konular detaylıca anlatılmıştır. Şimdi ise işim çok olduğundan ve fikri güçlerim dağıldığından bu hizmeti etmekten mazurum. Bu yüzden bu sayfaları noksanlığımı itiraf ederek sona erdiriyorum ve temiz görüş sahibi kimselerden hatalarımı bağışlamasını taleb ediyor. Onların hayırlı dualarına ve yüce nefislerine muhtacım.

Allahım! Biz zayıf kullarına hiçbir hizmet, itaat, kulluğa ihtiyaç olmaksızın, ihsan, inayet, salt rahmet ve varlığın elbise yüceliğini giydirdin. Bizleri ruhani, cismani, nimet türleriyle ve batınî ve zahiri rahmet

[1] Bihar'ul-Envar, c. 24, s. 239, Hisal, c. 2, s. 394, 7. Bab'dan naklen

çeşitleriyle şereflendirdin. Oysa biz olmasaydık bile, senin kudretinde hiçbir eksiklik olmazdı veya bizim varlığımızdan dolayı, senin azametin ve haşmetin artmış değildir. Şimdi senin rahmaniyet kaynağın taşmış, cemil cemalinin güneş gözü parlamış ve bizleri rahmet denizine gömmüş, cemal nurlarıyla nurlandırmıştır. O halde noksanlıklarımızı, hatalarımızı ve günahlarımızı batınî başarı nuruyla ve gizli hidayetle telafi et. Baştan sona dünyaya bağlanan kalplerimizi, dünyevi ilgilerden kurtar, mukaddes izzetine bağlanmakla süsle!

Allahım! Biz değersiz kulların itaatinden dolayı senin mülkünde bir genişleme olmaz ve bizim isyanımız, senin memleketinde hiçbir eksiklik oluşturmaz. Günahkarlara işkence ve azap etmenin sana bir faydası olmaz, çaresiz kimseleri bağışlamak da senin kudretinde noksanlık icad etmez. Hatakarların değişmeyen özdeği, rahmet talep etmektir. Noksan olanların fıtratı ise, tamamiyeti talep etmektir. Sen geniş lütfünle bizlere davran ve kötü kabiliyetli oluşumuza göz yum.

"Allahım! Her ne kadar ben rahmetine ehil değilsem de, şüphesiz sen geniş rahmetinle beni bağışlamaya ehilsin.

Allahım! Sen dünyada günahlarımı bağışladın ve ben günahlarımın ahirette örtülmesine daha çok muhtacım.

Ey Allahım! Bana, tümüyle sana bağlanmayı nasip et. Kalplerimizin gözlerini sana bakma nuruyla aydınlat ki kalplerimizin gözleri, nurdan hicapları yırtsın ve böylece azamet madenine bağlansın."[1]

İşte burada yüce ve celil olan Allah'ın taktiriyle sözümüz sona erdi. Allah'ın nimetlerine hamd ve şükrederim. Muhammed'e ve Ehl-i Beyt'ine salat ve selam olsun. Bu kitap 16/6/1942 tarihinde, Pazartesi günü sona ermiştir.

[1] Dua-i Şabaniye, Bihar'ul Envar, c. 91, s. 99

İçindekiler

Yayımcının Notu 2
Önsöz 3
Giriş 6
Birinci Makale 10
Birinci Bölüm 10
İkinci Bölüm 12
Sülûk Ehlinin Makamlarının Mertebeleri Hakkındadır 12
Üçüncü Bölüm 15
Huşu'nun Beyanı Hakkındadır 15
Dördüncü Bölüm 18
Beşinci Bölüm 21
İbadetin Şeytanın Etkisinden Korunmasının Beyanı Hakkındadır 21
Altıncı Bölüm 25
Sevinç ve Neşenin Beyanı Hakkındadır. 25
Yedinci Bölüm 30
Tefhim'in Beyanı Hakkındadır 30
Sekizinci Bölüm 32
Kalp Huzurunun Beyanı Hakkındadır. 32
Dokuzuncu Bölüm 40
Kalp Huzuru Hakkındaki Hadislerin Beyanı 40
Kalp Huzuruna Teşvik İle İlgilii 40
Onuncu Bölüm 42
Kalp Huzurunu Kazanmaya Davet Hakkındadır 42
On Birinci Bölüm 45
Boş Hayallere Kapılmanın Tedavisi 45
On İkinci Bölüm 48
Dünya Sevgisinin Hayalin Dağılmasına Sebep Oluşu. 48
Netice 54
Nefsi Dünyaya Karşı Ayaklandırma Hakkındadır. 54
İkinci Makale 55
Namazın Mukaddimesi ve Onun Bazı Kalbi Adabının Zikri Hakkında 55
Birinci Maksat 55
Taharet Hakkındadır ve Onda Bazı Bölümleri Vardır. 55
Birinci Bölüm 55
Taharetin Kısa Beyanı 55
İkinci Bölüm 58
Taharetin Mertebelerine İşaret Hakkındadır 58

Üçüncü Bölüm 61
Taharet İçin Suya Yönelirken Sâlikin Kalbi Adabı Hakkındadır 61
Dördüncü Bölüm 64
Temizlemek Hakkındadır 64
Beşinci Bölüm 66
Batın ve Kalp Hasebiyle Abdestin Bazı Adapları Hakkında 66
Altıncı Bölüm 71
Gusül ve Guslün Kalbi Adabı Hakkındadır 71
Yedinci Bölüm 73
Necaseti Temizlemenin Batını Adabı Hakkında 73
İkinci Maksat 81
Elbisenin Adabı hakkındadır ve Bunda İki Makam Vardır 81
Birinci Makam 81
Elbisenin Mutlak Adabı Hakkında 81
İkinci Makam 86
Namaz Kılan Kimsenin Elbisesinin Adabı Hususunda 86
Birinci Bölüm 86
Elbisenin Temizliğinin Sırrı Hakkındadır 86
İkinci Bölüm 89
Setr-İ Avretin Kalbi İtibarları Hakkında 89
Üçüncü Maksat 94
Namaz Kılan Kimsenin Mekanının Kalbi Adabı Hakkında 94
Birinci Bölüm 94
Mekanı Tanıma Hakkında 94
İkinci Bölüm 98
Mekanın Mübah Oluşunun Bazı Adabı Hakkında 98
Dördüncü Maksat 99
Vaktin Kalbi Adabı Hakkındadır ve Bu Konuda da İki Bölüm Vardır 99
Birinci Bölüm 99
İkinci Bölüm 101
Vakti Gözetleme Hususunda 101
Beşinci Maksat 104
Yönelmenin Bazı Adabı Hakkındadır ve Onda da İki Bölüm Vardır 104
Birinci Bölüm 104
Yönelişin Toplu Sırrı Hakkındadır 104
İkinci Bölüm 105
Yönelmenin Bazı Kalbi Adabı Hakkındadır 105
Üçüncü Makale 109
Namazla Birlikte Olan Şeyler Hakkında 109
Birinci Kısım 109
Ezan ve Kametin Bazı Adabı Hakkındadır Bunda da Beş Bölüm Vardır 109
Birinci Bölüm 109

Ezan ve Kametin İcmali Adabı ve Toplu Sırrı Hakkında 109
İkinci Bölüm 112
Ezan ve Kametin Tekbirlerinin Sırrı ve Adabı Hakkında 112
Üçüncü Bölüm 116
Uluhiyyete Tanıklığın Bazı Adabı 116
İrfani Bir Uyarı 118
Dördüncü Bölüm 121
Risalete Tanıklık Etmenin Bazı Adabı Hakkında 121
İrfani Bir Nükte 124
Fıkhi Bir Detay ve İrfani Bir İlke 125
Beşinci Bölüm 127
Hayyaalatın Bazı Adabı Hakkında 127
Sonuç 130
İkinci Kısım 131
Kıyam Hakkındadır ve Onda İki Bölüm Vardır 131
Birinci Bölüm 131
Kıyamın Toplu Sırrı Hakkındadır 131
İkinci Bölüm 132
Kıyamın Adabı Hakkındadır 132
Güzel Bir Öğüt 137
Üçüncü Kısım 140
Niyetin Sırrı ve Adabı Hakkındadır ve Onda Beş Bölüm Vardır 140
Birinci Bölüm 140
İbadetlerde Niyetin Hakikati Hakkında 140
İkinci Bölüm 143
Üçüncü Bölüm 146
Özetle Bu Kitaba Uygun Bir Şekilde İhlasın Bazı Mertebelerinin Beyanı 146
Dördüncü Bölüm 149
Beşinci Bölüm 155
Dördüncü Kısım 160
Kıraatın Adabı ve Bazı Sırları Hususundadır 160
Birinci Meşale 160
Birinci Bölüm 161
İkinci Bölüm 164
İlahi Kitab-I Şerif'in Hedeflerine, Konularına ve Muhtevasına İşaret 164
Üçüncü Bölüm 171
Dördüncü Bölüm 174
Beşinci Bölüm 182
Altıncı Bölüm 184
Sonuç 188
İkinci Meşale 191

Birinci Bölüm..... 191
Tamamlama..... 196
İkinci Bölüm 197
Allah'a Sığınmanın Bazı Adabı Hususunda..... 197
Sonuç ve Netice 204
Üçüncü Bölüm 205
İstiaze'nin (Allah'a Sığınmanın) Esaslarını Beyan Hakkında..... 205
Dördüncü Bölüm..... 211
Tesmiye'nin (İsimlendirmenin) Bazı Adapları 211
Beşinci Bölüm..... 216
Mübarek Hamd Suresinin Kısaca Bir Tefsiri İle Allah'a Hamdetme ve 216
İrfani İnceleme..... 223
Araştırma ve Sonuç..... 224
Rivayet ve İnceleme 229
Sonuç 232
Uyarı..... 235
Bir Başka Uyarı..... 236
İmanî İkaz..... 239
Felsefi Araştırma 244
Arş İle İlgili İlham 247
İrfani Tenbih..... 249
Edebi Tembih 250
İşrakî Uyarı 252
İrfani Bir Araştırma..... 253
Bir Uyarı ve Bir Nükte..... 254
İrfani Bir Fayda 255
İmanî Bir Uyarı..... 257
Fıkhi Bir İlke..... 257
Bir Fayda 259
Nursal Bir Uyarı ve İrfani Bir Nur 262
İmani Bir Uyarı!..... 263
İrfani Bir Uyarı..... 266
Meseleyi Kavratmak İçin Bir Söz Nakli 267
Son 270
Son ve Tamamlayıcı Bilgi..... 273
Altıncı Bölüm 275
Mübarek Tevhid Suresinin Tefsirinden Bir Parça 275
Felsefî Uyarı 280
İrfani Uyarı..... 281
Felsefî Yorum 286
İşrakî Felsefe..... 287
Tamamlama..... 288

Sonuç 290
Yedinci Bölüm 292
İrfani Bir Uyarı 304
Tamamlama 305
Leylet'ul Kadr'in Fazileti Hakkında Bazı Rivayetlerin Zikri 305
İrfani Bir Uyarı 309
İrfani Bir Uyarı 315
Sonuç 316
Bir Özür 317
Beşinci Kısım 318
Rukunun Bazı Sırları ve Adapları Hakkında 318
Birinci Bölüm 318
Rükudan Önceki Tekbir Hakkında 318
İkinci Bölüm 319
Rükuya Eğilmenin Adabı Hakkında 319
Üçüncü Bölüm 320
Dördüncü Bölüm 321
Beşinci Bölüm 323
Başını Rukudan Kaldırma Hususunda 323
Altıncı Kısım 324
Secdenin Adab ve Sırlarına Kısa Bir İşaret 324
ve Bunda Birkaç Bölüm Vardır 324
Birinci Bölüm 324
Toplu Sırrı Beyanında 324
İkinci Bölüm 324
Üçüncü Bölüm 326
Dördüncü Bölüm 327
Yedinci Kısım 328
Teşehhüdün Adabına Kısaca Bir İşaret Hakkında 328
Birinci Bölüm 328
İkinci Bölüm 329
Sekizinci Kısım 330
Selamın Adabı Hakkındadır ve Bunda İki Bölüm Vardır 330
Birinci Bölüm 330
İkinci Bölüm 331
Kitabın Sonu 334
Namazın Dahili ve Harici Hakkındadır ve Bunda Birkaç Bölüm Vardır 334
Birinci Bölüm 334
İkinci Bölüm 337
Kunutun Kalbi Adapları Hakkındadır 337
Üçüncü Bölüm 340

Namazın Adabı..... 349

Namazın Ta'kibatı Hakkındadır 340
Son ve Dua..... 342